

**ხელშეკრულების შედგენის ტექნიკა
და ვალდებულებით-სამართლებრივი ნორმატიული
რეგულირება**

გიორგი ბ. თუმანიშვილი

**ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ILIA STATE UNIVERSITY
თბილისი – 2012 წელი**

ავტორი:

გიორგი ბ. თუმანიშვილი

სამართლის დოქტორი, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ელ-ფოსტა: george@tumanishvili.com

წინამდებარე სახელმძღვანელო განკუთვნილია, როგორც სამართლის (იურიდიული) ფაკულტეტის სტუდენტებისათვის, ისე პრაქტიკოსი იურისტებისათვის და სამოქალაქო სამართლით დაინტერესებულ სხვა პირთათვის. ასევე მათთვის ვისაც სურს დაეუფლოს ხელშეკრულებათა შედგენის ტექნიკას.

წინამდებარე გამოცემის არც ერთი ნაწილი, არანაირი მიზეზით, არ შეიძლება კვლავწარმოებული (რეპროდუცირებული) იყოს ნებისმიერი ფორმით და ხერხით - იქნება ეს ელექტრონული თუ მაგნიტური, ციფრული თუ ფოტოკოპირებული ან სხვა საშუალებით კვლავწარმოებული, საავტორო უფლების მფლობელის წერილობითი თანხმობის ან/და სათანადო წესით განხორციელებული მითითების გარეშე.

© 2012, გიორგი ბ. თუმანიშვილი

© 2012, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი.

ISBN 978-9941-18-113-9

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა

ჭავჭავაძის რაიონის ქ. 3/5, თბილისი, 0162, საქართველო

ILIA STATE UNIVERSITY PRESS

3/5 Chokashvili Ave, Tbilisi, 0162, Georgia

კურსის ხელმძღვანელისაგან (ავტორისაგან)

წინამდებარე სახელმძღვანელოს მიზანია, სტუდენტებს გააცნოს სამოქალაქო სამართლის არსი, დანიშნულება, სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილის ინსტიტუტების მნიშვნელობა და მათი სტრუქტურული აგებულება, თითოეული სამართალმდგომარეობის დეტალური შესწავლის და ანალიზის გზით.

წიგნში განხილულია ისეთი მნიშვნელოვანი და ფუძემდებლური საკითხები, როგორიც არის: სამოქალაქო სამართლის სისტემა; კერძო ავტონომია და სახელმეკრულებო თვითბოჭვა; საკუთრების გაგების იდეოლოგიური ინტერპრეტაცია; სამოქალაქო სამართლის წყაროები; ფიზიკური პირები; უფლებაუნარიანობისა და ქმედუნარიანობის ცნებები; იურიდიული პირები, მათი წარმოშობა და ნიშნები; იურიდიული პირის სახეები; გარიგებანი; მოძღვრება ნების ნაკლის შესახებ; სანივთო სამართლის ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხები, როგორიც არის: საკუთრების ცნება, მნიშვნელობა და ისტორიული განვითარება; უფლებების ცნება და სახეები; საკუთრების უფლების შეზღუდვები; სხვისი საკუთრებით შეზღუდული სარგებლობის პრობლემები; მოთხოვნის უზრუნველყოფის საშუალებები (გირავნობა და იპოთეკა) და მრავალი სხვა საკითხი, რომელიც ღირებულია, როგორც პრაქტიკული, ისე თეორიული თვალსაზრისით და რომელთა შესწავლაც აუცილებელია სამართლის (იურიდიული) ფაკულტეტის სტუდენტებისათვის.

სახელმძღვანელო განკუთვნილია, როგორც სამართლის (იურიდიული) ფაკულტეტის სტუდენტებისათვის, აგრეთვე პროფესორ-მასწავლებელთათვის და სხვა პრაქტიკოსი იურისტებისათვის, ასევე განხილული საკითხების შესწავლით დაინტერესებული პირებისათვის.

გისურვებთ წარმატებას და პროფესიულ წინსვლას!

პატივისცემით,
სამართლის დოქტორი, პროფესორი,
გიორგი გ. თუმანიშვილი

თბილისი, 2012

სარჩევი

§1. ხელშეკრულების შედგენის	5
§2. ნასყიდობის ხელშეკრულება	47
§3. გაცვლის ხელშეკრულება	66
§4. ჩუქების ხელშეკრულება	67
§5. ქირავნობის ხელშეკრულება	70
§6. ლიზინგის ხელშეკრულება	88
§7. იჯარის ხელშეკრულება	99
§8. ფრენშიზინგი	108
§9. თხოვება	110
§10. სესხის ხელშეკრულება	112
§11. ნარდობა	115
§12. ტურისტული მომსახურება	122
§13. გადაზიდვა-გადაყვანა	129
§14. დაზღვევა	144
§15. საბანკო მომსახურება	163
§16. თავდებობა	189

§1.

ხელშეკრულების შედგენის ტექნიკა

ხელშეკრულება (ლათ. Contractus, Convention, Pactum; ინგ. Agreement, Contract; გერმ. Vertrag, Kontrakt) კერძო სამართალში მიიჩნევა გარკვეულ შეთანხმებად ორ, ან რამოდენიმე იურიდიულ, ან ფიზიკურ პირს შორის რომელიც წარმოშობს, ცვლის ან წყვეტს კერძოსამართლებრივ უფლებებსა და მოვალეობებს, რომლებიც გამომდინარეობს თვით დადებული ხელშეკრულებიდან და ასევე იმ სამართლებრივი ნორმებიდან, რომლებიც მოქმედებს იმ სახელმწიფოს ტერიტორიაზე, სადაც დაიდო ხელშეკრულება.

ხელშეკრულება, ანუ იგივე შეთანხმება არის გარიგება, რომელიც ბადებს გარკვეულ ვალდებულებებს, სამართალურთიერთობებს, რომლებიც წარმოიშობა, როგორც დადებული ხელშეკრულებიდან, ასევე მოქმედი კანონმდებლობიდან. ხელშეკრულება მოიცავს და მასზე ვრცელდება გარიგების ყველა პირობა და წესი. მხარეთა ურთიერთვალდებულებათა დაუზუსტებისა და ყველა იმ გარემოების ჩათვლით, რომელიც აბათილებს გარიგებას, ასევე იმ შედეგებს, რომელიც ამ შემთხვევაში დგება. ზოგადად ხელშეკრულებაზე ვრცელდება გარიგების, როგორც სამართლებრივი ინსტიტუტის ყველა პირობა და წესი.

ძირითადად, რაც განასხვავებს ხელშეკრულებას გარიგებისგან ისაა, რომ ნებისმიერი ხელშეკრულება იდება სპეციალური ნორმების მიხედვით, რომლებიც აწესრიგებენ არამართო მისი დადების წესს, არამედ ხელშეკრულების შეწყვეტის და შეცვლის საფუძვლებს. რაც შეეხება გარიგებას ის კერძო სამართლის უზოგადესი ცნებაა და მისი წესები ვრცელდება კერძო სამართლის ყველა ხელშეკრულებაზე. უფრო მეტიც ყველა ხელშეკრულება გარიგებაა, მაგრამ ყველა გარიგება არაა ხელშეკრულება (ხელშეკრულებისათვის დამახასიათებელია მხარეების არსებობა და კონსენსუსის მიღწევა, რაც გარიგებაში შეიძლება არ შეგვხვდეს. მაგ. ნივთზე საკუთრების უფლების მიტოვება არის ცალმხრივი გარიგება და არ საჭიროებს მეორე მხარის არსებობას და რაიმე შეთანხმების ვინმესთან მიღწევას).

ხელშეკრულება შეიძლება იყოს ორმხრივი. ასეთ ხელშეკრულებაში სუბიექტების სახით, რომლებიც ადგენენ გარკვეულ სამართალურთიერთობებს ფიგურირებს ორი მხარე, ორი მონაწილე.

მრავალმხრივ ხელშეკრულებაში მონაწილეობს ორზე მეტი მხარე. მრავალმხრივი ხელშეკრულებები ხასიათდება ურთიერთ უფლებების არარსებობით. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ – ორმხრივი ხელშეკრულებისგან განსხვავებით მრავალმხრივ ხელშეკრულებაში ყოველ მხარეს წარმოეშობა უფლებები და მოვალეობები ყველა დანარჩენი მხარის მიმართ ერთდროულად.

არსებობს წინასახელშეკრულებო შეთანხმებები. წინასახელშეკრულებო (წინარე ხელშეკრულება) შეთანხმება გულისხმობს პირთა მოვალეობას მომავალში დადონ, ხელი მოაწერონ ხელშეკრულებას, იგივე პირობებით, რაც გათვალისწინებული იყო წინასახელშეკრულებო შეთანხმებაში.

ხელშეკრულების განუყოფელი და მუდამ თანმდევი ფაქტორია ხელშეკრულების დადების თავისუფლება. ხელშეკრულების თავისუფლება – ესაა კერძოსამართლებრივი ურთიერთობის მხარეთა უფლება ან შევიდნენ, ან თავი შეიკავონ შესვლისგან გარკვეულ ერთობლივ სამართალურთიერთობებში. ხელშეკრულების თავისუფლებას ახასიათებს ის, რომ დაუშვებელია ხელშეკრულების დადების იძულება/ძალდატანება, გარდა მცირე გამონაკლისებისა, რომელიც დაკავშირებულია მონოპოლიურ საქმიანობასთან, ან მოთხოვნებთან რომლებიც პირდაპირ კანონიდან გამომდინარეობს. ხელშეკრულების თავისუფლება ასევე გულისხმობს იმას, რომ შეთანხმებით ურთიერთობის სუბიექტებს შეუძლიათ დადონ, როგორც კანონით პირდაპირ გათვალისწინებული ხელშეკრულება, ასევე ისეთი ხელშეკრულება, რომელსაც კანონი არ ითვალისწინებს. ხელშეკრულების თავისუფლება ისევე გულისხმობს, რომ ხელშეკრულების პირობები ყოველთვის ფორმირდება მხარეთა შეხედულებით, სურვილისამებრ. აქ გამონაკლისად შეიძლება მოგვევლინოს კანონით გათვალისწინებული შეზღუდვები. მაგრამ, თუ ხელშეკრულების პირობები არღვევენ, ეწინააღმდეგებიან, ან არ შეესაბამებიან კანონს გამოიყენება ე.წ. „გარიგების ბათილობის“ წესები. აქვე აღსანიშნავია რომ ხელშეკრულების ნაწილის ბათილობა არ იწვევს მთლიანი ხელშეკრულების გაბათილებას, თუ

იმის ვარაუდი/ალბათობა არსებობს, რომ ეს ხელშეკრულება დაიდებოდა ამ ბათილი ნაწილის გარეშე.

ხელშეკრულება შეიძლება დაიდოს ზეპირი ფორმით, ხელშეკრულების ზეპირი ფორმა გულისხმობს, რომ შეთანხმება მხარეებს შორის დაიდო ვერბალური (სიტყვიერი) საშუალებით. ვერბალური საშუალებით ხდება ხელშეკრულების დადების შემოთავაზება და ამ შემოთავაზებაზე თანხმობაც. აგრეთვე ვერბალური საშუალებით ხდება ხელშეკრულების პირობების განსაზღვრა და ხელშეკრულების შესრულების წესის დადგენაც.

ხელშეკრულების დადება ასევე (უმრავლეს შემთხვევაში) შესაძლებელია წერილობითი ფორმით. ხელშეკრულების წერილობითი ფორმა გულისხმობს ხელშეკრულების შედგენას წერილობითად და ხელშეკრულების მხარეთა მიერ მის ხელმოწერას, ამ ხელშეკრულების ფორმას შესაძლებელია „მარტივი წერილობითი ფორმა“ ვუწოდოთ და მისი სამართლებრივი ვარგისიანობისთვის საკმარისია მხოლოდ მხარეთა ხელმოწერა. ამასთან მნიშვნელობა არ აქვს იმას ხელშეკრულების ტექსტი ხელით ნაწერი, საბეჭდი საბეჭდი მანქანით დაბეჭდილი, კომპიუტერული საშუალებით ამობეჭდილი, თუ სხვა რაიმე ტექნიკური საშუალების გამოყენებითაა შესრულებული.

ხელშეკრულების დადება შესაძლებელია რთული წერილობითი ფორმითაც (სანოტარო ფორმა). ხელშეკრულების რთული წერილობითი ფორმის ნამდვილობისთვის, გარდა მხარეთა ხელმოწერებისა ესაჭიროება ნოტარიუსის დამოწმება, ან ნოტარიუსთან გათანაბრებული პირის დამოწმება. რიგ შემთხვევებში სახელმწიფოს უფლებამოსილი ორგანოს თანხმობა(ნებართვა)/დამოწმება.

ხელშეკრულება ძალაში შედის მისი დადების მომენტიდან. შესაძლებელია ხელშეკრულების ტექსტში გათვალისწინებული იყოს მისი ძალაში შესვლის სხვაგვარი წესიც. ხელშეკრულების ძალაში შესვლის მომენტიდან ხელშეკრულებით გათვალისწინებული უფლებები და მოვალეობები ექვემდებარება შესრულებას.

ხელშეკრულების დადების მომენტად მიიჩნევა:

ა)თუ ხელშეკრულება კონსესუალურია, მაშინ მისი დადების მომენტია ის მომენტი, როდესაც მხარეები მიაღწევენ შეთანხმებას ხელშეკრულების ყველა არსებით პირობაზე;

ბ) თუ ხელშეკრულება რეალურია, მაშინ მისი დადების მომენტია ქონების გადაცემის, ან სხვაგვარი მოქმედების შესრულების მომენტი.

ხელშეკრულების მხარეებს შეუძლიათ გაითვალისწინონ, რომ ხელშეკრულების წესები გამოყენებული იქნება იმ ურთიერთობების მიმართაც რომელიც წარმოიშვა ხელშეკრულების დადებაზე. ასევე გასათვალისწინებელია, რომ ხელშეკრულების მოქმედების ვადის გასვლა არ არის იმის საფუძველი, რომ რომელიმე მხარე განთავისუფლდეს იმ პასუხისმგებლობისაგან რომელიც დგება ხელშეკრულებით გათვალისწინებული პირობების დარღვევისას.

ხელშეკრულებაზე საუბრისას უნდა შევხვით მის შინაარსსაც. ხელშეკრულების შინაარსი, გარდა მხარეებზე არსებული ფაქტიური ინფორმაციისა, ხელშეკრულების პირობები და მხარეთა უფლებამოსილებებია. შეგვიძლია გამოვყოთ შემდეგი სახელშეკრულებო პირობები ა) არსებითი პირობები, ბ) ჩვეულებრივი პირობები და გ) შემთხვევითი პირობები, აქვე აღსანიშნავია, რომ ხელშეკრულების არსებითი პირობები აუცილებელნი არიან ხელშეკრულების დასადებად. ანუ იმისთვის რომ ხელშეკრულება ფორმალურად ჩაითვალოს დადებულად, აუცილებლად უნდა იქნეს მიღწეული ხელშეკრულების მხარეების მიერ შეთანხმება ყველა სახელშეკრულებო პირობაზე და სამართალმდგომარეობაზე, რომლებიც შეგვიძლია მივიჩნიოთ არსებითად. არსებით პირობებად კი შეგვიძლია მივიჩნიოთ: 1) ხელშეკრულების საგანი, ინფორმაცია იმ ობიექტზე, რომელიც ექვემდებარება გადაცემას, იჯარით გაცემას და ა.შ. გააჩნია ხელშეკრულების სახეობას. მაგ. თუ ეს საიჯარო ხელშეკრულებაა მაშინ იჯარის პირობების აღწერა; თუ ნასყიდობის ხელშეკრულებაა, მაშინ იმის ზუსტი აღწერა, რაც მოიაზრება (გასაყიდ) საქონელში; თუ სესხის ხელშეკრულებაა, მაშინ თანხა და მისი გადაცემის და დაბრუნების პირობები. არსებით პირობებად მიიჩნევა ასევე კანონმდებლობაში გაწერილი მოთხოვნები კონკრეტული სახის ხელშეკრულებისათვის. მაგ. განსაზღვრული პირობები,

რომლებიც ადგენენ წესებს უძრავი ქონების ყიდვა-გაყიდვისათვის ასეთი პირობები აპრიორი არსებითია, მაგ. უძრავი ქონების ნასყიდობის ხელშეკრულებისათვის. ასევე არსებითად ითვლება პირობები, რომლებიც დასახელებული იქნება, როგორც არსებითი ერთერთი მხარის მიერ.

ხელშეკრულებაში გათვალისწინებულ ფასებთან დაკავშირებული პირობები არ მიიჩნევა არსებით პირობებად. მაგრამ გათვალისწინებულია რომ, თუ ხელშეკრულებაში მხარეებს ეს ასპექტი გამორჩათ, ანუ თუ ფასები არაა განსაზღვრული, აღებული ვალდებულებების შესრულება ანაზღაურდება იმის მიხედვით, თუ როგორ ხდება მსგავსი შესრულების ანაზღაურება მოცემულ ბაზარზე. რაც შეეხება ჩვეულებრივ პირობებს სწორედ, რომ მათში მოიაზრება ამ აბზაცში განხილული ფასებთან დაკავშირებული პირობები, ასევე ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვალდებულებების შესრულების ვადები და წესები და ა.შ. თუ ხელშეკრულების მხარეებმა სხვა რამე არ დაადგინეს, მაშინ ყველა პირობა, რომელიც მიიჩნევა ჩვეულებრივად ძალაშია ხელშეკრულების ძალაში შესვლის მომენტიდან.

შემთხვევითი პირობებია, ისეთი პირობები, რომლებიც ავსებენ, ან ცვლიან ჩვეულებრივ პირობებს, იმ დათქმით, რომ ეს შემთხვევითი პირობები ჩართულნი იქნებიან (არიან) ხელშეკრულების ტექსტში. მხოლოდ ამ შემთხვევაში პირობების ეს სახეობა იურიდიული ძალის მქონეა.

აღსანიშნავია, რომ ხელშეკრულების შედგენისას, ასევე ხელშეკრულების პირობების ჩამოყალიბებისას აუცილებელია ზუსტად და დაწვრილებით გვესმოდეს იმ სიტყვების და ტერმინების მნიშვნელობა და შინაარსი, რომლებსაც გამოვიყენებთ ხელშეკრულებაში, რამეთუ ხელშეკრულებათა პირობების განმარტებისას მხედველობაში მიიღება ხელშეკრულებაში გამოყენებული სიტყვებისა და ტერმინების დაწვრილებითი მნიშვნელობა, შინაარსი – არის შემთხვევები, როდესაც სიტყვასიტყვით განმარტება არანაირ შედეგს არ იძლევა, ამ შემთხვევაში დასადგენი ხდება გამოვლენილი ნების შინაარსი. ყოველივე ეს მიიღწევა სხვადასხვა მეთოდების გამოყენებით, რაც შესაძლოა დაკავშირებული იყოს არც თუ ისე სასიამოვნო შედეგებთან. ამიტომ ხელშეკრულების შედგენისას გემართებს ყურადღება და წინდახედულობა.

ხელშეკრულების შეწყვეტა, ან ხელშეკრულების პირობათა ცვლილება

ხელშეკრულების შეწყვეტისა და შეცვლის საფუძვლებია: ა) მხარეთა შეთანხმება; ბ) თუ კანონით, ან ხელშეკრულებით გათვალისწინებულია ხელშეკრულების შესრულებაზე ცალმხრივი უარი, მაშინ საფუძველია ცალმხრივი უარი; გ) ხელშეკრულების შეწყვეტის ან შეცვლის საფუძველია, ასევე სასამართლო გადაწყვეტილება, რომელიც გამოტანილი იქნება ხელშეკრულების ერთ-ერთი მხარის მოთხოვნით. როგორც წესი სასამართლოს მხარის მოთხოვნაზე, შეწყდეს, ან შეიცვალოს ხელშეკრულება, დადებითი გადაწყვეტილება გამოაქვს შემდეგ შემთხვევებში – როდესაც აღმოჩენილია და დამტკიცებულია ხელშეკრულების სამართალმდგომარეობათა არსებითი დარღვევა ერთ-ერთი მხარის მიერ ან/და როდესაც ხელშეკრულების ცვლილება, ან შეწყვეტა გათვალისწინებულია თვითონ ხელშეკრულებით, ან გათვალისწინებულია კანონით. ამ შემთხვევაში ხელშეკრულების დარღვევა არსებითად ჩაითვლება, თუ ერთ-ერთ მხარეს მიაღვა ზიანი და მან ვერ განახორციელა ის უფლება, რომელსაც ხელშეკრულების დადებისას ვარაუდობდა და ითვალისწინებდა. ხელშეკრულების ცვლილება, ან შეწყვეტა, ასევეა შესაძლებელი, თუ არსებითად შეიცვლება გარემოებები, რომლებშიც იმყოფებოდნენ მხარეები ხელშეკრულების დადებისას, ესეც მხოლოდ იმ შემთხვევაში თუ კანონით, ან თვითონ მხარეთა შეთანხმებით სხვა რამ, არაა გათვალისწინებული.

გარემოებების არსებითი ცვლილება მაშინაა, როდესაც მხარეებს, რომ სცოდნოდათ ხელშეკრულების დადებისას ამ ცვლილების შესახებ, ან შეცვლილი გარემოებები, რომ ყოფილიყო ხელშეკრულების დადების მომენტში, მაშინ ისინი, ან ერთ-ერთი (მათგანი) მხარე არ დადებდა ხელშეკრულებას, ან დადებდა მაგრამ არსებითად სხვა სახით.

ხელშეკრულების მხარეთა შეთანხმების ფორმა, ხელშეკრულების შეცვლის ან შეწყვეტის შესახებ, პრაქტიკულად არაფრით განსხვავდება ძირითადი, (სტანდარტული) ხელშეკრულებისგან. ეს იგივე ხელშეკრულებაა ზეპირი, მარტივი წერილობითი, ან რთული წერილობითი (სანოტარო) დოკუმენტი. აღსანიშნავია რომ ხელშეკრულების შეცვლის, ან შეწყვეტის მომენტად მიიჩნევა ან ახალი ხელშეკრულების დადების მომენტი, ან სასამართლოს გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის მომენტი.

ხელშეკრულების არქიტექტონოკა (სტრუქტურა)

ზოგადად, ხელშეკრულება, პირობითად, შედგება ორი (ძირითადი) ნაწილისაგან, ესენია - ხელშეკრულების შესავალი (პრეამბულა) და ხელშეკრულების ძირითადი ნაწილი. თავის მხრივ ეს ორი ნაწილიც პირობითად, შესაძლებელია დავყოთ ნაწილებად. შესავალი ნაწილი დავყოთ შემდეგ ნაწილებად: ხელშეკრულების ე.წ. „ქუდი“, ხელშეკრულების პრეამბულა (მხარეების განსაზღვრა), ტერმინთა განმარტება და ხელშეკრულების ზოგადი დებულებანი. ხელშეკრულების ძირითადი ნაწილი პირობითად ასევე შედგება შემდეგი ნაწილებისაგან, ესენია - ხელშეკრულების საგანი (ამ ნაწილში ერთი, ან რამოდენიმე წინადადებით მაქსიმალურად ზუსტად, კონკრეტულად და სრულყოფილად იწერება ის, თუ რაზე (რის შესახებ) იდება ხელშეკრულება), ხელშეკრულების მოქმედების პერიოდი და ძალაში შესვლის პირობები (ამ ნაწილს ხელშეკრულებისათვის უდიდესი მნიშვნელობა აქვს), ხელშეკრულების მხარეთა უფლებები და მოვალეობები (ვალდებულებები) (ხელშეკრულების ბირთვი), ასევე ხელშეკრულების მოქმედების შეწყვეტის საფუძვლები, ნაწილი სადაო საკითხების გადაწყვეტის შესახებ, ნაწილი ფორს მაჟორული სიტუაციის შესახებ და ხელშეკრულების დამატებითი პირობები/დებულებები.

ხელშეკრულების სირთულის მიხედვით შეიძლება შეიცვალოს შესავალი ნაწილის პირობითი სტრუქტურაც. მაგალითად შედარებით რთულ ხელშეკრულებაში, როგორც უკვე ვთქვით, პრეამბულას მოსდევს ტერმინთა განმარტება და ზოგადი დებულებანი. რაც შეეხება სხვა უფრო მარტივ ხელშეკრულებებს მათ შესავალ ნაწილში მხოლოდ პრეამბულაა, ანუ ამ შემთხვევაში პრეამბულის შემდგომი ნაწილი იქნება ხელშეკრულების საგანი.

ხელშეკრულების შესავალ ნაწილებზე საუბრისას აჯობებს განიმარტოს თითოეული მათგანის შინაარსი და მნიშვნელობა. მაგალითად: ხელშეკრულების „ქუდი“ ესაა მონაცემები ხელშეკრულების დადების ადგილმდებარეობის შესახებ (მაგ-ქ.თბილისი), კონტრაქტის სახელწოდება (მაგ-ლიზინგის, ნარდობის, ნასყიდობის ხელშეკრულება), კონტრაქტის დადების თარიღი (მაგ-23 ოქტომბერი 2008 წელი) (ხელშეკრულების დადების თარიღი უპრიაანია იწერებოდეს ორნიშნა რიცხვით, ხოლო თვე სიტყვიერად), კონტრაქტის შიდა ნომერი (მაგ-N___), ხოლო,

ხელშეკრულების შედგენის ტექნიკა
და ვალდებულებით-სამართლებრივი ნორმატიული რეგულირება

თუ ხელშეკრულება წარმოადგენს წინარე ხელშეკრულების დანართს, მითითებას ამის შესახებ (მაგ- დანართი N1).

ხელშეკრულების პრეამბულა (ფრ.preamble) (შესავალი ნაწილი მხარეთა განსაზღვრება) შეიცავს შემდეგ ინფორმაციას-ფიზიკური/იურიდიული პირის სახელწოდების შესახებ, მათი იურიდიული მისამართის შესახებ, საინდიფიკაციო ნომრების შესახებ, იურიდიული პირების შემთხვევაში-სახელმწიფო რეგისტრაციის ნომერი, თარიღი და რეგისტრაციის სახელწოდება, წარმომადგენლის სახელი, წარმომადგენლობის მომნიჭებელი დოკუმენტი. რა ტერმინით იქნება აღნიშნული ხელშეკრულების ტექსტში და ეფუძნება, თუ არა ხელშეკრულება რაიმე შეთანხმებას?(წინარე ხელშეკრულებას).

მაგალითისთვის. ფიზიკური პირის შემთხვევაში

ერთის მხრივ, მოქალაქე: _____
რეგისტრირებული მისამართზე: _____,
პირადი # _____ პირადომის მოწმობის # _____, გაცემული
_____ მიერ ____/____/____ წელს (შემდგომში,
ხელშეკრულების ტექსტში _____) ვთანხმდებით და ვდებთ ამ
ხელშეკრულებას შემდეგზე:

იურიდიული პირის შემთხვევაში:

მეორეს მხრივ, _____
იურიდიული მისამართი: _____
საინდიფიკაციო ნომერი: _____, მისი
_____, სახით,
რომელიც მოქმედებს მისთვის _____-ით მინიჭებული
უფლებამოსილების ფარგლებში (საფუძველზე) (შემდგომში, ხელშეკრულების
ტექსტში _____) ვთანხმდებით და ვდებთ ამ ხელშეკრულებას
შემდეგზე:

**ხელშეკრულების შედგენის ტექნიკა
და ვალდებულებით-სამართლებრივი ნორმატიული რეგულირება**

იმ შემთხვევაში თუ თქვენ ქმნით ტიპურ ხელშეკრულებას სადაც თქვენი დამსაქმებელი იურიდიული პირია, ბევრად მოსახერხებელია (მაიდენტიფიცირებელი მონაცემების შევსების სისწრაფის თვალსაზრისით), გამოვიყენოთ ქვემოთმოცემული ვარიანტი:

ერთის მხრივ,

იურიდიული პირის სახელწოდება _____

იურიდიული მისამართი _____

საიდენტიფიკაციო ნომერი _____

სახელმწიფო რეგისტრაციის ნომერი _____

თარიღი და რეგისტრატორის სახელწოდება _____

წარმომადგენლის სახელი _____

წარმომადგენლობის მიმნიჭებელი დოკუმენტი _____ (იხ. დანართი #1)

ხელშეკრულების ტექსტში მოხსენიებული, როგორც _____

ხელშეკრულება ან შეთანხმება, რომელსაც ეფუძნება ამ ხელშეკრულების გაფორმება (წინარე ხელშეკრულებას) _____ (დანართი #2)

რა მნიშვნელობა აქვს ხელშეკრულების დადების ადგილის მითითებას? ხელშეკრულების დასახელებას? რა მნიშვნელობა აქვს ხელშეკრულების დადების თარიღს? რა როლს თამაშობს ხელშეკრულების ნომერი? (აუცილებელია, თუ არა ხელშეკრულებაში ცვლილებების შეტანა, თუ არასწორედ (შეცდომით) არის დანომრილი მისი ნაწილები/მუხლები/პუნქტები?).

ყველა ზემოჩამოთვლილი ხელშეკრულების კომპონენტი (რეკვიზიტი) აუცილებელია იმისთვის, რომ ხელშეკრულება სამართლებრივად იყოს გამართული. თუმცა რეკვიზიტების არარსებობა, ან მათი არასწორედ მითითება თავისთავად არ აბათილებს ხელშეკრულებას. მაგალითისთვის, ხელშეკრულებას შეიძლება ეწოდოს „ხელშეკრულება“ ან „შეთანხმება“ ისე რომ არ დაზუსტდეს მისი კონკრეტული სამართლებრივი სახესხვაობა (მაგ. ნასყიდობის ხელშეკრულება). უფრო მეტიც ხელშეკრულებისათვის კონკრეტული სახელწოდების მითითება ჯერ კიდევ არ ნიშნავს რომ ეს ხელშეკრულება მართლაც განეკუთვნება ხელშეკრულებათა ამ სახესხვაობას.

ხელშეკრულების სამართლებრივი კვალიფიკაციისთვის მხედველობაში იღებენ მის არსებით პირობებს და უპირველესყოვლისა ხელშეკრულების საგანს. ასე რომ ხელშეკრულების იურიდიული მნიშვნელობისათვის, მისი სამართლებრივი სახესხვაობის განსაზღვრა/დადგენისათვის ხელშეკრულების სახელწოდებას არსებითი მნიშვნელობა არ აქვს. მაგრამ ხელშეკრულებასთან ურთიერთობისას მისი სწორი სახელწოდება ამარტივებს საქმისწარმოებას (რადგან მაგ.: ერთ პიროვნებასთან ორგანიზაციამ (იურიდიულმა პირმა) შეიძლება გააფორმოს რამოდენიმე სხვადასხვა კატეგორიის ხელშეკრულება).

ხელშეკრულების დადების ადგილს შეიძლება ითქვას, რომ აქვს გაცილებით დიდი მნიშვნელობა ვიდრე ხელშეკრულების სახელწოდებას. ხელშეკრულებაში უთითებენ ასევე ხელშეკრულებიდან გამომდინარე ვალდებულებათა შესრულების ადგილს და მხარეთა ადგილსამყოფელს. მნიშვნელოვანია თითოეული მათგანი განვასხვაოთ. ზოგადად ხელშეკრულების დადების ადგილი განსაზღვრავს იმ კანონმდებლობას (ნორმატიულ აქტებს), რომლებიც გამოყენებული იქნება ამ ხელშეკრულების მიმართ (განსაზღვრავს მხარეთა უფლება-მოვალეობებს). ამ წესიდან გამონაკლისს წარმოადგენს შემთხვევა, როდესაც, მხარეები ხელშეკრულებაში გაითვალისწინებენ ხელშეკრულებასთან მიმართებით გამოსაყენებელ კანონმდებლობას (საუბარია სხვა ქვეყნის კანონმდებლობაზე). გასათვალისწინებელია, რომ როდესაც მხარე ხელშეკრულებას დებს უცხო სახელმწიფოში მის ინტერესებშია მიაღწიოს შეთანხმებას მისი ქვეყნის კანონმდებლობაზე კონტრაქტის მიმართ.

ხელშეკრულების დადების თარიღი იურიდიულად აღნიშნავს იმ მომენტს, როდესაც ხელშეკრულების მხარეები იწყებენ შეთანხმებულ ურთიერთობას, მომენტს საიდანაც მხარეებს წარმოემოხაზებათ ხელშეკრულებით გათვალისწინებული უფლებები და მოვალეობები. ეს წესი გამოიყენება მაშინ, თუ ხელშეკრულებაში სპეციალურად არაა მითითებული ხელშეკრულების ძალაში შესვლის და მოქმედების სხვა წესები. ხელშეკრულების „ქუდში“ მითითებულ თარიღს არსებითი მნიშვნელობა არ მიენიჭება, თუ ხელშეკრულებაში არსებობს თარიღები, რომლებითაც განისაზღვრება მხარეთა ხელმოწერების შესრულების დრო. ასეთ შემთხვევაში ხელშეკრულების დადების მომენტად ჩაითვლება ის დრო, როდესაც ხელშეკრულებაზე ხელს მოაწერს ხელშეკრულების უკანასკნელი მხარე

(საკმარისია ხელშეკრულების „ქუდში“ თარიღის არსებობა). კონტრაქტის დადების თარიღის არარსებობა დაუშვებელია, ვინაიდან მასთანაა დაკავშირებული ხელშეკრულების დადების დროის სწორი განსაზღვრა, ასევე მისი შეწყვეტის მომენტის ზუსტი დადგენა. ხელშეკრულების ნომერს საქმის წარმოების გამარტივების მიზანი და მნიშვნელობა აქვს. ხელშეკრულების ნომერი არაა მისი აუცილებელი რეკვიზიტი და გამოიყენება ძირითადად ხელშეკრულების იდენტიფიცირების გაიოლებისათვის. ზოგადად ხელშეკრულების მოძიება რომელიმე ორგანიზაციის არქივში გაცილებით იოლია მისი ნომრით და არა ხელშეკრულების კონტრაპენტებით. თავის მხრივ ნუმერაცია გულისხმობს რეგისტრაციის ერთიან სისტემას ქრონოლოგიის მიხედვით და გათვალისწინებით. რაც შეეხება ხელშეკრულების ნაწილების/თავების/მუხლების/პუნქტების არასწორ ნუმერაციას, ასეთი სახის შეცდომა თავისთავად არ აბათილებს იმ პირობებს, რომლებიც მოცემულია ამ სამართალმდგომარეობებში. მთავარია მოცემული პირობები არ ეწინააღმდეგებოდეს ერთმანეთს და არ იყოს მითითებები ხელშეკრულებაში არარსებულ სამართალმდგომარეობებზე. ხელშეკრულების ნუმერაციის სხვადასხვა ვარიანტები არსებობს. ნუმერაცია შეიძლება შედგებოდეს ციფრების ან ასოებისაგან.

პრეამბულა (მხარეთა განსაზღვრა), მხარეთა დასახელება უმჯობესია მიეთითოს სრულად. მთავარი ისაა, რომ მხარეთა სახელწოდება უკანასკნელ ასომდე (სიმბოლომდე) შეესაბამებოდეს მაიდენტიფიცირებელ დოკუმენტაციას. ეს მნიშვნელოვანია, რადგან შესაძლებელია მსგავსი სახელით/დასახელებით მოქმედ იურიდიულ პირში მისი არევა და ხელშეკრულებაში ასახულ მონაცემებთან პირის კავშირისა და იდენტიფიკაციის გართულება.

მხარეთა პირობითი სახელწოდება კონტრაქტის ფარგლებში გამოიყენება ძირითადად კომფორტისათვის, რადგან კონტრაქტის ტექსტში მხარედ მოხსენების ყოველ ჯერზე არ გახდეს აუცილებელი პარტნიორი მხარის სრული დასახელების (ხელახალი/ხელმეორე) ხსენება. ასეთი სახელწოდება შეიძლება იყოს ნებისმიერი, თუმცაღა უმჯობესია გამოყენებული იყოს მხარეთა პირობითი სახელწოდებები, რომლებიც გათვალისწინებულია კანონმდებლობით.

მაგალითად- ნასყიდობის ხელშეკრულებაში: „მყიდველი“ ან „გამყიდველი“, კომისიის ხელშეკრულებაში: „კომისიონერი“ ან „კომიტენტი“.

ხელშეკრულებაზე ხელის მომწერ პირთა და იმ დოკუმენტებისა მითითება, რომლის საფუძველზედაც ისინი მოქმედებენ. უფლებამოსილების მომნიჭებელ დოკუმენტებს აქვს დიდი მნიშვნელობა, რადგან შეიძლება ისე მოხდეს, რომ თუ ასეთი დოკუმენტის გარეშე მოხდება ხელშეკრულების დადება, კონტრაპენტი აღმოჩნდეს არაუფლებამოსილი პირი. მაგალითად: რომელიმე იურიდიული პირის სახელით თქვენთან კონტრაქტი დადო რომელიმე პირმა, რომელსაც ამ იურიდიულმა პირმა ასეთი კონტრაქტის დადების უფლებამოსილება არ მიანიჭა და საერთოდაც თქვენთან არანაირი ურთიერთობის დამყარებას არ აპირებს, მაშინ ისე გამოვა, რომ მთელი პასუხისმგებლობა, რომელიც გამომდინარეობს ხელშეკრულებიდან ამ არაუფლებამოსილ პირზეა, იურიდიული პირი კი არაფრის შუაშია (ეს პრობლემა).

ამა თუ იმ იურიდიული პირის სახელით მოქმედი პირის უფლებამოსილება შეზღუდულია მასზე გაცემული მინდობილობით, ან იურიდიული პირის წესდებით. სანამ სერიოზულ კონტრაქტს ხელს მოაწერთ არ დაიზაროთ და გაარკვიროთ/შეისწავლეთ კონტრაპენტი დეტალურად. სთხოვეთ საბანკო ბარათები, ხელმოწერების ნიმუშები, პირის უფლებამოსილების დამადასტურებელი დოკუმენტები. სთხოვეთ დოკუმენტები პიროვნების იდენტიფიცირებისათვის. ყველაფერი შეისწავლეთ ყურადღებით. თუ პირი რომელიც ხელშეკრულებას აწერს ხელს არის კონტრაპენტის დასაქმებული (თანამშრომელი, თანამდებობის პირი) მაშინ-გვართან, სახელთან, მამის სახელთან ერთად მიუთითებენ მის თანამდებობასაც. გახსოვდეთ კანონით მინდობილობის გარეშე, წესდებით მინიჭებული უფლებამოსილების საფუძველზე შეიძლება იურიდიული პირის სახელით იმოქმედოს და მისი სახელით დადოს ხელშეკრულებები, მხოლოდ იურიდიული პირის ხელმძღვანელმა პირ(ებ)მა (დირექტორი, გენერალური დირექტორი და ა.შ.), ყველა სხვა პირი მოქმედებს ბრძანების ან მინდობილობის საფუძველზე. უფლებამოსილების მომნიჭებელი მინდობილობები, ბრძანებები და სხვა დოკუმენტები პრეამბულაში უნდა იყოს მითითებული დაწვრილებით (დასახელება, ნომერი, თარიღი და ა.შ.) უფლებამოსილების მომნიჭებელი

დოკუმენტიდან (მინდობილობა, ბრძანება, წესდება) პირდაპირ და არაორაზროვნად უნდა გამომდინარეობდეს, რომ უფლებამოსილ პირს აქვს უფლება კონკრეტული პირის/ორგანიზაციის სახელით დადოს კონკრეტული ხელშეკრულება.

რეკვიზიტი	"კონტრაქტის შიდა აღრიცხვის ნომერი"
რეკვიზიტი	"კონტრაქტის დადების (შედგენის) ადგილი"
პრეამბულა	მხარეების აღწერა:

ერთის მხრივ,
იურიდიული პირის სახელწოდება,
იურიდიული მისამართი,
საიდენტიფიკაციო ნომერი,
სახელმწიფო რეგისტრაციის ნომერი, თარიღი და რეგისტრატორის სახელწოდება
წარმომადგენლის სახელი
წარმომადგენლობის მიმნიჭებელი დოკუმენტი,
რა ტერმინით იქნება აღნიშნული ხელშეკრულების ტექსტში
ეფუძნება თუ არა ხელშეკრულება რაიმე შეთანხმებას? (წინარე ხელშეკრულებას)

ვარიანტი A - პრეამბულის შემდეგ:

- ტერმინთა განმარტება;
- ზოგადი დებულებანი
- ხელშეკრულების საგანი

ვარიანტი B - პრეამბულის შემდეგ:

- ზოგადი დებულებანი
- ხელშეკრულების საგანი

ვარიანტი C - პრეამბულის შემდეგ:

- ხელშეკრულების საგანი

ტერმინთა განმარტება

ხელშეკრულების მუხლი პირობითი სახელწოდებით „ტერმინთა განმარტება“ არაა სავალდებულო კომპონენტი ხელშეკრულებისათვის, თუმცა ხელშეკრულების სიცხადისთვის და მხარეთა ინტერესების მეტი დაცულობისთვის უმჯობესი იქნება ტერმინთა განმარტების მუხლი ჩავსვით ჩვენს ხელშეკრულებაში და ამ მუხლში გავითვალისწინოთ და განვმარტოთ ყველა ის სიტყვა-ტერმინი, რომელსაც გამოვიყენებთ ხელშეკრულების ფარგლებში და მიზნებისათვის. მაგალითად – „საანგარიშსწორებო დღე“: 00:00–დან–23:59 საათამდე პერიოდი (ან სხვა საათობრივი მონაკვეთი, თქვენი შეხედულებისამებრ), უქმე და სადღესასწაულო დღეების ჩათვლით (ან ჩათვლედად). ტერმინის განმარტებისას უნდა ჩამოყალიბდეს ის აზრი/შინაარსი, რომელსაც ჩვენ, ან მეორე მხარე (ხელშეკრულების მხარეები, ცალ-ცალკე, ან ერთად) მოიაზრებს ამ ტერმინში. ტერმინის „საანგარიშსწორებო დღე“ შინაარსი თავისთავად გასაგები და მკაფიოდ განსაზღვრული არაა. მეტიც ის ზოგადი ხასიათისაა. ამან შეიძლება გამოიწვიოს ხელშეკრულების ბუნდოვანება, გაურკვეველი შინაარსის ტერმინთა არსებობა ხელშეკრულების ფარგლებში, რაც თავისთავად შეიძლება იქცეს დავის საგნად (ეს კი პრობლემაა). ზემომოცემული ტერმინის განმარტება (ზოგადად ტერმინთა განმარტება) კი ამას აგვაცილებს თავიდან და ამდაგვარი განმარტების წყალობით ხელშეკრულებაში არ უნდა დარჩეს ბუნდოვანი და ორაზროვანი სიტყვა-ტერმინები. ტერმინთა განმარტება გვაძლევს საშუალებას ხელშეკრულების შინაარსი გავხადოთ ნათლად გასაგები და გამოვრიცხოთ მასში ბუნდოვანი და ორაზროვანი ნაწილების/ტერმინების არსებობა. იმისთვის რომ ხელშეკრულება სამართლებრივად გამართული იყოს აუცილებელია ნათლად გვესმოდეს, იმ სიტყვების, ტერმინების მნიშვნელობა, რასაც ვიყენებთ მასში. ხელშეკრულებაში გამოყენებულ ტერმინთა შინაარსის სრულყოფილი ცოდნა დაგვეხმარება უკეთ გავერკვიოთ ჩვენს უფლება-მოვალეობებში და ხელშეკრულების ყველა სამართალმდგომარეობაში, ეს კი მეტ დაცულობას ნიშნავს. მარტივად რომ ვთქვათ, ამდაგვარი განმარტებების წყალობით-ჩვენთვის გასაგები უნდა გახდეს ხელშეკრულებაში გამოყენებულ იმ ტერმინთა შინაარსი, რომელთა სიტყვასიტყვითი მნიშვნელობა ატარებს ზოგად შინაარსს, ან ორაზროვან და ბუნდოვან მნიშვნელობას. ტერმინის განმარტებით ჩვენ ამ ტერმინს ვანიჭებთ

კონკრეტულ, ჩვენთვის მისაღებ/სასურველ მნიშვნელობას. იმ შემთხვევაში, თუ ხელშეკრულებაში გვაქვს განუმარტავი და თავისი შინაარსით ბუნდოვანი ტერმინები, დავის დროს ამ ტერმინების განმარტებისას შეიძლება მათ მიენიჭოთ ჩვენთვის არასასურველი/არახელსაყრელი მნიშვნელობა (სულ სხვა შინაარსი იმ შინაარსისგან განსხვავებით, რომელსაც ჩვენ თავდაპირველად ვანიჭებდით ამ ტერმინებს), რაც თვისთავად წარმოშობს გაუთვალისწინებელ შედეგებს.

ზოგადად-ტერმინის განმარტებით მხარეები თანხმდებიან, ტერმინის იმ მნიშვნელობაზე და შინაარსზე, რომელიც ამ ტერმინს ექნება ხელშეკრულების ფარგლებში. ტერმინთა განმარტებების წყალობით ნათელი ხდება რომ მხარეებს ზუსტად ესმოდათ ამა თუ იმ ტერმინის მნიშვნელობა, რომელიც სხვა შემთხვევაში ასეთი განმარტების გარეშე გაურკვევლობის/დავის საფუძველად შეიძლება ქცეულიყო.

მუხლში „ტერმინთა განმარტება“ სათითაოდ უნდა იყოს განმარტებული თითოეული ის ტერმინი, რომელსაც ვიყენებთ ხელშეკრულებაში. სხვა შემთხვევაში შესაძლებელია ხელშეკრულების სამართალმდგომარეობანი ბუნდოვანი და ორაზროვანი შინაარსის იყოს.

სასურველია ორიოდ სიტყვით აღწეროთ ზემოაღნიშნული მუხლის სტრუქტურული აგებულება. ამ მუხლში შესაძლოა არ იყოს აბზაცების ნუმერაცია. ეს მუხლი არ იყოფა ნაწილებად, პუნქტებად და ქვეპუნქტებად.

ხელშეკრულების ზოგადი დებულებანი

მუხლში „ხელშეკრულების ზოგადი დებულებანი“ რამოდენიმე წინადადებით ხდება ზოგადი ფორმულირება იმის შესახებ, რომ მხარეები თანხმდებიან გარკვეულ ურთიერთობებზე. ამ მუხლში ხდება მხარეთა ურთიერთობის მოკლე და ზოგადი აღწერა. ასევე ყველა იმი კონკრეტული საკითხის ჩამოთვლა, თუ რაზე შეთანხმდნენ მხარეები. ეს მუხლი ხელშეკრულების აუცილებელი კომპონენტი არაა, თუმცა მისი არსებობა ერთი ორად აადვილებს წარმოდგენის შექმნას, იმის შესახებ, თუ რაზეა/რის შესახებ დაიდო ხელშეკრულება, რა სამართალმდგომარეობებს მოიცავს ეს ხელშეკრულება და სამართლებრივი ურთიერთობის რომელ კატეგორიას მიეკუთვნება მხარეთა მიერ შეთანხმებული

საკითხები. თავისმხრივ ამ მუხლის ასეთი მნიშვნელობა გარკვეულ გავლენას ახდენს ხელშეკრულების სამართლებრივ მხარეზეც. ყოველივე ზემოთქმული მიმართულია მხარეთა სახელშეკრულებო ურთიერთობის გამართულობისაკენ და სიცხადისაკენ. ეს ძირითდად ხელშეკრულების მხარეთა და მესამე პირთა კომფორტისათვის ხდება, მაგრამ რიგ შემთხვევებში, ხელშეკრულებათა ბუნდოვანების დროს გვევლინება გამოსავალად და გვეხმარება ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნების დადგენაში.

ხელშეკრულების მოქმედების პერიოდი და ძალაში შესვლის პირობები

(ხელშეკრულების მოქმედების პერიოდის დადგენა/განსაზღვრა)

დროის მონაკვეთი, რომლის განმავლობაში ხელშეკრულების მხარეებმა უნდა შეასრულონ მათზე დაკისრებული მოვალეობები არის ხელშეკრულების მოქმედების პერიოდი. ეს პერიოდი განსაზღვრავს ხელშეკრულების მოქმედების დროის საზღვრებს და მიუთითებს იმას რომ ამ საზღვრების გადაცდენისას ხელშეკრულება უკვე ძალაში არაა. ხელშეკრულების მოქმედების პერიოდის პირობები არაა რეგლამენტირებული კანონმდებლობით კერძო სამართლის უმრავლესი ხელშეკრულებებისათვის. მხარეთა მიერ ხელშეკრულების მოქმედების პერიოდის პირობათა სწორი ფორმულირება და მოვალეობების, ამ პერიოდის პირობათა მიხედვით, შესრულება ხელშეკრულების მხარეებს აძლევს შესაძლებლობას მიიღონ ის შედეგი, რომელიც მათ სსურდათ და რომლის დადგომასაც ისინი ვარაუდობდნენ ხელშეკრულების დადებისას. ხელშეკრულების მხარეებმა ხელშეკრულების მოქმედების პერიოდის პირობათა ჩამოყალიბებისას უნდა გაითვალისწინონ ხელშეკრულებიდან გამომდინარე მოვალეობათა შესრულების სავარაუდო ხანგრძლივობა და ხელშეკრულების მოქმედების პერიოდი და მოვალეობათა შესრულების სავარაუდო ხანგრძლივობა უნდა შეუსაბამონ ერთმანეთს. ყოველივე ეს მიმართულია იმისკენ, რომ მოვალეობები თავის დროზე შესრულდეს და შესაბამისად უფლებები თავის დროზე განხორციელდეს. ხელშეკრულების მხარეთა შეთანხმება ხელშეკრულების მოქმედების პერიოდზე უზრუნველყოფს ხელშეკრულების პირობებისა და მხარეთა უფლება მოვალეობების, ასევე ხელშეკრულების ყველა სამართალმდგომარეობის შესრულების მომენტის განსაზღვრას და ამით გვევლინება ხელშეკრულების დროულად შესრულების გარანტად. მუხლის

„ხელშეკრულების მოქმედების პერიოდი და ძალაში შესვლის პირობები“ არსი მდგომარეობს იმაში, რომ ამ მუხლით განისაზღვრება ხელშეკრულების მოქმედების პერიოდი და გათვალისწინებულია ამ პერიოდის ამოწურვისას, ხელშეკრულებით გათვალისწინებული მოვალეობების აუცილებელი შესრულება. მიუხედავად იმისა, რომ ხელშეკრულების მოქმედების პერიოდსა და მოვალეობათა შესრულების პერიოდს შორის არის მსგავსება ეს ორი ცნება რიგ შემთხვევებში მაინც განსხვავდება ერთმანეთისაგან. განსხვავება ამ ორ ცნებას შორის მდგომარეობს იმაში, რომ ხელშეკრულების მოქმედების პერიოდის ამოწურვისას ხელშეკრულება მთლიანად წყვეტს თავის არსებობას და ხელშეკრულების შეწყვეტის შემდეგ ხელშეკრულებიდან გამომდინარე უფლება მოვალეობათა განხორციელება არ ხდება. მოვალეობათა შესრულების პერიოდის ამოწურვა არ წყვეტს, არც ხელშეკრულებიდან გამომდინარე მოვალეობებს და არც თვითონ ხელშეკრულებას.

უმრავლეს კერძო სამართლებრივ ხელშეკრულებაზე (მაგ.: ნასყიდობის, მიზარების, გადაზიდვის ხელშეკრულება) ხელშეკრულების მოქმედების პერიოდი დგინდება დამოუკიდებლად (ხელშეკრულების მხარეთა მიერ). თუმცა ზოგიერთი ხელშეკრულების სახეობისათვის, ხელშეკრულების მოქმედების მაქსიმალური პერიოდი განსაზღვრულია კანონმდებლობით და შესაბამისად ამისა ხელშეკრულების მოქმედების პერიოდი არ უნდა აღემატებოდეს კანონმდებლობით ამ ხელშეკრულებისათვის გათვალისწინებულ პერიოდს (მაგ.: ზოგიერთ ხელშეკრულებათა მოქმედების პერიოდის განსაზღვრა ფორმულირებულია სამოქალაქო კოდექსის ნორმებში). სამოქალაქო კოდექსის ნორმათა თანახმად – გარიგებით, (კანონით) ან სასამართლო გადაწყვეტილებით დადგენილი პერიოდი განისაზღვრება კალენდარული თარიღით, ან პერიოდის დროის ამოწურვით, რომელიც გამოითვლება წლებით, კვარტლებით, თვეებით, კვირებით, დღეებით და საათებით. ხელშეკრულების მოქმედების პერიოდი ასევე შეიძლება განისაზღვროს სამომავლო, გარდაუვალი მოვლენით (მოვლენამდე, ან მოვლენიდან). სამოქალაქო კოდექსის თანახმად პერიოდის დინება, რომელიც განსაზღვრულია დროის გარკვეული მონაკვეთით იწყება შემდეგი დღიდან, იმ კალენდარული თარიღის შემდეგ, ან იმ მოვლენის დადგომის შემდეგ, რომლითაც განსაზღვრულია ამ პერიოდის დაწყება. მუხლი „ხელშეკრულების მოქმედების

**ხელშეკრულების შედგენის ტექნიკა
და ვალდებულებით-სამართლებრივი ნორმატიული რეგულირება**

პერიოდი და ძალაში შესვლის პირობები“ თავისი მნიშვნელობით ხელშეკრულებისათვის ძალიან მნიშვნელოვანია.

მუხლში „ხელშეკრულების მოქმედების პერიოდი და ძალაში შესვლის პირობები“ საჭიროა აღნიშნული იყოს ხელშეკრულების მოქმედების პერიოდი (მაგ.: წინამდებარე ხელშეკრულების მოქმედების პერიოდი განისაზღვრება _____ და სიტყვიერად (_____) თვით.), ხელშეკრულების მოქმედების დაწყების თარიღი/მომენტი (მაგ.: წინამდებარე ხელშეკრულების მოქმედების დაწყების თარიღი: ____ / ____ / ____ წელი.) და ხელშეკრულების მოქმედების დამთავრების თარიღი/მომენტი (მაგ.: წინამდებარე ხელშეკრულების მოქმედების დამთავრების თარიღი: ____ / ____ / ____ წელი.).

მუხლის მარტივი არქიტექტონიკა:

მუხლი _

ხელშეკრულების მოქმედების პერიოდი და ძალაში შესვლის პირობები

- __ .1. წინამდებარე ხელშეკრულების მოქმედების პერიოდი განისაზღვრება __ (_____) თვით.
- __ .2. ხელშეკრულების მოქმედების დაწყების თარიღი: __/__/____ წელი.
- __ .3. ხელშეკრულების მოქმედების დამთავრების თარიღი: __/__/____ წელი.

ფორმულირების მაგალითი (შემთხვევისათვის, როდესაც თქვენი დამსაქმებელი იურიდიული პირია, რომელიც ახორციელებს საქონლისა თუ მომსახურების რეალიზაციას და მის ინტერესებშია რაც შეიძლება დიდი ხნის განმავლობაში მოქმედებდეს ხელშეკრულება):

ხელშეკრულების მოქმედების პერიოდი და ძალაში შესვლის პირობები

- __ .1. წინამდებარე ხელშეკრულების მოქმედების პერიოდი განისაზღვრება __ (_____) თვით.
- __ .2. ხელშეკრულების მოქმედების დაწყების თარიღი: __/__/____ ელი.

- ___3. ხელშეკრულების მოქმედების დამთავრების თარიღი: ___ / ___ / ___ წელი.
- ___4. ხელშეკრულება ძალაში შედის მხარეების მიერ მისი ხელმოწერის დღიდან, ხოლო თუ ეს დღე (თარიღი) განსხვავებულია ამ ხელშეკრულების ___2. მუხლში მითითებული თარიღისაგან, მაშინ ხელშეკრულების ძალაში შესვლის თარიღად მიიჩნევა ამ ხელშეკრულების 4.2. მუხლში მითითებული თარიღი.
- ___5. ხელშეკრულების მოქმედების ვადის დამთავრების შემდგომ ხელშეკრულება ავტომატურად გრძელდება იმავე ვადით, რა ვადითაც დაიდო იმ დრომდე, სანამ მხარე/ები წერილობით შეტყობინებით არ აცნობებენ მეორე მხარეს ხელშეკრულების შეწყვეტის შესახებ.

ხელშეკრულების საგანი

ხელშეკრულების საგანი წარმოადგენს ძირითად სამართალურთიერთობის ობიექტს, რომლის შესახებ უფლებებისა და ვალდებულებების რეალიზაცია ხდება ხელშეკრულებაში. ხელშეკრულების საგანი არის ნებისმიერი ხელშეკრულების არსებითი პირობა, რამდენადაც მისი მითითების გარეშე ხელშეკრულება ითვლება ბათილად. ხელშეკრულების საგნის როლი მდგომარეობს იმაში, რომ საგნის გათვალისწინებით შესაძლებელი იყოს ხელშეკრულების სამართლებრივი სახეობის დადგენა. ხელშეკრულების საგანი შეიძლება იყოს მაგალითად: ნასყიდობა (მზაპროდუქცია, ნახევარფაბრიკატი), მომსახურება (კონსულტირება, აუდიტი, გადაზიდვა, შუამავლობა), შემოქმედებითი საქმიანობა (ინტელექტუალური საკუთრება, საავტორო უფლებები, ნოუ-ჰაუ). ხელშეკრულების დახასიათება (სახესხვაობის მიმართ მიკუთვნება) ხდება მისი (ხელშეკრულების) საგნის მიხედვით.

მუხლში „ხელშეკრულების საგანი“ ერთი ან რამოდენიმე წინადადებით, რომლებშიც ნათლად, კონკრეტულად და შეძლებისდაგვარად სრულად (ზუსტად), იწერება ის თუ რაზე (რის შესახებ) იდება ხელშეკრულება.

* შესაძლებელია ამ მუხლში იყოს მითითება ხელშეკრულების დანართზე. მაგალითად: ხელშეკრულების საგნის ტექნიკური მახასიათებლები მოცემულია წინამდებარე ხელშეკრულების დანართი #1-ში.

* შესაძლებელია ამ მუხლში იყოს მხოლოდ მითითება შემდგომ მუხლზე. ფორმულირების მაგალითი:

გამქირავებელი გადასცემს, ხოლო დამქირავებელი ღებულობს დროებით სარგებლობაში და მფლობელობაში წინამდებარე ხელშეკრულების — მუხლში აღწერილ ქონებას.

კანონმდებლობა ხელშეკრულების შედგენისას მხარეებს ანიჭებს თითქმის სრულ თავისუფლებას. ანუ მხარეებს შეუძლიათ დადონ ნებისმიერი ხელშეკრულება/შეთანხმება, როგორც კანონით პირდაპირ გათვალისწინებული, ასევე ისეთი ხელშეკრულებებიც, რომლებიც კანონით პირდაპირ არაა გათვალისწინებული. ამასთან უნდა გვახსოვდეს რომ ხელშეკრულების ყველა პირობასა და სამართალმდგომარეობას მხარეები თვითონ და დამოუკიდებლად განსაზღვრვენ (კანონის მოთხოვნათა ფარგლებში). ანუ ხელშეკრულება უნდა იყოს კანონის მოთხოვნებთან შესაბამისობაში. გარდა ამისა ზოგიერთი ხელშეკრულების ტიპი დადებული შეიძლება იყოს მხოლოდ კანონის მოთხოვნებთან მკაცრ შესაბამისობაში. ხელშეკრულების ნაირსახეობას განსაზღვრავს არა მისი სახელწოდება (როგორც ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ), არამედ ის თუ რა პირობებს შეიცავს ეს ხელშეკრულება. ხელშეკრულების სახესხვაობა, მისი ხასიათი განისაზღვრება მისი პირობების მიხედვით, მხარეთა უფლება-მოვალეობების მიხედვით. ხელშეკრულებაში მითითებული უნდა იყოს მხარეთა უფლებები და მოვალეობები ამ ხელშეკრულების ფარგლებში (აგრეთვე ის საფუძველი რომელზეც მხარეს გააჩნია ეს უფლებები და მოვალეობები). უფლება-მოვალეობები ან კანონიდან გამომდინარეობს ან უშუალოდ მხარეების მიერაა განსაზღვრული და შეთანხმებული. ხელშეკრულება ასევე შეიძლება არეგულირებდეს მხარეთა პასუხისმგებლობის საკითხებს ხელშეკრულების დარღვევის შემთხვევაში, მოვალეობათა შესრულებისაგან თავის არიდებების შემთხვევაში და ა.შ. აქვე აღსანიშნავია რომ პასუხისმგებლობის ზომები ისევე, როგორც ხელშეკრულების სხვა ნებისმიერი პირობები არ უნდა იყოს ხელშეკრულების რომელიმე მხარისათვის კაბალური (აშკარად საზიანო). სხვა

შემთხვევაში ხელშეკრულების ასეთი (კაბალური) ნაწილი შეიძლება ცნობილ იქნეს ბათილად. თუ თქვენ ადგენთ ხელშეკრულებას, რომლის ტიპიც პირდაპირ კანონითაა გათვალისწინებული, აუცილებელია გაითვალისწინოთ, რომ ასეთ ხელშეკრულებებს აქვთ არსებითი პირობები, რომელთა მითითების გარეშეც ხელშეკრულება ვერ ჩაითვლება დადებულიად. მაგალითად: ნასყიდობის ხელშეკრულებაში ასეთი არსებითი პირობებია—ხელშეკრულების საგანი, (ხელშეკრულების საგნის ფასი),

მაგალითი #1.

მუხლი __

_____ ქირა, ანაზღაურება ...

(ამ მუხლში იწერება ფინანსური საკითხები).

ფორმულირების მაგალითი:

ხელშეკრულების მოქმედების ვადის (გაგრძელებული ვადების) განმავლობაში ყოველთვიური _____ ქირა (ანაზღაურება...) განისაზღვრება _____ (სიტყვიერად) აშშ დოლარის ექვივალენტით საქართველოს ეროვნულ ვალუტაში გადახდის დღისათვის „საქართველოს ეროვნული ბანკი“-ს მიერ დადგენილი კურსის მიხედვით. თუ ანგარიშსწორების დღისათვის ასეთი კურსი არ არსებობს, მაშინ მხედველობაში მიიღება ყველაზე ბოლოს დადგენილი კურსი. აღნიშნული ქირა (ანაზღაურება ...) შეიცავს ყველა სახის გადასახადს)

მაგალითი #2.

მუხლი __

_____ გადახდის წესი

ამ მუხლში იწერება გადახდასთან დაკავშირებული სპეციფიური დეტალები

ქირის გადახდა იწარმოებს ნაღდი ანგარიშსწორების წესით.

გამქირავებელმა ყოველთვიურად ქირის მიღება უნდა დაადასტუროს

*დამქირავებლის მიერ წარმოდგენილ დოკუმენტზე ხელმოწერით.
ნაღდი ანგარიშსწორების დროს.*

- “ *ქირის გადახდა მოხდება თვეში ერთხელ საანგარიშსწორებო თვის
პირველ კვირაში.*

ხელშეკრულების საგანზე საკუთრების უფლების გადასვლის მომენტი.
ხელშეკრულების მხარეთა უფლება-მოვალეობები, ანუ კონკრეტული ქმედებები
რომლებიც უნდა შესრულდეს მხარეთა მიერ. მხარეთა უფლება-მოვალეობები
განისაზღვრება ხელშეკრულების სახესხვაობით, კერძოდ ხელშეკრულების
საგნის მიხედვით.

მხარეთა გარანტიები

მუხლი „მხარეთა გარანტიები“ ან უბრალოდ „გარანტიები“ არის ასევე ერთ ერთი
იმ მუხლთაგანი, რომელიც ამყარებს მხარეთა მიერ ნაკისრი
ვალდებულებებისთვის მზაობას, რაც იმას გულისხმობს, რომ მხარეები
ერთმანეთის წინაშე თავდებობენ, რომ მათ აქვთ ყველა ის სრული
უფლებამოსილებანი, რომელნიც აუცილებელია იმისთვის, რომ მხარემ დადოს
(მონაწილეობა მიიღოს) ამა თუ იმ კონკრეტულ ხელშეკრულებაში.

მაგალითი:

ერთი მხარე თავდებობს მეორე მხარის წინაშე, რომ: _____

მეორე მხარე თავდებობს ერთი (პირველი) მხარის წინაშე, რომ: _____

მაგ. *გამქირავებელი თავდებობს დამქირავებლის წინაშე, რომ ქონება
(ქირავნობის ხელშეკრულების პირობების თანახმად საცხოვრებელი ბინა) და
მასში განთავსებული (არსებული) ნივთები ნამდვილად წარმოადგენს
გამქირავებლის საკუთრებას და მოპოვებულია კანონიერი გზით.*

ხელშეკრულების მიზანი

შესაძლებელია ხელშეკრულებაში იყოს მუხლი, პირობითი სათაურით „ხელშეკრულების მიზანი“ ასეთი მუხლის არსებობა ხაზს უსვამს ხელშეკრულების საგნის სარგებლობის (გამოყენების) სპეციფიკურ გარემოებებს (პირობებს).

ფორმულირების მაგალითი: მხარეები თანხმდებიან, რომ მოიჯარე ამ ხელშეკრულების — მუხლში მითითებულ ქონება გამოიყენებს მიზნისათვის.

ამ შემთხვევაში თუ მხარე ხელშეკრულების საგნის გამოყენებით სცდება ხელშეკრულების მიზნის მუხლში მოცემულ ფორმულირებას ეს შესაძლებელია მიჩნეულ იქნას ხელშეკრულების პირობის დარღვევად.

მხარეთა უფლება-მოვალეობანი

მუხლი „მხარეთა უფლება-მოვალეობანი“ არის ერთერთი ძირითადი, არსებითი და აუცილებელი ატრიბუტი ნებისმიერი ხელშეკრულებისათვის. ეს მუხლი ხელშეკრულების ბირთვია. ამ მუხლის შინაარსი მოიცავს ხელშეკრულების თითოეული მხარის უფლებათა ჩამონათვალს, რომლებსაც ისინი იქონიებენ ხელშეკრულების მოქმედების მთელი პერიოდის განმავლობაში. ასევე იმ მოვალეობათა ჩამონათვალს, რომელთა შესრულების ვალდებულებაც გააჩნიათ ხელშეკრულების მხარეებს ხელშეკრულების მოქმედების პერიოდის განმავლობაში.

მხარეთა უფლება მოვალეობანი განსაზღვრავენ ხელშეკრულების კონკრეტულ სახეობას. მხარეთა უფლებანი მოცემულია კანონმდებლობაში (მაგ.: სამოქალაქო კოდექსის მუხლებში) და დგინდებიან/ყალიბდებიან კონკრეტული ხელშეკრულების არსიდან/შინაარსიდან გამომდინარე.

ძირითადი ყურადღება დასათმობია მხარეთა მოვალეობების ჩამოყალიბებასა და განსაზღვრაზე. ეს გამოწვეულია იმით, რომ ხელშეკრულების ერთი მხარის მოქმედებანი მიმართულია იმისკენ, რომ ხელშეკრულების მეორე მხარემ

განახორციელოს საპასუხო ქმედებანი და ამ გზით შესაძლებელი გახდეს მიღწეულ იქნას ის შედეგი, რომელსაც ვარაუდობდნენ ხელშეკრულების მხარეები. მოცემული კონკრეტული ქმედებები და მათი შესრულების თანმიმდევრობა და წესი წარმოადგენს მოვალეობებს ხელშეკრულებაში.

ხელშეკრულებით გათვალისწინებული მოვალეობების შეუსრულებლობისას შესაძლებელია ეს ხელშეკრულება შეწყდეს. მოვალეობა ითვლება შესრულებულად, თუ შესრულებული იქნა ამ მოვალეობით გათვალისწინებული ქმედება (საქონლის გადაცემა, სამუშაოს შესრულება, ვალის დაფარვა და ა.შ.), ან ქმედებისაგან თავის შეკავება (მაგ.: გამქირავებული და დამქირავებული თანხმდებიან იმაზე, რომ დამქირავებული გარკვეული პერიოდი არ ისარგებლებს გაქირავებული ქონებით). მეორე შემთხვევაში მოვალეობის შესრულება გამოიხატება იმაში, რომ ხელშეკრულების განსაზღვრული მხარე თავს იკავებს კონკრეტული ქმედების შესრულებისაგან.

სათანადოდ შესრულდა, თუ არა ხელშეკრულებაში მოცემული მოვალეობა გასათვალისწინებელია შემდეგი: მოვალეობა შესრულებული უნდა იყოს შესაბამისი სუბიექტის მიერ და შესაბამისი სუბიექტისათვის. მოვალეობა შესრულებული უნდა იყოს შესაბამისი წესით: დროის, საგნის, მოვალეობათ შესრულების ხარისხისა და ადგილის გათვალისწინებით. მხარეებს ხელშეკრულებაში შეუძლიათ გაითვალისწინონ მოვალეობათა ნაწილ-ნაწილ შესრულების წესი ან ერთჯერადი და სრული შესრულების უფლება. გარდა ამისა მხარეებს შეუძლიათ ხელშეკრულებით გაითვალისწინონ მოვალეობათა დროზე ადრე შესრულების უფლებაც, თუ ეს არ ეწინააღმდეგება კანონმდებლობას. მოვალეობათა შესრულების უშუალო სუბიექტებს წარმოადგენენ ხელშეკრულების მხარეები. მუხლში „მხარეთა უფლება-მოვალეობანი“ ნათლად უნდა ჩანდეს რა უფლება მოვალეობები აქვთ მხარეებს. დაწვრილებით და ზედმიწევნით ჩამოთვლილი უნდა იყოს მხარეთა უფლებები და მოვალეობები, უნდა ჩანდეს ვინ, ვის და ზუსტად რა უნდა შეუსრულოს, გადასცეს და ა.შ. ასევე ვინაა უფლებამოსილი შეასრულოს ესა თუ ის მოვალეობა და ის, თუ ვინაა უფლებამოსილი მიიღოს შესრულებული მოვალეობის შედეგი. ასევე მნიშვნელოვანია ამ მუხლის ფარგლებში გათვალისწინებული იყოს ისეთი ზოგადი განსაზღვრებანი, როგორიცაა მაგ.: მყიდველს უფლება აქვს მოსთხოვოს

გამყიდველს წინამდებარე ხელშეკრულების პირობებისა და სამართალმდგომარეობათა სრული და უპირობო დაცვა, ასევე ისეთი ზოგადი განსაზღვრება, როგორიცაა მაგ.:გამყიდველი ვალდებულია სრულად, ჯეროვნად, დათქმულ დროსა და ადგილას შეასრულოს წინამდებარე ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულებები, ასევე ყველა ვალდებულება სხვა ნებისმიერი ხელშეკრულებიდან, რომლებიც დადებულია ამ ხელშეკრულების მხარეებს შორის.

ამ მუხლის არქიტექტონიკისთვის შესაძლებელია გამოყენებულ იქნას შემდეგი ტექნიკა:

მხარეთა უფლებები და მოვალეობები (ვალდებულებები)

___1. ერთ მხარეს უფლება აქვს:

___1.1. უფლება #1;

___1.2. უფლება #2;

___1.3. უფლება #3;

___2. ერთი მხარე ვალდებულია:

___2.1. ვალდებულება #1;

___2.2. ვალდებულება #2;

___2.3. ვალდებულება #3;

___3. მეორე მხარეს უფლება აქვს:

___3.1. უფლება #1;

___3.2. უფლება #2;

___3.3. უფლება #3;

___4. მეორე მხარე ვალდებულია:

___4.1. ვალდებულება #1;

___4.2. ვალდებულება #2;

___4.3. ვალდებულება #3;

ხელშეკრულების შემაჯამებელ და დამატებით ნაწილში ჩვეულებისამებრ უთითებენ შემდეგ მუხლებს: ა) „ფორს-მაჟორული გარემოებანი“, ბ) „ხელშეკრულებაში ცვლილებების შეტანა და ხელშეკრულების დროზე ადრე შეწყვეტის პირობები და წესი“, გ) „მხარეთა შორის დავების გადაწყვეტის წესი“, დ) „ანგარიშსწორების წესი“, ე) „ხელშეკრულების დამატებითი დებულებანი“, ვ) „მხარეთა რეკვიზიტები და ხელმოწერები“.

პრაქტიკულად მუხლი „ფორს-მაჟორი“, ან „ფორს-მაჟორული გარემოებანი“ არის მნიშვნელოვანი ატრიბუტი ყველა კერძო სამართლებრივი ხელშეკრულებისათვის. ფორს-მაჟორს, იგივე დაუძლეველი ძალის გარემოებებს განეკუთვნება განსაკუთრებული და დაუძლეველი, შექმნილ პირობებში/სიტუაციაში, გარემოებანი. ასეთ გარემოებებს განეკუთვნება დაუძლეველი, ხელშეკრულების მხარეებისათვის მოულოდნელად დამდგარი მოვლენები. მაგ.: ხანძარი, წარღვნა, ცუნამი, მიწისძვრა და ნებისმიერი სტიქიური უბედურება. ასევე ომი, გაფიცვები, დეფოლტი და ა.შ. ფორს-მაჟორული გარემოებების ძირითადი მახასიათებელი და განმსაზღვრელია ამ გარემოებების განსაკუთრებული ხასიათი და ობიექტური დაუძლეველობა შექმნილ კონკრეტულ პირობებში. ყველა სხვა გარემოება, რომელსაც არ გააჩნიათ ობიექტური დაუძლეველობის ხასიათი/ხარისხი ვერ ჩაითვლება ფორს-მაჟორულ გარემოებად. ცივილიზებული ქვეყნების უმრავლესობის კანონმდებლობა ითვალისწინებს ობიექტურ სინამდვილეს (ობიექტურ დაუძლეველობას), რომელიც ხელშეკრულების მხარეებს აძლევს შესაძლებლობას შეწყვიტონ ხელშეკრულება, რომელიც დადებული იყო ფორს-მაჟორამდე, ან გაექცნენ იმ პასუხისმგებლობას, რომელიც მათ დაეკისრებოდა ხელშეკრულების პირობათა შეუსრულებლობისათვის. გასათვალისწინებელია, რომ პასუხისმგებლობის აცილება არ ნიშნავს ხელშეკრულებით გათვალისწინებული შეუსრულებელი მოვალეობების აცილებას. ეს ნიშნავს იმას, რომ ფორს-მაჟორის გამო შეუსრულებელი მოვალეობები აუცილებლად უნდა შესრულდეს, უბრალოდ ფორს-მაჟორის გამო ჯარიმის ან პირგასამტეხლოს გარეშე, რომელიც კანონით, ან მხარეთა შეთანხმებით გათვალისწინებულია მოვალეობების შეუსრულებლობისათვის. ხელშეკრულებაში მუხლით „ფორს-მაჟორი“ ჩვეულებრივ მხარეები ფორს-მაჟორული გარემოებების დადგომისას თავისუფლდებიან იმ პასუხისმგებლობისაგან, რომელიც მოჰყვება

ვალდებულებების დროულ შეუსრულებლობას ხელშეკრულების მუხლი „ფორს-მაჟორი“ შეიძლება ჩამოყალიბდეს შემდეგნაირად – „მხარეები თავისუფლდებიან პასუხისმგებლობისაგან აღნიშნული ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვალდებულებების ნაწილობრივ ან მთლიანად შეუსრულებლობაზე, თუ ეს გამოწვეულია მათგან დამოუკიდებელი მიზეზების გამო, კერძოდ კი: გაფიცების, ომის, წყალდიდობის, ხანძრისა და მიწისძვრის შედეგად, რაც მოქმედი კანონმდებლობის მოთხოვნათა სრული დაცვით დადასტურებული უნდა იყოს შესაბამისი სახელმწიფო ორგანოს მიერ“. ამ მუხლთან მიმართებაში აუცილებლად უნდა აღინიშნოს, რომ მუხლში მოცემული სამართალმდგომარეობის ფორმულირება თავისი შინაარსით უნდა იყოს „დახურული“ რაც გულისხმობს გაგრძელების შეუძლებლობას. ამ მუხლის ფორმულირების ღია დაბოლოებით დასრულებამ მაგ.: და ა.შ. შესაძლებელია არასასურველი შედეგი მოუტანოს მხარეებს.

მხარეთა პასუხისმგებლობა

მუხლი „მხარეთა პასუხისმგებლობა“ უზრუნველყოფს სახელშეკრულებო მოვალეობათა დროულ და სრულ შესრულებას იმ შემთხვევაში, თუ ხელშეკრულების რომელიმე მხარემ დაარღვია ხელშეკრულებიდან გამომდინარე მასზე დაკისრებული მოვალეობები. ჩვეულებისამებრ ამ მუხლში გათვალისწინებულია სხვადასხვა სანქციები ჯარიმის პირგასამტეხლოს და სხვა სახით, რომელსაც იხდის ის კონტრაქტეტი, რომელმაც არ შეასრულა ხელშეკრულებიდან გამომდინარე, რომელიმე თავისი მოვალეობა. ხელშეკრულების შედგენისას შეიძლება გავითვალისწინოთ მხარის მიერ თითოეული მოვალეობის დარღვევისათვის კონკრეტული პასუხისმგებლობის სახე. ან ხელშეკრულებიდან გამომდინარე რიგი მოვალეობების დარღვევისათვის გავითვალისწინოთ მხარეთა კონკრეტული პასუხისმგებლობა. ძირითადად ეს პასუხისმგებლობა გამოიხატება ჯარიმში (ქონებრივ ზემოქმედებაში ხელშეკრულების დამრღვევ მხარეზე). ეს კი ნიშნავს იმას რომ კონტრაქტეს, რომელმაც დაარღვია სახელშეკრულებო სამართალმდგომარეობანი (პირობები, უფლება-მოვალეობები) მოუწევს დამატებით ჯარიმებიდან გამომდინარე თანხების დახარჯვა. ზოგადად ჯარიმის ოდენობა, ხელშეკრულების რომელიმე სამართალმდგომარეობის დარღვევისათვის, განისაზღვრება ხელშეკრულების

მხარეთა მიერ ხელშეკრულების დადებისას. საერთო წესის შესაბამისად კი მხარეთა პასუხისმგებლობა ან კანონიდან, ან მათ შორის დადებული ხელშეკრულებიდან გამომდინარეობს. კერძო სამართლებრივი პასუხისმგებლობა ქონებრივ და პირად ქონებრივ ურთიერთობებში არის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საშუალება კანონიერების უზრუნველყოფის თვალსაზრისით. კერძოსამართლებრივი პასუხისმგებლობის არსი მდგომარეობს იმაში, რომ ის ხელს უწყობს ფიზიკური და იურიდიული პირების უფლებების დაცვას და უზრუნველყოფს ხელშეკრულების მხარეთა მიერ მათზე დაკისრებული მოვალეობების სრულ და დროულ შესრულებას. მუხლი „მხარეთა პასუხისმგებლობა“ პირობითად შეიძლება ფორმულირებული იყოს შემდეგნაირად „მოვალის მიერ ხელშეკრულების/___/მუხლში მითითებული ვალდებულების სრულად და ხელშეკრულების/___/მუხლში მითითებული თარიღის შესაბამისად შეუსრულებლობის შემთხვევაში, მოვალეს ვალდებულების შესრულებისათვის თითო გადაცილებული დღისათვის ჯარიმის სახით დაეკისრება ხელშეკრულების/___/მუხლში მითითებული ვალდებულების (ღირებულების) /___/% (პროცენტი). მხარეები პასუხს აგებენ ხელშეკრულებით გათვალისწინებული პირობების შეუსრულებლობაზე ან/და არაჯეროვან შესრულებაზე (სამართალმდგომარეობათა დარღვევაზე) (მაგალითად) საქართველოს მოქმედი კანონმდებლობით გათვალისწინებული წესით.

ხელშეკრულების შეცვლა და შეწყვეტა

ხელშეკრულების დადების თავისუფლება მოქმედებს არა მარტო ხელშეკრულების დადებისას, არამედ მისი შეცვლისას და შეწყვეტისას. ხელშეკრულების შეწყვეტის შემთხვევაში წყდება მხარეთა უფლება მოვალეობებიც. ხელშეკრულების მთლიანად შესრულების შემდეგ შეუძლებელია მისი შეწყვეტა. აქედან გამომდინარე ხელშეკრულების შეწყვეტა შესაძლებელია მხოლოდ დროზე ადრე/ვადამდე (ხელშეკრულების მოქმედების პერიოდის დასრულებამდე), რამეთუ ხელშეკრულების მოქმედების პერიოდის ამოწურვისას ხელშეკრულება წყვეტს თავის არსებობას. მაგრამ, თუ რომელიმე მხარემ სრულად, ან ნაწილობრივ არ შეასრულა თავისი მოვალეობები ამოქმედდება ნორმები, რომლებიც არეგულირებს მოვალეობათა შეუსრულებლობის შედეგებს,

რომელთა ძალით აღდგენილი უნდა იქნეს დარღვეული უფლებები და ანაზღაურებული უნდა იყოს მიყენებული ზიანი. ხელშეკრულება შეიძლება შეწყდეს შემდეგ შემთხვევებში:

მხარეთა შეთანხმებით;

ერთ-ერთი მხარის ინიციატივით;

კანონმდებლობით გათვალისწინებულ შემთხვევაში მესამე პირთა მოთხოვნით;

ერთ-ერთი მხარის უარით ხელშეკრულების სრულ, ან ნაწილობრივ შესრულებაზე;

ხელშეკრულების შეწყვეტის ან შეცვლის საფუძველია, ასევე სასამართლო გადაწყვეტილება, რომელიც გამოტანილი იქნება ხელშეკრულების ერთ-ერთი მხარის მოთხოვნით;

ხელშეკრულების მოქმედების პერიოდის ამოწურვით.

ხელშეკრულების ცვლილება ნიშნავს ხელშეკრულებაში უკვე არსებული პირობებისა და სამართლმდგომარეობების შეცვლას, მათ სხვა სახით ფორმირებას, ან მათ ჩანაცვლებას სრულიად ახალი პირობებითა და სამართალმდგომარეობებით. ხელშეკრულების მუხლი „ხელშეკრულებაში ცვლილებების შეტანა და ხელშეკრულების (დროზე ადრე) შეწყვეტის პირობები“ ითვალისწინებს ხელშეკრულების პირობათა ცვლილებას, ან ხელშეკრულების დროზე ადრე შეწყვეტას. შესაძლებელია ამ მუხლში გათვალისწინებული იყოს ხელშეკრულების მხარეთა უფლება, ხელშეკრულების მხარეთა მიერ გაუთვალისწინებელი გარემოებების დადგომისას, შეცვალონ ხელშეკრულების პირობები, ან შეწყვიტონ მათ შორის ადრე დადებული ხელშეკრულება. ხელშეკრულების ცვლილებებისა და შეწყვეტის საფუძვლებს, თანმიმდევრობას და შედეგებს არეგულირებს კანონმდებლობა.

ხელშეკრულების შეწყვეტა ჩვეულებრივ ხელშეკრულების მხარეთა შორის თანხმდება და შეთანხმებად ფორმდება, რომელშიც ისინი უთითებენ ხელშეკრულების შეწყვეტის მიზეზსა და შედეგებს, ასევე მხარეთა სხვა მოვალეობებს (საქონლის დაბრუნება, ფულადი თანხების უკან დაბრუნება, ქირით/იჯარით გაცემული ქონების უკან დაბრუნება და ა.შ.) და ამა, თუ იმ მხარის დავალიანების ოდენობას. ხელშეკრულებაში ცვლილებების შეტანასთან,

ან ხელშეკრულების დროზე ადრე შეწყვეტასთან დაკავშირებით მხარეთა უთანხმოება წყდება სასამართლოს მეშვეობით. აღსანიშნავია, რომ მესამე პირის სასარგებლოდ დადებული ხელშეკრულების შეცვლა, ან შეწყვეტა ხელშეკრულების მხარეებს დამოუკიდებლად, ამ მესამე პირის თანხმობის გარეშე არ შეუძლიათ იმ მომენტიდან, როცა ეს მესამე პირი თანხმობას განაცხადებს ისარგებლოს ხელშეკრულებიდან გამომდინარე თვისი უფლებებით. საერთო წესის მიხედვით ხელშეკრულების შეცვლა ან შეწყვეტა შესაძლებელია მხოლოდ ხელშეკრულების მხარეთა შორის შეთანხმების საფუძველზე. თუმცა ამ საერთო წესიდან გამონაკლისს შეიძლება შეიცავდეს თვითონ ხელშეკრულება. ანუ ხელშეკრულება შეიძლება შეიცვალოს და ვადაზე ადრე შეწყდეს მხოლოდ მხარეთა შეთანხმებით, თუ თვითონ ხელშეკრულებით სხვა რამ არაა გათვალისწინებული. ხელშეკრულების ცალმხრივი შეცვლა, ან შეწყვეტა საერთო წესის მიხედვით არ დაიშვება. თუმცა ორ შემთხვევაში (და ისიც მხოლოდ სასამართლოს გადაწყვეტილების საფუძველზე), ხელშეკრულების ერთ-ერთ მხარეს უფლება აქვს მოითხოვოს ხელშეკრულების შეცვლა ან შეწყვეტა. პირველი შემთხვევაა, როდესაც ხელშეკრულების მეორე მხარემ მნიშვნელოვნად დაარღვია ხელშეკრულების სამართალმდგომარეობა(ნი) და მეორე შემთხვევაა, როდესაც ცალმხრივი უარი ხელშეკრულებაზე გათვალისწინებულია კანონით, ან თვითონ ხელშეკრულებით.

ხელშეკრულება მნიშვნელოვნად ირღვევა მაშინ, როდესაც ხელშეკრულების ერთ-ერთი მხარე ისე არღვევს ხელშეკრულებას, რომ ხელშეკრულების მეორე მხარე ამით იღებს ისეთ ზარალს, რომელიც მას მნიშვნელოვნად ართმევს იმას, რისი მოლოდინის უფლებაც ჰქონდა ხელშეკრულების დადებისას. იმ არსებითი პირობების ცვლილება, რომელთა გამოც ხელშეკრულების მხარეები დებდნენ ხელშეკრულებას შეიძლება იყოს საფუძველი ხელშეკრულების შეცვლისა, ან შეწყვეტისა. ასეთ შემთხვევაში, თუ ხელშეკრულების მეორე მხარე, ხელშეკრულების ცვლილების, ან შეწყვეტის წინააღმდეგია, დავა მხარეთა შორის გადაწყდება სასამართლოს მეშვეობით.

ხელშეკრულების შეცვლის, ან შეწყვეტის შესახებ შეთანხმება სრულდება(იდება)იმ ფორმით (მაგ.:რთული წერილობითი ფორმა), რომლითაც ხელშეკრულებაა შესრულებული (დადებული), თუ კანონიდან, თვით

ხელშეკრულებიდან, ან საქმიანი ურთიერთობების ჩვეულებებიდან სხვა რამ არ გამომდინარეობს. ხელშეკრულების შეცვლის, ან შეწყვეტის შესახებ მოთხოვნა სასამართლოში წარდგენილი შეიძლება იყოს, მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მეორე მხარე აცხადებს უარს ხელშეკრულების შეცვლის, ან შეწყვეტის წინადადებაზე, ან თუ არაა მიღებული პასუხი, ხელშეკრულების შეცვლის, ან შეწყვეტის შესახებ წინადადებაში, პასუხისათვის მითითებული ვადის განმავლობაში, ან კიდევ კანონით დადგენილ ვადაში, ან იმ ვადაში, რომელიც თვითონ ხელშეკრულებით იყო გათვალისწინებული ასეთი შემთხვევისათვის.

ხელშეკრულების პირობათა შეცვლისას იცვლება მხარეთა უფლება-მოვალეობანიც, ამ ცვლილებების შესაბამისად და ასე შეცვლილი სახით ნარჩუნდებიან ხელშეკრულების ხელახალ ცვლილებებამდე, ან ხელშეკრულების შეწყვეტამდე. ხელშეკრულების შეწყვეტისას წყდება მხარეთა მოვალეობანიც. თუ ხელშეკრულება შეიცვალა, ან შეწყდა ხელშეკრულების ერთ-ერთი მხარის მიერ ხელშეკრულების სამართალმდგომარეობათა მნიშვნელოვანი დარღვევის გამო, მაშინ ხელშეკრულების მეორე მხარეს უფლება აქვს მოითხოვოს, ხელშეკრულების შეცვლით, ან შეწყვეტით მიყენებული ზარალის ანაზღაურება.

ამ მუხლის ფორმულირებისათვის შესაძლებელია შემდეგი ტექნიკის გამოყენება.

ხელშეკრულების მოქმედების შეწყვეტის საფუძვლები

___1. ხელშეკრულების შეწყვეტის საფუძველია:

___1.1. მხარეთა შეთანხმება;

___1.2. წინამდებარე ხელშეკრულების ___ მუხლით დაწესებული ვადის გასვლა ან/და შესაბამისად მუხლი ___-ში აღნიშნული თარიღის დადგომა, ორივე შემთხვევაში მხარ(ებ)/ებმა წერილობითი ფორმით 15 (თხუთმეტი) კალენდარული დღით ადრე უნდა შეატყობინონ მეორე მხარეს ხელშეკრულების შეწყვეტის შესახებ.

___1.3. კანონით გათვალისწინებული სხვა საფუძვლები.

___2.1. თითოეული მხარე უფლებამოსილია ცალმხრივად შეწყვიტოს ხელშეკრულების მოქმედება წინამდებარე ხელშეკრულების მუხლი ___ -ში აღნიშნულ ვადაზე ადრე, რის შესახებაც ხელშეკრულების შემწყვეტმა მხარემ წერილობით უნდა შეატყობინოს მეორე მხარეს, სულ ცოტა 30 (ოცდაათი) კალენდარული დღით ადრე;

___2.2. ხელშეკრულება ვადამდე ადრე _ მხარე #1_ ინიციატივით წყდება (შესაძლებელია შეწყვეტილ იქნას) თუ:

ა)

ბ)

___2.3. ხელშეკრულება ვადამდე ადრე _ მხარე #2_ ინიციატივით წყდება (შესაძლებელია შეწყვეტილ იქნას) თუ:

ა)

ბ)

___3. წინამდებარე ხელშეკრულების _____ მუხლის მიზნებისათვის ხელშეკრულების მხარის მიერ წერილობითი შეტყობინების მიღების (და შეტყობინების მიღების ფაქტის დადგომის) ვადის ათვლა იწყება მიმღები მხარის მიერ შეტყობინების მიღების დამადასტურებელ საბუთზე ხელისმოწერის დღიდან. ხელშეკრულების ვადაზე ადრე შეწყვეტის შესახებ შეტყობინების მიღების დამადასტურებელ საბუთად ჩაითვლება ზემოაღნიშნულ შეტყობინებაზე მიმღები პირის (წინამდებარე ხელშეკრულების მხარის) ხელმოწერა ან მიმღები პირის (წინამდებარე ხელშეკრულების მხარის) ხელმოწერა, რომელიც ადასტურებს ხელშეკრულების შემწყვეტი მხარის მიერ გამოგზავნილ დაზღვეული წერილის მიღებას.

4. ყველა სახის შეტყობინება, პრეტენზია, კორესპონდენცია და საბუთები, რომლებიც გამომდინარეობენ ამ ხელშეკრულებიდან, გაფორმებული უნდა იყოს წერილობითი ფორმით ქართულ ენაზე და გადაგზავნილი უშუალოდ შემდეგ მისამართზე:

(სრული საფოსტო მისამართი)

მხარეთა შორის წარმოქმნილი დავ(ებ)ისა და უთანხმოებების გადაწყვეტის წესი

მუხლი „მხარეთა შორის წარმოქმნილი დავებისა და უთანხმოებების გადაწყვეტის წესი“ ითვალისწინებს დავების გადაწყვეტის წესებსა და პირობებს და დავის მხარეთა მიერ დამოუკიდებლად მოუგვარებლობის შემთხვევაში და დავის გადაწყვეტის წესზე შეუთანხმებლობის შემთხვევაში დავის სასამართლოსათვის გადაცემის წესებს. სასურველია ამ მუხლში გათვალისწინებული იყოს, იმ ქვეყნის კანონმდებლობა, რომელიც გამოყენებული იქნება დავის გადაწყვეტისთვის, აგრეთვე ის უფლებამოსილი ორგანო, რომელიც კომპეტენტური იქნება გადაწყვეტოს მხარეთა შორის წარმოქმნილი დავები. ჩვეულებრივ ეს მუხლი (წესი) ფორმულირდება შემდეგნაირად „მხარეები თანხმდებიან, რომ მათ შორის წარმოქმნილი ყველა დავა (სადაო საკითხი) გადაწყდება ურთიერთმოლაპარაკების გზით“, „მხარეთა მიერ (მაგ.) 15 (თხუთმეტი) კალენდარული დღის განმავლობაში თანხმობის (კონსენსუსის) მიუღწევლობის შემთხვევაში, საქმე გადაეცემა სასამართლოს“, ან: „ხელშეკრულების მხარეთა შორის წარმოქმნილი ნებისმიერი/ყველა დავა და უთანხმოება, რომელიც წარმოიქმნა მათ შორის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე მათი მოვალეობების შესრულებისას, ან ამ მოვალეობებთან დაკავშირებით გადაწყდება მხარეთა ურთიერთმოლაპარაკების გზით და მხარეები ამისთვის ყველაფერს გააკეთებენ. შეთანხმების მიუღწევლობის შემთხვევაში დავა გადასაწყვედად გადაეცემა სასამართლოს ხელშეკრულებით გათვალისწინებული წესების შესაბამისად“, „წინამდებარე ხელშეკრულებაზე ვრცელდება საქართველოში მოქმედი კანონმდებლობის ნორმები“, „მხარეთა მიერ მიჩნეულია, რომ სადაო საკითხის/ების განსახილველად და გადასაწყვეტად კომპეტენტურია საქართველოს სასამართლო“.

ფორმულირების მაგალითი:

მუხლი —

სადაო საკითხების გადაწყვეტა

- ___1. მხარეები თანხმდებიან, რომ მათ შორის წარმოქმნილი ყველა დაგა (სადაო საკითხი) გადაწყდება ურთიერთმოლაპარაკების გზით.
- ___2. მხარეთა მიერ თხუთმეტი 15 (თხუთმეტი) კალენდარული დღის განმავლობაში თანხმობის (კონსენსუსის) მიუღწევლობის შემთხვევაში, საქმე გადაეცემა სასამართლოს.
- ___3. წინამდებარე ხელშეკრულებაზე ვრცელდება საქართველოში მოქმედი კანონმდებლობის ნორმები.
- ___4. მხარეთა მიერ მიჩნეულია, რომ სადაო საკითხ(ებ)ის განსახილველად და გადასაწყვეტად კომპეტენტურია _____ სასამართლო.

ხელშეკრულების დამატებითი დებულებანი

მუხლში „ხელშეკრულების დამატებითი დებულებანი“ ხელშეკრულების მხარეებს შეუძლიათ გაითვალისწინონ მათი შეხედულებისამებრ პრაქტიკულად ნებისმიერი პირობები და სამართალმდგომარეობები. ხელშეკრულების ამ მუხლის მიზანია გააფართოვოს ხელშეკრულების მხარეთა უფლება-მოვალეობანი. ხელშეკრულების დადების თვისუფლების წესის (პრინციპის) შესაბამისად ეს მუხლი ყველაზე ხშირად შეიცავს შემდეგ მითითებებს: ა) მითითებას, თუ რომელ ენაზე შედგენილი ხელშეკრულება, ხოლო, თუ ხელშეკრულება შედგენილია რამოდენიმე ენაზე მითითებას, თუ რომელ ენაზე შედგენილ ხელშეკრულებას ენიჭება უპირატესობა; მითითებას ხელშეკრულების ეგზემპლართა რაოდენობის შესახებ, ხელშეკრულების გვერდების რაოდენობის შესახებ და მითითებას იმის შესახებ რომ ხელშეკრულების თითოეულ მხარეს მიეცა ხელშეკრულების თითო ეგზემპლარი; ასევე მითითებას, რომ ხელშეკრულების რომელიმე მუხლის (ან მისი ნაწილის) ბათილობა არ გამოიწვევს მთლიანად ხელშეკრულების ბათილობას; მითითებას, რომ

ხელშეკრულება არ შეიცავს რაიმე დამატებით სიტყვიერ შეთანხმებას, რაც იმას ნიშნავს, რომ ამ ხელშეკრულების მხარეებს შორის არსებული ნებისმიერი ზეპირი შეთანხმება ხელშეკრულების საგანთან მიმართებაში ხელშეკრულების ძალაში შესვლის მომენტიდან კარგავს ძალას და მას არ მოყვება არავითარი სამართლებრივი შედეგი; მითითებას, რომ ნებისმიერი ცვლილება ან/და დამატება ხელშეკრულებაში (ან მის რომელიმე დანართში) შეიტანება წერილობითი ფორმით და წარმოადგენს ამ ხელშეკრულების განუყოფელ ნაწილს; მითითებას, რომ ის დანართები, რომლებიც თან ახლავს ხელშეკრულებას წარმოადგენს ხელშეკრულების განუყოფელ ნაწილს; მითითებას საკუთრების უფლების გადასვლის მომენტის შესახებ; მითითებას, რომ საკითხები, რომლებიც წარმოიშვებიან ხელშეკრულების მხარეებს შორის და რომელთა რეგულირებაც არ არის მოცემული ამ ხელშეკრულებაში, გადაწყდება (მაგალითად) საქართველოს მოქმედი კანონმდებლობის საფუძველზე; მითითებას, რომ მხარეები აცხადებენ, რომ წაიკითხეს წინამდებარე ხელშეკრულება, ზუსტად და სრულად გაიგეს მისი შინაარსი და სრულად ეთანხმებიან მას, იგი ზუსტად გამოხატავს მათ (ჩვენს) ნებას; მითითებას, რომ მხარეებმა ერთმანეთის თანდასწრებით მოაწერეს (ხელშეკრულებას) ხელი და ა.შ.

ფორმულირების მაგალითი:

მუხლი __

ხელშეკრულების დამატებითი პირობები

- ___1. წინამდებარე ხელშეკრულება შედგენილია ქართულ ენაზე, – 6 (ექვს) გვერდად, 2 (ორ) ეგზემპლარად, და ინახება მხარეებთან. თითოეულ მხარეს მიეცემა ხელშეკრულების თითო ეგზემპლარი.
- ___2. წინამდებარე ხელშეკრულების რომელიმე მუხლის (ან მისი ნაწილის) ბათილობა არ გამოიწვევს მთლიანად ხელშეკრულების ბათილობას.

- ___3. საკითხები, რომლებიც წარმოშობიან წინამდებარე ხელშეკრულების მხარეებს შორის და რომელთა რეგულირებაც არ არის მოცემული ხელშეკრულებაში, გადაწყდება საქართველოს მოქმედი კანონმდებლობის საფუძველზე.
- ___4. ხელშეკრულების მუხლებს წინამდებარე აქვს სათაურები ხელშეკრულების ტექსტით სარგებლობის გასაადვილებლად და ეს სათაურები არ მიიჩნევა ამ ხელშეკრულების რომელიმე დებულების განმსაზღვრელად, შემცვლელად ან განმმარტებლად.
- ___5. ხელშეკრულებაში ყველა ცვლილება და დამატება უნდა გაფორმდეს წერილობითი ფორმით.
- ___6. ხელშეკრულება არ შეიცავს რაიმე დამატებით სიტყვიერ შეთანხმებას.
- ___7. მხარეებმა წავიკითხეთ წინამდებარე ხელშეკრულება, იგი ზუსტად გამოხატავს ჩვენს ნებას და ერთმანეთის თანდასწრებით ვაწერთ მას ხელს.

ხელშეკრულების მხარეთა რეკვიზიტები

ხელშეკრულების პრეამბულაში მითითებული რეკვიზიტების გარდა მნიშვნელოვანია ის მონაცემებიც მხარეთა შესახებ, რომლებიც ასახულია ხელშეკრულების უკანასკნელ პუნქტში, რომელსაც პირობითად შეიძლება ვუწოდოთ: „მხარეთა რეკვიზიტები“. მონაცემები, რომლებიც გათვალისწინებულია მუხლში „მხარეთა რეკვიზიტები“ აუცილებელია იმისთვის, რომ ხელშეკრულების მხარეებმა შეძლონ, მათ შორის დადებული ხელშეკრულებიდან გამომდინარე, უფლებებისა და მოვალეობების რეალიზაცია და ამ ხელშეკრულებიდან გამომდინარე პირობათა უხარვეზო შესრულება. ხელშეკრულების მხარეთა რეკვიზიტებში გათვალისწინებული უნდა იყოს შემდეგი მონაცემები: იურიდიული პირის შემთხვევაში: ა) იურიდიული პირის სახელწოდება, ბ) იურიდიული მისამართი, გ) საიდენტიფიკაციო ნომერი, დ) სახელმწიფო რეგისტრაციის ნომერი, თარიღი და რეგისტრატორის

სახელწოდება, ე) წარმომადგენლის სახელი, ვ) წარმომადგენლობის მომნიჭებელი დოკუმენტი, ზ) საფოსტო მისამართი, თ) საბანკო რეკვიზიტები და ი) სატელეფონო ნომრები; ფიზიკური პირის შემთხვევაში: ა) გვარი, ბ) სახელი, გ) მამის სახელი, დ)ს აცხოვრებელი ადგილის მისამართი, ე) ე.წ. საპასპორტო (მაიდენტიფიცირებელი/პირადი ნომერი/) მონაცემები, ვ) საბანკო რეკვიზიტები (ასეთის არსებობის შემთხვევაში), ზ) სატელეფონო ნომრები.

ზოგადად რეკვიზიტების უმრავლესობა აუცილებელია იურიდიული, ან ფიზიკური პირის იდენტიფიკაციისათვის და იმის ზუსტი დადგენისათვის, თუ ვისთან გვაქვს სახელშეკრულებო ურთიერთობა. საიდენტიფიკაციო რეკვიზიტებით ხდება კონტრაქტების „აღწერა“; ასეთი რეკვიზიტებია, მაგალითად: სახელი, გვარი, იურიდიული პირის დასახელება და ა.შ. თუმცა გარდა პირთა ზოგადი იდენტიფიკაციისა შეიძლება განიმარტოს რეკვიზიტების სხვა მნიშვნელობაც. მაგალითად-რეკვიზიტებში მითითებული მხარეთა მისამართები (საფოსტო მისამართებიც) აუცილებელია (მაგალითისათვის) იმისათვის, რომ კონტრაქტმა შეძლოს გააკეთოს, სწორი მისამართის მიხედვით, წინადადება ხელშეკრულების შესაცვლელად, ან შესაწყვეტად; სატელეფონო რეკვიზიტები აუცილებელია იმისთვის, რომ მხარეებმა შეძლონ ერთმანეთთან დაკავშირება და ინფორმაციის სწრაფი და იოლი გაცემა (რიგ შემთხვევებში, გადაუდებელი აუცილებლობისას სატელეფონო კონტაქტი ერთადერთი საშუალებაა კონტრაქტისათვის ინფორმაციის სწრაფად მიწოდებისათვის); საბანკო რეკვიზიტები აუცილებელია ხელშეკრულების მხარეთა შორის ანარიშსწორებისათვის. რაც შეეხება მხარეთა ხელმოწერებს-მხარეთა ხელმოწერები ადასტურებენ მხარეთა შორის ხელშეკრულების დადების ფაქტს და ეს ხელმოწერები უნდა ეკუთვნოდეს ზუსტად იმ პირებს, რომლებიც მითითებულნი არიან ხელშეკრულების პრეამბულაში. როგორც წესი იურიდიული პირები ხელშეკრულებაზე ხელმოწერას ურთავენ საკუთარ ბეჭედს. ხელშეკრულებაზე შესრულებულ ხელმოწერას სასურველია ახლდეს მისი განმარტება. ასევე ხელმომწერის თანამდებობა (ასეთის არსებობის შემთხვევაში), ასევე ხელმოწერაზე უფლებამოსილების საფუძველი (მინდობილობის ნომერი და გამოცემის თარიღი). სასურველია მხარეთა ხელმოწერები დამოწმდეს ნოტარიალურად, ან იმ ორგანოს ბეჭდით, რომლის სახელითაც მოქმედებს კონტრაქტენტი. თუმცა ხელშეკრულების ნოტარიალური დამოწმება ყველა

შემთხვევაში სავალდებულო არ არის. ასევე არაა აუცილებელი ხელშეკრულებაზე ბეჭდის დასმა. თუმცადა ხელშეკრულების ნოტარიალური დამოწმებაც და მასზე ბეჭდის დასმაც ერთი-ორად ამაგრებს და ამტკიცებს ხელშეკრულების დადების ფაქტის უტყუარობას.

როგორც ვხედავთ, ხელშეკრულების შედგენა არც ისე რთული რამ არის, როგორც ეს ერთი შეხედვით შეიძლება ჩანდეს. მთავარია გვახსოვდეს, რომ ხელშეკრულებაში ბუნდოვანი ჩანაწერები მინიმუმამდე უნდა იყოს დაყვანილი. ხელშეკრულება უანდა იყოს მოქნილი და ამავედროულად მარტივი. ხელშეკრულებაში მოცემული სამართალმდგომარეობათა ფორმულირება ერთაზროვანი და ნათლად განსაზღვრული. ხელშეკრულების მუხლები ლაკონური და თქვენს დამსაქმებელზე მორგებული, იმის გათვალისწინებით, რომ არ იყოს კაბალური მეორე მხარისთვის და ამავედროულად მისთვის მიზნიდევლად გამოიყურებოდეს, რაც მხოლოდ ხელშეკრულების საგულდაგულოდ ერთიანად და კომლექსურად, თქვენს მიერ გააზრების შემდგომ არის შესაძლებელი. ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე შესაძლებელია ხელშეკრულების ზოგადი არქტიტექტონიკის ჩამოყალიბება, რომელიც შემდეგნაირად გამოიყურება.

ხელშეკრულების სათაური

დადების (შედგენის) ადგილი

დადების (შედგენის) თარიღი

პრეამბულა

ერთის მხრივ ...

მეორეს მხრივ ...

ვთანხმდებით და ვდებთ ამ ხელშეკრულებას შემდეგზე:

მუხლი 1
ტერმინთა განმარტება

_____ ...

მუხლი 2.

ხელშეკრულების ზოგადი დებულებანი

_____ ...

მუხლი 3.

ხელშეკრულების საგანი

_____ ...

მუხლი 4.

ხელშეკრულების მოქმედების პერიოდი და ძალაში შესვლის პირობები

_____ ...

მუხლი 5.

მხარეთა უფლებები და მოვალეობები (ვალდებულებები)

პრინციპი:

5.1. ერთ მხარეს უფლება აქვს:

5.1.1. უფლება #1

5.1.2. უფლება #2

5.1.3. უფლება #3

5.2. ერთი მხარე ვალდებულია:

5.2.1. ვალდებულება #1

5.2.2. ვალდებულება #2

5.2.3. ვალდებულება #3

5.3. მეორე მხარეს უფლება აქვს:

5.3.1. უფლება #1

5.3.2. უფლება #2

5.3.3. უფლება #3

5.4. მეორე მხარე ვალდებულია:

5.4.1. ვალდებულება #1

5.4.2. ვალდებულება #2

5.4.3. ვალდებულება #3

მუხლი 6.

მხარეთა გარანტიები

6.1. _____ აცხადებს, გარანტიას იძლევა და თავდებობს
_____ წინაშე, რომ:

ა) ...

ბ) ...

გ) ...

6.2. _____ აცხადებს, გარანტიას იძლევა და თავდებობს
_____ წინაშე, რომ:

ა) ...

ბ) ...

გ) ...

მუხლი 7.

ხელშეკრულების მოქმედების შეწყვეტის საფუძვლები

...

მუხლი 8

შეტყობინება

...

მუხლი 9.

სადაო საკითხების გადაწყვეტა.

...

მუხლი 10.

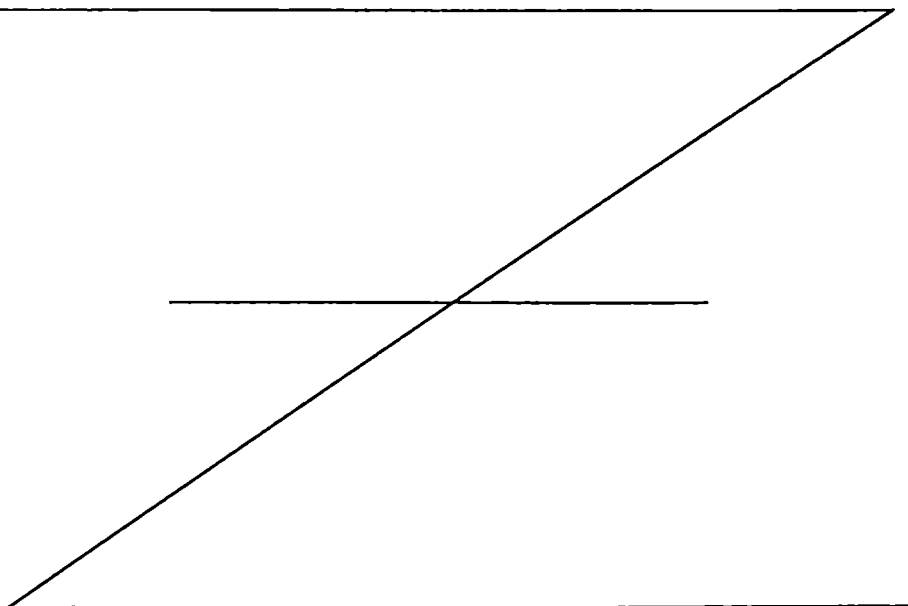
ფორს მაჟორი

...

მუხლი 11.

ხელშეკრულების დამატებითი დებულებანი

...

§2

(ნასყიდობის, გაცვლისა და ჩუქების ხელშეკრულებები)

ნასყიდობის ხელშეკრულება

ნასყიდობის ხელშეკრულების სამართლებრივი რეგულირებით იწყება საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში ვალდებულებითი სამართლის კერძო ნაწილი. ნასყიდობის ხელშეკრულება მიეუთვნება იმ ხელშეკრულებათა რიცხვს, რომელშიც ყველაზე ნათლად არის განსაზღვრული (გამოხატული) ქონების ერთი პირიდან მეორე პირის საკუთრებაში გადასვლა.

ნასყიდობის ხელშეკრულება პრაქტიკულად იმავე ფორმით, რა ფორმითაც იგი დღეს არსებობს (საკუთრების გადასვლის კლასიკური ვარიანტი) არსებობდა, როგორც ძველ რომში, (კონტრაქტთა კლასიკური სისტემა) ისე, შემდგომ კერძო სამართლის განვითარების ტენდენციების მიუხედავად, პრაქტიკულად ყველა სახელმწიფოში. ამ ხელშეკრულების საფუძველზე აღმოცენდა მრავალი სხვა (თანამედროვე) ხელშეკრულებები და ბუნებრივია მომავალშიც (სამოქალაქო ურთიერთობების განვითარების სპეციფიკიდან გამომდინარე) აღმოცენდება.

შესაძლებელია ითქვას, რომ დღევანდელ დღეს ნასყიდობის ხელშეკრულება აბსოლუტურად ყველაზე მეტად გავრცელებული (ლიდერი) ხელშეკრულებაა, სამართლიანად აღნიშნა ჯერ კიდევ 2001 წელს პროფესორმა ვლ. ჭანტურიაშვილმა, რომ იგი სასაქონლო ფულადი ურთიერთობის უნივერსალური საშუალებაა.

ნასყიდობის ხელშეკრულებას ასევე წამყვანი ადგილი უკავია იმ ხელშეკრულებათა (კონტრაქტთა) შორის, რომლებიც იდება საერთაშორისო ვაჭრობისას სხვადასხვა ქვეყანაში მყოფ ფიზიკურ, თუ იურიდიულ პირთა მიერ ან/და, სხვა მესამე ქვეყანაში არსებულ ქონებასთან მიმართებაში. ასეთ ურთიერთობათა (საერთაშორისო კერძო სამართლებრივი ურთიერთობები) მოსაწესრიგებლად ქვეყნების მიერ ხელმოწერილია არაერთი საერთაშორისო ხელშეკრულება, რომელთა შორის განსაკუთრებული ადგილი უკავია ვენის 1980 წლის „საქონლის საერთაშორისო ყიდვა-გაყიდვის ხელშეკრულებათა შესახებ“ კონვენციას (Convention on the International Sale of Goods - CISG)². ზემოხსენებულ კონვენციასთან ერთად, საერთაშორისო სავაჭრო ურთიერთობების დროს, ნასყიდობის ხელშეკრულებებთან დაკავშირებულ საკითხებს

² აღნიშნული კონვენცია საქართველოსთვის ძალაშია საქართველოს პარლამენტის 03.02.1994 წლის დადგენილების საფუძველზე.

ხელშეკრულებების ცალკეული მუხლების ან/და ტერმინების განმარტებასთან მიმართებაში, ისევე, როგორც ხელშეკრულებიდან გამომდინარე წარმოშობილი ვალდებულებების და ამ ვალდებულებების მოცულობის განსაზღვრის საკითხებს) არეგულირებს არაერთი საერთაშორისო (მრავალმხრივი და ორმხრივი) ხელშეკრულებები, რომელთა შესახებ საუბარი გვექნება მოგვიანებით. ამ ეტაპზე მოდით ვნახოთ, თუ რა ვითარებაა საქართველოს შიდასახელმწიფოებრივ, კერძოდ კი საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში.

ნასყიდობის, როგორც სამართლის ინსტიტუტის, ნორმატიული რეგულირება იწყება მისი შინაარსის განმსაზღვრელი, დეფინიციური მუხლით, რომელიც განამტკიცებს ნასყიდობის ხელშეკრულების როგორც სამართლებრივ ბუნებას, ისი მისი შინაარსის ფარგლებს. „ნასყიდობის ხელშეკრულებით

გამყიდველი მოვალეა გადასცეს მყიდველს საკუთრების უფლება ქონებაზე, მასთან დაკავშირებული საბუთები და მიაწოდოს საქონელი“ (სსკ-ს 477-ე მუხლის პირველი ნაწილი).

როგორც ამ მუხლის ანალიზიდან ჩანს, ნასყიდობის ხელშეკრულება ორმხრივი, კონსენსუალური და ამავედროულად, სასყიდლიანი ხელშეკრულებაა. ზემოხსენებული მუხლი ადგენს, ხელშეკრულების მხარეების სახელწოდებებს. ერთის მხრივ - გამყიდველი, ხოლო მეორეს მხრივ - მყიდველი. ეს იმას ნიშნავს, რომ მიუხედავად იმისა, თუ რამდენი ფიზიკური თუ იურიდიული პირი აპირებს კონკრეტული (ხელშეკრულების საგანში განსაზღვრული) ქონების შეძენას, ხელშეკრულების მხარე მაინც ორია (გამყიდველი და მყიდველი).

ზოგადი წესის მიხედვით, გამყიდველი არის ის პირი, რომელიც წარმოადგენს ხელშეკრულების საგნის (ქონების) მესაკუთრეს. მაგრამ, მიუხედავად ამ ზოგადი წესისა, სამოქალაქო სამართალი იცნობს ამ წესიდან გამონაკლის შემთხვევასაც, ეს ის შემთხვევაა, როდესაც გამყიდველმა გაყიდა ქონება და ამ ქონებაზე საკუთრების უფლება მყიდველზე გადავიდა ხელშეკრულების დადებისთანავე, მაგრამ ნივთი ინახება იმ მხარესთან, რომელმაც გაყიდა იგი (ხელშეკრულების დადებამდე - გამყიდველი) ამ შემთხვევაში მხარეს, რომელიც ინახავს ნივთს, შეუძლია გაყიდოს ეს ნივთი სათანადო წესების დაცვით, თუ მეორე მხარე აყოვნებს ნივთის მიღებას, ან შენახვის ხარჯების ანაზღაურებას და ამის შესახებ მან უნდა აცნობოს მეორე მხარეს. ამ შემთხვევაში ნივთის (ქონების) გამყიდველი არ არის ნასყიდობის ხელშეკრულების დადებისათვის (ერთი შეხედვით) უფლებამოსილი პირი (ამ უფლებამოსილებას ის იძენს მხოლოდ ზემოხსენებულ კონკრეტულ შემთხვევაში და ისიც სსკ-ს 503 მუხლის პირველი ნაწილის ძალით).

ნასყიდობის ხელშეკრულების ყველაზე გავრცელებულ საგანს (ობიექტს) წარმოადგენს ნივთები. ქონება, საქონელი შეიძლება ეწოდოს ნებისმიერ ნივთს, კერძოდ: მოძრავსა და უძრავ ნივთებს; გვაროვნული და ინდივიდუალური ნიშნით განსაზღვრულ ნივთებს; მოხმარებით და არამოხმარებით ნივთებს.² ხელშეკრულების საგანთან ერთად, ნასყიდობის აუცილებელი პირობაა ნასყიდობის ფასი. ფასის განსაზღვრა ხდება მხარეთა შეთანხმებით. იბადება კითხვა, რა ხდება იმ შემთხვევაში თუ ნასყიდობის ხელშეკრულებაში ნასყიდობის ფასი პირდაპირ არ არის მოცემული? ბათილია თუ არა ასეთი ხელშეკრულება? ამ კითხვაზე პასუხის გაცემისას მნიშვნელოვანია რამოდენიმე გარემოება. 1. მხარეები ნასყიდობის ფასის განსაზღვრისას ნასყიდობის ფასს (კონკრეტული მოცულობით), რომელიც არ არის მოცემული ხელშეკრულებაში ვარაუდობდნენ მათ მიერ არსებული სავაჭრო ურთიერთობებიდან გამომდინარე? იმ შემთხვევაში, თუ ნასყიდობის საგნის საბაზრო ფასის მიმართ მხარეების ვარაუდი ერთმანეთს არ ემთხვევა, რამდენად მნიშვნელოვანია ცდომილება გამყიდველის და მყიდველის ნავარაუდევ ფასებს შორის? ასევე მეტად მნიშვნელოვანია საკითხი, დადებდა თუ არა მყიდველი ნასყიდობის ხელშეკრულებას გამყიდველთან იმ შემთხვევაში, თუ მის მიერ ხელშეკრულების საგნის ნავარაუდევ ფასი უფრო დაბალია, ვიდრე გამყიდველის ნავარაუდევ ფასი. მნიშვნელოვანია, რომ იმ შემთხვევაში, როდესაც ნასყიდობის ხელშეკრულებაში ნასყიდობის საგნის ფასი პირდაპირ არ არის განსაზღვრული, ხელშეკრულების მხარეებს შეუძლიათ ამავე ხელშეკრულებაში მიუთითონ (შეთანხმდნენ) ნასყიდობის საგნის ფასის განსაზღვრელ საშუალებებზე.

ნასყიდობის ხელშეკრულებაში მონაწილე მხარის - მყიდველის ვალდებულებაა, რომ გამყიდველს გადაუხადოს ნასყიდობის ფასი და ამ მოქმედების განხორციელების გზით იგი იძენს უფლებას, რომ მიიღოს (საკუთრებაში გადმოეცეს) ნაყიდი ქონება. ამ ფორმულირების შესაბამისად, ნასყიდობის საგნის გადაცემა წარმოადგენს ასევე ვალდებულებას, რომელსაც ნასყიდობის ხელშეკრულების ძალით კისრულობს გამყიდველი.

მნიშვნელოვანია საკითხი, რომელიც ეხება თვით ნასყიდობის პროცესის ხარჯებს. ნასყიდობა, განხილული როგორც განსახორციელებელ მოქმედებათა პროცესი, ბუნებრივია შესაძლოა დაკავშირებული იყოს შესაბამის ხარჯებთან, როგორიც არის მაგალითად: აწონის, გაზომვის, შეფუთვის, გაგზავნის,

² ავტორთა კოლექტივი (2001). *საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეოთხე* (ვლ. ჭანტურია, რედ.) თბილისი: გამომცემლობა „სამართალი“.

გადაფორმების და მრავალი სხვა ხარჯი. იზადება კითხვა, რომელმა მხარემ უნდა უზრუნველყოს ამ ხარჯების დაფარვა? ბუნებრივია, ამ კითხვაზე საუკეთესო პასუხი შესაძლებელია მხარეებმა პირდაპირ ხელშეკრულებაში განსაზღვრონ, რაც იმას ნიშნავს, რომ შეთანხმდნენ ამა თუ იმ კონკრეტულ ხარჯს რომელი მხარე უზრუნველყოფს (გადაიხდის). საერთოდ, ნასყიდობასთან დაკავშირებით, იურისტები ყოველთვის ხუმრობენ ხოლმე, მყიდველი უხდის გამყიდველს ნასყიდობის ფასს და შესაბამისად რა მნიშვნელობა აქვს უშუალოდ ვინ გადაიხდის ამა თუ იმ ხარჯს? ხუმრობა გვერდზე რომ გადავდოთ, პრაქტიკაში საკმაოდ ხშირია ის შემთხვევები, როდესაც მხარეებმა წინასწარ, ხელშეკრულებაში პირდაპირ ვერ გაითვალისწინეს ამა თუ იმ კონკრეტულ ხარჯთან დაკავშირებით, თუ რომელი მხარეა პასუხისმგებელი. შესაბამისად, კონკრეტული შემთხვევის დადგომის მომენტში თავს იჩენს ზემოხსენებული დავა. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი იმ შემთხვევისათვის, როდესაც მხარეებს პირდაპირ არ გაუთვალისწინებიათ ხელშეკრულებაში, თუ რომელმა მხარემ უნდა უზრუნველყოს ნასყიდობასთან დაკავშირებული (და კონკრეტულად რომელი ხარჯის) გადახდა. ასეთ ხარჯებთან მიმართებაში კანონმდებელი გამოყოფს ორ, ერთმანეთის მსგავს, მაგრამ განსხვავებულ წესს. პირველი ეხება იმ შემთხვევას, როდესაც ხარჯები დაკავშირებულია მოძრავი ნივთის ნასყიდობასთან, ხოლო მეორე წესი ეხება უძრავი ნივთის ნასყიდობას.

მაშინ, როდესაც საქმე გვაქვს მოძრავი ნივთის ნასყიდობასთან გაყიდული ნივთის გადაცემასთან დაკავშირებული ხარჯები, კერძოდ, აწონის, გაზომვისა და შეფუთვის ხარჯები, ეკისრება გამყიდველს, ხოლო ხელშეკრულების დადების ადგილიდან სხვა ადგილზე საქონლის მიღებისა და გადაგზავნის ხარჯები - მყიდველს. როგორც ვხედავთ, ეს წესი დისპოზიციურია, ვინაიდან კანონმდებელი საშუალებას აძლევს ხელშეკრულების მხარეებს, რომ ზემოაღნიშნულთან დაკავშირებით შეთანხმდნენ და პირდაპირ გაითვალისწინონ მოძრავი ნივთის ნასყიდობასთან დაკავშირებული ხარჯების ანაზღაურების პირობები და წესი ხელშეკრულებაში.

იმ შემთხვევაში, როდესაც ნასყიდობის ხელშეკრულების საგანია (ობიექტი) უძრავი ნივთი კანონმდებელი ადგენს, რომ მიწის ნაკვეთისა და სხვა უძრავი ნივთის გამყიდველს ეკისრება ნასყიდობის ხელშეკრულების გაფორმების, საჯარო რეესტრში რეგისტრაციისა და ამისათვის აუცილებელი საბუთების წარდგენის ხარჯები. ეს წესიც დისპოზიციურია. შესაბამისად, უძრავი ნივთის ნასყიდობის დროსაც მხარეებს შეუძლიათ ზემომოყვანილი წესისაგან განსხვავებულ წესზე შეთანხმდნენ. ამ შემთხვევაში მათ ნასყიდობასთან

დაკავშირებულ ხარჯებთან მიმართებაში ანაზღაურების პირობები და წესი პირდაპირ უნდა გაითვალისწინონ (განსაზღვრონ) ხელშეკრულებაში.

ნასყიდობის ხელშეკრულებასთან პირდაპირ არის დაკავშირებული საკითხები, რომლებიც დაკავშირებულია საქონლის გაგზავნასთან. შესაძლებელია პირმა შეიძინოს საქონელი, რომელიც მას უნდა გამოეგზავნოს მის მიერ ხელშეკრულებაში მითითებულ მისამართზე. საქონლის გაგზავნის დროს

შესაძლებელია ბევრი ისეთი საკითხი წარმოიშვას, რომელიც დაკავშირებული იქნება როგორც ზიანის ანაზღაურებასთან, ისე ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვალდებულებების შესრულება-შეუსრულებლობასთან. ასე მაგალითად, შესაძლებელია საქონელი გზაში განადგურდეს, ამ შემთხვევაში დადგება საკითხი ზიანის ანაზღაურებასთან დაკავშირებით, შესაძლოა მყიდველის სურდეს, რომ ნასყიდობის საგანი იყოს დაზღვეული, იზადება კითხვა - ვინ უნდა დადოს დაზღვევის ხელშეკრულება? თვით ნასყიდობის საგანი უნდა იყოს ტრანსპორტირებული გამყიდველის მისამართიდან (იმ მისამართიდან სადაც ნასყიდობის ხელშეკრულების დადების მომენტში იმყოფება ხელშეკრულების საგანი) მყიდველის მისამართამდე (ის მისამართი, რომელიც მითითებულია ხელშეკრულებაში). ეს ერთი შეხედვით ჩვეულებრივი ოპერაცია დაკავშირებულია მთელ რიგ სამართლებრივ საკითხებთან. ვინ უნდა დადოს გადამზიდველთან ხელშეკრულება? ვინ უნდა დააზღვიოს ნასყიდობის საგანი, რა მოცულობით და რა ვადით? ვინ უნდა უზრუნველყოს ნასყიდობის საგნის ტრანსპორტირებასთან დაკავშირებული დოკუმენტაციის მომზადება და გაფორმება? საკითხები, რომლებსაც ბადებს თუნდაც ნასყიდობის საგნის გადატანა (გაგზავნა) ერთი ადგილიდან მეორეზე არც ისე მცირეა. სამოქალაქო კოდექსი ცდილობს ნასყიდობის სამართლებრივი ინსტიტუტის ნორმატიული რეგულაციისას ყურადღების გარეშე არ დატოვოს ზემოაღნიშნული შემთხვევები და ადგენს, რომ მაგალითად: თუ გამყიდველი ხელშეკრულებით გადამზიდველს გადასცემს საქონელს და ეს საქონელი არც ამოსაცნობი ნიშნით, არც გადამზიდვისათვის საჭირო საბუთებით და არც სხვა რაიმე საშუალებით არ არის გამოკვეთილად აღნიშნული, მაშინ გამყიდველმა უნდა შეატყობინოს მყიდველს საქონლის გადაგზავნის თაობაზე და, ამასთანავე, გაუგზავნოს ტვირთის დაწვრილებითი ჩამონათვალი. შეტყობინების გაგზავნის ვადას სამოქალაქო კოდექსი არ განსაზღვრავს, რაც გულისხმობს, რომ შეტყობინება უნდა იყოს გაგზავნილი გონივრულ ვადაში ისე, რომ მყიდველს შეეძლოს მისი მიღება იმ მომენტამდე, სანამ მას მიუვა ნასყიდობის (გამოგზავნილი) საგანი.

მნიშვნელოვანია ნასყიდობის საგნის გაგზავნის ვალდებულების საკითხი.

რომელ მხარეს ეკისრება ამ ვალდებულების შესრულება? როგორც ზემოაღნიშნული საკითხების უმრავლესობა, აღნიშნული საკითხიც მხარეებს შეუძლიათ, რომ პირდაპირ განსაზღვრონ ხელშეკრულებაში. იმ შემთხვევაში, თუ გამყიდველს ევალება საქონლის გაგზავნა, მან უნდა დადოს ხელშეკრულებები, რომლებიც აუცილებელია ტვირთის დათქმულ ადგილზე გადაზიდვისა და ასეთი გადაზიდვისათვის ჩვეული პირობებისათვის (მიუხედავად იმისა, აღნიშნული ვალდებულება (გადაზიდველთან ხელშეკრულების დადება) პირდაპირ იკისრა თუ არა მან ხელშეკრულებით).

იმ შემთხვევაში, როდესაც გამყიდველი არ არის ვალდებული დააზღვიოს ტვირთი ტრანსპორტირებისას, მაშინ მან, მყიდველის, თხოვნით უნდა გადასცეს მას მის ხელთ არსებული ყველა ინფორმაცია, რომელიც აუცილებელია დაზღვევის ასეთი ხელშეკრულების გაფორმებისათვის. აუცილებელია, რომ ასეთ ხელშეკრულებაში (დაზღვევის ხელშეკრულება) ბენეფიციარად (სადაზღვევო შემთხვევის დადგომის დროს) მითითებული იყოს მყიდველი. წინააღმდეგ შემთხვევაში, სადაზღვევო ხელშეკრულება მოკლებული იქნება აზრს, ვინაიდან სადაზღვევო შემთხვევის დადგომის დროს სადაზღვევო შემთხვევის დადგომით მიყენებული ზიანის ანაზღაურება უნდა მოხდეს მყიდველის სასარგებლოდ.

იმ შემთხვევაში, როდესაც ნასყიდობის ხელშეკრულების საგანი (ობიექტი) არის მიწის ნაკვეთი, გამყიდველია ვალდებული გადაიხადოს ამ ნაკვეთის ათვისებისა და მსგავსი ღონისძიებების გატარებისათვის ხელშეკრულების დადებაზე გაწეული ხარჯები, მიუხედავად გადახდის ვალდებულების წარმოშობის მომენტისა.

საინტერესოა თუ როდის და რა პირობებით გადადის ნივთის შემთხვევით დაღუპვის რისკი, მხარეებს შეუძლიათ იმისათვის, რომ თავი აარიდონ ასეთი შემთხვევების დროს კონკრეტული სამართლებრივი რეგულაციის ამოქმედებას, რომელიც განსაზღვრულია საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში, შეთანხმდნენ, თუ რომელი მხარე და რა შემთხვევებში აიღებს პასუხისმგებლობას ხელშეკრულების საგნის შემთხვევითი დაღუპვის დროს. იმ შემთხვევაში თუ ასეთი შეთანხმება არ არსებობს, ხოლო თვით

შემთხვევა სახეზეა, მაშინ ამოქმედდება სსკ 482-ე მუხლში მოცემული სამართლებრივი რეგულაცია, რომლის მიხედვითაც გაყიდული ნივთის გადაცემასთან ერთად მყიდველზე გადადის ნივთის შემთხვევითი დაღუპვის ან გაფუჭების რისკი, თუ გამყიდველი გაყიდულ ნივთს მყიდველის მოთხოვნით გზავნის სხვა ადგილზე, ვიდრე ეს ხელშეკრულებით იყო გათვალისწინებული

ეს ის შემთხვევაა, როდესაც მაგალითად ხელშეკრულების დადების შემდგომ გამყიდველის მიერ ვალდებულების შესრულებისათვის განსაზღვრული ადგილი შეიცვალა მყიდველის ინიციატივით, მაშინ ნივთის შემთხვევით დაღუპვის ან გაფუჭების რისკი გადადის მყიდველზე იმ მომენტიდან, როცა გამყიდველმა ნივთი ჩააბარა გადამზიდველს ან ამის შესრულებისათვის პასუხისმგებელ პირს.

როდის ითვლება ნივთი მიღებულად? რა ჩაითვლება გამყიდველის მიერ ვალდებულების შესრულებად? რა ჩაითვლება იმის დასტურად, რომ მყიდველმა ნივთი მიიღო? ეს საკითხები მეტად მნიშვნელოვანია სასამართლოსთვის, იმისათვის, რომ მიიღოს შესაბამისი გადაწყვეტილება ყოველ კონკრეტულ საქმესთან მიმართებაში. ბუნებრივია, სამოქალაქო კოდექსის რომელიმე ცალკეულ სამართლის ნორმამი შეუძლებელი იქნებოდა ყველა იმ შემთხვევის ჩამონათვალის გაკეთება, რომელთა დროსაც ნასყიდობის საგანი იქნებოდა მიჩნეული მიღებულად. პირველ რიგში, მხარეთა შეთანხმებას აქვს უპირატესი პრაქტიკული და სამართლებრივი მნიშვნელობა, თუ რა მოქმედებას ჩათვლიან მხარეები, როგორც ნასყიდობის საგნის მიღება/ჩაბარების დამადასტურებელს. მხარეები აიცილებენ სადაო ნასყიდობის საგნის მიღებასთან დაკავშირებულ საკითხებს, თუ პირდაპირ განსაზღვრავენ ნასყიდობის ხელშეკრულებაში ვალდებულების შესრულების და ამ შესრულებისათვის განსაზღვრულ წესს.

ზოგადი წესის მიხედვით, საქონელი მიღებულად ჩაითვლება, თუ მყიდველი შეასრულებს ისეთ მოქმედებას, რომელიც მოწმობს მის მიღებას. რა უნდა ჩაითვალოს ასეთი მოქმედების შესრულებად? ბუნებრივია, იმ შემთხვევაში, თუ მაგალითად, ნასყიდობის საგანი მიწოდებულ იქნა გამყიდველის მიერ მყიდველისათვის სატვირთო გადაზიდვით, შესაბამისი სატრანსპორტო საშუალებიდან ნასყიდობის საგნის მყიდველის მიერ გადმოტვირთვა ჩაითვლება ასეთ მოქმედებად. საინტერესოა შემთხვევა, როდესაც გამყიდველსა და მყიდველს შორის დაიდო ნასყიდობის ხელშეკრულება, რომლის ძალითაც გამყიდველს უნდა მიეწოდებინა მყიდველისათვის ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ ვადაში ნასყიდობის საგანი შესაბამის ადგილას. ამ ვადის გასვლის შემდეგ, 10 დღეში, მყიდველმა წერილი მისწერა გამყიდველს და სთხოვა კიდევ იგივე რაოდენობის და ხარისხის (კონკრეტული ნივთები) გადმოეზავნა მისთვის და დადო ახალი ნასყიდობის ხელშეკრულება. სასამართლო პირველი ხელშეკრულებიდან წარმოშობილი ვალდებულების შესრულების საკითხთან დაკავშირებით, სავარაუდოდ, მიიჩნევს, რომ პირველი ხელშეკრულებით განსაზღვრული ვალდებულებანი გამყიდველმა შეასრულა ჯეროვნად, დათქმულ დროსა და ადგილას, ვინაიდან მყიდველმა განახორციელა მოქმედება, რომელიც (ზოგადი განმარტების მიხედვით) გამყიდველის მიერ

ნაკისრი ვალდებულების ჯეროვანი შესრულების დასტურად შეიძლება ჩაითვალოს, წინააღმდეგ შემთხვევაში (ივარაუდება, რომ) მყიდველი აღარ დადებდა ნასყიდობის ხელშეკრულებას იმავე გამყიდველთან.

უნდა აღინიშნოს, რომ სავაჭრო ურთიერთობის პრაქტიკაში, ერთ-ერთი ყველაზე პრაქტიკული და მოსახერხებელი საშუალებაა ე.წ. მიღება-ჩაბარების აქტი. ამ დოკუმენტის ძალით, (მიღება-ჩაბარების აქტზე ხელისმწერით) მხარეები ადასტურებენ მათ მიერ განხორციელებული მოქმედებების ჯეროვან შესრულებას და შესაბამისად აცხადებენ, რომ ერთმანეთის მიმართ არ აქვთ პრეტენზიები. ასევე, სავაჭრო ურთიერთობებში მნიშვნელოვან როლს ასრულებს სასაქონლო ზედნადები, რომელშიც აღინიშნება ინფორმაცია გამყიდველის, ტვირთის გამგზავნისა და ტვირთის მიმღების შესახებ. (იხ. დანართი #1).

ხელშეკრულებაზე უარის თქმის საფუძველი

მოქმედი სსკ განმტკიცებს დებულებას, რომლის მიხედვითაც ნასყიდობის ხელშეკრულების ყოველ მხარეს, შეუძლია უარი თქვას თავისი ვალდებულებების შესრულებაზე, თუ ხელშეკრულების დადების შემდეგ აღმოჩნდება, რეალური საშიშროება იმისა, რომ მეორე მხარე თავის მოვალეობათა მნიშვნელოვან ნაწილს არ შესრულებს. მნიშვნელოვანია რომ, ამ კონკრეტულ შემთხვევაში, საუბარი არ არის ე.წ. მოჩვენებით საშიშროებაზე, აუცილებელია, რომ სახეზე იყოს ე.წ. რეალური საშიშროება. ეს ის შემთხვევებია, როდესაც მაგალითად, ხელშეკრულების მხარე გაკოტრდა, ან მაგალითად ნივთები (შესაძლებელია ამ ნივთების ნაწილი), რომლებიც წარმოადგენენ ნასყიდობის ხელშეკრულების საგანს აღარ არსებობენ, შემთხვევები, როდესაც შესრულება იყო პერსონიფიცირებული, ანუ შესრულება უნდა განხორციელებულიყო პირადად მყიდველისათვის, ხოლო მყიდველი გარდაიცვალა. პრაქტიკულად იგივე წესი იმოქმედებს იურიდიული პირის შემთხვევაში, როდესაც შესრულების განხორციელების მომენტისათვის, იურიდიული პირი უკვე ლიკვიდირებულია (განხორციელდა მისი ლიკვიდაცია). მნიშვნელოვანია, რომ ნასყიდობის ხელშეკრულებაზე უარის თქმა დაუშვებელია ყველა იმ შემთხვევაში, როდესაც მხარის უსაფრთხოება უზრუნველყოფილია როგორც სანივთო, ისე ვალდებულებით სამართლებრივი უზრუნველყოფის საშუალებებით, მაგალითად: გირავნობით, იპოთეკით, საბანკო გარანტიით ან უზრუნველყოფის სხვა საშუალებებით.

პრაქტიკაში არის შემთხვევები, როდესაც გამყიდველმა საქონელი (ნასყიდობის ხელშეკრულების საგანი) მიჰყიდა რამოდენიმე პირს (მიუხედავად იმისა, თუ რა მიზანი ამოძრავებდა გამყიდველს: ნასყიდობის საგნის უფრო ხელსაყრელად

გაყიდვა; მყიდველის მოტყუება თუ სხვა)³ ასეთი შემთხვევის დროს, სასამართლოსთვის მნიშვნელოვანია დაადგინოს, თუ ვის საკუთრებაში უნდა მიიჩნიოს ეს ნივთი. ამ დროს

უპირატესობა მიეცემა იმ მყიდველს, რომლის მფლობელობაშიც პირველად გადავიდა იგი, ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ საქონელი არც ერთს არ გადასცემია, მაშინ - მას, ვისთანაც ხელშეკრულება უფრო ადრე დაიდო.

შესაძლებელია გაყიდული საქონელი მყიდველს მიეწოდოს ნაწილ-ნაწილ, მაგალითად ალკოჰოლური სასმელების შესახებ დადებული ნასყიდობის ხელშეკრულება, რომლის ძალითაც გამყიდველს მყიდველისათვის ყოველთვიურად უნდა მიეწოდებინა ასი ბოთლი "ხვანჭყარა"-ს ღვინო. გამყიდველმა ვერ შეძლო ოქტომბრის თვეში მიეწოდებინა ხელშეკრულებით განსაზღვრული რაოდენობის პროდუქცია, რაც გამორევეული იყო ტექნოლოგიური პრობლემებით თავის ქარხანაში. ამ შემთხვევაში მოქმედებს სამოქალაქო სამართლებრივი რეგულაცია, რომლის ძალითაც გაყიდული საქონლის ნაწილ-ნაწილ მიწოდებისას, თუ ერთი მხარის მიერ მიწოდების მხოლოდ ერთი ვალდებულების შეუსრულებლობის გამო შეიქმნა რეალური საშიშროება იმისა, რომ მომავალი მიწოდების ვალდებულებებიც არ შესრულდება, მაშინ მეორე მხარეს შეუძლია უარი თქვას ხელშეკრულებაზე.

როდესაც ვსაუბრობთ ნასყიდობის ხელშეკრულებაზე და ამ ხელშეკრულების მხარეთა უფლებებსა და მოვალეობებზე, ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი საკითხია ხელშეკრულების საგნის უნაკლოება. ეს იმას ნიშნავს, რომ გამყიდველმა მყიდველს უნდა გადასცეს ნივთობრივი და უფლებრივი ნაკლისაგან თავისუფალი ნივთი.

რას ნიშნავს უნაკლო ნივთი?

ნივთის ნაკლულობაზე საუბრისას, ერთმანეთისგან უნდა განვასხვავოთ ნივთობრივად და უფლებრივად ნაკლული ნივთები. შესაძლებელია ნივთი როგორც უფლებრივად, ისე ნივთობრივადაც ნაკლული იყოს.

ზოგადი წესის მიხედვით, ნივთი ნივთობრივად უნაკლოა, თუ იგი შეთანხმებული ხარისხისაა. მხარეებისათვის ყოველთვის უკეთესია, რომ ნასყიდობის ხელშეკრულებაში დეტალურად განსაზღვრონ ხელშეკრულების საგნის ტექნიკური თუ სხვა მახასიათებლები. ეს მხარეებს (განსაკუთრებით კი

³ ავტორთა კოლექტივი (2001). *საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეოთხე* (ვლ. ჭანტურია, რედ.) თბილისი: გამომცემლობა „სამართალი“. გვ. 30.

მყიდველს) აარიდებს მომავალში შესაძლო სირთულეებს, რომლებიც შეიძლება გამოწვეული იყოს ხელშეკრულების საგნის მისთვის არასათანადო (არასასურველ) ხარისხის გამო. იმ შემთხვევაში, როდესაც ხარისხი არ არის წინასწარ შეთანხმებული, მაშინ ნივთი უნაკლოდ ჩაითვლება, თუკი იგი ვარგისია ხელშეკრულებით გათვალისწინებული, ან ჩვეულებრივი სარგებლობისათვის. ჩვეულებრივი ან/და ხელშეკრულებით გათვალისწინებული მიზნებისათვის გამოუსადეგარ (უვარგის) ნივთად ჩაითვლება ხელშეკრულების საგანი მაშინ, როდესაც შეუძლებელია მისი ჩვეულებრივი გამოყენება (ექსპლუატაცია) ზედმეტი დანახარჯების განხორციელების გარეშე. მნიშვნელოვანია, რომ ნაკლს უთანაბრდება ის შემთხვევა, როდესაც გამყიდველი მყიდველს გადასცემს ნივთის მხოლოდ ერთ ნაწილს ან/და სხვა ნივთს. არის შემთხვევები, როდესაც გამყიდველი მყიდველს გადასცემს მხარეთა შეთანხმებით განსაზღვრულ რაოდენობაზე ნაკლები რაოდენობის ნივთს. ეს შემთხვევაც უთანაბრდება ნივთის ნაკლს (სსკ-ს 488-ე მუხლის მეორე ნაწილი).

ნივთი უფლებრივად უნაკლოა, მაშინ, როდესაც მესამე პირს არ შეუძლია განუცხადოს მყიდველს პრეტენზია თავისი უფლებების გამო. შესაბამისად უფლებრივად ნაკლულ ნივთებს განეკუთვნება მაგალითად, გამყიდველის საკუთრებაში არსებული უძრავი ნივთი (მაგალითად საცხოვრებელი სახლი), რომელიც დატვირთულია იპოთეკით (იპოთეკის საჯარო რეესტრში რეგისტრაცია), ვინაიდან ასეთი ნივთის ნასყიდობისას მყიდველზე გადავა უფლებრივად ნაკლული ნივთი, რაც იმას ნიშნავს, რომ მყიდველის მიმართ მესამე პირს, ამ კონკრეტულ შემთხვევაში იპოთეკარს ექნება იგივე მოთხოვნის უფლება, რაც ჰქონდა მესაკუთრის-გამყიდველის მიმართ. მნიშვნელოვანია, რომ ნივთობრივ ნაკლს უთანაბრდება თუ საჯარო რეესტრში რეგისტრირებულია არარსებული უფლება.

იმ შემთხვევაში, როდესაც გაყიდული ნივთი ნაკლის მქონეა, გამყიდველმა ან უნდა გამოასწოროს ეს ნაკლი, ან, თუ საქმე ეხება გვაროვნულ ნივთს, შეცვალოს ნივთი საამისოდ აუცილებელ ვადაში. მნიშვნელოვანია, რომ გამყიდველს ეკისრება ნაკლის გამოსწორებისათვის აუცილებელი ხარჯების ანაზღაურება, მათ შორის, ტრანსპორტირების, გზის, სამუშაოს შესრულების და მასალის ღირებულების ხარჯები. იმ შემთხვევაში, როდესაც ნაკლის გამოსწორება, ან ნივთის შეცვლა მოითხოვს შეუსაბამოდ დიდ ხარჯებს გამყიდველს საშუალება აქვს (შეუძლია) უარი თქვას, როგორც ნივთის შეცვლაზე, ისე ნაკლის გამოსწორებაზე. იმ შემთხვევაში, როდესაც გამყიდველი ნაკლის გამოსწორების მიზნით მყიდველს გადასცემს უნაკლო ნივთს, მაშინ მას შეუძლია მყიდველს მოსთხოვოს ნაკლის მქონე ნივთის უკან დაბრუნება.

მყიდველს შეუძლია ნივთის ნაკლის გამო მოითხოვოს ხელშეკრულების მოშლა (ხელშეკრულებიდან გასვლის ზოგადი საფუძველებზე დაყდრნობით სსკ-ს 352-ე მუხლი). ამ შემთხვევაში გამყიდველი ვალდებულია, რომ აუნაზღაუროს მყიდველს მის მიერ გაწეული დანახარჯები (მაგალითად, ტრანსპორტირების ხარჯი).

თუ მყიდველი არ ითხოვს ნივთის ნაკლის გამოსწორებას, ან ახლით მის შეცვლას გამყიდველისათვის საამისოდ მიცემული ვადის გასვლის შემდეგ, და არც ხელშეკრულების მოშლას, მას შეუძლია მოითხოვოს ფასის შემცირება იმ ოდენობით, რაც საჭიროა ნაკლის გამოსასწორებლად. მხედველობაში მიიღება ხელშეკრულების დადების მომენტისათვის არსებული ფასი.

ნასყიდობის ხელშეკრულების მხარეთა უფლებებისა და ვალდებულებების წარმოშობის ერთ-ერთი საფუძველია კონტრაპენტის შემხვედრი მოქმედება, რაც გამოიხატება გამყიდველის მხრიდან საქონლის გადაცემაში, ხოლო მყიდველის მხრიდან ამ საქონლის მიღებასა და მისი ღირებულების (ფასის) გადახდაში. მყიდველს უფლება აქვს უარი თქვას საქონლის მიღებაზე, თუ გამყიდველმა მას მიაწოდა საქონელი იმაზე ნაკლები რაოდენობით, ვიდრე ეს ხელშეკრულებით იყო გათვალისწინებული. იმ შემთხვევაში თუ მყიდველი მიიღებს ასეთ საქონელს (შემხვედრი მოქმედება), მაშინ იგი ფასს გადაიხდის სახელშეკრულებო ფასის პროპორციულად. ეს იმას ნიშნავს, რომ თუ მაგალითად, ნასყიდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული იყო 100 ცალი კონკრეტული საქონლის გაყიდვა და ხელშეკრულების ფასი განისაზღვრებოდა 100 ლარით (თითო ნივთი - 1 ლარი), ხოლო მყიდველს მიეწოდა მაგალითად 35 ცალი ნივთი, მას უფლება აქვს გადაიხადოს მიწოდებული საქონლის ადეკვატური (ხელშეკრულების ფასიდან გამომდინარე პროპორციული ფასი), რაც კონკრეტულ, ზემომოცემულ მაგალითში შეადგენს - 35 ლარს.

იმ შემთხვევაში, როდესაც საქონლის რაოდენობა აღემატება ხელშეკრულებით გათვალისწინებულს, მაშინ მყიდველს შეუძლია მიიღოს ეს რაოდენობა და მოვალეა გადაიხადოს სახელშეკრულებო ფასის პროპორციულად, ან მიიღოს მხოლოდ ის რაოდენობა, რაც ხელშეკრულებითაა გათვალისწინებული, ხოლო ზედმეტი დააბრუნოს უკანვე გამყიდველის ხარჯზე.

როგორია ნასყიდობიდან გამომდინარე ზიანის ანაზღაურების წესი? უნდა აღინიშნოს, რომ ზიანის ანაზღაურება გამოიყენება ვალდებულების ყოველგვარი დარღვევის დროს. ზიანი მიყენებული უნდა იყოს მართლსაწინააღმდეგო

მოქმედებით ან უმოქმედობით. მნიშვნელოვანია კანონმდებლის დათქმა, რომ მყიდველს არ წარმოეშობა უფლებები ნივთის ნაკლის გამო, თუ ხელშეკრულების დადების მომენტში მან იცოდა ამის შესახებ. რაც შეეხება ნივთის ნაკლით, ან ხელშეკრულებით განსაზღვრული სხვა პირობების დარღვევით მიყენებული ზიანს. იგი ანაზღაურებულ უნდა იქნეს ზოგადი წესების მიხედვით. ბუნებრივია, პასუხისმგებლობის საკითხი დგება, როგორც ვალდებულების (სრულად) შეუსრულებლობისათვის, ისე მისი არაჯეროვანი შესრულებისათვის. კანონით აკრძალულია ვალდებულების დარღვევის გამო ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებაზე უარის თქმა წინასწარი შეთანხმებით (სსკ 410-ე მუხლი).

კანონი არ ავალდებულებს მყიდველს ნასყიდობის ხელშეკრულების დადებისთანავე ნივთის (ნასყიდობის ხელშეკრულების საგნის) დაუყოვნებლივ შემოწმებას (იგულისხმება მისი ხარისხისა და მოხმარებისათვის აუცილებელი თვისებები (მახასიათებლები)). მოქმედი სამოქალაქო კანონმდებლობა უშვებს ამ წესიდან განსხვავებულ რეგულაციას იმ პირობისათვის, რომლებიც მეწარმეები არიან.

თუ მყიდველი მეწარმეა, ის ვალდებულია დაუყოვნებლივ შეამოწმოს ნივთი. იმ შემთხვევაში თუ იგი ნაკლის აღმოჩენიდან შესაბამის ვადაში, ან იმ ვადაში, რომლის განმავლობაშიც ცნობილი უნდა ყოფილიყო მისთვის ნაკლის არსებობა (იგულისხმება ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში გონივრული ვადა), არ წარუდგენს გამყიდველს პრეტენზიას (ხშირ შემთხვევაში - რეკლამაციას), მას კანონის ძალით (სსკ 495-ე მუხლი) ერთმევა ნივთის ნაკლის გამო მოთხოვნის უფლება. იგივე შემთხვევაში, თუ დადგინდება, რომ გამყიდველი შეგნებულად დუმდა ნივთის ნაკლზე, მაშინ მას (გამყიდველს) არ შეუძლია დაეყრდნოს ამ მუხლით (სსკ 495-ე მუხლი) გათვალისწინებულ უფლებას.

სამოქალაქო კანონმდებლობა, ზოგადი წესის მიხედვით, არ განსაზღვრავს ნივთის ვარგისიანობის თაობაზე პრეტენზიის წარდგენის კონკრეტულ ვადას. უმრავლეს შემთხვევაში თვითონ მხარეები თანხმდებიან ამ ვადის თაობაზე ნასყიდობის ხელშეკრულებაში. როგორც ცნობილია, საგარანტიო ვადის ძირითადი დანიშნულება სწორედ ის გახლავთ, რომ ამ ვადის განმავლობაში ნასყიდობის საგნის ნაკლის აღმოჩენის (გამოვლენის) შემთხვევაში მყიდველს აქვს გამყიდველისაგან მოთხოვნის უფლება.

ნასყიდობის ხელშეკრულების მხარეებს შეთანხმებით (ნასყიდობის ხელშეკრულებით) შეუძლიათ შეზღუდონ ან სრულიად გამორიცხონ გამყიდველის პასუხისმგებლობის საკითხი იმ შემთხვევისათვის, თუ ნასყიდობის საგანი აღმოჩნდება ნაკლის მქონე. ბუნებრივია, ზემონახსენები წესი

არ ვრცელდება იმ შემთხვევებზე, როდესაც გამყიდველმა წინასწარ იცოდა ასეთი ნაკლის შესახებ და განზრახ დუმდა ხელშეკრულების დადებამდე. ბუნებრივია, ნივთის (ნასყიდობის საგნის) ნაკლზე საუბრისას უნდა ვიგულისხმოდ როგორც უფლებრივი, ისე ნივთობრივი ნაკლი.

მეტად მნიშვნელოვანია, რომ სამოქალაქო სამართლის, კერძოდ კი ვალდებულებითი სამართლის კერძო ნაწილით განსაზღვრული წესები ნივთების ნასყიდობასთან მიმართებაში მოქმედებს, როგორც უძრავ და მოძრავ ნივთებთან მიმართებაში, ისე უფლებებისა ან/და სხვა ქონების ნასყიდობასთან დაკავშირებით. ნივთის ნასყიდობის მომწესრიგებელი წესები, შესაბამისად, გამოიყენება უფლების ან სხვა ქონების⁴ ნასყიდობის მიმართაც. უფლების გაყიდვის შემთხვევაში გამყიდველი კისრულობს ამ უფლების ნამდვილობის დასაბუთებასა და გადაცემის ხარჯებს. თუ გაყიდულია უფლება, რომელიც იძლევა ნივთის ფლობის შესაძლებლობას, მაშინ გამყიდველი ვალდებულია მყიდველს გადასცეს ნივთობრივად და უფლებრივად უნაკლო ნივთი.

სამოქალაქო კანონმდებლობა არ ზღუდავს ნივთის გაყიდვის (ხელახალი გაყიდვის) რაოდენობრივ შეზღუდვას. წინააღმდეგ შემთხვევაში იქნებოდა კოლიზია სამოქალაქო სამართლებრივ ნორმებსა და საკუთრების კონსტიტუციური პრინციპის რეალიზაციასთან. თუ ნივთი რამდენჯერმე იყიდება, ვალდებულების უზრუნველყოფი უფლება⁵ გადაეცემა ყოველ მომდევნო მყიდველს. მყიდველს შეუძლია თავისი უფლებების ფარგლებში მოთხოვნები წარუდგინოს შესაბამის გამყიდველს ნასყიდობათა ამ რიგში.

იმ შემთხვევაში, თუ მყიდველი დროულად არ მიიღებს ნივთს ან თავის დროზე არ გადაიხდის მის ფასს, გამყიდველი ვალდებულია შეინახოს ნივთი. მას უფლება აქვს დაიტოვოს ნივთი ან დააკავოს გზაში მანამ, სანამ მყიდველი არ აღუწახაუბრებს შესაბამის ხარჯებს. თუ მყიდველმა მიიღო ნივთი, მაგრამ სურს

⁴ ქონება არის ყველა ნივთი და არამატერიალური ქონებრივი სიკეთე, რომელთა ფლობა, სარგებლობა და განკარგვა შეუძლიათ ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს და რომელთა შეძენაც შეიძლება შეუზღუდავად, თუკი ეს აკრძალული არ არის კანონით ან არ ეწინააღმდეგება ზნეობრივ ნორმებს.

⁵ მოთხოვნის უზრუნველყოფის საშუალებანი იყოფიან უზრუნველყოფის სანივთო და ვალდებულებით-სამართლებრივ საშუალებებად. სანივთო უზრუნველყოფის საშუალებებია: გირავნობა და იპოთეკა, გირავნობა-უნარიანი სიკეთეებია მოძრავი ნივთები და არამატერიალური ქონებრივი სიკეთეები, ხოლო იპოთეკა-უნარიანი სიკეთეებია უძრავი ნივთები.

მართლზომიერად მისი უკან დაბრუნება, მან უნდა იზრუნოს ნივთის შენახვისათვის. მყიდველს უფლება აქვს დაიტოვოს ნივთი მანამდე, ვიდრე გამყიდველი არ აუნაზღაურებს შესაბამის ხარჯებს. მხარეს, რომელიც ვალდებულია შეინახოს ნივთი, შეუძლია მეორე მხარის ხარჯზე ნივთი შეინახოს მესამე პირის საწყობში, თუ აქედან არ წარმოიშობა არათანაზომიერი ხარჯები.

მხარეს, რომელიც ზემომოცემული წესების მიხედვით ინახავს ნივთს, შეუძლია გაყიდოს ეს ნივთი სათანადო წესების დაცვით, თუ მეორე მხარე აყოვნებს ნივთის მიღებას ან შენახვის ხარჯების ანაზღაურებას, ამის შესახებ მან უნდა აცნობოს მეორე მხარეს. მხარე, რომელიც ნივთს ყიდის, უფლებამოსილია ნავაჭრიდან დაიტოვოს თანხა, რომელიც შესაბამემა ნივთის შენახვისა და გაყიდვის ხარჯებს; დარჩენილი თანხა კი უნდა გადასცეს მეორე მხარეს. თუ ნივთი მალფუჭებადია, ან მას გაუფასურება მოელოს, ანდა მისი შენახვა დიდ ხარჯებთან არის დაკავშირებული, მხარე, რომელსაც ეკისრება ნივთის შენახვა, ვალდებულია იგი გაყიდოს სსკ-ს 503-ე მუხლით გათვალისწინებული პირობების შესაბამისად.

ნასყიდობა გადახდის განვადებით

დღევანდელ დღეს მეტად აქტუალურია ე.წ. განვადებით ნასყიდობა, მაგრამ როგორია მისი სამართლებრივი ბუნება და ნორმატიული რეგულირება? უპირველეს ყოვლისა გადახდის განვადებით ნასყიდობაზე საუბრისას უნდა აღინიშნოს, რომ ამ ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნება განსხვავებულია იმ "განვადებით ნასყიდობისაგან", რომელიც დღევანდელ დღეს არის მეტად პოპულარული საქართველოში. საქმე ის გახლავთ, რომ განვადებით ნასყიდობისას გამყიდველი ვალდებულია გადასცეს ნივთი მყიდველს ფასის გადახდამდე. ნივთის ფასის გადახდა მყიდველის მიერ ხდება ნაწილ-ნაწილ, დროის განსაზღვრულ შუალედებში. თითქოს სხვაობა ამ დეფინიციასა და რეალურ სინამდვილეში განხორციელებულ "განვადებით ნასყიდობა"-ს შორის შეუმჩნეველია, მაგრამ სამართლებრივი თვალსაზრისით ეს ასე არ არის. სინამდვილეში, როდესაც დღეს ჩვენ მივდიართ მაღაზიაში და გვსურს შევიძინოთ საქონელი "განვადებით", ჩვენ ვაფორმებთ რამოდენიმე ხელშეკრულებას, ერთის მხრივ ეს არის ხელშეკრულება სამომხმარებლო კრედიტის შესახებ (რომელიმე კონკრეტული ბანკთან) რა ხელშეკრულებითაც ვიღებთ სამომხმარებლო კრედიტს (სესხს), თავის მხრივ, ბანკს აქვს გაფორმებული სპეციალური ხელშეკრულებები რომლის ძალითაც ის (ბანკი)

უხდის (საბანკო ანგარიშზე ურიცხავს) კონკრეტულ მაღაზიას ჩვენს მიერ შერჩეული პროდუქციის ღირებულებას, ხოლო მაღაზია ამ პროდუქციას გვაძლევს ჩვენ. ამის შემდეგ, ჩვენ ვხდებით ნასყიდობის საგნის (კონკრეტული ნივთის) მესაკუთრენი, მაგრამ ყოველთვის ვასრულებთ ბანკის მიმართ ჩვენს მიერ ნაკისრ ვალდებულებას (სესხის დაფარვა). ამგვარად, ეს ურთიერთობა პირდაპირ არ წარმოადგენს ნასყიდობას განვადებით (სამოქალაქო კოდექსით დადგენილი ცნებების ფარგლებში). ეს ურთიერთობა იმ შემთხვევაში იქნებოდა ნასყიდობა გადახდის განვადებით, თუ ჩვენ ხელშეკრულებას დავდებდით პირდაპირ, უშუალოდ იმ გამყიდველთან (მაღაზიასთან) სადაც ვიბენთ ნივთს. დღევანდელ საქართველოში ასეთ ხელშეკრულებებში მონაწილეობის მიღება მაღაზიათა უმრავლესობისათვის მეტად დიდ რისკებთან არის დაკავშირებული და ამავდროულად დაუხვეწავია მყიდველისაგან (ნასყიდობის ფასის) გადახდის უზრუნველყოფის საკითხი. ზუსტად ამ მიზეზის გამო, საქართველოში დღევანდელ დღეს ნასყიდობა გადახდის განვადებით ხორციელდება ოდნავ სახეშეცვლილი ფორმით. უფრო ზუსტად, რომ ვთქვათ ეს არ არის ნასყიდობა გადახდის განვადებით. ეს არის შემდეგი ხელშეკრულებების კუმულაცია: ხელშეკრულება სამომხმარებლო კრედიტის შესახებ; ნასყიდობის ხელშეკრულება;

ხელშეკრულება ურთიერთთანამშრომლობის შესახებ (ბანკსა და გამყიდველს (მაღაზიას შორის) ზოგ შემთხვევაში კი მყიდველს, გამყიდველსა და ბანკს შორის). მნიშვნელოვანია, რომ ამ ხელშეკრულების ძალით ბანკი უნაღდო ანგარიშსწორების გზით რიცხავს მყიდველის სახელით (ზოგ შემთხვევაში კი საკუთარი სახელით) ნასყიდობის საგნის ღირებულებას (ნასყიდობის ფასს) გამყიდველის საბანკო ანგარიშზე.

განვადებით ნასყიდობის ხელშეკრულებისათვის კანონით დადგენილია ხელშეკრულების წერილობითი ფორმა. აქვე მნიშვნელოვანია, რომ ხელშეკრულებაში აუცილებლად უნდა აღინიშნოს:

ნაღდი გადახდის ოდენობა;

ნაწილ-ნაწილ გადასახადი თანხის ოდენობა და გადახდის დრო;

წლიური პროცენტის ოდენობა.

ხელშეკრულების დადებისას გამყიდველმა უნდა მისცეს მყიდველს ნასყიდობის საბუთების ასლ(ებ)ი.

იმ შემთხვევაში, თუ ხელშეკრულებაში არასრულად არის მითითებული

ზემოწასწავები აუცილებელი ინფორმაცია, ან თუნდაც საქმე ეხება ფორმის დაუცველად დადებულ ხელშეკრულებას, ასეთი ხელშეკრულება (საერთო წესის მიხედვით) ბათილად ვერ იქნება მიჩნეული. ხელშეკრულება დადებულად ჩათვლება ნივთის გადაცემის მომენტიდან (ნივთის გადაცემის მომენტიდან ხელშეკრულების დადების პრეზუმფცი). ამ შემთხვევაში მყიდველი ვალდებულია გადაიხადოს მხოლოდ ნივთის ფასი პროცენტების გარეშე.

თუ გამყიდველი იტოვებს უფლებას, უარი თქვას ხელშეკრულებაზე იმ შემთხვევისათვის, როცა მყიდველი არ ასრულებს დაკისრებულ ვალდებულებებს, უარის თქმისას ყოველი მხარე ვალდებულია დაუბრუნოს ერთმანეთს ის, რაც ხელშეკრულებით მიიღეს. ამის საწინააღმდეგო შეთანხმება ბათილია (ორმხრივი რესტიტუცია ვალდებულების შეუსრულებლობისას)⁶.

გამოსყიდვა

გამოსყიდვაზე საუბრისას, უპირველეს ყოვლისა, უნდა აღინიშნოს, რომ გამოსყიდვა თავისი ბუნებით წარმოადგენს გამყიდველის უფლებას და არა ვალდებულებას. ნასყიდობის ხელშეკრულებაში მხარეებს შეუძლიათ, რომ შეთანხმდნენ ნასყიდობაზე გამოსყიდვის უფლებით. ხშირ შემთხვევაში, გამოსყიდვის უფლების რეალიზაცია შეუძლებელია ხელშეკრულებაში პირდაპირ განსაზღვრული გარკვეული დროით, ან შესაძლებელია მისი განხორციელება დამოკიდებული იყოს ასევე რაიმე პირობაზე. მნიშვნელოვანია, რომ მაშინ, როდესაც გამყიდველს ნასყიდობის ხელშეკრულებით აქვს გამოსყიდვის უფლება, ამ უფლების განხორციელება დამოკიდებულია მხოლოდ გამყიდველის ნებაზე. არ შეიძლება, მეორე მხარემ (მყიდველმა) დაავალდებულოს გამყიდველი, რომ მან (გამყიდველმა) გამოისყიდოს ნივთი (ნასყიდობის ხელშეკრულების საგანი). ხელშეკრულების საგნის გამოსყიდვა ხდება თავდაპირველ ფასში. ამასთან, მყიდველს უფლება აქვს მოითხოვოს ის თანხაც, რომლითაც გაიზარდა საქონლის ღირებულება გამოსყიდვის მომენტამდე სასარგებლო დანახარჯების შედეგად, ხოლო გამომსყიდველს შეუძლია მოითხოვოს იმ თანხის გამოკლება, რომლითაც შემცირდა საქონლის ღირებულება მის გამოსყიდვამდე.

გამოსყიდვისას მყიდველი ვალდებულია ნაყიდი ნივთი დაუბრუნოს

⁶ სსკ 508-ე მუხლი

საკუთვნებელთან⁷ ერთად. თუ მყიდველმა გამოსყიდვის უფლების განხორციელებამდე ნაყიდი ნივთი გააფუჭა (დააზიანა) ან შეცვალა, მან უნდა აანაზღაუროს ამით გამოწვეული ზიანი⁸. იმ შემთხვევაში, თუ მყიდველი გამოსყიდვის უფლების განხორციელებამდე (მაგალითად კონკრეტული ხელშეკრულების პირობებიდან გამომდინარე, გამოსყიდვა შესაძლებელია განხორციელდეს ხელშეკრულების დადებიდან სამი წლის განმავლობაში) გაასხვისებს ნივთს, ასეთი გასხვისება (ნასყიდობის ხელშეკრულება სადაც მყიდველი გვევლინება გამყიდველად) ბათილია და გამომსყიდველს უფლება აქვს მოითხოვოს მისი დარღვეული უფლების აღდგენა ნივთის (ხელშეკრულების საგნის) უკან დაბრუნება. მნიშვნელოვანია, რომ გამოსყიდვის ვადა არ შეიძლება აღემატებოდეს ხუთ წელს. რაც იმას ნიშნავს, რომ მხარეებს არ აქვთ უფლება ხელშეკრულებით გააგრძელონ ეს ვადა ან/და გამოსყიდვის უფლების განხორციელებისათვის დააწესონ ხუთ წელზე მეტი ვადა.

მხარეები შეიძლება შეთანხმდნენ, რომ მყიდველს ცალმხრივად აქვს უფლება, ესა თუ ის საგანი შეიძინოს განსაზღვრულ დრომდე ან განსაზღვრულ მოვლენამდე (შესყიდვის ოფცია), ანდა, იმავე პირობებში, გამყიდველს უფლება აქვს საგანი მყიდველს მიჰყიდოს (გაყიდვის ოფცია). ოფციის ხელშეკრულების მიმართ გამოიყენება ნასყიდობის ხელშეკრულების ნორმები, თუკი მხარეები სხვა რამეზე არ შეთანხმდებიან⁹.

უპირატესი შესყიდვის უფლება

უპირატესად შეიძლება ჩაითვალოს ყველა უფლება, რომელიც ხელშეკრულების რომელიმე მხარეს ანიჭებს გარკვეულ პრივილეგიას თანაბარ პირობებში მყოფ სხვა დანარჩენ მხარეებთან მიმართებაში განახორციელოს (ან თავი შეიკავოს)

⁷ საკუთვნებელი არის მოძრავი ნივთი, რომელიც, თუმცა არ არის მთავარი ნივთის შემადგენელი ნაწილი, მაგრამ განკუთვნილია მთავარი ნივთის სამსახურისთვის, დაკავშირებულია მასთან საერთო სამეურნეო დანიშნულებით, რის გამოც იგი სივრცობრივ კავშირშია მთავარ ნივთთან და, დამკვიდრებული შეხედულების მიხედვით, ითვლება საკუთვნებლად. ნივთი, რომელიც მიწასთან არის დაკავშირებული და რომლის მოცილებაც მიწიდან შესაძლებელია სასაქონლო ღირებულების დაკარგვის ან არსებითი დანაკლისის გარეშე, ასევე მიიჩნევა საკუთვნებლად. (სსკ 151-ე მუხლი).

⁸ ოგულისხმება შემთხვევა, როდესაც ნივთის გაფუჭება (დაზიანება) მოხდა მყიდველის ბრალეული მოქმედების (უმოქმედობის) შედეგად.

⁹ სსკ 515-ე მუხლი

თავისი უფლება. უფლების რეალიზაცია განსახილველ საკითხთან მიმართებაში დაკავშირებულია უპირატესი შესყიდვის განხორციელებასთან. სამოქალაქო კანონმდებლობა განსაზღვრავს, რომ უპირატესი შესყიდვის უფლების მქონე პირს შეუძლია ამ უფლების განხორციელება, თუ ვალდებული პირი მესამე პირთან დებს მოცემული ნივთის ნასყიდობის ხელშეკრულებას. უპირატესი უფლებების წარმოშობის სამართლებრივი საფუძვლები, უმრავლეს შემთხვევაში, მხარეებმა შესაძლებელია განსაზღვრონ მათ შორის დადებული ხელშეკრულებით (მაგალითად: სსკ 173-ე მუხლის მეოთხე ნაწილი პირდაპირ მიუთითებს, რომ "საერთო საკუთრების წილის უპირატესი შესყიდვის უფლება შეიძლება განისაზღვროს მხარეთა შეთანხმებით"). არის შემთხვევები, როდესაც მიუხედავად იმისა, არსებობს თუ არა კონკრეტულ მხარეებს შორის ხელშეკრულება კანონი თვითონ განსაზღვრავს ასეთი უფლების წარმოშობის საფუძვლებს, მაგალითად სსკ 933-ე მუხლის მეორე ნაწილი, სკკს 959-ე მუხლი. მნიშვნელოვანია, რომ უპირატესი შესყიდვის უფლება იმ შემთხვევაში, თუ მხარეებს ხელშეკრულებით სხვა რამ არ დაუდგენიათ, წარმოადგენს პერსონიფიცირებულ უფლებას, რაც იმას გულისხმობს, რომ უპირატესი შესყიდვის უფლება არც სხვა პირს გადაეცემა და არც მემკვიდრეობით გადადის.

ვალდებულმა პირმა დაუყოვნებლივ (გონივრულ ვადაში) უნდა აცნობოს უპირატესი შესყიდვის უფლების მქონეს იმ ხელშეკრულების შინაარსი, რომლის დადებასაც ის აპირებს მესამე პირებთან. უპირატესი შესყიდვის უფლება ხორციელდება ვალდებული პირისათვის შეტყობინებით. შეტყობინების მეშვეობით უფლებამოსილ პირსა და ვალდებულ პირს შორის იდება ნასყიდობის ხელშეკრულება იმ პირობებით, რომლებიც ვალდებულმა პირმა მესამე პირს შესთავაზა. მნიშვნელოვანია, რომ უპირატესი შესყიდვის უფლების მქონე პირს შეუძლია ამ უფლების განხორციელება, მხოლოდ ვალდებული პირის მიერ დადგენილ ვადაში. დადგენილ ვადაში, ასევე უნდა ვიგულისხმოთ გონივრული ვადა. დაუშვებელია ისეთი ვადის დაწესება, რომელიც რეალურად პირს წაართმევს მისი უფლების (უპირატესი შესყიდვის უფლების) რეალიზაციის შესაძლებლობას. იმ შემთხვევაში, თუ ვალდებული პირის მიერ დადგენილი ვადა გახდა მხარეთა შორის დავის წარმოშობის საფუძველი, ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში სასამართლო კონკრეტული გარემოებების შესწავლის და შეფასების შედეგად დაადგენს, ამა თუ იმ შემთხვევაში დაწესებული ვადა გონივრულია თუ არა (არც ზედმეტად მცირე და არც მეტისმეტად დიდი).

ვალდებულ პირსა და მესამე პირს შორის არსებული შეთანხმება ბათილია, თუ ამით ნასყიდობის ხელშეკრულება დამოკიდებული ხდება უპირატესი შესყიდვის უფლების გამოუყენებლობაზე, ან ვალდებულ პირს უფლება აქვს

უარი თქვას ხელშეკრულებაზე, თუკი გამოყენებული იქნება უპირატესი შესყიდვის უფლება.

თუ მესამე პირმა ხელშეკრულებით იკისრა დამატებითი ვალდებულება, რომლის შესრულების შესაძლებლობაც უპირატესი შესყიდვის უფლების მქონეს არა აქვს, მაშინ მან დამატებითი ვალდებულების ნაცვლად უნდა გადაიხადოს მისი ღირებულება. იმ შემთხვევაში, თუ შეუძლებელია დამატებითი ვალდებულების ფულადი შეფასება, მაშინ უპირატესი შესყიდვის უფლების გამოყენება დაუშვებელია. დამატებითი ვალდებულების თაობაზე შეთანხმება ძალას კარგავს, თუ ხელშეკრულება დაიდო უპირატესი შესყიდვის უფლებისათვის გვერდის ასახვევად.

მოქმედი სამოქალაქო სამართლებრივი ნორმები მხარეებს საშუალებას აძლევენ, რომ ნასყიდობის ხელშეკრულება დადონ ნივთის მოწონების პირობით. ასეთ შემთხვევაში, მხარეები ხელშეკრულებით ადგენენ ვადას, თუ რა ვადაში უნდა განხორციელდეს ე.წ. მოწონება. თუ მყიდველი შეთანხმებულ ვადაში არ დაიწუნებს ნივთს, ხელშეკრულება დადებულიად ჩაითვლება, ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ მყიდველმა ნივთი (ხელშეკრულების საგანი) დაიწუნა, მხარეები მოვალენი არიან დაუბრუნონ ერთმანეთს ის, რაც ხელშეკრულებით მიიღეს (ალადგინონ პირვანდელი მდგომარეობა).

§3

გაცვლის ხელშეკრულება

გაცვლის ხელშეკრულება წარმოადგენს იმ ხელშეკრულებათა რიცხვს, რომელებიც პრაქტიკულად ყოველდღიურად და არც ისე მცირე რაოდენობით იდება. გაცვლის ხელშეკრულება, თავისი ბუნებით, ორმხრივი გარიგებაა. გაცვლის ხელშეკრულებით მხარეებს ეკისრებათ ქონებაზე საკუთრების უფლების ურთიერთგადაცემის ვალდებულება. ხელშეკრულების მხარეები, ბუნებრივია, შეიძლება იყვნენ, როგორც ფიზიკური, ისე იურიდიული პირები. გაცვლის ხელშეკრულების დროს შეიძლება ვიგულისხმოთ, რომ ხელშეკრულების თითოეული მხარე ითვლება იმ ქონების გამყიდველად, რასაც ცვლის, და იმის მყიდველად, რასაც სანაცვლოდ იღებს. ხელშეკრულების მიმართ მოქმედებს იგივე წესები, რაც ქონების გასხვისება/ნასყიდობასთან მიმართებაში. უნდა ვიგულისხმოთ, რომ გაცვლის ხელშეკრულების მიმართ მინიმალური სტანდარტი მის ფორმასთან მიმართებაში იქნება ის, რომელიც დადგენილია ამ ხელშეკრულების საგნისათვის. მაგალითად, თუ გაცვლის ხელშეკრულების ობიექტია უძრავი ქონება, მაშინ აუცილებელი იქნება ხელშეკრულების წერილობითი ფორმა და ამ ხელშეკრულების საჯარო რეესტრში რეგისტრაცია. თუ ხელშეკრულების საგანია მოძრავი ნივთი, მაგალითად ერთის მხრივ მობილური ტელეფონი, ხოლო მეორეს მხრივ პორტატული კომპიუტერი, შესაძლებელია ასეთი ხელშეკრულების ზეპირი ფორმით დადებაც.

პრაქტიკაში, თითქმის უმრავლეს შემთხვევაში, გასაცვლელი ქონება (მისი ღირებულების თვალსაზრისით) არატოლფასოვანია. მხარეებს ასეთ შემთხვევაში აქვთ საშუალება, რომ მოახდინონ დამატებითი ანაზღაურება ფულით. ეს ის შემთხვევაა, მაგალითად, როდესაც პირები ცვლიან საცხოვრებელ სახლებს, რომელთაგან ერთი სახლის საბაზრო ღირებულებათა ვთქვათ, 25 000 ლარი, ხოლო მეორესი ბევრად მეტი, მაგალითად, 75 000 ლარი. ამ შემთხვევაში 75 000 ლარის ღირებულების მქონე ქონების (მაცხოვრებელი სახლის) შესაკუთრეს შეუძლია 25 000 ლარის ღირებულების მქონე ქონების შესაკუთრეს (შეუთანხმდეს), რომ მან გარდა იმისა, რომ გაუცვალოს ხელშეკრულების საგანი, დაუმატოს მას გარკვეული თანხა. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ არა ყველა შემთხვევაში (ქონების არატოლფასოვნებისას) უნდა მოხდეს თანხის დამატება. თვით თანხის დამატება (არ დამატება) მხარეთა შეთანხმების საგანია და მთლიანად დამოკიდებულია ხელშეკრულების მონაწილე მხარეთა ნებაზე.

გაცვლის ხელშეკრულების მიმართ გამოიყენება ნასყიდობის შესაბამისი წესები. რაც იმას გულისხმობს, რომ თუ მაგალითად, სახეზეა გაცვლის ხელშეკრულება

(ვთქვამთ ვერბალური (ზეპირი) ფორმით დადებული), ან თუნდაც ლიტერალური (წერილობითი) ფორმით, ყველა იმ ურთიერთობასთან დაკავშირებით, რომელიც პირდაპირ თუ ირიბად გამომდინარეობენ ამ ხელშეკრულებიდან, გამოყენებულ იქნება, როგორც გაცვლის ხელშეკრულების მიმართ არსებული ნორმატიული რეგულირება (სამოქალაქო კოდექსის შესაბამისი მუხლები), ისე ნასყიდობის ინსტიტუტის მომწესრიგებელი სამართლის ნორმები და ბუნებრივია, სამოქალაქო კოდექსის ზოგად ნაწილში მოქცეული სამართალმდგომარეობანი და ნორმატიული რეგულაციორები.

§4

ჩუქების ხელშეკრულება

ჩუქების ხელშეკრულების სამართლებრივი რეგულირების საკითხები მოცემულია სამოქალაქო კოდექსის 541-530-ე მუხლებში. მცდარია მოსაზრება, რომ ჩუქების ხელშეკრულება ნამდვილია მხოლოდ ცალმხრივი ნების გამოვლენის შედეგად. ეს ასე არ არის. სსკ-524-ე მუხლი, როგორც ჩუქების ინსტიტუტის პირველი მუხლი, დეფინიციური ხასიათისაა და გვამღვს ჩუქების ცნებასა და მის შინაარსს. ჩუქების ხელშეკრულებით მჩუქებელი უსასყიდლოდ გადასცემს დასაჩუქრებულს ქონებას საკუთრებად მისი თანხმობით. დასაჩუქრებულის თანხმობა, როგორც ვხედავთ აუცილებელი კომპონენტია ჩუქების ხელშეკრულების ნამდვილობისათვის. ჩუქების ხელშეკრულების ძირითადი თავისებურება მის უსასყიდლოებაში მდგომარეობს. უნდა აღინიშნოს, რომ ჩუქების ხელშეკრულების არსებობისთვის მნიშვნელოვანია დასაჩუქრებულის ქონების გაზრდა და შესაბამისად, მჩუქებლის ქონების შემცირების მომენტები. ეს იმას ნიშნავს, რომ ჩუქების ხელშეკრულებას (თავისი კლასიკური გაგებით) არ აქვს ადგილი, როდესაც ერთი პირი მეორეს გადასცემს პრაქტიკულად ნულოვანი ღირებულების ნივთს ისე, რომ ამ ნივთის გადაცემა არ ისახავს მიზნად მეორე პირის ქონების ღირებულების გაზრდას. თავის მხრივ, მნიშვნელოვანია, რომ ერთი პირის ქონების შემცირება და მეორე მხარის ქონების გაზრდა ავტომატურად არ ნიშნავს რომ ამ ორ პირს შორის დადებულია ჩუქების ხელშეკრულება.

ჩუქების ხელშეკრულების მონაწილეები (მხარეები) შეიძლება იყვნენ როგორც ფიზიკური, ისე იურიდიული პირები. კანონი ერთმანეთისგან განსხვავებულ მინიმალურ სტანდარტს განსაზღვრავს იმ შემთხვევებისთვის, როდესაც ჩუქების ხელშეკრულების საგანია მოძრავი ნივთი და იმ შემთხვევებისთვის, როდესაც ხელშეკრულების საგანია უძრავი ნივთი. მოძრავ ნივთზე ჩუქების

ხელშეკრულება დადებულად ითვლება ქონების გადაცემის მომენტიდან. უძრავ ნივთზე ჩუქების ხელშეკრულება დადებულად ბუნებრივია ვერ ჩაითვლება უძრავი ნივთის გადაცემის (მფლობელობაში) მომენტიდან, ვინაიდან უძრავ ნივთზე საკუთრების უფლების წარმოშობისათვის, აუცილებელია ხელშეკრულების ფორმა კანონით განსაზღვრულ, გარკვეულ მინიმალურ სტანდარტს შეესაბამებოდეს. ასეთი სტანდარტია ხელშეკრულების წერილობითი ფორმის არსებობა და ამ ხელშეკრულების (შესაბამისად საკუთრების უფლების) რეგისტრაცია საჯარო რეესტრში.

კანონმდებელი იცნობს ე.წ. საჩუქრის დაპირების სამართლებრივ ცნებას. ამ შემთხვევაში აუცილებელია, რომ საჩუქრის დაპირება შესრულებული იყოს წერილობითი ფორმით. მხოლოდ ასეთი ფორმით დადებულ საჩუქრის დაპირებას აქვს იურიდიული ძალა და წარმოშობს ჩუქების ვალდებულებას.

მნიშვნელოვანია, რომ სამოქალაქო სამართალი იცავს და განამტკიცებს პირის იმ ქონებას, რომელიც მას საარსებოდ სჭირდება. ეს იმას ნიშნავს, რომ პირს უფლება არა აქვს გააჩუქოს ქონება, თუ ქონების გაჩუქება საარსებო წყაროს უსპობს მჩუქებელს ან მის კმაყოფაზე მყოფ პირებს.

უნდა აღინიშნოს, რომ ჩუქების ხელშეკრულებამ შესაძლოა მიუხედავად იმისა, რომ მჩუქებელმა იგი (ხელშეკრულების საგანი) უსასყიდლოდ საკუთრებაში გადასცა დასაჩუქრებულ პირს, წარმოქმნას დასაჩუქრებული პირის მიმართ ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება. ეს ის შემთხვევაა, როდესაც მჩუქებელმა წინასწარ იცოდა ჩუქების ხელშეკრულების საგნის (გაჩუქებული ქონების) ნაკლის შესახებ და ბოროტი განზრახვით დამალა იგი.

სამოქალაქო სამართალი იცნობს ე.წ. შეწირულობის ცნებას. შეწირულობასთან მაშინ გვაქვს საქმე, როდესაც მხარეები თანხმდებიან, რომ ჩუქების ხელშეკრულების ნამდვილობა დამოკიდებულია ამა თუ იმ პირობის შესრულებაზე, ან განსაზღვრული მიზნის მიღწევაზე. მნიშვნელოვანია, რომ ამ შემთხვევაში მიზანი შესაძლებელია იყოს საერთო სასარგებლოც. ასეთი პირობების შესრულება, გარდა მჩუქებლისა, შეუძლია მოითხოვოს იმ პირმაც, ვის ინტერესებშიც იგი (პირობა) იქნა დათქმული. იმ შემთხვევაში, თუ დასაჩუქრებული პირი პირობას არ შეასრულებს, მაშინ მჩუქებელს შეუძლია უარი თქვას ხელშეკრულებაზე.

ჩუქების ხელშეკრულება შესაძლებელია გაუქმდეს, თუ დასაჩუქრებული პირი მძიმე შეურაცხყოფას მიაყენებს, ან დიდ უმადურობას გამოიჩენს მჩუქებლის ან მისი ახლო ნათესავის მიმართ. კანონი არ განმარტავს, თუ რა იგულისხმება მძიმე შეურაცხყოფის ან უმადურობის ცნებებში. იგულისხმება, რომ ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, საქმის გარემოებებიდან გამომდინარე, გადაწყვეტილებას (შეფასებას მოახდენს) მიიღებს სასამართლო და დაადგენს ესა თუ ის შემთხვევა განეკუთვნება, თუ არა მძიმე შეურაცხყოფისა თუ უმადურობის კატეგორიას. ასევე, ზემოაღნიშნული სამართლის ნორმა (სსკ 529-ე მუხლის პირველი ნაწილი) არ განმარტავს ახლო ნათესავების წრეს. ამ შემთხვევაში, ახლო ნათესავებად უნდა იყვნენ განიხილული ის პირები, რომლებიც ასეთებად მიიჩნევიან სამოქალაქო სამართლის ზოგადი პრინციპების საფუძველზე. თუ ჩუქების ხელშეკრულება გაუქმდება, მაშინ გაჩუქებული ქონება შეიძლება გამოთხოვილ იქნეს მჩუქებლის მიერ უკან.

მეტად მნიშვნელოვანია გაჩუქებული ნივთის გამოთხოვის სამართლებრივი რეგულაციის საკითხიც. შესაძლებელია ჩუქების შემდეგ, მჩუქებელი აღმოჩნდეს მძიმე (მატერიალურ) მდგომარეობაში და არ შეუძლია საკუთარი თავის ან მის კმაყოფაზე მყოფი პირების რჩენა (პირობა ამ შემთხვევაში კუმულაციურია), მას უფლება აქვს დასაჩუქრებულს მოსთხოვოს გაჩუქებული ნივთი, თუ ეს უკანასკნელი რეალურად არსებობს და მისი დაბრუნება თვით დასაჩუქრებულს არ ჩააყენებს მძიმე (მატერიალურ) მდგომარეობაში. აქვე აღსანიშნავია, რომ გაჩუქებული ნივთის გამოთხოვა არ შეიძლება, თუ გამჩუქებელმა განზრახ ან უხეში გაუფრთხილებლობით ჩაიგდო თავი მძიმე მდგომარეობაში.

რაც შეეხება ჩუქების გაუქმებისათვის დაწესებულ ხანდაზმულობის ვადას, იგი შეადგენს ერთ წელს იმ მომენტიდან, როდესაც მჩუქებელი შეიტყობს იმ გარემოებ(ებ)ის შესახებ, რომელიც მას ჩუქების გაუქმების უფლებას აძლევს.

§5

ქირავნობის, ლიზინგის და თჯარის ხელშეკრულებები

ქირავნობის ხელშეკრულება

ქირავნობის ხელშეკრულება თავისი სამართლებრივი ბუნებით, განეკუთვნება კონსენსუალურ¹⁰ გარიგებათა რიცხვს, რაც იმას ნიშნავს, რომ იგი დადებულიად ითვლება მხარეთა მიერ დადგენილი ფორმით ხელშეკრულების დადების (შეთანხმების მიღწევის) მომენტიდან. ქირავნობის ხელშეკრულების მხარეები შესაძლებელია იყვნენ როგორც ფიზიკური ისე, იურიდიული პირები. ქირავნობის ხელშეკრულებით გამქირავებელი მოვალეა დამქირავებელს სარგებლობაში გადასცეს ნივთი განსაზღვრული ვადით, ხოლო დამქირავებელი მოვალეა გამქირავებელს გადაუხადოს დათქმული ქირა.

ქირავნობის საგანზე საუბრისას აუცილებლად უნდა აღინიშნოს, რომ იგი შეიძლება იყოს ინდივიდუალურად განსაზღვრული და მოუხმარებადი ნივთები¹¹. ეს გამომდინარეობს დამქირავებლის ვალდებულებიდან, რომ დააბრუნოს სწორედ ის კონკრეტული ნივთი, რომელიც მას გადაეცა ქირავნობის ხელშეკრულების ძალით. დამქირავებელი ამავდროულად ვალდებულია, რომ ნივთი დააბრუნოს იმავე მდგომარეობაში, რა მდგომარეობაშიც გადაეცა იგი (ბუნებრივი ცვეთის გათვალისწინებით).

საინტერესო კითხვაა, რომელიც ეხება შემდგეს: შეიძლება თუ არა ქირავნობის საგანი იყოს არამატერიალური ქონებრივი სიკეთე? ამ კითხვაზე მსჯელობისას ჩვენ უნდა ამოვიდეთ მთელი რიგი პრინციპებიდან, რომლებზეც ქვემოთ გვექნება საუბარი. საერთოდ ქირავნობის ხელშეკრულების საგანთა რიცხვი კანონით არ არის შეზღუდული. მთავარია, რომ ნივთ(ებ)ი არ იყოს სამოქალაქო ბრუნვიდან ამოღებული. ასევე მნიშვნელოვანია, რომ ქირავნობის საგანი უნდა იყოს ნივთი, რომლის შეძენა არის შესაძლებელი ფიზიკური და იურიდიული

¹⁰ კონსენსუალური (ლათ. consensus - შეთანხმება) ეწოდება ისეთ გარიგებას, რომელიც დადებულიად ითვლება მხარეთა შეთანხმების შემდეგ ისე, რომ სავალდებულო არ არის ნივთის გადაცემა შეთანხმების მომენტში. ანუ სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მხარეთა მიერ გარიგებით ნაკისრი ვალდებულებების შესრულება ხდება გარიგებაში არსებული შეთანხმების საფუძველზე. ამის კარგი მაგალითია ნასყიდობა განვადებით, ქირავნობის ხელშეკრულება, ლიზინგის ხელშეკრულება.

¹¹ ნივთები, რომლებიც არ კარგავენ თავიანთ თვისებებს (გარდა ბუნებრივი ცვეთისა).

პირების მიერ შეუზღუდავად, რაც იმას ნიშნავს, რომ ეს არ უნდა იყოს აკრძალული კანონით და არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს ზნეობის ნორმებს.

მნიშვნელოვანია, თუ რა ჩაითვლება ქირავნობის ხელშეკრულების არსებით პირობად? ქირავნობის ხელშეკრულების ფასი (ქირა) ისევე, როგორც ქირავნობის ვადა არ წარმოადგენს ქირავნობის ხელშეკრულების არსებით პირობას შემდეგ გარემოებათა გამო. შესაძლებელია ქირა ხელშეკრულებაში პირდაპირ განსაზღვრული არ იყოს, ხოლო მხარეები ვარაუდობდნენ, რომ ქირა შეადგენს არსებულ (ბაზარზე), ჩვეულებრივ ოდენობას. და ეს ვარაუდი იყოს თანხედრი. რაც შეეხება ვადას, შესაძლებელია ქირავნობის ხელშეკრულება დადებული იყოს, როგორც გარკვეული, კონკრეტული ვადით, ისე უვადოთ (განუსაზღვრელი დროით), ეს იმას ნიშნავს, რომ ზემოხსენებული ორი პირობის არარსებობა ვერ გახდის ხელშეკრულებას ბათილად. ქირავნობის ხელშეკრულების არსებით შემადგენელ ნაწილად უნდა მივიჩნიოთ ხელშეკრულების საგანი.

ქირავნობის ხელშეკრულებით გამქირავებელი მოვალეა გადასცეს დამქირავებელს გაქირავებული ნივთი (ქირავნობის საგანი) ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სარგებლობისათვის ვარგის მდგომარეობაში და ქირავნობის მთელი დროის განმავლობაში შეინარჩუნოს ნივთის ეს მდგომარეობა. ეს იმას ნიშნავს, რომ ქირავნობის ხელშეკრულებით გამქირავებელი ვალდებულია არა მხოლოდ გადასცეს მას ქირავნობის საგანი (მფლობელობასა ან/და სარგებლობაში), არამედ ქირავნობის მთელი დროის განმავლობაში შეინარჩუნოს ნივთის ეს მდგომარეობა. ეს პირობა თავისი ბუნებით კუმულაციურია რაც იმას ნიშნავს, რომ თუ სახეზე არ არის ორივე პირობის შესრულება, მაშინ გამქირავებელი ვერ ასრულებს ქირავნობის ხელშეკრულებით ნაკისრ ვალდებულებას სრულად, მიუხედავად იმისა ქირავნობის ხელშეკრულებაში ამის შესახებ პირდაპირ აღნიშნულია თუ არა. ქირავნობის ხელშეკრულების საგნის ვარგისიანობა (ვარგისი მდგომარეობის დადგენა) უნდა მოხდეს დამქირავებელის თანდასწრებით, ვარგისი მდგომარეობის დადგენისას აუცილებელია იმის განსაზღვრა თუ რამდენად არის ესა თუ ის კონკრეტული ნივთი (ხელშეკრულების საგანი) ვარგისი (გამოსაყენებლად) ხელშეკრულებით გათვალისწინებული მიზნებისათვის. ნივთის მიზნობრივი დანიშნულება განისაზღვრება მისი ჩვეულებრივი სარგებლობის ხასიათით.

ქირავნობისას გამქირავებელმა უნდა გადასცეს დამქირავებელს უფლებრივად და ნივთობრივად უნაკლო ნივთი. გაქირავებული ნივთი უფლებრივად უნაკლოა, თუ მესამე პირს არ შეუძლია წაუყენოს დამქირავებელს მოთხოვნები ამ ნივთის

გამო. ნივთობრივად უნაკლოა ნივთი, როდესაც მას აქვს დათქმული თვისებები. თუ ეს თვისებები არ არის დათქმული, მაშინ გაქირავებული ნივთი მიიჩნევა უნაკლოდ, თუ იგი ვარგისია ხელშეკრულებით გათვალისწინებული საქმიანობისათვის ან ჩვეულებრივი გამოყენებისათვის.

ქირავნობის ხელშეკრულებაზე, ზოგადი წესის მიხედვით, მოქმედებს ხელშეკრულების ფორმის თავისუფლების პრინციპი, რაც იმას ნიშნავს, რომ მხარეებს შეუძლიათ დადონ იგი როგორც ზეპირი (ვერბალური), ისე წერილობითი (ლიტერალური) ფორმით, ამ წესიდან გამონაკლისს წარმოადგენს ქირავნობის ხელშეკრულება, რომლის საგანიც არის მიწის ნაკვეთი და რომელიც დადებულია ერთ წელზე მეტი ვადით (სსკ 569-ე მუხლი).

გამქირავებელი პასუხისმგებელია დამქირავებლის წინაშე ქირავნობის საგნის იმ ნაკლებისათვის, რომელიც დამქირავებელს ხელს უშლის მათ შორის დადებული ხელშეკრულების მიზნების შესაბამისად ქირავნობის საგნის გამოყენებაში. შესაბამისად, თუ გაქირავებულ ნივთს აღმოაჩნდება ნაკლი, მაშინ დამქირავებელს შესაძლებელია შეუმცირდეს მის მიერ გადასახდელი ქირა იმ ოდენობით, რა ოდენობითაც შემცირდა ნივთის ვარგისიანობა ნაკლის გამო. ეს ისეთი შემთხვევაა, როდესაც მხარეებმა ხელშეკრულების დადების მომენტში არ იცოდნენ ასეთი ნაკლის არსებობის შესახებ და სახელშეკრულებო ურთიერთობათა (ქირავნობის) დროს აღმოჩნდება, რომ ნივთს აქვს ნაკლი. აქვე მნიშვნელოვანია, რომ ნაკლის გამოსწორებისას ეს უფლება ძალას კარგავს. იმ შემთხვევაში, თუ ნაკლი უმნიშვნელოა (არსებითად ხელს არ უშლის დამქირავებელს, რომ ხელშეკრულებით დადგენილი (გათვალისწინებული) მიზნების შესაბამისად გამოიყენოს ქირავნობის საგანი) იგი მხედველობაში არ მიიღება, რაც იმას ნიშნავს, რომ ამ შემთხვევაში დამქირავებელს ერთმევა უფლება, რომ მოსთხოვოს დამქირავებელს ქირის შემცირება, ან ქირის გადახდისაგან დამქირავებლის გათავისუფლება. საყურადღებოა, რომ ქირავნობის საგნის მნიშვნელოვანი ნაკლის გამოვლენა დამქირავებელს აძლევს მხოლოდ ქირის შემცირების მოთხოვნის უფლებას და არა ხელშეკრულებაზე უარის თქმის უფლებას. გარკვეულწილად, გამონაკლისად უნდა მივიჩნიოთ სსკ 536-ე მუხლის მეორე ნაწილი, რომელიც ამბობს, რომ „საცხოვრებელი სადგომის დამქირავებლისთვის აშკარად საზიანო ქირავნობის ხელშეკრულება ბათილია“. ის თუ რა ჩაითვლება ამ შემთხვევაში „აშკარად საზიანოდ“ უნდა დაადგინოს სასამართლომ, ყოველი კონკრეტული ფაქტისა თუ გარემოების შეფასების საფუძველზე.

იმ შემთხვევაში, როდესაც ნაკლი, რომელიც ნივთის ვარგისიანობას ამცირებს, ხელშეკრულების დადების მომენტისათვის არსებობს, ან შემდგომში აღმოჩნდება იმ გარემოებათა გამო, რაზედაც გამჭირავებელი პასუხს აგებს, ან, თუ გამჭირავებელი ნაკლის გამოსწორებას დააყოვნებს, დამჭირავებელს შეუძლია მოითხოვოს ზიანის ანაზღაურება ისე, რომ არ ეკარგება ქირის შემცირების მოთხოვნის უფლება. ზიანის ანაზღაურებისაგან განთავისუფლება ზემომოცემულ შემთხვევაში შეიძლება მხარეთა მიერ ზოგადი წესის მიხედვით, რაც იმას ნიშნავს, რომ პირი პასუხისმგებელია, მხოლოდ იმ ზიანის ანაზღაურებაზე, რომელიც მან მიაყენა მხოლოდ განზრახი, ან გაუფრთხილებელი მოქმედებით (უმოქმედობით). მხარეები შეიძლება შეთანხმდნენ, რომ პასუხისმგებლობა არ დადგება (განთავისუფლონ ერთმანეთი პასუხისმგებლობისაგან) თუ ზიანი მიყენებულია გაუფრთხილებლობით. პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლება იმ შემთხვევებისთვის, როდესაც სახეზეა განზრახ ქმედებით მიყენებული ზიანი დაუშვებელია¹² (სსკ 395-ე მუხლის მეორე ნაწილის საფუძველზე). იმ შემთხვევაში თუ გამჭირავებელი აყოვნებს ნივთის ნაკლის გამოსწორებას, დამჭირავებელს შეუძლია თვითონ აღმოფხვრას იგი (საკუთარი ხარჯებით) და შემდგომ მოითხოვოს ხარჯების ანაზღაურება გამჭირავებლისაგან¹³.

საყურადღებოა საკითხი, რომელიც ეხება ქირავნობის საგნის შემთხვევით დაღუპვას. ეს საკითხი სამოქალაქო კოდექსით პირდაპირ არ არის რეგულირებული. სამოქალაქო სამართლის პრინციპებიდან შეიძლება დავასკვნათ, რომ ქირავნობის საგნის შეთხვევითი დაღუპვის რისკი აწევს მესაკუთრეს, შესაბამისად, ქირავნობისას წარმოშობილ ურთიერთობაში ასეთი

¹² მოვალეს პასუხისმგებლობა დაეკისრება მხოლოდ განზრახი ან გაუფრთხილებელი მოქმედებით მიყენებული ზიანისათვის, თუ სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული და ვალდებულების არსიდანაც სხვა რამ არ გამომდინარეობს. დაუშვებელია მხარეთა წინასწარი შეთანხმება მოვალის მიერ განზრახი მოქმედებით ვალდებულების დარღვევისას ზიანის ანაზღაურებისაგან მისი განთავისუფლების შესახებ.

¹³ ასეთი შემთხვევებისას პასუხისმგებლობის (ზიანის ანაზღაურების) მოცულობის განსაზღვრისათვის უპრიანია, რომ მხარეებმა შესაძლო პასუხისმგებლობის მოცულობა (მაგალითად ამ მოცულობის მაქსიმალური ზღვარი) დაადგინონ (განსაზღვრონ) ხელშეკრულებაში. ეს აარიდებს მხარეებს, მომავალში წარმოშობილ სადაო საკითხებს, რომლებიც შესაძლოა წარმოიშვას ქირავნობის საგნის ნაკლის გამოსწორებაზე დახარჯული თანხების ანაზღაურებას (ამ თანხების მოცულობის თვალსაზრისით).

რისკი აწევს გამჭირავებელს (თუ გამჭირავებელი ნივთის შესაკუთრება):⁴.

თუ ხელშეკრულების დადებისას დამქირავებლისთვის ცნობილია ნივთის ნაკლი და იგი არ განაცხადებს პრეტენზიას ამის გამო, მაშინ მას არ წარმოეშობა ქირის შემცირების უფლება. ბათილია შეთანხმება, რომლითაც გამჭირავებელი გაქირავებული ნივთის ნაკლისათვის პასუხისმგებლობისაგან თავისუფლდება ან იგი ეზღუდება, თუკი გამჭირავებელმა ნაკლი განზრახ დამალა.

სადგომის⁵ დამქირავებელმა უნდა ითმინოს ქირავნობის ნივთის მიმართ გატარებული ზემოქმედებანი, რომლებიც აუცილებელია გაქირავებული საცხოვრებელი სადგომის ან შენობის შესანახად. გამჭირავებელმა ამ ღონისძიებების შესახებ, თუ ეს შესაძლებელია, უნდა შეატყობინოს დამქირავებელს და არ დაუშვას ისეთი მოქმედებები, რომლებიც აუცილებლობით არ არის გამოწვეული.

ქირავნობის ხელშეკრულება წარმოადგენს იმ ხელშეკრულებათა რიცხვს, რომლებიც ითვალისწინებენ ნივთის სარგებლობაში გადაცემას. დამქირავებლის ძირითადი უფლება არის - ისარგებლოს დამქირავებული ნივთით და ამ უფლების წართმევა, ან ნივთის (ქირავნობის საგნის) დაგვიანებით⁶ გადაცემა აძლევს მას (დამქირავებელს) უფლებას, რომ უარი თქვას ხელშეკრულებაზე. კანონმდებელი ადგენს შემთხვევებს, რომელთა არსებობისას პირს შეუძლია უარი განაცხადოს ხელშეკრულებაზე. ეს შემთხვევებია, როდესაც: დამქირავებული ნივთი მთლიანად, ან ნაწილობრივ გადაეცემა დამქირავებელს დაგვიანებით, ან, თუ შემდგომში მას წაერთვა სარგებლობის უფლება, მაშინ დამქირავებელს შეუძლია უარი თქვას ხელშეკრულებაზე იმ ვადის დაცვის გარეშე, რაც გათვალისწინებულია ხელშეკრულების მოშლისათვის. უარი ხელშეკრულებაზე დაიშვება მხოლოდ მაშინ, თუ გამჭირავებელი დამქირავებლის მიერ განსაზღვრულ ვადაში არ აღკვეთს სარგებლობისათვის ხელშემშლელ

⁴ ავტორთა კოლექტივი (2002). *საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეოთხე* (ვლ. ჰანტურია, რედ.) თბილისი: გამომცემლობა „სამართალი“. გვ. 96.

⁵ ნებისმიერი შენობა.

⁶ ვადა, რომლის განმავლობაშიც დამქირავებელს უნდა გადაეცეს ქირავნობის საგანი ხშირ შემთხვევაში გათვალისწინებულია პირდაპირ ხელშეკრულებაში, რაც მხარეებს უადვილებს ქირავნობის ურთიერთობებიდან გამომდინარე სადაო საკითხების წარმოშობის დეტალიზირებას. იმ შემთხვევაში თუ ეს ვადა პირდაპირ მოცემული არ არის ხელშეკრულებაში, იგულისხმება, რომ ქირავნობის საგანი გამჭირავებელმა დამქირავებელს უნდა გადასცეს გონივრულ ვადაში.

გარემოებებს. ვადის განსაზღვრა არ არის საჭირო, თუ იმ გარემოებათა შედეგად, რომლებიც ხელშეკრულებაზე უარის თქმის საფუძველს იძლევიან, დამქირავებელმა დაკარგა ინტერესი ამ ხელშეკრულებისადმი. საცხოვრებელი სადგომის ქირავნობისას შეთანხმება, რომელიც კრძალავს ან ზღუდავს ზემოხსენებულ შემთხვევებში ხელშეკრულების მოშლის უფლებას მიჩნეულ უნდა იქნეს ბათილად.

კანონმდებელი ადგენს სპეციფიურ წესს იმ შემთხვევისათვის, როდესაც უნდა განხორციელდეს საცხოვრებელი სადგომის ქირავნობის ხელშეკრულების მოშლა დამქირავებლის მიერ. მაშინ, როდესაც საცხოვრებელი ან ადამიანთა სამყოფლად გათვალისწინებული სხვა სადგომი ისეთ მდგომარეობაშია, რომ მისი გამოყენება მნიშვნელოვან საფრთხეს უქმნის მათ ჯანმრთელობას, დამქირავებელს შეუძლია მოშალოს ქირავნობის ხელშეკრულება ვადის დაცვის გარეშე. ეს უფლება დამქირავებელს აქვს მაშინაც, თუ ხელშეკრულების დადებისას მან იცოდა საფრთხის თაობაზე, მაგრამ არ განუცხადებია პრეტენზია.

თუ გაქირავებულ ნივთს აღმოაჩნდება ნაკლი (როგორც უფლებრივი, ისე ნივთობრივი ნაკლი), ან წინასწარ გაუთვალისწინებელი საფრთხისაგან ნივთის დასაცავად საჭირო იქნება აუცილებელი ზომების მიღება, მაშინ დამქირავებელმა ამის შესახებ დაუყოვნებლივ უნდა აცნობოს (იგულისხმება პირველივე შესაძლებელი შემთხვევა) გამქირავებელს. იგივე წესი გამოიყენება იმ შემთხვევაშიც, თუ მესამე პირი განაცხადებს თავის უფლებებს ნივთზე.

იმ შემთხვევაში, თუ გაქირავებული ნივთი უფლებრივად დატვირთულია, რაც იმას ნიშნავს, რომ ამ ნივთთან მიმართებაში მოთხოვნები შეუძლიათ განაცხადონ მესამე პირებმა (მაგალითად იპოთეკის დროს ან თუნდაც გირავნობისას) ასეთი უფლებრივი ტვირთის მატარებელია გაქირავებული ნივთის დროს გაქირავებელი.

ქირავნობის დროს ძალიან ხშირია შემთხვევები, როდესაც გაქირავებულ ნივთს (ქირავნობის საგანს) ესაჭიროება შესაბამისი ხარჯები, იმისთვის, რომ უზრუნველყოფილი იყოს მისი ნორმალურ მდგომარეობაში ყოფნა. სამოქალაქო კოდექსი ითვალისწინებს დამქირავებლის მიერ გაღებული ასეთი ხარჯების გამქირავებლის მხრიდან ანაზღაურებას. იმ შემთხვევაში, როდესაც საქმე ეხება სხვა ხარჯების¹⁷ ანაზღაურებას, სხვა ხარჯების ანაზღაურების ვალდებულება

¹⁷ ამ კონკრეტულ შემთხვევაში უნდა იგულისხმებოდეს ყველა ის ხარჯი, რომელთა გაწევაც არ არის განპირობებული ე.წ. გადაუდებლობით.

განისაზღვრება დავალების გარეშე სხვისი საქმეების შესრულების წესების შესაბამისად⁸.

დამქირავებელი უფლებამოსილია დაიტოვოს ის, რითაც მან დაქირავებული ნივთი აღჭურვა. მნიშვნელოვანია, რომ საცხოვრებელი სადგომის გამქირავებელს შეუძლია აღნიშნული უფლების განხორციელება შეცვალოს შესაბამისი კომპენსაციით, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა დამქირავებელი, პატივსადები საფუძვლიდან გამომდინარე, არ ეთანხმება გამქირავებელს. ამ წესზე საუბრისას უნდა აღინიშნოს, რომ პრაქტიკაში ზუსტად ამ სამართალმდგომარეობის (ქირავნობის ხელშეკრულებაში) არასათანადო დეტალიზაციით არის განპირობებული ქირავნობის სამართალურთიერთობიდან გამომდინარე მრავალრიცხოვანი დავები. მაგალითისთვის შეიძლება გამოდგეს შემთხვევები, როდესაც ვთქვათ დამქირავებელი აღჭურავს ქირავნობის საგანს გამათბობელი (კედელში ჩამონტაჟებული) საშუალებებით, ან მაგალითად შესაბამისი ელექტროტექნიკით, რომელიც ასევე დამონტაჟებული/ჩამონტაჟებულია მყარად. როგორ უნდა გადაწყდეს ამ შემთხვევებში დამქირავებლის მიერ განხორციელებული გაუმჯობესების⁹ ბედი? პრობლემა არ იქნებოდა თუ ამ

¹⁸ პირი (შემსრულებელი), რომელიც დავალების ან სხვა საფუძვლის გარეშე ასრულებს სხვა პირის (მეპატრონის) საქმეებს, ვალდებულია შეასრულოს ისინი კეთილსინდისიერად. თუ საქმეების შესრულება მიმართულია იმ საფრთხის თავიდან აცილებისაკენ, რომელიც ემუქრება მეპატრონეს, შემსრულებელი პასუხს აგებს მხოლოდ განზრახვით ან უხეში გაუფრთხილებლობისათვის. შემსრულებელს, რომელსაც ზიანი მიადგა იმ საფრთხის თავიდან აცილებისას, რომელიც რეალურად ემუქრებოდა სხვა პირს ან ქონებას, ხოლო საფრთხის თავიდან აცილება არ შეადგენდა შემსრულებლის სამართლებრივ მოვალეობას, უნდა აუნაზღაურდეს ზიანი იმ პირისაგან, რომელმაც შექმნა საფრთხე, ან იმ პირისაგან, რომლის სიკეთის გადარჩენასაც შემსრულებელი ცდილობდა. შემსრულებელი ვალდებულია პირველი შესაძლებლობისთანავე აცნობოს მეპატრონეს, რომ იკისრა საქმეთა შესრულება. შემსრულებელმა უნდა გააგრძელოს დაწყებული საქმეები, ვიდრე მეპატრონეს არ შეეძლება იმოქმედოს თვითონ. ასევე ვალდებულია წარუდგინოს მეპატრონეს ანგარიში შესრულების შესახებ და გადასცეს მას ყველაფერი, რაც შესრულების შედეგად მიიღო. შემსრულებელს უფლება აქვს მოითხოვოს გაწეული ხარჯების ანაზღაურება, რომლებიც, საქმის გარემოებებიდან გამომდინარე, აუცილებლად იქნა მიჩნეული. შემსრულებელს არ შეუძლია მოითხოვოს გაწეული ხარჯების ანაზღაურება, თუ მის მიერ საქმეთა შესრულება ეწინააღმდეგება მეპატრონის ნებას ან არ შეესაბამება მის ინტერესებს. თუ შემსრულებელს შეეძლო სცოდნოდა ამის შესახებ, მაშინ იგი ვალდებულია აანაზღაუროს შესრულებით გამოწვეული ზიანი.

⁹ გაუმჯობესებად უნდა ჩაითვალოს ნებისმიერი განხორციელებული მოქმედება, რომელიც ამაღლებს ნივთის გამოყენების ეფექტურობას, აფართოებს მისი გამოყენების შესაძლებლობას, ამაღლებს მის (ან/და მისი გამოყენების(სარგებლობის)) საბაზრო ფასს.

ნივთების (გაუმჯობესების) მოშორება (დემონტაჟი) იქნებოდა შესაძლებელი ისე, რომ ამით არავითარი ზიანი არ მიაღგეს ქირავნობის საგანს (მაგალითად კედლებს). ამ შემთხვევაში ყველაზე პრაგმატული გამოსავალია მხარეების მიერ ხელშეკრულების შედგენის დროს განხორციელებული დეტალიზაცია. თუ ისინი ვარაუდობენ, რომ შესაძლებელია ქირავნობის ვადის (ქირავნობის პერიოდის ან/და გაგრძელებული ვადების) განმავლობაში განხორციელდეს ზემომოყვანილი გაუმჯობესებანი, დეტალურად განსაზღვრონ ამ გაუმჯობესების (კონკრეტული ნივთების) სამართლებრივი ბედი. შესაძლოა მათთვის მისაღები იყოს ე.წ. კომპენსაცია, ან/და მაგალითად ამ გაუმჯობესების ღირებულების (სრული ან ნაწილობრივი) ჩათვლა ქირავნობის ფასში, ან სხვა ნებისმიერი შეთანხმება. მთავარი ის არის, რომ პრაქტიკულად უმრავლეს შემთხვევაში ამ საკითხის რეგულირება ორივე მხარისათვის უფრო ხელსაყრელია პირდაპირ ხელშეკრულების მეშვეობით. მხარეებს ასევე შეუძლიათ ხელშეკრულებით დაადგინონ, თუ რომელ კონკრეტულ შემთხვევაში შესაძლებელია ქირავნობის საგნის გაუმჯობესება მხოლოდ დამქირავებლის ნებით და რა შემთხვევებშია ეს შესაძლებელი მხოლოდ ორივე მხარის (გამქირავებლისა და დამქირავებლის) თანხმობით, ასევე ამ თანხმობის ფორმა.

გაქირავებული ნივთის ცვლილებების ან გაუარესებისათვის, რაც გამოწვეულია ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სარგებლობით, დამქირავებელი პასუხს არ აგებს (რეალური ცვეთა). რეალურ ცვეთაზე საუბრისას მნიშვნელოვანია იმის დადგენა, რამდენად არის ქირავნობის საგნის (ნივთის) ცვლილება ან/და მდგომარეობის გაუარესება განპირობებული მისი ჩვეულებრივი გამოყენებით (ქირავნობის ხელშეკრულების მიზნებისთვის).

ხშირია შემთხვევები, რომლებიც ეხება ქირავნობის სამართლებრივი ურთიერთობებიდან გამომდინარე მიმდინარე რემონტის საკითხს. პირველი აზრთა სხვადასხვაობა ხელშეკრულების მხარეებს შორის წარმოიქმნება თვით ცნება "მიმდინარე რემონტი"-ს არაერთგვაროვანი (ერთმნიშვნელოვანი) ინტერპრეტაციიდან. რა ჩათვლება მიმდინარე რემონტად და ვინ უნდა დაფაროს მიმდინარე რემონტის ხარჯები? საქმე ის გახლავთ, რომ ქირავნობის ურთიერთობა ხშირ შემთხვევაში გრძელვადიანი ურთიერთობაა და ბუნებრივია, რომ ქირავნობის საგნის მაგალითად ერთი, ან რამოდენიმე წლის განმავლობაში ხელშეკრულების მიზნებიდან გამომდინარე გამოყენებისას დღის წესრიგში დადგება მისი მიმდინარე რემონტის (შეკეთების) საკითხი. კანონი პირდაპირ არ ადგენს (არ განსაზღვრავს და არ განმარტავს თუ რა ჩათვლება მიმდინარე ან/და კაპიტალურ რემონტად, შესაბამისად კანონმდებელი არ იძლევა ამ ორ ტერმინს შორის სხვაობის სამართლებრივ განსაზღვრებასაც). დავის შემთხვევაში

მხოლოდ სასამართლოა კომპეტენტური, რომ დაადგინოს კონკრეტული (განხორციელებული) მოქმედება, ჩაითვლება კაპიტალურ თუ მიმდინარე რემონტად. მიმდინარე და კაპიტალურ რემონტზე საუბრისას მნიშვნელოვანია ამოსავალი წერტილი, თუ ვისთვის ტარდება იგი? რამდენად დიდია მისი ღირებულება და რა არსებითი ცვლილებებია განხორციელებული? კაპიტალური რემონტი ხშირ შემთხვევაში ტარდება მესაკუთრის (ჩვენს შემთხვევაში გამქირავებლის, თუ იგი მესაკუთრეა) ინტერესებისათვის, ასეთად უნდა მივიჩნიოთ მაგალითად გადაგემარება, ან/და მაგალითად საყრდენი კედლების შეკეთება, ასევე სამუშაოები, რომელთა ჩატარებაც აუცილებელია იმისათვის, რომ ნივთი გამოყენებულ იქნეს მისი დანიშნულებისამებრ (იგულისხმება, რომ ამ სამუშაოების არ ჩატარების შემთხვევაში შეუძლებელი იქნება ნივთის მისი დანიშნულებისამებრ გამოყენება (ექსპლუატირება)). მიმდინარე რემონტი მიმართულია ნივთის დროული დაცვისაკენ. ხშირ შემთხვევაში მიმდინარე რემონტი ემსახურება დამქირავებლის ინტერესებს (გრძელვადიანი ქირავნობის ურთიერთობის დროს ეს აშკარაა), იმისათვის, რომ არ მოხდეს ნივთის (ან/და მისი არსებითი შემადგენელი ნაწილების) უდროო გაფუჭება. ასეთი სამუშაოების მაგალითი შესაძლებელია იყოს კედლების შეღებვა, იატაკზე დამცავი ლაკის ფენის დატანება და მრავალი სხვა სამუშაო, რომელიც ხელს უწყობს დამქირავებელს ქირავნობის საგნის (ქირავნობის ხელშეკრულების მიზნებიდან გამომდინარე) ყოველდღიურ გამოყენებას.

მიმდინარე რემონტის ჩატარება, ჩვეულებრივ, ევალება დამქირავებელს. მას არა აქვს საცხოვრებელი სადგომის გადაკეთების ან რეკონსტრუქციის უფლება დამქირავებლის თანხმობის გარეშე. ასეთი თანხმობისათვის კანონი განამტკიცებს ფორმის თავისუფლების პრინციპს, რაც იმას ნიშნავს, რომ იგი შეიძლება გამოთქმულ იქნას, როგორც ზეპირი, ისე წერილობითი ფორმით. დამქირავებელი მოვალეა ეს სამუშაოები (მიმდინარე რემონტი) შეასრულოს საკუთარი ხარჯებით. დამქირავებელს შეუძლია მოითხოვოს იმ ზიანის ანაზღაურება, რომელიც გამოწვეულია დამქირავებლის მიერ იმ პირობათა დარღვევით, რომელიც გულისხმობს მის (დამქირავებლის) აუცილებელ თანხმობას სადგომის გადაკეთების ან/და სარეკონსტრუქციო სამუშაოების ჩასატარებლად მიუხედავად იმისა, რომ ეს სამუშაოები შესაძლებელია განეკუთვნებოდეს მიმდინარე რემონტს.

ქირავნობის ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნების განხილვისას მეტად მნიშვნელოვანია ქვექირავნობის ცნება. ეს ის შემთხვევაა, როდესაც დამქირავებელი მესამე პირს სარგებლობის უფლებით (ფაქტობრივად იმავე უფლებით რა უფლებაც თვითონ გააჩნია) გადასცემს ქირავნობის საგანს.

ქირავნობის ხელშეკრულების ბუნებიდან გამომდინარე ზოგადი წესის მიხედვით იგულისხმება, რომ ქირავნობის საგნის სარგებლობაში გადაცემა არის პერსონიფიცირებული, ანუ გადაცემა დამქირავებელს. მის მიერ სხვა (მესამე) პირისათვის ქირავნობის საგნის გადაცემა თავის მხრივ ეწინააღმდეგება სარგებლობას, ვინაიდან დამქირავებლის მიერ სარგებლობის უფლების გადაცემა თავის მხრივ ნიშნავს განკარგვას (გამქირავებელთან მიმართებაში). ამ წესიდან გამონაკლისია შემთხვევა, როდესაც დამქირავებელი გადასცემს სარგებლობის უფლებას მესამე პირს²⁵ (ქვექირავნობა) გამქირავებლის თანხმობით. ქვექირავნობა, თავის მხრივ, იზიარებს ქირავნობის ხელშეკრულების ბედს, ეს იმას ნიშნავს, რომ თუ ქირავნობის ხელშეკრულება მიჩნეული იქნება ბათილად, მაშინ იგივე ბედს გაიზიარებს ქვექირავნობის ხელშეკრულება, ვინაიდან არ იარსებებს მისი დადების სამართლებრივი საფუძველი. ქვექირავნობის ხელშეკრულება არ შეიძლება დაიდოს იმაზე მეტი ვადით, რა ვადითაც არის დადებული ქირავნობის ხელშეკრულება.

ქვექირავნობა უნდა განვასხვავოთ იმ შემთხვევისაგან, როდესაც სარგებლობის უფლების გადაცემა ხდება მესამე პირზე რაც დაკავშირებულია დამქირავებლის შეცვლასთან. ამ შემთხვევაში საქმე გვაქვს სხვა დამქირავებლით ჩანაცვლებასთან, რაც სამართლებრივად იმას ნიშნავს, რომ ახალ დამქირავებელს წარმოექმნება ყველა ის შესაბამისი უფლება, რაც ჰქონდა ძველ დამქირავებელს კონკრეტული ქირავნობის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე.

გამქირავებელს არ შეუძლია უარი თქვას საცხოვრებელი სადგომის ქვექირავნობაზე, თუ საპატიო მიზეზის არსებობისას დამქირავებელს სურს მიაქიროს მესამე პირს დაქირავებული საცხოვრებელი სადგომი მთლიანად ან მისი ნაწილი. ეს წესი არ გამოიყენება მაშინ, თუ გამქირავებლისათვის ქვემოქირავნე წარმოადგენს მისთვის არასასურველ პიროვნებას, ან საცხოვრებელი სადგომი ზედმეტად გადაიტვირთა, ან თუ სხვა მიზეზების გამო დამქირავებლისათვის მიუღებელია ქვექირავნობა.

თუ ქვექირავნობა მიზნად ისახავს ქირავნობის ხელშეკრულების მოშლის გარანტიებისათვის გვერდის ავლას, მაშინ ქირავნობის ურთიერთობის დასრულებისას გამქირავებელი თავის თავზე იღებს იმ უფლებებსა და მოვალეობებს, რომლებიც არსებობდა დამქირავებელსა და ქვემოქირავნეს შორის.

²⁵ ამ შემთხვევაში მესამე პირებად არ მიიჩნევიან დამქირავებლის ოჯახის წევრები.

თუ საცხოვრებელი სადგომის ქირავნობის ხელშეკრულებით დამქირავებელს ეკისრება ვალდებულების უზრუნველყოფის საშუალების წარდგენა, მაშინ უზრუნველყოფის თანხა არ უნდა აღემატებოდეს ერთი თვის ქირის სამმაგ ოდენობას. თუ ფულადი თანხა წინასწარ არის გადასახდელი, მაშინ დამქირავებელი უფლებამოსილია გადაიხადოს იგი ყოველთვიურად თანაბარ ნაწილებად სამი თვის განმავლობაში. წინასწარ გადახდილ უზრუნველყოფას უნდა დაერიცხოს კანონით დადგენილი პროცენტები და ქირავნობის ურთიერთობის დამთავრების შემდეგ დაუბრუნდეს დამქირავებელს პროცენტებთან ერთად.

ამ წესთან მიმართებაში დამქირავებლის საზიანოდ დადებული სხვაგვარი ნებისმიერი შეთანხმება ბათილია.

ქირის გადახდის წესი

ქირავნობის ხელშეკრულების საფუძველზე ნივთით სარგებლობა ატარებს სასყიდლიან ხასიათს. ეს იმას ნიშნავს, რომ დამქირავებლის ძირითადი ვალდებულებაა ხელშეკრულების საგნის სარგებლობისათვის განსაზღვრული ფასის (ქირა) გადახდა.

ქირის გადახდის წესი მხარეების შეთანხმებაზეა დამოკიდებული. შესაძლებელია მხარეები შეთანხმდნენ, რომ ქირა გადახდილ იქნას ერთიანად (ერთჯერადი სახით) ქირავნობის ხელშეკრულების ვადის დამთავრებისას. პრაქტიკაში ასეთ შეთანხმებებს არც ისე ხშირი ხასიათი აქვს, ვინაიდან ქირავნობის ურთიერთობებიდან გამომდინარე მხარეებისთვის ხშირ შემთხვევაში ზევრად ხელსაყრელია ქირის გადახდისათვის დროის უფრო მცირე მონაკვეთების განსაზღვრა. ხშირ შემთხვევაში ასეთ მონაკვეთად გვევლინება ერთი თვე. იბადება კითხვა, რომ საანგარიშშორებო დროის რა მონაკვეთში უნდა იქნას გადახდილი ქირა? ამ კითხვაზე პასუხიც შესაძლებელია მხარეებმა ურთიერთშეთანხმებით დაადგინონ. იმ შემთხვევაში, თუ ხელშეკრულებაში ქირის გადახდის წესისა და ვადების შესახებ არაფერია ნათქვამი, მაგრამ არის მოხსენიებული, რომ ქირის გადახდა იწარმოებს დროის მონაკვეთების მიხედვით (მაგალითად თვეში ერთხელ), მაშინ იგულისხმება, რომ ქირის გადახდა უნდა მოხდეს ასეთი მონაკვეთის გასვლის შემდეგ. რაც იმას ნიშნავს, რომ დამქირავებელს უნდა ჰქონდეს შესაძლებლობა ისარგებლოს ნივთით და საანგარიშშორებო თვის დასრულებისთანავე გადაიხადოს იმ თვის საფასური, რომელი თვის განმავლობაშიც მან უკვე განახორციელა დამქირავებლის უფლებანი. იმ შემთხვევაში, როდესაც ქირავნობის ხელშეკრულებაში არაფერი არ არის ნათქვამი ქირის გადახდის წესისა და პირობების შესახებ, მაშინ ქირა გადახდილ უნდა იქნეს ქირავნობის ხელშეკრულების ვადის დამთავრებისას (სსკ

553-ე მუხლის პირველი ნაწილი). ქირავნობის ხელშეკრულებიდან წარმოშობილი ვალდებულების შესრულების აღსანიშნავად კანონი არ ითვალისწინებს სპეციფიური დოკუმენტის არსებობას, მაგრამ მხარეებს გაუადვილებათ თუ ქირავნობის ხელშეკრულებიდან წარმოშობილ ვალდებულებათა შესრულებას აღნიშნავენ, მაგალითად დამქირავებლის მიერ ქირის გადახდა შეიძლება მიღებულად ჩაითვალოს გამქირავებლის მიერ შესაბამის დოკუმენტზე ხელმოწერით, ხოლო გამქირავებლის მიერ ნაკისრი ვალდებულებების შესრულება (ქირავნობის საგნის გადაცემა) შესაბამის (ქირავნობის საგნის) მიღება-ჩაბარების აქტზე მხარეთა ხელმოწერით. ასევე მნიშვნელოვანია, ხელშეკრულებაში გადახდის წესის დადგენა, კერძოდ კი როგორ იქნება განხორციელებული ანგარიშსწორება იქნება ეს ნაღდი ანგარიშსწორების თუ საბანკო გადარიცხვით. აუცილებელია მხარეებმა დეტალურად დაარეგულირონ ქირის გადახდის წესი და პირობები, შესაბამისად დეტალურად გაითვალისწინონ, მაგალითად, საბანკო გადარიცხვისათვის აუცილებელი საბანკო რეკვიზიტები. ამავდროულად, მნიშვნელოვანია ქირის ვალუტა. როგორც ცნობილია შესაძლებელია, რომ მხარეებმა ხელშეკრულებაში ხელშეკრულების ფასი (ამ კონკრეტულ შემთხვევაში ქირა) დაადგინონ მაგალითად უცხოურ ვალუტაში. ხელშეკრულების ვალუტა განსხვავდება საანგარიშსწორებო ვალუტისაგან და შესაბამისად შესაძლებელია იგი განსხვავებულიც იყოს. მთავარია, რომ საანგარიშსწორებო ვალუტა არ ეწინააღმდეგებოდეს ამა თუ იმ კონკრეტულ ქვეყნის მოქმედ კანონმდებლობას (ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს შორის ანგარიშსწორების განხორციელების შესახებ).

არის შემთხვევები, როდესაც დამქირავებელს შესაძლებელია ხელი შეეშალოს ქირავნობის საგნით სარგებლობაში. იმ შემთხვევაში თუ ეს დამქირავებლის მიზეზით ხდება, ბუნებრივია დამქირავებელს აქვს უფლება, რომ მოსთხოვოს დამქირავებელს როგორც ხელისშემშლელი მოქმედებისაგან თავის შეკავება. ისე გარკვეული ზიანის ანაზღაურება. იმ შემთხვევაში თუ დამქირავებელს ხელი ეშლება ქირავნობის ხელშეკრულების საგნის გამოყენებაში და ეს ხელშეშლა მისი მიზეზით არის, მაშინ, მას არ აქვს უფლება მოითხოვოს ქირის გადახდისაგან გათავისუფლება.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, შემთხვევები, რომლებიც ეხება საცხოვრებელი სადგომის ქირავნობას გარკვეულწილად ცალკე რეგულირდება სამოქალაქო კოდექსში. ასე მაგალითად, განსხვავებული სამართლებრივი რეგულირებაა დაწესებული ასევე საცხოვრებელი სადგომის დამქირავებლისათვის, ხელშეკრულების ვადაზე ადრე მოშლისათვის. საცხოვრებელი სადგომის

დამქირავებელი უფლებამოსილია ქირავნობის ხელშეკრულება ვადამდე მოშალოს, თუ იგი ერთი თვით ადრე გააფრთხილებს ამის შესახებ გამქირავებელს და შესთავაზებს მას გადახდისუნარიან და მისაღებ დამქირავებელს, რომელიც თანახმაა ქირავნობის დარჩენილ დროში იყოს დამქირავებელი. ეს იმას ნიშნავს, რომ თუ ხელშეკრულებაში ამის შესახებ არაფერი არ არის ნათქვამი, ხოლო დამქირავებელს მოუწდება ხელშეკრულების ვადაზე ადრე მოშლა, მას აქვს ეს უფლება მინიჭებული მოქმედი სამოქალაქო კანონმდებლობით, საკმარისი იქნება, მხოლოდ, რომ მან ხელშეკრულების მოშლამდე ერთი თვით (30 კალენდარული დღით) ადრე აცნობოს (განახორციელოს შეტყობინება²¹) და ჩანაცვლოს თავისი თავი სხვა დამქირავებლით, ბუნებრივია ჩანაცვლების დროს იგულისხმება, რომ ახალი (ჩანაცვლებული) დამქირავებელი ისარგებლებს იმავე უფლებებით რა უფლებებითაც სარგებლობდა ის.

თუ ბინის ქირის მოთხოვნის საპირისპიროდ, დამქირავებელს აქვს დაკავების ან ქირავნობის ურთიერთობიდან გამომდინარე სხვა მოთხოვნების გაქვითვის უფლება, დამქირავებელს შეუძლია გამოიყენოს ეს უფლება მაშინაც, როცა ხელშეკრულებით სხვა რამ არის გათვალისწინებული, თუ ამის შესახებ იგი წინასწარ გააფრთხილებს გამქირავებელს. ეს ის შემთხვევაა, როდესაც მაგალითად დამქირავებელმა უნდა აუნაზღაუროს დამქირავებელს მის მიერ საკუთარი ხარჯით განხორციელებული მოქმედებების ანაზღაურება, მაშინ, როდესაც ეს მოქმედებები უნდა განეხორციელებინა დამქირავებელს (მნიშვნელობა არ აქვს ამ შემთხვევაში მას (დამქირავებელს) ეს ვალდებულება ხელშეკრულებით ჰქონდა ნაკისრი, თუ კანონი ავალდებულებდა). მაგალითად, მაშინ, როდესაც დამქირავებელს ევალებოდა ქირავნობის საგნის შეკეთება (ხელშეკრულებით განსაზღვრული ვალდებულება) იგი შეუთანხმდა, რომ დამქირავებელს განეხორციელებინა ეს სარემონტო სამუშაოები, ხოლო დამქირავებელი მას შემდგომ აუნაზღაურებდა მის მიერ გაღებულ ხარჯებს. ამ შემთხვევაში დამქირავებელს აქვს დამქირავებლის მიმართ თანხის ანაზღაურების მოთხოვნა. დამქირავებელს ასეთ შემთხვევაში შეუძლია, რომ დააკავოს შესაბამისი თანხა ქირიდან ან სულაც გაქვითოს იგი.

დამქირავებელს შეუძლია ხელშეკრულება მოშალოს ვადამდე, თუ

²¹ აქ მნიშვნელოვანია, ქირავნობის ხელშეკრულების მხარეების კომუნიკაციის საკითხი როგორ არის მოწესრიგებული მათ შორის დადებული ქირავნობის ხელშეკრულებით, ანუ რა ჩაითვლება შეტყობინებად და ასევე მნიშვნელოვანია თუ რა ჩაითვლება ამ შეტყობინების მიღებად.

დამქირავებელი, გამქირავებლის გაფრთხილების მიუხედავად²², გამქირავებულ ნივთს მნიშვნელოვნად აზიანებს²³ ან ქმნის მნიშვნელოვანი დაზიანების რეალურ საშიშროებას.

გამქირავებელს შეუძლია ხელშეკრულება მოშალოს ვადამდე, თუ დამქირავებელმა ქირა არ გადაიხადა სამი თვის განმავლობაში. კითხვა, რომელიც იბადება ქირის არადროულად გადახდასთან (გადაუხდელობასთან) დაკავშირებით მდგომარეობს შემდეგში: აუცილებელია თუ არა, რომ ქირის გადაუხდელობა იყოს ზედიზედ სამი თვის განმავლობაში (იმ შემთხვევაში თუ ქირის გადახდა წარმოებს თვეში ერთხელ), თუ იგულისხმება შემთხვევა, როდესაც მაგალითად იანვრის თვიდან დეკემბრის ბოლომდე დადებული ქირავნობის ხელშეკრულების დროს დამქირავებელმა არ გადაუხადა გამქირავებელს თებერვლის, აგვისტოს და მაგალითად ნოემბრის თვეების ქირა.

ქირავნობის ხელშეკრულება წყდება ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვადის გასვლის შემდეგ. იმ შემთხვევაში, თუ დამქირავებელი სარგებლობს ქირავნობის საგნით ხელშეკრულების ვადის გასვლის შემდეგაც და გამქირავებელი ამაზე არ ედავება, მაშინ ხელშეკრულება განახლდება განუსაზღვრელი ვადით. საერთოდ ხშირად მხარეები ქირავნობის ხელშეკრულებაში იყენებენ დებულებას, რომლის მიხედვითაც მხარეები იღებენ ვალდებულებას ხელშეკრულების შეწყვეტის მიზნით, ერთი თვით ადრე

²² ამ შემთხვევაში კანონმდებელი არ გვაძლევს იმის განმარტებას თუ რა ფორმით უნდა განხორციელდეს გაფრთხილება. უნდა ვიგულისხმოთ, რომ გაფრთხილება უპირველესყოვლისა უნდა განხორციელდეს იმ ზოგადი კომუნიკაციის წესების დაცვით რა წესების დაცვითაც ხორციელდებოდა კომუნიკაცია ქირავნობის მხარეებს შორის. შესაბამისად მოქმედი სამოქალაქო სამართლებრივი კანონმდებლობა ქირავნობით სამართლებრივი ურთიერთობების დროს გაფრთხილების მიმართ ფორმის თავისუფლების პრინციპს განამტკიცებს. ბუნებრივია იმ მხარისათვის, ვინც ახორციელებს გაფრთხილებას მტკიცების თვალსაზრისით უკეთესია, რომ გაფრთხილება განახორციელოს წერილობითი ფორმით. მაგრამ კანონი მას არ ზღუდავს, რაც იმას ნიშნავს, რომ შესაძლებელია იგი შემოიფარგლოს მხოლოდ ზეპირი ფორმით განხორციელებული გაფრთხილებით.

²³ მნიშვნელოვანი დაზიანების ქვეშ უნდა ვიგულისხმოთ, რომ ეს ისეთი დაზიანებაა, რომელიც საგრძნობლად ამცირებს ქირავნობის საგნის საბაზრო ღირებულებას ან/და შესაბამისი უფლების რეალიზაციისათვის (ქირავნობა (სარგებლობა) არსებულ საბაზრო ფასს. ასევე შემთხვევები, როდესაც ქირავნობის საგანი შესაძლებელია გამოუსადეგარი იყოს ქირავნობით სამართლებრივი ურთიერთობების მიზნებისათვის ან/და ასეთი გამოყენება დაკავშირებულია მნიშვნელოვან დანახარჯებთან.

შეტყობინებით აცნობონ მეორე მხარეს ხელშეკრულების შეწყვეტის შესახებ, ხოლო იმ შემთხვევაში თუ ასეთი შეტყობინება განხორციელებული არ არის, მაშინ ისინი თანხმდებიან, რომ ხელშეკრულება გაგრძელებულად ჩაითვლება მაგალითად იმავე ვადით რა ვადითაც იგი იყო დადებული. რეალურად ეს იმას ნიშნავს, რომ ხელშეკრულება გაგრძელებულია მაგალითად ერთი წლით, თუმცა ამავდროულად არსებობს თეორიული საფუძველი, რომ იგი დადებულია უვადოთ. ერთადერთი, რატომაც ვერ იქნება ასეთი ხელშეკრულება მიჩნეული უვადოთ დადებულ ხელშეკრულებად არის ის, რომ ამ ხელშეკრულების მოქმედების ვადა მაინც კონკრეტულად დადგენილია. უვადო ხელშეკრულებასთან მაშინ გვექნება საქმე, როდესაც დამქირავებელი აგრძელებს ფაქტობრივად სახელშეკრულებო ურთიერთობებს მიუხედავად იმისა, რომ ხელშეკრულების მოქმედების ვადა უკვე გასულია და ამაზე დამქირავებელი არ აცხადებს პრეტენზიას. ამ შემთხვევაში შესაძლებელია მივიჩნიოთ, რომ მათ შორის დადებულია უკვე ქირავნობის ხელშეკრულება განუსაზღვრელი ვადით. ამ შემთხვევაში, თუ ქირავნობის ხელშეკრულების ვადა არ არის განსაზღვრული, ქირავნობის ურთიერთობა შეწყდება ხელშეკრულების მოშლის შესახებ განცხადების გაკეთებით. განცხადების გაკეთებისათვის კანონი ასევე არ ადგენს შესაბამის, რომელიმე გარკვეულ ფორმას. იგულისხმება, რომ განცხადება შესაძლებელია განხორციელდეს, როგორც ზეპირი, ისე წერილობითი ფორმით.

თუ საცხოვრებელი სადგომის ქირავნობის ხელშეკრულება განსაზღვრული ვადით არის დადებული, მაშინ დამქირავებელს შეუძლია არა უგვიანეს ორი თვისა ქირავნობის ურთიერთობის შეწყვეტამდე წერილობითი განცხადებით მოითხოვოს ქირავნობის ხელშეკრულების გაგრძელება განუსაზღვრელი ვადით, თუკი დამქირავებელი ამის თანხმობას განაცხადებს.

ქირავნობის ხელშეკრულების მოშლის ვადა შეადგენს სამ თვეს, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა საქმის გარემოებებიდან ან მხარეთა შეთანხმებიდან სხვა რამ არ გამომდინარეობს. ეს იმას ნიშნავს, რომ მხარეებს ყოველთვის აქვთ არჩევანი, გაითვალისწინონ და ხელშეკრულებით დაადგინონ განსხვავებული დრო და პირობები ხელშეკრულების მოშლისათვის. მნიშვნელოვანია, რომ იმ შემთხვევაში თუ ასეთი დრო პირდაპირ არ არის მხარეთა მიერ დადგენილი მათ მიერ დადებულ ქირავნობის ხელშეკრულებაში, მათ შეუძლიათ ეს ვადა დაადგინონ დამატებითი შეთანხმებით, რომლის მიმართაც ასევე ვრცელდება ფორმის თავისუფლების პრინციპი.

როგორც ზემოთ გვქონდა საუბარი საცხოვრებელი სადგომის მიმართ კანონმდებელი ხშირ შემთხვევაში აწესებს ალტერნატიულ ნორმატიულ

რეგულირებას. ასევე ალტერნატიული რეგულირება არის დაწესებული საცხოვრებელი სადგომის ქირავნობის ხელშეკრულების შეწყვეტის მიმართ იმ შემთხვევისათვის, თუ გამქირავებელს აქვს საამისოდ პატივსადები მიზეზი.

პატივსადებია მიზეზი, თუ:

- დამქირავებელმა თავისი სახელშეკრულებო ვალდებულებები ბრალეულად მნიშვნელოვნად დაარღვია;
გამქირავებელს საცხოვრებელი სადგომი სჭირდება უშუალოდ თვითონ, ან ახლო ნათესავებისათვის²⁴;
დამქირავებელი უარს ამბობს გადაიხადოს გამქირავებლის მიერ შემოთავაზებული გაზრდილი ქირა, რომელიც შესაბამება ბაზარზე არსებულ ბინის ქირას;
დამქირავებელმა გამქირავებლის მიმართ ჩაიდინა ისეთი მართლსაწინააღმდეგო ან ამორალური მოქმედება²⁵, რომელიც შეუძლებელს ხდის მათ შორის ურთიერთობის შემდგომ გაგრძელებას.

ამავდროულად, მნიშვნელოვანია დათქმა, რომლის მიხედვითაც, თუ ქირავნობის საგანს შეადგენს ავეჯით გამოწყობილი ბინა, მაშინ გამქირავებელს ყოველთვის შეუძლია ხელშეკრულების მოშლის ვადის დაცვით მოშალოს ქირავნობის ხელშეკრულება. აღსანიშნავია, რომ საცხოვრებელი სადგომის ქირავნობის ხელშეკრულების შეწყვეტა აუცილებლად წერილობითი ფორმით უნდა განხორციელდეს (სსკ 563-ე მუხლი).

კანონი იცავს რა დამქირავებლის უფლებებს, აკისრებს მას ვალდებულებებსაც. კერძოდ კი, ნივთის ქირავნობის ხელშეკრულების შეწყვეტისას დამქირავებელი

²⁴ შეიძლება ითქვას, რომ ამ მიზეზით გამქირავებელს პრაქტიკულად ყოველთვის აქვს საშუალება შეწყვიტოს ქირავნობის ხელშეკრულება.

²⁵ ამორალური მოქმედების განსაზღვრებას არსად არ არის მოცემული მისი დეფინიციური მნიშვნელობით ან/და იმ მოქმედებათა ჩამონათვალით, რომელი მოქმედებებიც შესაძლოა განეკუთვნოს ამ კატეგორიის მოქმედებას. ეს იმას ნიშნავს, რომ აღნიშნული საფუძველიც საკმაოდ ხშირ შემთხვევაში არის შესაძლებელი, რომ გახდეს გამქირავებლის მიერ ხელშეკრულების შეწყვეტის სამართლებრივი საფუძველი. ვინაიდან ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში მხოლოდ სასამართლოს კომპეტენციამია ესა თუ ის კონკრეტული მოქმედება მიაკუთვნოს ამ კატეგორიას ან პირიქით. ასევე მნიშვნელოვანია, რომ თვით ამორალური მოქმედებებიც მიმართ დამოკიდებულება მეტად სუბიექტურ მახასიათებლებით ხასიათდება, რაც იმას ნიშნავს, რომ სასამართლო ზემოაღნიშნული დავის განხილვისას მხედველობაში მიიღებს ასევე გამქირავებლისა და დამქირავებლის პიროვნულ ფაქტორებს და ამ ფაქტორების გათვალისწინებით განიხილავს საქმეს.

მოვალეა დაუბრუნოს გამქირავებელს ნივთი იმ მდგომარეობაში, რომელშიც მისგან მიიღო, ნორმალური ცვეთის გათვალისწინებით, ან იმ მდგომარეობაში, რაც ხელშეკრულებით იყო განსაზღვრული. ეს იმას ნიშნავს, რომ მხარეებს ხელშეკრულებაში შეუძლიათ დაადგინონ, თუ რა იქნება მათთვის მიჩნეული ისეთივე მდგომარეობად, როგორიც ხელშეკრულების დადების მომენტში იყო. კარგი გამოსავალია, მაგალითად თუ გამქირავებელი აქირავებს საცხოვრებელ ფართს, რომელიც ახლად გარემონტებულია, ხელშეკრულებაში ჩადოს მუხლი, რომლის მიხედვითაც იმ შემთხვევაში თუ ქირავნობა ერთ წელზე მეტი ვადით გასტანს დამქირავებელი იყოს ვალდებული, რომ ქირავნობის ხელშეკრულების ვადის გასვლისთვის განახორციელოს მიმდინარე რემონტი და ასეთ მდგომარეობაში ჩააბაროს გამქირავებელს საცხოვრებელი ფართი.

იმ შემთხვევაში თუ ქირავნობის საგანს წარმოადგენს მიწის ნაკვეთი მნიშვნელოვანია კანონმდებლის დათქმა, იმის შესახებ, რომ მიწის ნაკვეთის დამქირავებელს არ აქვს მისი (მიწის ნაკვეთის) დაკავების უფლება თავისი მოთხოვნების დაკმაყოფილების მიზნით. იმ შემთხვევაში, როდესაც დამქირავებელმა ნივთი სარგებლობისათვის მესამე პირს გადასცა, გამქირავებელს შეუძლია ქირავნობის ხელშეკრულების შეწყვეტის შემდეგ მესამე პირს მოსთხოვოს ნივთის უკან დაბრუნება.

თუ დამქირავებელი ქირავნობის ურთიერთობის დამთავრების შემდეგ უკან არ აბრუნებს გაქირავებულ ნივთს, მაშინ გამქირავებელს უფლება აქვს მოითხოვოს დაყოვნების განმავლობაში დადგენილი ქირის გადახდა, როგორც ზიანის ანაზღაურება. დაყოვნების განმავლობაში ქირის დადგენა უნდა მოხდეს მათ შორის არსებული ქირავნობით სამართლებრივი ურთიერთობებიდან გამომდინარე. ბათილია შეთანხმება, რომლითაც დამქირავებელს ეკისრება ზიანის ანაზღაურება იმაზე მეტი ოდენობით, ვიდრე მიყენებული იყო.

იმ შემთხვევაში როდესაც დამქირავებლის მიერ გამქირავებლის წინაშე ქირავნობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვალდებულებანი (მთლიანად ან ნაწილობრივ) არ შესრულებულა ქირავნობის ურთიერთობებიდან გამომდინარე მოთხოვნების უზრუნველსაყოფად მიწის ნაკვეთის, სახლის ან ბინის გამქირავებელს აქვს გირავნობის უფლება დამქირავებლის მიერ იქ შეტანილ ნივთებზე. გირავნობის უფლება ძალას კარგავს დაქირავებული ფართობიდან ნივთების მოცილებასთან ერთად, თუკი ეს განხორციელდება ჩვეულებრივი ცხოვრებისეული ურთიერთობების შესაბამისად.

ზემოთ ჩვენ გვქონდა საუბარი ქირავნობის ხელშეკრულების მიმართ არსებული

ფორმის თავისუფლების პრინციპზე. ფორმის თავისუფლების პრინციპს კანონმდებელი გარკვეულწილად ზღუდავს იმ შემთხვევაში, როდესაც ქირავნობის საგანია მიწის ნაკვეთი და ხელშეკრულება დადებულია ერთ წელზე მეტი ვადით. ეს პირობაც კუმულაციურია და გულისხმობს ორივე შემადგენელი პირობის ერთდროულად არსებობას. იმ შემთხვევაში, თუ მიწის ნაკვეთის ქირავნობის ხელშეკრულება არის სახეზე და ეს ხელშეკრულება დადებულია ფორმის დაუცველად (ზეპირად) ივარაუდება, რომ ხელშეკრულება განუსაზღვრელი ვადით არის დადებული. ხელშეკრულების შეწყვეტა დასაშვებია მხოლოდ ქირავნობის პირველი წლის დამთავრების შემდეგ. იმ შემთხვევაში, თუ ქირავნობის ხელშეკრულება ათ წელზე მეტი ვადით დაიდო, ათი წლის შემდეგ თითოეულ მხარეს შეუძლია მოშალოს ქირავნობის ხელშეკრულება სამი თვით ადრე განხორციელებული შეტყობინებით.

ქირავნობის უფლება არ წარმოადგენს იმ უფლებათა რიცხვს, რომლებიც შესაძლებელია გადაცემულ იქნას მემკვიდრეობით. იმ შემთხვევაში, როდესაც ქირავნობის ხელშეკრულება დადებულია საცხოვრებელ სადგომზე და იქ დამქირავებელი თავის ოჯახის წევრებთან ერთად წარმართავს ერთიან საოჯახო მეურნეობას, დამქირავებლის გარდაცვალების შემთხვევაში მისი ოჯახის წევრები სამართლებრივ ურთიერთობაში შედიან გამქირავებელთან. ეს იმას ნიშნავს, რომ თავდაპირველი დამქირავებლის ადგილს იკავებს (ჩაენაცვლება) მისი ოჯახის წევრი. ამ შემთხვევაში მნიშვნელოვანია ასევე დადგინდეს თუ ვინ მიეკუთვნება (შესაძლებელია მიეკუთვნებულ იქნას) დამქირავებლის ოჯახის წევრთა რიცხვს. კანონი პირდაპირ არ საუბრობს დამქირავებლის ოჯახის წევრებზე და არ გვაძლევს ამ წევრთა ცნებაში შემავალი ნათესავებისა თუ სხვა პირების ჩამონათვალს. უნდა ვიგულისხმოთ, რომ დამქირავებლის ოჯახის წევრთა რიცხვს პირველ რიგში უნდა მიეკუთვნებოდნენ ის პირები, ვისთან ერთადაც იგი (დამქირავებელი) სარგებლობდა (ცხოვრობდა) ქირავნობის საგნით. ასევე მნიშვნელოვანია იმ პირთა წრე, რომლებიც დამქირავებელთან ერთად წარმართავდნენ საერთო მეურნეობას. როგორც წესი დამქირავებლის ოჯახის წევრებად მიჩნეულნი უნდა იყვნენ: მეუღლე, მათი შვილები (არა მხოლოდ საერთო შვილები) და შმობლები. დამქირავებლის ოჯახის წევრებს ასევე აქვთ უფლება ქირავნობის ხელშეკრულება მოშალონ კანონით დადგენილ ვადაში.

თუ გამქირავებელი გაქირავებულ ნივთს მესამე პირზე გაასხვისებს დამქირავებლისათვის მისი გადაცემის შემდეგ, შემძენი იკავებს გამქირავებლის ადგილს და მასზე გადადის ქირავნობის ურთიერთობიდან გამომდინარე უფლებები და მოვალეობები.

გაქირავებული ნივთის შეცვლის, ან გაუარესების გამო გამქირავებელს უფლება აქვს მოითხოვოს ზიანის ანაზღაურება, ხოლო დამქირავებელს უფლება აქვს წაუყენოს მას პრეტენზია გაწეული ხარჯების ანაზღაურების თაობაზე ექვსი თვის განმავლობაში. ზიანის ანაზღაურების გამო გამქირავებლის მოთხოვნის ხანდაზმულობის ვადის დენა იწყება გაქირავებული ნივთის დაბრუნების მომენტიდან, ხოლო დამქირავებლის მოთხოვნის ხანდაზმულობის ვადისა ქირავნობის ხელშეკრულების შეწყვეტის მომენტიდან.

იმ შემთხვევებში, როდესაც განქორწინებისას მეუღლეები ვერ შეთანხმდებიან იმაზე, თუ რომელმა უნდა იცხოვროს დაქირავებულ ბინაში, დავას წყვეტს სასამართლო. აღნიშვნის ღირსია, რომ სასამართლოსათვის მნიშვნელობა არა აქვს, თუ რომელი მეუღლეა დამქირავებელი. თუ სასამართლო ცნობს იმ მეუღლის უფლებას ბინაზე, რომელიც არ არის დამქირავებელი, მაშინ ეს მეუღლე ხდება (გახდება) ქირავნობის ურთიერთობის მონაწილე. დამქირავებელს უფლება აქვს დაიცვას თავისი მფლობელობა ყოველი დამრღვევისაგან, მათ შორის, მესაკუთრისაგანაც.

§6

ლიზინგის ხელშეკრულება

ერთ-ერთი ყველაზე ახალი და ამავდროულად რთული და მრავალმხრივი ხელშეკრულებაა, რომელიც მისი ფორმებისა და სახეების განსაკუთრებული მრავალფეროვნებით ხასიათდება. ტერმინი ლიზინგი, წარმოდგება ლათინური ზმნიდან „lease“ და ნიშნავს გაქირავებას (ქონების სარგებლობაში გადაცემას). გერმანულ სამართალში ამ მოვლენის აღსანიშნავად გამოიყენება *mitvertag kredit*, ესპანურ კანონმდებლობაში *arrendamiento financiero*, იტალიურ კანონმდებლობაში *credito arrendamiento*, რუსეთის ფედერაციის კანონმდებლობაში ლიზინგი აღინიშნება ისეთი დასახელებით, როგორიცაა ფინანსური იჯარა, რაც თავისთავად გამომდინარეობს იმ მნიშვნელოვანი მსგავსებებიდან, რომლებიც ახასიათებთ ლიზინგსა და იჯარას. ლიზინგის იდეის არსებითი შტრიხების ჩამოყალიბება კი ჯერ კიდევ არისტოტელეს ეპოქაში უნდა ვეძიოთ - ე.ი. ჩვენს წელთაღრიცხვამდე 384/383-322 წლებამდე. სწორედ არისტოტელეს ეკუთვნის ის უმნიშვნელოვანესი ფრაზა, რომელიც დამკვიდრდა არა მარტო საზღვარგარეთის კანონმდებლობაში, არამედ, ახლა უკვე ცალკეული ქვეყნების ეროვნულ კანონმდებლობაშიც: „სიმდიდრე მდგომარეობს ამ სიმდიდრის გამოყენებაში და არა მხოლოდ საკუთრებაში.“

სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მოგების მიღებისათვის სრულებით არ არის აუცილებელი იყოს რაიმე ქონების მესაკუთრე, მთავარია ამ ქონებით სწორად სარგებლობა ვიცოდეთ და ამის შედეგად მივიღოთ მოგება. ეკონომისტების აზრით, საიჯარო (სალიზინგო) გარიგებები საკმაოდ ცნობილი იყო არისტოტელეს ეპოქაშიც. როგორც პ. ბალტუსი და ბ. მაიჯერი წერენ თავიანთ წიგნში „ევროპული ლიზინგის სკოლა“, ჯერ კიდევ შუმერთა სახელმწიფოს კვლევისას ჩატარებული არქეოლოგიური გათხრების ფარგლებში აღმოჩენილია ე.წ. დაფები, რომლებიც, სავარაუდოდ, ჩვენს წელთაღრიცხვამდე 2000 წლით თარიღდება, ადასტურებენ იმ ფაქტს, რომ ჯერ კიდევ ამ შორეულ ხანაში გავრცელებული იყო სასოფლო-სამეურნეო იარაღების, მიწების, სარწყავი სისტემების იჯარით გაცემა. ამ დაფების დიდი ნაწილი მხოლოდ 1984 წელს იქნა აღმოჩენილი. ისინი მოგვითხრობენ იმ ვალდებულებით-სამართლებრივ ურთიერთობებზე, რომლებიც დამყარებული იყო საეკლესიო პირებსა და ადგილობრივ ფერმერებს შორის. თუმცა ეს უძველესი დოკუმენტური მასალა სრულებით არ გამორიცხავს იმას, რომ სხვა ისტორიულ ეპოქებშიც იყო გავრცელებული საიჯარო, სალიზინგო ურთიერთობები, რომელთა შესახებ თანამედროვე მკვლევრებს დასაბუთებული ინფორმაცია არ მოეპოვებათ. ინგლისელმა ისტორიკოსმა ტ. კარლმა, ლიზინგთან დაკავშირებული რამოდენიმე კანონი აღმოაჩინა ჩვ.წ.აღ-მდე 1775-1750 წლებში ჰამბურგის მიერ მიღებულ კანონებში. ეს კანონები აბსოლუტურად დეტალურად არეგულირებენ იჯარის ყველა სახეს, მის პირობებს, ვადებსა და საზღაურის ფარგლებს. თანამედროვე მსოფლიოში ლიზინგური მომსახურება თავმოყრილია სამკუთხედში: ამერიკის შეერთებული შტატები - დასავლეთ ევროპა - იაპონია. ევროპაში ლიზინგის გამცემებად გამოდიან სპეციალიზირებული ლიზინგური კომპანიები, რომელთა დაახლოებით 75-80 პროცენტი კონტროლდება ბანკების მიერ ან ითვლება მათ შვილობილ საწარმოებად. იაპონიისათვის დამახასიათებელია ლიზინგური მომსახურების მასობრივი გაფართოება, რომელიც შეიცავს ლიზინგურ ოპერაციასთან დაკავშირებულ ყველა საკითხს. მსოფლიო პრაქტიკაში ტერმინი ლიზინგი გამოიყენება როგორც ხანგრძლივი მოხმარების, ძვირადღირებული საქონლის იჯარაზე დაფუძნებული გარიგება. ლიზინგური კომპანია ფაქტობრივად აფინანსებს, აკრედიტებს მოიჯარეს. ამიტომაც, ლიზინგი ხშირად მოიხსენიება, როგორც „კრედიტ-იჯარა“²⁶,

ლიზინგის ხელშეკრულება როგორც ასეთი წარმოიშვა XIX საუკუნის შუა

²⁶ საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა (2008 წლის 01.01). *Civil ენციკლოპედიური ლექსიკონი*. მოძიებულია 2010 წლის 10.02, <http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=term&d=5&t=12636>-დან

პერიოდში აშშ-ში. დასავლეთ ევროპის ქვეყნებში კი გავრცელდა XX საუკუნის შუა ხანებში. ლიზინგის შემოღება უკავშირდება სატელეფონო კომპანია „ბული“-ს მიერ განხორციელებულ ოპერაციებს. მისმა ხელმძღვანელობამ 1877 წელს მიიღო გადაწყვეტილება, კი არ გაეყიდა თავისი სატელეფონო აპარატები, არამედ გაეცა იჯარით. თუმცა პირველი საზოგადოება, რომლის ძირითადი საქმიანობის საფუძველიც გახდა ლიზინგური ოპერაციები, შეიქმნა 1952 წელს, სან-ფრანცისკოში. ეს იყო კომპანია „იუნაითედ სთეიტს იზინგ კორპორეშნ“ (ჰენრი შონფელდი), და ამდენად აშშ გახდა ახალი ბიზნესის, კერძოდ საბანკო ბიზნესის საშუალო. მსოფლიო პრაქტიკაში ტერმინი „ლიზინგი“ გამოიყენება როგორც ხანგრძლივი მოხმარების საქონლის იჯარაზე დაფუძნებული გარიგება. იმის მიხედვით, თუ რა ვადითაა დადებული იჯარის ხელშეკრულება განასხვავებენ იჯარის ოპერაციების 3 სახეს: მოკლევადიანი იჯარა-რენტინგი (ერთი დღიდან ერთ წლამდე); საშუალო ვადიანი იჯარა-ხაირინგი (1-დან 3 წლამდე); გრძელვადიანი იჯარა-ლიზინგი (3-დან 20 წლამდე და მეტი). ამიტომ ლიზინგის ქვეშ მოიაზრება მანქანებისა და მოწყობილობების გრძელვადიანი იჯარა ან მანქანებისა და მოწყობილობების იჯარის ხელშეკრულება, რომელიც ნაყიდა იჯარის გამცემის მიერ მოიჯარისათვის სამეწარმეო მიზნით გამოყენებისათვის და რომელზეც საკუთრების უფლებას იჯარის მთელი ვადის მანძილზე ინარჩუნებს მეიჯარე. ამის გარდა, ლიზინგი შეიძლება განვიხილოთ როგორც სპეციალიზირებული ლიზინგური კომპანიების (რომლებიც მოიპოვებს მესამე პირისათვის ქონებას და გადასცემს გრძელვადიანი იჯარით) შუამავლობით ძირითად ფონდებში დაბანდების ფინანსირების სპეციფიკური ფორმა. ამგვარად, ლიზინგური კომპანია ფაქტიურად აფინანსებს, აკრედიტებს მოიჯარეს, ამიტომ ლიზინგი ზოგჯერ მოიხსენიება როგორც „კრედიტი-იჯარა“²⁷.

განსხვავებით ყიდვა-გაყიდვისაგან, რომლის დროსაც საკუთრების უფლება საქონელზე გადადის გამყიდველიდან მყიდველზე, ლიზინგის დროს საკუთრების უფლება იჯარის საგანზე უნარჩუნდება მეიჯარეს, ხოლო ლიზინგის მიმღები მოიპოვებს მას მხოლოდ დროებით სარგებლობაში. ლიზინგის ხელშეკრულების ვადის გასვლის შემდეგ ლიზინგის მიმღებს შეუძლია შეისყიდოს იჯარის ობიექტი შეთანხმებული ფასით, გააგრძელოს ლიზინგის ხელშეკრულება ან დაუბრუნოს იჯარის ობიექტი მესაკუთრეს. ეკონომიკური თვალსაზრისით, ლიზინგს აქვს მსგავსება კრედიტთან, რომელიც გაცემულია მოწყობილობის შესაძენად. კრედიტის დროს ძირითად ფონდებში მისესხებელს

²⁷ საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა (2008 წლის 01 01). *Civil ენციკლოპედიური ლექსიკონი*. მოძიებულია 2010 წლის 10 02, <http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=term&d=5&l=1549-დან>

ვალების დასაფარავად შეაქვს გადასახადები დადგენილ ვადებში. ამასთან ზანკი კრედიტის დაბრუნების უზრუნველსაყოფად ინარჩუნებს საკუთრების უფლებას დაკრედიტებულ ობიექტზე სესხის სრულ დაბრუნებამდე. ლიზინგის დროს მოიჯარე ხდება იჯარით აღებული ობიექტის მესაკუთრედ, მხოლოდ ხელშეკრულების ვადის გასვლამდე და საიჯარო ქონების ღირებულების სრულ გადახდამდე. თუმცა, ამგვარი მსგავსება დამახასიათებელია მხოლოდ ფინანსური ლიზინგისათვის, ლიზინგის მეორე სახე-ოპერატიული ლიზინგი ხასიათდება კლასიკურ იჯარასთან დიდი მსგავსებით. თავისი იურიდიული ბუნებით, ლიზინგური გარიგება ითვლება საინვესტიციო ფასეულობების გრძელვადიანი იჯარის თავისებურ სახედ. ლიზინგური ოპერაციების ზუსტ განსაზღვრას აქვს დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა, რადგან კანონით დადგენილი მისი გაფორმების ფორმის დაუცველობისას, ის არ შეიძლება მიჩნეულ იქნას ლიზინგურ გარიგებად, რაც ოპერაციის მონაწილეებისათვის გამოიწვევს არასასურველ ფინანსურ შედეგებს. ლიზინგის გამცემი არ ეყრდნობა აინაზღაუროს ყველა თავისი დანახარჯი ერთი ლიზინგის მიმღებისაგან შემოსული სალიზინგო გადასახადის ხარჯზე; ლიზინგური ხელშეკრულება, როგორც წესი, იდება 2-5 წლით. რაც გაცილებით ცოტაა მოწყობილობის ფიზიკური ცვეთის ვადაზე და შეიძლება ლიზინგის მიმღების მიერ ნებისმიერ დროს შეწყდეს²⁸.

სალიზინგო საქმიანობა რეგულირდება საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით, სალიზინგო საქმიანობის ხელშეწყობის შესახებ საქართველოს კანონითა და საქართველოს საგადასახადო კოდექსით.

ლიზინგის ხელშეკრულების საგნის საკითხს სხვადასხვა ქვეყნის კანონმდებლობა სხვადასხვაგვარად წყვეტს. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 576-ე მუხლის შინაარსიდან გამომდინარე საქართველოში ლიზინგის ხელშეკრულების საგანი არ არის პირდაპირ განსაზღვრული. იგულისხმება, რომ ლიზინგის ხელშეკრულების საგანი შესაძლებელია იყოს ნებისმიერი ქონება, რომელის ფლობა, სარგებლობა და განკარგავც არის შესაძლებელი ფიზიკური თუ იურიდიული პირების მიერ. ამდენად ლიზინგის ხელშეკრულების საგანი შესაძლებელია იყოს, როგორც უძრავი, ისე მოძრავი ქონება. მნიშვნელოვანია, რომ სამოქალაქო კანონმდებლობა ითვალისწინებს, როგორც პირდაპირ, ასევე არაპირდაპირ ლიზინგს. ლიზინგის ხელშეკრულებით ლიზინგის გამცემი ვალდებულია ლიზინგის მიმღებს გადასცეს სარგებლობაში განსაზღვრული

²⁸ ჯანხოთელი, შ. (1998). ლიზინგი. აღმანბი, 5.

ქონება ხელშეკრულებით დათქმული ვადით. (სსკ 576-ე მუხლის პირველი ნაწილი). პირდაპირი ლიზინგის დროს დამამზადებელ-გამსაღებელი საწარმო ლიზინგის მიმღებს შუამავლის გარეშე გადასცემს, სარგებლობაში ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ ქონებას. ამ შემთხვევაში სალიზინგო ოპერაციის ჩასატარებლად დამამზადებელი საწარმო თავის სტრუქტურაში მარკეტინგის სამსახურთან ერთად (ან მის გარეშე) ქმნის სპეციალურ ქვეგანყოფილებას, რომელიც შუამავლის გარეშე აწარმოებს სალიზინგო ოპერაციებს²⁹.

უფრო ფართოდ რომ შევხედოთ ლიზინგს შესაძლებელია ითქვას, რომ ლიზინგის სახეებია:

- პირდაპირი ლიზინგი, როდესაც გამცემი თვითონ არის ლიზინგის საგნის მესაკუთრე ან მწარმოებელი
- კომპენსაციური ლიზინგი, როდესაც მიმღები ლიზინგის საზღაურს იხდის პროდუქციით (საქონელი, სამუშაო, მომსახურება);
სერვისული ლიზინგი, როდესაც ლიზინგის ხელშეკრულება ითვალისწინებს გამცემის, ან მის მიერ მოწვეული პირის მიერ ლიზინგის საგნის მართვას, დაზღვევას, საგარანტიო მომსახურებას, რემონტს);
სუფთა ლიზინგი, როდესაც ლიზინგის ხელშეკრულება არ ითვალისწინებს გამცემის მიერ ლიზინგის საგნის რაიმე სახით მომსახურებას;

საქართველოში ბევრმა ბანკმა დაარსა თავისი „შვილობილი“ კომპანიის სახით ე.წ. სალიზინგო კომპანიები, ასე მაგალითად ს.ს „თიბისი ლიზინგის“ მიზნობრივ ბაზარს კორპორატიული სექტორი წარმოადგენს. კომპანია დაარსების დღიდან ფოკუსირებულია მცირე და საშუალო სეგმენტზე და ბაზრის 63% უკავია. პროცენტულ მაჩვენებელში მსხვილი კომპანიების რიცხვიც ფიგურირებს. 2003 წლის სტატისტიკით სულ საქართველოში ძირითად საშუალებებში ინვესტიციებმა შეადგინა \$95,485,170 ხოლო 2006 წლის სტატისტიკით ძირითადი საშუალებების იმპორტმა 1 მლრდ აშშ დოლარს გადააჭარბა. ბაზრის ზრდის ტემპი განისაზღვრა მშპ-თან მიმართებაში. საერთაშორისო პრაქტიკიდან და სტატისტიკიდან გამომდინარე მიღებულია, რომ განვითარებად ქვეყნებში ლიზინგის ბაზარი საერთო შიდა პროდუქტთან მიმართებაში 0.5%-1%-მდე მერყეობს. რაც უფრო ვითარდება ეკონომიკა ეს

²⁹ ავტორთა კოლექტივი (2001). *საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეოთხე*. (ვლ. კანტურია, რედ.) თბილისი: გამომცემლობა „სამართალი“. გვ. 150.

³⁰ მთლიანი შიდა პროდუქტი

დამოკიდებულება უფრო იზრდება და განვითარებულ ქვეყნებში საშუალოდ 2-5%-მდე მერყეობს.

ლიზინგის გამცემი არის ლიზინგის საგნის მესაკუთრე. ლიზინგის საგანი ცალკე უფლების ობიექტია და მოუხედავად იმისა, როგორ იქნება დაკავშირებული იგი სხვა უძრავ ან მოძრავ ნივთთან, გამცემის საკუთრების უფლება ლიზინგის საგანზე ძალაში რჩება ლიზინგის ხელშეკრულების შესაბამისად მიმღების საკუთრებაში ლიზინგის საგნის გადასვლის მომენტამდე.

ლიზინგზე საუბრისას აუცილებელია შემდეგი ტერმინების სწორი გამოყენება:

- ლიზინგი – ლიზინგის საგნის გამცემის მიერ (შემდგომში გამცემი) ნასყიდობის ხელშეკრულების საფუძველზე ლიზინგის საგნის მესაკუთრისაგან ან მწარმოებლისაგან ლიზინგის საგნის შეძენა (ან მისი დამზადება) ლიზინგის საგნის მიმღებისათვის (შემდგომში მიმღები) დროებით ფასიან სარგებლობაში გადაცემის მიზნით, მისი გამოსყიდვის უფლებით ან ვალდებულებით;
ლიზინგის საგანი – ამორტიზაციას დაქვემდებარებული ნებისმიერი სახის ქონება;
ლიზინგის საგნის საწყისი ღირებულება – ლიზინგის საგნის ღირებულება მისი გადაცემის მომენტისათვის;
- ლიზინგის ხელშეკრულების მთლიანი ფასი – ლიზინგის საზღაურის მთლიანი თანხა;
- ლიზინგის საზღაური – მიმღების მიერ გამცემისათვის პერიოდულად გადასახდელი ლიზინგის ხელშეკრულებით განსაზღვრული თანხა (ან ამ თანხის ღირებულების პროექცია), რომლის გადახდით (ან მიწოდებით) მიმღები გამცემს თანდათანობით უნაზღაურებს ლიზინგის საგნის საწყის ღირებულებასა (ლიზინგის საგნის ნარჩენი ღირებულების გამოკლებით) და ლიზინგის სარგებელს;
ლიზინგის სარგებელი – ლიზინგის ხელშეკრულების მთლიან ფასსა და ლიზინგის საგნის საწყის ღირებულებას (ლიზინგის საგნის ნარჩენი ღირებულების გამოკლებით) შორის სხვაობა;
შეღავათიანი პერიოდი – ლიზინგის საწყისი პერიოდი, რომლის განმავლობაშიც მიმღები არ იხდის ლიზინგის საზღაურს;
ქველიზინგი – მიმღების მიერ მესამე პირისათვის ლიზინგის საგნით სარგებლობის უფლების გადაცემა ლიზინგის ხელშეკრულების საფუძველზე;
ლიზინგის საგნის გამყიდველი – ლიზინგის საგნის მესაკუთრე, ან მწარმოებელი ფიზიკური ან იურიდიული პირი, რომელიც ლიზინგის საგანს ნასყიდობის ხელშეკრულების საფუძველზე გადასცემს გამცემს ან მიმღებს.

ლიზინგის ხელშეკრულებით ლიზინგის მიმღებს შეიძლება დაეკისროს ვალდებულება ან მიენიჭოს უფლება, ხელშეკრულების ვადის გასვლის შემდეგ იყიდოს ლიზინგის საგანი ან დაიქირავოს იგი, თუკი ხელშეკრულება საგნის სრული ამორტიზაციით არ მთავრდება. საბოლოო ღირებულების გამოთვლისას ყველა შემთხვევაში გათვალისწინებულ უნდა იქნეს ამორტიზაციის ფაქტი. თუ ხელშეკრულებაში არ არის შესაბამისი დებულება, მაშინ ლიზინგის მიმღები უფლებამოსილია იყიდოს ლიზინგის საგანი.

ლიზინგის ხელშეკრულება იდება წერილობით. ხელშეკრულება უნდა შეიცავდეს:

- მთლიან ფასს;
- სალიზინგო საზღაურის თანხასა და მისი გადახდის ვადებს;
- საბოლოო გადახდის თანხას, ხოლო ხელშეკრულების ვადამდე შესრულებისას მისი გამოთვლის წესს.

ამის გარდა, მნიშვნელოვანია, რომ ლიზინგის ხელშეკრულებად ჩაითვლება ბუღალტრული აღრიცხვის მიზნებისათვის მხარეების მიერ დადებული ხელშეკრულება ლიზინგის თუ იგი ითვალისწინებს ერთ-ერთ შემდეგ პირობას:

- ლიზინგის ხელშეკრულების ვადის გასვლისას მიმღები ხდება ლიზინგის საგნის მესაკუთრე ისე, რომ არ იხდის დამატებით თანხას ან ეს თანხა უმნიშვნელოა;

ლიზინგის ხელშეკრულების ვადა არსებითად უთანაბრდება ან მეტია ლიზინგის საგნის ეკონომიკური მომსახურების ვადაზე და მიმღები ხდება ლიზინგის საგნის მესაკუთრე უმნიშვნელო თანხის გადახდით;

ლიზინგის ხელშეკრულების ვადა არსებითად უთანაბრდება ან მეტია ლიზინგის საგნის ეკონომიკური მომსახურების ვადაზე და მიმღებს არა აქვს უფლება შეწყვიტოს ლიზინგის ხელშეკრულება სულ ცოტა ლიზინგის საზღაურის სრულად გადახდის გარეშე;

ლიზინგის ხელშეკრულებით განსაზღვრული ერთი ან რამდენიმე საწყისი ვადის გასვლისას მიმღები ვალდებულია გააგრძელოს ლიზინგი ლიზინგის საგნის ეკონომიკური მომსახურების სრული ან არსებითად სრული ვადით ან იყიდოს ლიზინგის საგანი;

ლიზინგის ხელშეკრულებით განსაზღვრული ერთი ან რამდენიმე საწყისი ვადის გასვლისას მიმღებს უფლება აქვს გადაწყვიტოს, გააგრძელებს თუ არა ლიზინგს ლიზინგის საგნის ეკონომიკური მომსახურების სრული ან არსებითად სრული ვადით დამატებითი თანხის გადახდის გარეშე, ან ლიზინგის გაგრძელების მომენტისათვის ლიზინგის საგნის საბაზრო ფასზე მნიშვნელოვნად ნაკლები თანხის გადახდით;

- ლიზინგის ხელშეკრულებით განსაზღვრული ერთი ან რამდენიმე საწყისი ვადის გასვლისას მიმღებს უფლება აქვს გადაწყვიტოს, გახდეს თუ არა ლიზინგის საგნის შესაკუთრე დამატებითი თანხის გადახდის გარეშე ან შესაკუთრედ გახდომის მომენტისათვის ლიზინგის საგნის საბაზრო ფასზე მნიშვნელოვნად ნაკლები თანხის გადახდით.
- ზემოჩამოთვლილ პირობათა გარდა, ლიზინგის ხელშეკრულებაში, როგორც წესი, აღნიშნული უნდა იყოს, რა შემთხვევაში ითვლება ლიზინგის საგანი მიღებულად და ლიზინგის საგნის მიღების ვადა.

ლიზინგის გამცემს შეუძლია ლიზინგის ხელშეკრულება რეგისტრაციაში გაატაროს შესაბამის საჯარო რეესტრში, მაგრამ იმ შემთხვევაში თუ ლიზინგის ხელშეკრულება არ არის რეგისტრირებული შესაბამის საჯარო რეესტრში, ეს გარემოება არ წარმოადგენს მისი ბათილად ცნობის საფუძველს.

ლიზინგის საგანი ცალკე უფლების ობიექტია და მიუხედავად იმისა, როგორ იქნება დაკავშირებული იგი სხვა უძრავ ან მოძრავ ნივთთან, გამცემის საკუთრების უფლება ლიზინგის საგანზე ძალაში რჩება ლიზინგის ხელშეკრულების შესაბამისად მიმღების საკუთრებაში ლიზინგის საგნის გადასვლის მომენტამდე.

ლიზინგის ხელშეკრულების მხარეებს ბუნებრივია აქვთ ხელშეკრულებით გათვალისწინებული უფლებები და აკისრიათ შესაბამისი ვალდებულებები.

ლიზინგის გამცემის უფლება-მოვალეობები შემდეგია:

- გამცემს შეუძლია ლიზინგის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე თავისი უფლებები ან მათი ნაწილი გადასცეს მესამე პირს. ამასთან, ამ უფლებების გადაცემა არ ათავისუფლებს გამცემს ლიზინგის ხელშეკრულებით აღებული ვალდებულებისაგან და არ ცვლის ლიზინგის ხელშეკრულების არსს.

მიმღების მიერ ლიზინგის ხელშეკრულებით აღებული ვალდებულების შეუსრულებლობის შემთხვევაში გამცემს უფლება აქვს მოშალოს ლიზინგის ხელშეკრულება.

ლიზინგის ხელშეკრულების მოშლამდე გამცემი ვალდებულია თავის მიერ ხელმოწერილი წერილობითი შეტყობინება ლიზინგის ხელშეკრულების მოშლის შესახებ გაუგზავნოს მიმღებს ლიზინგის ხელშეკრულებაში მითითებულ მისამართზე, ხოლო მისი არარსებობის შემთხვევაში მიმღების ბოლო ცნობილ მისამართზე. ამ შეტყობინებაში აღნიშნული უნდა იყოს ის

ვალდებულება, რომლის შეუსრულებლობის გამოც გამცემი აპირებს ლიზინგის ხელშეკრულების მოშლას, და ვადა, რომელიც მიმღებს ეძლევა ვალდებულების შესასრულებლად. ეს ვადა არ უნდა იყოს 15 დღეზე ნაკლები. თუ ვალდებულება შესრულდება გამცემის მიერ განსაზღვრულ დროში, ლიზინგის ხელშეკრულება არ მოიშლება.

გამცემს უფლება აქვს არ განუსაზღვროს მიმღებს ზემოხსენებული ვადა თუ აშკარაა, რომ:

- ✓ მიმღებს არ შეუძლია ვალდებულების შესრულება;
- ✓ ლიზინგის საგანს მნიშვნელოვნად დაზიანების საფრთხე ემუქრება;
- ✓ ლიზინგის საგნის ადგილსამყოფელი შეიძლება შეიცვალოს გამცემის ნებართვის გარეშე.

გამცემს უფლება 'აქვს ლიზინგის ხელშეკრულების მოშლისთანავე დაიბრუნოს ლიზინგის საგანი.

მიმღების მიერ ლიზინგის ხელშეკრულებით აღებული ვალდებულების შეუსრულებლობის შემთხვევაში გამცემს უფლება აქვს მიმღებს მოსთხოვოს ლიზინგის საზღაურის მთლიანი თანხის გადახდა და გამცემის მფლობელობაში ლიზინგის საგნის გადასვლასთან დაკავშირებული ხარჯების ანაზღაურება ამ მუხლის შესაბამისად ლიზინგის საგანზე მფლობელობისა და სარგებლობის უფლებების მოპოვების მომენტისათვის ლიზინგის საგნის საბაზრო ფასისა და იმ თანხის გამოკლებით, რომელიც მიმღებმა უკვე გადაიხდა ლიზინგის საზღაურის სახით. თუ ასეთი გაანგარიშების შედეგად მიიღება დადებითი რიცხვი, მიმღები ვალდებულია გადაუხადოს გამცემს ამ რიცხვის შესაბამისი თანხა, ხოლო თუ მიიღება უარყოფითი რიცხვი, გამცემი ვალდებულია გადაუხადოს მიმღებს ამ რიცხვის დადებითი ეკვივალენტის შესაბამისი თანხა.

ლიზინგის საგნის საბაზრო ფასის განსაზღვრისას სხვა ფაქტორებთან ერთად გათვალისწინებული უნდა იყოს გამცემის მიერ ლიზინგით გადაცემული ლიზინგის საგნის გაყიდვის ან ლიზინგის საგნის განმეორებითი ლიზინგით გადაცემის ფასი და პირობები.

ლიზინგის გამცემი ქირავნობის ხელშეკრულების წესების მიხედვით პასუხს აგებს ლიზინგის მიმღების წინაშე ქონების მიწოდების ვადის გადაცილების ან მიუწოდებლობისათვის, აგრეთვე ნაკლის მქონე ქონების მიწოდებისათვის. მხარეები შეიძლება შეთანხმდნენ, რომ ლიზინგის მიმღებმა ლიზინგის გამცემისათვის პრეტენზიის წაყენებამდე უნდა მოითხოვოს დაკმაყოფილება ქონების მიმწოდებლისაგან.

ლიზინგის მიმღების უფლება-მოვალეობები:

მიმღებს შეუძლია ლიზინგის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე თავისი უფლებები მესამე პირს გადასცეს მხოლოდ გამცემის წერილობითი თანხმობით.

- მიმღების მიერ ლიზინგის საგნის მიღების მომენტიდან მთელი პასუხისმგებლობა ლიზინგის საგნის დაზიანებაზე ან დაღუპვაზე გადადის მიმღებზე.

თუ მიმღების თანხმობის გარეშე ნასყიდობის ხელშეკრულებაში შეტანილი ცვლილებით მიმღებს მიაღდა ზიანი ან მხარეების მიერ ნასყიდობის ხელშეკრულება ბათილად იქნა ცნობილი, მიმღებს უფლება აქვს მოითხოვოს ზიანის ანაზღაურება.

- მიმღებს შეუძლია სასამართლოში შეიტანოს სარჩელი იმ ზიანის ანაზღაურებისთვის, რომელიც მას მიაღდა გამცემის მიერ საქართველოს კანონმდებლობისა და ლიზინგის ხელშეკრულების პირობების დარღვევით ლიზინგის საგნის დაზრუნებისას. ამასთან, მიმღებს არა აქვს უფლება მოითხოვოს თავის მფლობელობაში ლიზინგის საგნის აღდგენა.

ლიზინგის მიმღებს აქვს შემდეგი უფლებები ლიზინგის საგნის გამყიდველის მიმართ:

- ლიზინგის საგნის გამყიდველის ყველა ვალდებულება განსაზღვრული გამცემსა და ლიზინგის საგნის გამყიდველს შორის დადებული ნასყიდობის ხელშეკრულებით, აგრეთვე ლიზინგის საგნის გამყიდველის მიერ გამცემისათვის მიცემული ყველა სახის გარანტია სრულდება მიმღების სასარგებლოდ ისე, თითქოს მიმღები იყოს ნასყიდობის ხელშეკრულების მხარე, თუ ლიზინგის ხელშეკრულებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული.

გამცემი ლიზინგის საგნის გამყიდველთან დადებული ნასყიდობის ხელშეკრულების ასლს გადასცემს მიმღებს ან სხვა ფორმით აცნობებს ამ ხელშეკრულებით განსაზღვრულ ვალდებულებებსა და გარანტიებს მანამ, სანამ მიმღები ვალდებული გახდება ლიზინგის ხელშეკრულებით.

ლიზინგის მიმღების ბრალით ხელშეკრულების ვადამდე შეწყვეტისას ლიზინგის გამცემს არ შეუძლია წაუყენოს მას ისეთი მოთხოვნები, რომლებიც სცილდება შესრულებასთან დაკავშირებულ მის ინტერესებს. მოთხოვნის განსაზღვრისას მხედველობაში მიიღება სალიზინგო ქონების დარჩენილი ღირებულება, სალიზინგო საზღაურის დარჩენილი პროცენტები და სხვა დაზოგილი ხარჯები.

ლიზინგის გამცემს უფლება აქვს განახორციელოს კონტროლი მიმღების მიერ ლიზინგის ხელშეკრულებისა და სხვა თანმხლები ხელშეკრულებების პირობების შესრულებაზე. მხარეები ლიზინგის ხელშეკრულებით ან სხვა თანმხლები ხელშეკრულებებით წინასწარ განსაზღვრავენ ამავე ხელშეკრულებების პირობების შესრულებაზე კონტროლის განხორციელების მიზანსა და წესს. მიმღები ვალდებულია უზრუნველყოს გამცემის შეუფერხებელი დაშვება ლიზინგის საგანთან და მასთან დაკავშირებულ ტექნიკურ დოკუმენტაციასთან. გამცემს უფლება აქვს მიმღებს წერილობით მოსთხოვოს კონტროლის განსახორციელებლად საჭირო ინფორმაციის მიწოდება, ხოლო მიმღები ვალდებულია დააკმაყოფილოს ეს მოთხოვნა.

ლიზინგის მიმღების ბრალით ხელშეკრულების ვადამდე შეწყვეტისას ლიზინგის გამცემს არ შეუძლია წაუყენოს მას ისეთი მოთხოვნები, რომლებიც სცილდება შესრულებასთან დაკავშირებულ მის ინტერესებს. მოთხოვნის განსაზღვრისას მხედველობაში მიიღება სალიზინგო ქონების დარჩენილი ღირებულება, სალიზინგო საზღაურის დარჩენილი პროცენტები და სხვა დაზოგილი ხარჯები.

ლიზინგის საზღაურის მოცულობა, გადახდის წესი და პერიოდულობა განისაზღვრება ლიზინგის ხელშეკრულებით. იმ შემთხვევაში, თუ მიმღები და გამცემი ანგარიშსწორებას ახორციელებენ პროდუქციის მეშვეობით, ამ შემთხვევაში პროდუქციის ფასი განისაზღვრება მხარეთა შეთანხმებით ან მისი საბაზრო ფასით. მიმღების მიერ ლიზინგის საზღაურის გადახდის ვალდებულება ძალაშია ლიზინგის საგნის მიღების მომენტიდან, რომელიც განსაზღვრულია ლიზინგის ხელშეკრულებით, ხოლო შეღავათიანი პერიოდის არსებობის შემთხვევაში – ლიზინგის ხელშეკრულებით განსაზღვრული თარიღიდან.

მნიშვნელოვანია, რომ ლიზინგის მიმღების გაკოტრების შემთხვევაში ლიზინგის ხელშეკრულებით მიღებული ლიზინგის საგანი არ წარმოადგენს გაკოტრების მასის ნაწილს. ლიზინგის გამცემის გაკოტრების შემთხვევაში მის კრედიტორებს არა აქვთ იმაზე მეტი უფლება ლიზინგის საგანზე, ვიდრე გამცემს ექნებოდა ლიზინგის ხელშეკრულებით.

საერთოდ ლიზინგის შესახებ მარეგულირებელი სპეციალური სამართლის ნორმების გარდა ამ სამართალურთიერთობების ნორმატიული რეგულირება ხორციელდება სამოქალაქო კოდექსის ქირავნობის ხელშეკრულებისათვის დადგენილი წესები (ბუნებრივია იმ შემთხვევაში, თუ ისინი არ ეწინააღმდეგებიან ლიზინგის ხელშეკრულებასთან დაკავშირებით არსებულ

სპეციალურ სამართლის ნორმებს, კერძოდ კი სამოქალაქო კოდექსის 576-579-ე მუხლებს).

57

იჯარის ხელშეკრულება

იჯარის ხელშეკრულება წარმოადგენს, ორმხრივ, კონსენსუალურ და სასყიდლიან ხელშეკრულებას, რომლის საფუძველზეც ხდება როგორც მოძრავი, ისე უძრავი ქონების გადაცემა. იჯარის ხელშეკრულების საგანი შესაძლებელია, როგორც ქირავნობის დროს იყოს მოუხმარებადი ქონება (ნივთები), რომელიც გამოყენების (მოხმარების) შედეგად არ კარგავს თავის ღირებულებას (ნორმალური ცვეთის ჩათვლელად) და არ კარგავს თავის თვისებებს, რაც გამოიხატება იმაში, რომ ამ ნივთების გამოყენება მათი დანიშნულებისამებრ უნდა შეიძლებოდეს საიჯარო დროის (პერიოდის) გასვლის შემდეგაც.

საიჯარო ურთიერთობაში ორი მხარეა, ერთის მხრივ ეს არის ქონების იჯარით გამცემი პირი, ანუ მეიჯარე და მეორეს მხრივ ქონების იჯარით მიმღები პირი ანუ მოიჯარე. ორივე მხარის შემთხვევაში საიჯარო სამართალურთიერთობებში შესაძლებელია მონაწილეობას ღებულობდნენ, როგორც ფიზიკური, ისე იურიდიული პირები. მნიშვნელოვანია, რომ იმ შემთხვევებში, როდესაც იჯარის საგანს წარმოადგენს მაგალითად სახელმწიფოს საკუთრებაში არსებული სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის ნაკვეთი, მეიჯარედ ამ ურთიერთობაში სახელმწიფოს სახელით გამოდის შესაბამისი სახელმწიფო ორგანო. მნიშვნელოვანია, რომ იმ სახელმწიფო ორგანოებს, რომელთაც გარკვეული მიზნით აქვთ გადაცემული უძრავი თუ მოძრავი ქონება, უფლება არ აქვთ დამოუკიდებლად, თვითნებურად იჯარით გადასცენ ან საერთოდ განკარგონ იგი, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც მათ აქვთ შესაბამისი ნებართვა. სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული ქონების იჯარით გადაცემა რეგულირდება სპეციალური ნორმატიული აქტებით, რომლებიც განსაზღვრავენ ამ ქონების იჯარით გადაცემის წესს და ასევე იჯარით გადაცემული ქონების პრივატიზაციის წესსა და პირობებს.

მოიჯარეს ქონება გადაეცემა დროებით სარგებლობაში. სარგებლობის კონკრეტული ვადა დგინდება იჯარის ხელშეკრულების მხარეთა შეთანხმებით. თუ ასეთი ვადა ხელშეკრულებაში პირდაპირ არ არის განსაზღვრული, მაშინ იგულისხმება, რომ იჯარის ხელშეკრულება დადებულია განუსაზღვრელი ვადით. მეიჯარე ვალდებულია გადასცეს საიჯარო ქონება (იჯარის ხელშეკრულების საგანი) (ძირითადი თუ საკუთვნეველი ნივთებითა და

შესაბამისი დოკუმენტებით), ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ მდგომარეობაში. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ უპირატესი მხარეებმა საიჯარო ქონების მიღება-გადაცემა და საიჯარო ქონების მდგომარეობის მიმართ დამოკიდებულება დაადასტურონ მიღება-ჩაბარების აქტზე ხელმოწერით, რაც იმის დასტური იქნება, რომ საიჯარო ქონება ერთის მხრივ გადაცემულია (სრულად), მეორეს მხრივ მიღებულია (სრულად) და მესამეს მხრივ მოიჯარეს არ აქვს პრეტენზიები (შენიშვნები) საიჯარო ქონების მდგომარეობასთან მიმართებაში და რომ ეს მდგომარეობა შეესაბამება მათ შორის დადებული საიჯარო ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ საიჯარო ქონებასთან მიმართებაში (დადგენილ) მოთხოვნებს (პირობებს).

ზოგადი პრინციპის თანახმად, მეიჯარეს არ ევალება იმ ნაკლის გამოსწორება და შესაბამისად ზიანის ანაზღაურება, რომელიც მოიჯარისათვის ცნობილი იყო ხელშეკრულების დადების, ან ამ ქონების გადაცემის და მით უფრო საიჯარო ქონების გადაცემის შესახებ მიღება-ჩაბარების აქტის ხელმოწერის შემდეგ. ამ ზოგადი წესიდან გამონაკლისს წარმოადგენს სიტუაცია, როდესაც მოიჯარეს ჩვეულებრივი დათვალიერების შედეგად არ შეუშმნევია და არც შეეძლო საიჯარო ქონების იმ ნაკლის შემჩნევა, რომელიც მას გააჩნდა. ამ კატეგორიაში მოექცევა ასევე უფლებრივი ნაკლის შემთხვევები.

იჯარის ხელშეკრულებით მოიჯარეს მიერ ნაკისრ ვალდებულებებში წამყვანი (ძირითადი) ვალდებულებებია საიჯარო ქირის დროულად, სრულად და ჯეროვნად გადახდა. ბუნებრივია საიჯარო ქირა დგინდება იჯარის ხელშეკრულების მხარეთა შეთანხმებით. საერთოდ საიჯარო ურთიერთობების მიმართ გამოიყენება იგივე წესები (ნორმატიული რეგულაცია), რაც დადგენილია ქირავნობის სამართლებრივი ურთიერთობისათვის სამოქალაქო კოდექსით. ამ წესებისაგან განსხვავებული (სპეციალური) ნორმატიული რეგულაცია მოცემულია სამოქალაქო კოდექსის 581-606-ე მუხლებში და როგორც ზემოთ აღინიშნა სხვადასხვა ნორმატიულ აქტებში (სახელმწიფო საკუთრებაში არსებულ მიწის ნაკვეთების (მიწის) იჯარასთან მიმართებაში). უნდა აღინიშნოს, რომ ქირავნობის სამართლებრივი ურთიერთობის დროს ძირითადი (წამყვანი) მიზანი არის ქირავნობი საგნის მხოლოდ მოხმარება, რაც იმას ნიშნავს, რომ ნივთის მოხმარება ხორციელდება ამ ნივთის მოხმარების შედეგად შემოსავლის მიღების გარეშე, ხოლო იჯარით გადაცემული მოძრავი თუ უძრავი ნივთებით სარგებლობის მიზანი არის არა ამ ნივთების უშუალოდ, მხოლოდ მოხმარება, არამედ ისეთი მოხმარება, რომელიც ორიენტირებულია შემოსავლის მიღებაზე.

იჯარის ხელშეკრულებით მეიჯარე მოვალეა გადასცეს მოიჯარეს

განსაზღვრული ქონება დროებით სარგებლობაში და საიჯარო დროის განმავლობაში უზრუნველყოს ნაყოფის მიღების შესაძლებლობა, თუ იგი მიღებულია მეურნეობის სწორი გაძღოლის შედეგად შემოსავლის სახით.

მოიჯარე მოვალეა გადაუხადოს მეიჯარეს დათქმული საიჯარო ქირა. საიჯარო ქირა შეიძლება განისაზღვროს როგორც ფულით, ისე ნატურით. მხარეებს შეუძლიათ შეთანხმდნენ საიჯარო ქირის განსაზღვრის სხვა საშუალებებზედაც.

თუ იჯარის ხელშეკრულება იდება ათ წელზე მეტი ვადით, მაშინ ამ ვადის გასვლის შემდეგ თითოეულ მხარეს შეუძლია საიჯარო ურთიერთობა მოშალოს იმავე საერთო საფუძველით (ვდადგენილი ვადა), რაც დადგენილია ქირავენობის ხელშეკრულების მოშლისათვის (სსკ 561-ე მუხლი)³¹.

ბალიან ხშირად იჯარის ხელშეკრულების საგანს წარმოადგენს მიწის ნაკვეთი. მიწის ნაკვეთის იჯარის დროს მნიშვნელოვანია დადგინდეს იგი გადაეცემა მოიჯარეს იმ ინვენტართან ერთად, რომელიც მასზეა თუ მის გარეშე. ზოგადი წესის მიხედვით, მიწის ნაკვეთის იჯარის დროს მისი გადაეცემა შესაძლებელია მოხდეს, როგორც მასზე არსებულ ინვენტართან ერთად, ასევე მის გარეშე. აქვე მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ მიწის იჯარის ინვენტარში შესაძლებელია იგულისხმებოდეს, როგორც უსულო საგნები, ისე სულიერი (მაგალითად პირუტყვი).

იმ შემთხვევაში, როდესაც მიწის ნაკვეთი იჯარით გაიცემა ინვენტართან ერთად, მოიჯარე პასუხს აგებს ინვენტარის ყოველი ნაწილის მოვლა-პატრონობისათვის (ამ შემთხვევაში, მაგალითად პირუტყვის არსებობის დროს მოიჯარეს ასევე ექნება ვალდებულება მოუაროს მას). მეიჯარე ვალდებულია გამოცვალოს ინვენტარის ის ნაწილები, რომლებიც გამოუსადეგარი გახდა მოიჯარისაგან დამოუკიდებელი მიზეზების გამო. მოიჯარე მოვალეა შეავსოს ინვენტარს მიკუთვნებული პირუტყვის დანაკარგი, მიუხედავად მეურნეობის სწორი გაძღოლისა.

მოიჯარემ ინვენტარი ისეთ მდგომარეობაში უნდა იქონიოს და იჯარის დროის განმავლობაში იმ მოცულობით შეავსოს, რომელიც შეესაბამება მოწესრიგებულ მეურნეობას. მის მიერ შეძენილი ცალკეული ინვენტარი საერთო ინვენტართან

³¹ ხელშეკრულების მოშლის ვადა შეადგენს სამ თვეს, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა საქმის გარემოებებიდან ან მხარეთა შეთანხმებიდან სხვა რამ არ გამომდინარეობს.

შეერთებით მეიჯარის საკუთრებად იქცევა.

საიჯარო ურთიერთობებში ინვენტარის გადაცემა შესაძლებელია მოხდეს, როგორც ინვენტარის შეფასების განხორციელებით ასევე მის (შეფასების) გარეშე. თუ მიწის ნაკვეთის მოიჯარე ინვენტარს მიიღებს შეფასებით და იკისრებს ვალდებულებას, იჯარის ხელშეკრულების დამთავრებისას შეფასებითვე დააბრუნოს უკან, მაშინ მას ეკისრება შემთხვევით დაღუპვისა და გაფუჭების რისკი. მეურნეობის სწორი გაძღოლის ფარგლებში მას შეუძლია ინვენტარის ცალკეული ნაწილების განკარგვა. იმ შემთხვევაში, როდესაც საიჯარო ქონება მოიჯარეს გადაეცემა შეფასების გარეშე მოიჯარე ვალდებულია მოუაროს და შეუნარჩუნოს ინვენტარს თავისი ღირებულება, ბუნებრივი ცვთის გათვალისწინებით. მოიჯარის ბრალის გარეშე, ინვენტარის დაღუპვის ან დაზიანების შემთხვევაში, მეიჯარე ვალდებულია შეცვალოს იგი სხვა სათანადო სახისა და ღირებულების ინვენტარით, იმისათვის რომ მოიჯარეს ჰქონდეს საიჯარო მეურნეობის სრულყოფილი წარმოების შესაძლებლობა.

იჯარის ხელშეკრულების ვადის გასვლისას მოიჯარემ უნდა დაუბრუნოს მეიჯარეს ინვენტარი. მეიჯარეს შეუძლია უარი თქვას მოიჯარის მიერ შემენილი ინვენტარის მიღებაზე, თუ იგი მიწის ნაკვეთზე სწორი მეურნეობის გაძღოლისათვის ზედმეტია ან მეტად ძვირია. უარის თქმასთან ერთად მიუღებელ ინვენტარზე საკუთრების უფლება გადადის მოიჯარეზე. თუკი არსებობს სხვაობა მიღებული და დაბრუნებული ინვენტარის შეფასებებს შორის, ეს სხვაობა ფულით უნდა ანაზღაურდეს. შეფასებას საფუძვლად უნდა დაედოს ის ფასები, რომლებიც მოქმედებდა იჯარის ხელშეკრულების დასრულების მომენტისათვის.

საიჯარო ხელშეკრულების ის პირობები, რომლებიც მოიჯარეს აკისრებენ ვალდებულებას არ განკარგოს ინვენტარის ნაწილები, ან განკარგოს მხოლოდ მეიჯარის თანხმობით, ნამდვილია მხოლოდ მაშინ, თუ მეიჯარე კისრულობს ვალდებულებას შეისყიდოს ინვენტარი საიჯარო ურთიერთობის დასრულებისას საინვენტარიზაციო შეფასებით.

მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ იმ შემთხვევაში, როდესაც იჯარის ხელშეკრულების საგანი არის მიწის ნაკვეთი, რომელიც მოიჯარეს გადაეცემა მასზე არსებულ ინვენტართან ერთად, მიწის ნაკვეთის მოიჯარეს აქვს გირავნობის უფლება მის მფლობელობაში არსებულ ინვენტარზე მეიჯარის მიმართ წაყენებული იმ მოთხოვნებისათვის, რომლებიც შეესება იჯარით მიღებულ ინვენტარს. ამავდროულად მეიჯარეს შეუძლია თავიდან აიცილოს

მოიჯარის უფლება გირავნობაზე, თუ წარადგენს უზრუნველყოფის სხვა საშუალებას. მეიჯარეს თავის მხრივ უფლება აქვს მოიჯარესთან შეთანხმებით, ყველა ის ვალდებულებები, რაც მას ინვენტართან დაკავშირებით აკისრია მოიჯარის მიმართ (მაგალითად მოიჯარის მიერ შეძენილი ინვენტარის მეიჯარეს მიერ შეძენა) შეცვალოს შესაბამისი ღირებულების სხვა საშუალებებით. მას ასევე შეუძლია ინვენტარის ყოველი ნაწილი დაიხსნას გირავნობის უფლებისაგან იმით, რომ შესთავაზოს ამ ნაწილების ღირებულების შესაბამისი უზრუნველყოფის საშუალება.

ისევე როგორც ქირავნობის დროს, იჯარის შემთხვევაშიც მოიჯარემ (როგორც ქირავნობისას დამქირავებელმა) უნდა გამოიყენოს საიჯარო ქონება საიჯარო ხელშეკრულებით დადგენილი პირობების შესაბამისად. საიჯარო ქონების (იჯარის ხელშეკრულების საგნის) გამოყენების განსაკუთრებულ სახეს წარმოადგენს ე.წ. ქვეიჯარა. მოიჯარეს ამ უფლებით სარგებლობა შეუძლია მხოლოდ მეიჯარეს თანხმობით (სსკ 587-ე მუხლი). მეიჯარეს შეუძლია უარი განაცხადოს საიჯარო ქონების ცალკეული ნაწილების გაქირავებაზე, თუ ამით მას მნიშვნელოვანი ზიანი მიადგება. მნიშვნელოვანია, რომ მოიჯარის მიერ იჯარით აღებული ქონების ქვეიჯარით გადაცემა არ ნიშნავს მოიჯარის საიჯარო ურთიერთობებიდან გასვლას და მისი, როგორც მოიჯარის, უფლება-მოვალეობების მესაკუთრეზე - მეიჯარეზე გადაცემას. მეიჯარესა და მოიჯარეს შორის დადებული იჯარის ძირითადი ხელშეკრულება თავისი თავდაპირველი პირობებით კვლავ რჩება ძალაში რაც იმას ნიშნავს, რომ ამ ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულებების სათანადო შესრულებაზე კვლავ მოიჯარეა პასუხისმგებელი.

ქვეიჯარის დროს მოიჯარესა და ქვემოიჯარეს შორის იდება ქვეიჯარის ხელშეკრულება, რომელიც განსაზღვრავს მათ შორის წარმოშობილ უფლება-მოვალეობებს და ამ უფლება-მოვალეობათა ფარგლებს.

ისევე, როგორც ქირავნობის ხელშეკრულების დროს ქვექირავნობის შემთხვევაში, ასევე იჯარის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე ქვეიჯარის ხელშეკრულების დროს ქვეიჯარის ხელშეკრულების მოქმედების ვადა არ შეიძლება აღემატებოდეს იჯარის ხელშეკრულების მოქმედების ვადას.

მოიჯარე პასუხს აგებს მეიჯარის წინაშე იმისათვის, რომ ქვემოიჯარემ ან დამქირავებელმა ნივთი სხვანაირად გამოიყენა, ვიდრე ეს მეიჯარის მიერ იყო ნებადართული. მეიჯარეს შეუძლია უშუალოდ შეაჩეროს ქვემოიჯარის ან დამქირავებლის მიერ ქონების ამგვარად გამოყენება.

შესაძლებელია იჯარის ხელშეკრულება, რომელიც დადებულია განსაზღვრული ვადით, ხელშეკრულების შეწყვეტის ვადის დადგომამდე მოიშალოს მოიჯარის მოთხოვნით. ასეთ შემთხვევაში, როდესაც მოიჯარე საიჯარო ურთიერთობის შეწყვეტამდე ქონებას უკან აბრუნებს, იგი საიჯარო ქირის გადახდისაგან მხოლოდ მაშინ თავისუფლდება, თუ თავის სანაცვლოდ შესთავაზებს ახალ გადახდისუნარიან და მეიჯარისათვის მისაღებ მოიჯარეს. ახალი მოიჯარე თანახმა უნდა იყოს, იჯარის ხელშეკრულება მიიღოს იმავე პირობებით. თუ მოიჯარე ვერ შესთავაზებს ასეთ მოიჯარეს, მან საიჯარო ქირა უნდა იხადოს საიჯარო ურთიერთობათა დასრულებამდე. თუ მიწის ნაკვეთის ან უფლების იჯარისას არ არის განსაზღვრული იჯარის ვადა, მაშინ ხელშეკრულების მოშლა დასაშვებია მხოლოდ საიჯარო წლის ბოლოსათვის. იგი შეიძლება მოიშალოს საიჯარო წლის დამთავრებიდან არა უგვიანეს ერთი თვისა. მნიშვნელოვანია, რომ ხელშეკრულების მოშლის ეს წესი გამოიყენება მაშინაც, როცა საიჯარო ურთიერთობა შეიძლება მოიშალოს კანონით დადგენილ ვადაზე ადრე.

მოიჯარის გარდაცვალების შემთხვევაში მოიჯარის, როგორც კანონისმიერ, ისე ანდერძისმიერ მემკვიდრეებს უფლება აქვთ გააგრძელონ საიჯარო ურთიერთობა იმავე ხელშეკრულების საფუძველზე. მემკვიდრეებს ამავდროულად უფლება აქვთ საიჯარო ურთიერთობა გააგრძელონ უშუალოდ თვითონ, ან დამხმარე პირების მეშვეობით. მემკვიდრეების მიერ საიჯარო ურთიერთობის გაგრძელების კიდევ ერთ-ერთი აუცილებელი პირობა არის ის, რომ მათ (მემკვიდრეებს) შეეძლოთ იჯარით გადაცემული ქონების სწორი გამოყენება. მოიჯარის გარდაცვალების შემთხვევაში როგორც მის მემკვიდრეებს, ისე მეიჯარეს შეუძლიათ საიჯარო ურთიერთობა მოშალონ კალენდარული წლის დამთავრებიდან ექვსი თვის ვადაში. მნიშვნელოვანია, რომ მემკვიდრეებს შეუძლიათ უარი განაცხადონ ხელშეკრულების მოშლაზე და მოითხოვონ საიჯარო ურთიერთობის გაგრძელება, თუ მათ უშუალოდ ან მესამე პირების მეშვეობით შეუძლიათ იჯარით გადაცემული ქონების სწორი სამეურნეო გამოყენება.

თუ მოიჯარე საიჯარო ურთიერთობის დამთავრების შემდეგ არ დააბრუნებს იჯარით აღებულ ქონებას, მაშინ მეიჯარეს შეუძლია მოითხოვოს დათქმული საიჯარო ქირის გადახდა ქონების დაბრუნების დაყოვნებისათვის. მეიჯარეს შეუძლია მოითხოვოს ასევე სხვა სახის ზიანის ანაზღაურებაც, რომელი ზიანიც მას მიადგა მაგალითად საიჯარო ქონების დაბრუნების ვადის გადაცილებით ან მისი დაუბრუნებლობით.

სასოფლო-სამეურნეო მიწის იჯარა

სასოფლო-სამეურნეო³² მიწის იჯარის ხელშეკრულებით მიწის ნაკვეთი სასოფლო-სამეურნეო მიზნით გადაეცემა სამეურნეო გამოყენებისათვის განკუთვნილ საცხოვრებელ ან სამეურნეო ნაგებობებთან (საწარმოსთან) ერთად ან ასეთი ნაგებობის გარეშე. სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების, ან ამ მიზნით გამოსაყენებელი მიწის იჯარით გადაცემის დროს მოიჯარის მიერ ხდება მხოლოდ სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების (სასურსათო) წარმოება, გადამუშავება და რეალიზაცია. იჯარით აღებული ობიექტების (იჯარის ხელშეკრულების საგნის) არასასოფლო-სამეურნეო მიზნით გამოყენება შესაძლებელია მხოლოდ მეიჯარესთან შეთანხმებით და კანონმდებლობით დადგენილი წესით. სასოფლო-სამეურნეო მიწის იჯარაზე ვრცელდება იჯარის წესები, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც სასოფლო-სამეურნეო მიწის იჯარისათვის სხვა რამ არ არის დადგენილი.

სასოფლო-სამეურნეო მიწის იჯარა და შესაბამისად იჯარის ხელშეკრულება იჯარის ერთ-ერთი სახეობაა, შესაბამისად თავისი ბუნებით იგი წარმოადგენს ორმხრივ, სასყიდლიან, კონსენსუალურ გარიგებას. მნიშვნელოვანია, რომ სასოფლო-სამეურნეო მიწის იჯარის ხელშეკრულება უნდა დაიდოს წერილობით. თუ ეს ფორმა არ არის დაცული, მაშინ ივარაუდება, რომ ხელშეკრულება დადებულია განუსაზღვრელი ვადით.

მხარეებმა საიჯარო ურთიერთობის დაწყებისას ერთობლივად უნდა შეადგინონ საიჯარო ქონების ნუსხა, რომელშიც აღინიშნება მისი ოდენობა და მდგომარეობა იჯარით გადაცემის მომენტისათვის. იგივე წესი გამოიყენება საიჯარო ურთიერთობის დამთავრებისას. ნუსხას ხელს უნდა აწერდეს ორივე მხარე და მითითებულ უნდა იქნეს მისი შედგენის თარიღი. მეიჯარემ საიჯარო ქონება მოიჯარეს უნდა გადასცეს ხელშეკრულებით გათვალისწინებული გამოყენებისათვის ვარგის მდგომარეობაში და შეინარჩუნოს იგი ამ მდგომარეობაში იჯარის მთელი ვადის მანძილზე. მოიჯარემ საკუთარი ხარჯებით უნდა განახორციელოს ქონების მიმდინარე რემონტი, შეაკეთოს საცხოვრებელი და სამეურნეო შენობები, გზები, თხრილები, მიწები, ღობეები. როგორც ზემოთ აღინიშნა მოიჯარე ვალდებულია იჯარით აღებული ქონება გამოიყენოს სამეურნეო დანიშნულებით.

³² სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწა – სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული მიწა, რომელიც გამოიყენება მეცენარეობისა და მეცხოველეობის პროდუქტების წარმოებისთვის, მასზე არსებული სამეურნეო და დამხმარე ნაგებობებით ან მათ გარეშე;

მეიჯარეს საიჯარო ურთიერთობებიდან გამომდინარე თავისი მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად აქვს გირავნობის უფლება მოიჯარის მიერ შემატებული ნივთებსა და საიჯარო ქონებიდან მიღებულ შემოსავალზე (ნაყოფზე).

თუ საიჯარო მიწაზე სტიქიური უბედურების, ან სხვა ფორსმაჟორული გარემოებების შედეგად (ბუნებრივია ამ შემთხვევაში ისეთი მოვლენები, როგორც არის გვალვა, წყალდიდობა, სეტყვა, ყინვა, მეხის დაცემა და სხვა მსგავსი მოვლენები ჩაითვლება ფორსმაჟორულ გარემოებად) მოიჯარეს მოსავლის ნახევარზე მეტი გაუნადგურდა, მას უფლება აქვს მოითხოვოს საიჯარო ქირის შესაბამისი პროპორციით შემცირება. საიჯარო ქირის შემცირების მოთხოვნის უფლება მოიჯარეს აქვს მხოლოდ ზარალის ოდენობისა და მიზეზების შესახებ მოსავლის აღებამდე გაფორმებული აქტის საფუძველზე.

მეიჯარე ვალდებულია მოიჯარეს აუნაზღაუროს საიჯარო ხელშეკრულებით გათვალისწინებული საიჯარო ქონების მდგომარეობის (მათ შორის მიწის) გაუმჯობესებისათვის გაწეული კაპიტალური ხარჯები. ზემოხსენებული ხარჯების გარდა, სხვა საჭირო ხარჯები, რომლებზედაც მეიჯარემ თანახმობა განაცხადა, მან უნდა აუნაზღაუროს მოიჯარეს საიჯარო ურთიერთობის დამთავრებისას.

თუ საიჯარო ურთიერთობა წყდება საიჯარო წლის განმავლობაში, მაშინ მეიჯარემ უნდა აუნაზღაუროს მოიჯარეს მეურნეობის სათანადოდ წარმოების წესების თანახმად ჯერ კიდევ აუღებელი, მაგრამ იჯარის მიმდინარე წლის ბოლომდე ასაღები მოსავლის ღირებულება.

სასოფლო-სამეურნეო იჯარის ხელშეკრულების ვადის გასვლის შემდეგ მოიჯარემ თავის შემცველ მოიჯარეს უნდა დაუტოვოს ნაგებობა სათანადო მდგომარეობაში, ხოლო მოწყობილობა და სასოფლო-სამეურნეო პროდუქცია – იმ ოდენობით, რომელიც აუცილებელია მეურნეობის გასაგრძელებლად მომავალი წლის მოსავლის აღებამდე. იმ შემთხვევაში, როდესაც მოიჯარე ვალდებულია პროდუქცია დატოვოს მეტი ოდენობით ან უკეთესი ხარისხისა, ვიდრე მან იჯარის დაწყებისას მიიღო, მას შეუძლია მეიჯარეს მოსთხოვოს ღირებულების ანაზღაურება.

მოიჯარე ვალდებულია საიჯარო ურთიერთობის დამთავრების შემდეგ იჯარით აღებული ქონება დააბრუნოს ისეთ მდგომარეობაში, რომელიც უზრუნველყოფს დაბრუნებამდე არსებული მეურნეობის სათანადოდ გაგრძელებას.

მოიჯარეს უფლება აქვს გამოაცალკევოს ის მოწყობილობა, რომლითაც მან იჯარით აღებული ქონება აღჭურვა. მეიჯარეს შეუძლია გამოაცალკეების უფლება შეცვალოს შესაბამისი ანაზღაურებით, გარდა იმ შემთხვევისა, როცა მოიჯარეს აქვს გამოაცალკეებისთვის პატივსადები ინტერესი. შეთანხმება, რომელიც გამორიცხავს მოიჯარის ზემოგათვალისწინებულ უფლებას, ნამდვილია მხოლოდ მაშინ, თუ ასეთი შეთანხმება ითვალისწინებს შესაბამის ანაზღაურებას.

მოიჯარეს შეუძლია მოსთხოვოს მეიჯარეს საიჯარო ურთიერთობის გაგრძელება, თუ:

- მეურნეობის იჯარა მოიჯარის მეურნეობისათვის წარმოადგენს საარსებო საფუძველს;
- მიწის ნაკვეთი სასიცოცხლოდ აუცილებელია მოიჯარის მეურნეობის შესანარჩუნებლად და იჯარის მოშლა, თუნდაც ხელშეკრულების შესაბამისად, მოიჯარისა თუ მისი ოჯახისათვის იმდენად მტკივნეულია, რომ მას არა აქვს გამართლება თვით მეიჯარის პატივსადები ინტერესებითაც კი.

ისევე როგორც სხვა მრავალი ხელშეკრულების დროს, საიჯარო ურთიერთობა (იჯარის ხელშეკრულება) წყდება ხელშეკრულების ვადის გასვლით. სამ წელზე მეტი ვადით დადებული ხელშეკრულება შეიძლება გაგრძელდეს განუსაზღვრელი ვადით, თუ ერთი მხარის წინადადებაზე გაგრძელდეს საიჯარო ურთიერთობა - მეორე მხარე უარს არ იტყვის სამი თვის განმავლობაში. წინადადება და მასზე უარი უნდა გაფორმდეს წერილობით.

თუ იჯარის ვადა არ არის განსაზღვრული, მაშინ ხელშეკრულების ყოველ მხარეს შეუძლია საიჯარო წლის დაწყებიდან არა უგვიანეს ათი დღისა განაცხადოს მომდევნო საიჯარო წლისათვის იჯარის ხელშეკრულების მოშლის თაობაზე. საიჯარო წლად ითვლება კალენდარული წელი. თუკი მხარეები შეთანხმდნენ უფრო მცირე ვადაზე, მაშინ საჭიროა ამის წერილობით გაფორმება. იმ შემთხვევებში, როდესაც საიჯარო ურთიერთობა შეიძლება შეწყდეს კანონით დადგენილ ვადაზე ადრე, მაშინ იგი დასაშვებია მხოლოდ საიჯარო წლის დამთავრებისათვის.

§8
ფრენშაიზინგი

ფრენშაიზინგის ცნება მოცემულია საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 607-ე მუხლში: „ფრენშაიზინგის ხელშეკრულება გრძელვადიანი ვალდებულებითი ურთიერთობაა, რომლითაც დამოუკიდებელი საწარმოები ორმხრივად კისრულობენ, საჭიროების მიხედვით, სპეციფიკურ ვალდებულებათა შესრულების გზით ხელი შეუწყონ საქონლის წარმოებას, გასაღებასა და მომსახურებათა განხორციელებას“. ტერმინი „ფრენშაიზინგი“ ფრანგული სიტყვა „ფრანშიზა“-დან მომდინარეობს და თავის მხრივ პრივილეგიას, შეღავათს ნიშნავს. მიუხედავად მისი ეტიმოლოგიური წარმომავლობისა ფრენშაიზინგი, როგორც კომერციული საქმიანობის მეთოდი და ხელშეკრულების სპეციფიური სახეობა თავდაპირველად აშშ-ში აღმოცენდა. სხავასხვა ქვეყნის კანონმდებლობა ყველა შემთხვევაში არაერთგვაროვან შინაარსობრივ შევსებას აძლევს ფრენშაიზინგს. ასევე სხვადასხვაგვარად განმარტავენ მას შესაბამისი (ვიწრო პროფილის მქონე) ასოციაციები. ასე მაგალითად დიდი ბრიტანეთის ფრენშაიზინგის ასოციაცია თავისებურად საზღვრავს ფრენშაიზინგს: ეს არის საკონტროლო ლიცენზია, გაცემული ერთი პირის მიერ (ფრენშაიზის მიმცემი) მეორის მიმართ (ფრენშაიზის მიმღები), რომელიც:

- აძლევს უფლებას ან აიძულებს ფრენშაიზის მიმღებს ფრენშაიზინგის პერიოდში დასაქმებულ იქნას განსაზღვრული ბიზნესით, გამოიყენოს სპეციფიური სახელწოდება, რომელიც ეკუთვნის ფრენშაიზის მიმცემს; აძლევს ნებას ფრენშაიზის მიმცემს ფრენშაიზინგის ხელშეკრულების პერიოდში განახორციელოს კონტროლი განსაზღვრულ ბიზნესზე, რომელიც ფრენშაიზინგის ხელშეკრულების საგანია; აიძულებს ფრენშაიზის მიმცემს დახმარება გაუწიოს ფრენშაიზის მიმღებს ბიზნესის წარმართვაში, რომელიც ხელშეკრულების საგანია; აიძულებს ფრენშაიზის მიმღებს რეგულარულად გადაუხადოს ფრენშაიზის მიმცემს ფრენშაიზინგის ხელშეკრულების პერიოდში განსაზღვრული ფულადი ანაზღაურება იმ საქონლისა და მომსახურებობისათვის, რასაც ფრენშაიზის მიმცემი უწევს ფრენშაიზის მიმღებს; გარიგება ჰოლდინგურ და მის შვილობილ კომპანიებს შორის არ არის ჩვეულებრივი, ან შვილობილ კომპანიებსა და ერთ ჰოლდინგურ კომპანიას შორის, ან კერძო პირსა და კომპანიას შორის, რომელიც მას უწევს კონტროლს.

დღევანდელ დღეს საქართველოში ფრენშაიზინგის ხელშეკრულება და შესაბამისად ამ ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამართალურთიერთობანი სულ უფრო და უფრო ინტენსიურად იკიდებს ფეხს.

ფრენშაიზინგის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამართალურთიერთობების წარმატებული მაგალითია ფირმა „მაცდონალდსი“-ს რესტორნების ქსელი, რომელიც მსოფლიოს სხვადასხვა კუთხეში მდებარე რამოდენიმე ათას რესტორანს აერთიანებს. დღევანდელ დღეს უკვე საკმაოდ ბევრი კომპანია მოქმედებს ამ ხელშეკრულებით მისთვის მინიჭებული უფლებამოსილების ფარგლებში.

ფრენშაიზინგის ხელშეკრულება თავისი ბუნებით კონსენსუალური და სასყიდლიანი გარიგებაა. ფრენშაიზინგის ხელშეკრულებით ფრენშაიზის მიმცემი ვალდებულია ფრენშაიზის მიმღებს წარუდგინოს მის მიერ გამოყენებული ფორმით არამატერიალური ქონებრივი უფლებები, სასაქონლო (სავაჭრო) ნიშნები, ნიშუშები, შეფუთვა, საქონლის წარმოების, შეძენის, გასაღებისა და საქმიანობის ორგანიზაციის კონცეფცია, ასევე სხვა ინფორმაცია, რომელიც საჭიროა (საქონლის, პროდუქციის) გასაღებისთვის ხელშესაწყობად. ფრენშაიზის მიმცემი ვალდებულია დაიცვას ერთიანი მოქმედების სისტემა მესამე პირთა ჩარევებისაგან, განუწყვეტლივ განავითაროს იგი და საქმიანი ჩვევების გაზიარებით, ინფორმაციების მიწოდებითა და კვალიფიკაციის ამაღლებით მხარი დაუჭიროს ფრენშაიზის მიმღებს.

ფრენშაიზის მიმღები თავის მხრივ ვალდებულია გადაიხადოს საზღაური, რომლის ოდენობაც არსებითად გამოითვლება ფრენშაიზინგის სისტემის განხორციელებაში შეტანილი წვლილის გათვალისწინებით, კეთილსინდისიერი მეწარმის გულისხმიერებით აქტიურად განახორციელოს საქმიანობა, მიიღოს მომსახურება და შეიძინოს საქონელი ფრენშაიზის მიმცემის ან მის მიერ დასახელებულ პირთა მეშვეობით, თუკი ეს უშუალო კავშირშია ხელშეკრულების მიზანთან.

ხელშეკრულების დადებისას მხარეებმა დაუფარავად და სრულყოფილად უნდა გააცნონ ერთმანეთს ფრენშაიზინგთან დაკავშირებული საქმის გარემოებანი, განსაკუთრებით კი - ფრენშაიზინგის სისტემა, და ერთმანეთს კეთილსინდისიერად მისცენ ინფორმაცია. ისინი ვალდებული არიან არ გათქვან მათთვის განდობილი ინფორმაცია მაშინაც კი, როცა ხელშეკრულება არ დაიდება.

ფრენშაიზინგის ხელშეკრულება ნამდვილობისათვის საჭიროებს წერილობით ფორმას. გარდა მხარეთა ორმხრივი ვალდებულებების, ხელშეკრულების ხანგრძლივობის, მოშლის ან ვადის გაგრძელებისა და ხელშეკრულების სხვა არსებითი ელემენტების თვალნათლივ აღნიშვნისა, მხარეებმა ხელშეკრულების

ტექსტში უნდა შეიტანონ ფრენშაიზინგის სისტემის სრულყოფილი აღწერა.

ხელშეკრულების ხანგრძლივობა განისაზღვრება მხარეთა მიერ იმ მოთხოვნილებათა გათვალისწინებით, რომლებიც დაკავშირებულია მოცემული საქონლისა და მომსახურების გასაღებასთან. იმ შემთხვევაში თუ ხელშეკრულების ხანგრძლივობა აღებატება ათ წელს, ყოველი მხარე უფლებამოსილია მოშალოს ხელშეკრულება მოშლისთვის აუცილებელი ერთწლიანი ვადის დაცვით. თუ არც ერთი მხარე არ იყენებს ხელშეკრულების მოშლის ამ უფლებას, ხელშეკრულება გაგრძელდება ორი წლით. ვადის გასვლის გამო ან მხარეთა ინიციატივით ხელშეკრულების მოშლის შემთხვევაში მხარეები უნდა შეეცადონ საკმისი ურთიერთობების ფაქტობრივ დამთავრებამდე ურთიერთდობის პრინციპების დაცვით გააგრძელონ ხელშეკრულება იმავე ან შეცვლილი პირობებით.

სახელშეკრულებო ურთიერთობების დამთავრების შემდეგაც მხარეები ვალდებული არიან ერთმანეთს გაუწიონ ლოიალური კონკურენცია. ამ ფარგლებში ფრენშაიზის მიმღების მიმართ შეიძლება დაწესდეს განსაზღვრული ტერიტორიის ფარგლებში კონკურენციის აკრძალვა, რომელიც არ შეიძლება აღებატებოდეს ერთ წელს. თუ კონკურენციის აკრძალვამ შეიძლება საფრთხე შეუქმნას პროფესიულ საქმიანობას, ფრენშაიზის მიმღებს უნდა მიეცეს შესაბამისი ფინანსური კომპენსაცია, მიუხედავად ხელშეკრულების ვადის დამთავრებისა.

ფრენშაიზის მიმღემი პასუხს აგებს ფრენშაიზის სისტემით გათვალისწინებული უფლებებისა და ინფორმაციისათვის. თუ იგი ბრალულად არღვევს სახელშეკრულებო ვალდებულებას, ფრენშაიზის მიმღები უფლებამოსილია შეამციროს საზღაური. შემცირების ოდენობა საბოლოოდ უნდა განისაზღვროს დამოუკიდებელი ექსპერტის დასკვნით, რომლის ხარჯებიც ეკისრებათ მხარეებს.

§9

თხოვების ხელშეკრულება

თხოვების ხელშეკრულება განეკუთვნება იმ ხელშეკრულებათა რიცხვს, რომელშიც თითოეული ჩვენთაგანი პრაქტიკულად ყოველდღე ღებულობს მონაწილეობას. თხოვების ხელშეკრულებათა უმრავლესობა იდება ზეპირი ფორმით და ეს ბუნებრივია, ვინაიდან იმ შემთხვევაში, თუ მის მიმართ არ იქნებოდა დაგენილი ფორმის თავისუფლების პრინციპი, იგი დაკარგავდა თავის

პრაქტიკულ გამოყენების ხიზლს. სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით, თხოვების ხელშეკრულებით გამნათხოვრებელი კისრულობს ვალდებულებას გადასცეს მონათხოვრეს ქონება დროებით უსასყიდლო სარგებლობისათვის. როგორც ვხედავთ თხოვების ხელშეკრულებაში ორი მხარე მონაწილეობს. გამნათხოვრებელი და მონათხოვრე.

გამნათხოვრებლის უფლებაა უსასყიდლო სარგებლობაში გადასცეს სხვას (ხელშეკრულების მეორე მხარეს) ნივთი (ხელშეკრულების საგანი) ან ქონებრივი ხასიათის რომელიმე უფლება, ხოლო თავის მხრივ მისი (გამნათხოვრებლის) ვალდებულებაა უზრუნველყოს, რომ გადასაცემი უფლება უზარვეზო იყოს, ხოლო ნივთი - უნაკლო. გამნათხოვრებელი პასუხს აგებს მხოლოდ განზრახ ან უხეში გაუფრთხილებლობით მიყენებული ზიანისათვის.

იმ შემთხვევაში თუ გამნათხოვრებელი შეგნებულად არ უმხელს მონათხოვრეს უფლების ხარვეზს ან ნათხოვარი ნივთის ნაკლს, მაშინ იგი ვალდებულია აუნაზღაუროს მონათხოვრეს მიყენებული ზიანი.

მონათხოვრეს არ შეუძლია ნათხოვარი ნივთით სხვაგვარად ისარგებლოს, ვიდრე ეს თხოვების ხელშეკრულებით პირდაპირ არის განსაზღვრული. მას არა აქვს უფლება ნივთი სარგებლობისათვის გადასცეს მესამე პირს გამნათხოვრებლის თანხმობის გარეშე.

მნიშვნელოვანია, რომ მონათხოვრემ უნდა გასწიოს ნათხოვარი ნივთის მოვლისათვის საჭირო ჩვეულებრივი ხარჯები. გამნათხოვრებლის მოვალეობა სხვა ხარჯების ანაზღაურების თაობაზე განისაზღვრება დავალების გარეშე სხვისი საქმეების შესრულების წესებით.

ნათხოვარი ნივთის ცვლილებებისა თუ გაუარესებისათვის მონათხოვრე პასუხს არ აგებს, თუკი ეს გამოწვეულია ხელშეკრულების შესატყვისი სარგებლობით.

მონათხოვრე მოვალეა თხოვების ხელშეკრულებით დადგენილი ვადის გასვლის შემდეგ ნათხოვარი ნივთი უკან დააბრუნოს. იმ შემთხვევაში თუ ხელშეკრულებით ვადა არ არის განსაზღვრული, მაშინ გამნათხოვრებელს შეუძლია ნივთი დაიბრუნოს გამიზნული სარგებლობისათვის საჭირო დროის გასვლის შემდეგ. ხოლო, თუკი მიზანი არ არის განსაზღვრული, მაშინ მას შეუძლია ნებისმიერ დროს მოითხოვოს მისი დაბრუნება. მნიშვნელოვანია, რომ მონათხოვრეს თხოვების ხელშეკრულების მოქმედების ნებისმიერ დროს შეუძლია ნივთი დააბრუნოს უკან.

თუ მონათხოვრე გარდაიცვალა, ან გამნათხოვრებელი გაუთვალისწინებელი გარემოების გამო საჭიროებს ნივთს, მას შეუძლია მოშალოს ხელშეკრულება.

§10

სესხის ხელშეკრულება

სესხის ხელშეკრულებით გამსესხებელი საკუთრებაში გადასცემს მსესხებელს ფულს ან სხვა გვაროვნულ ნივთს, ხოლო მსესხებელი კისრულობს დააბრუნოს იმავე სახის, ხარისხისა და რაოდენობის ნივთი. სესხის ხელშეკრულებით, როგორც ეხედავთ შესაძლებელია ყველა იმ გვაროვნული ნივთის გადაცემა, რომელიც არ არის ამოღებული სამოქალაქო ბრუნვიდან. მნიშვნელოვანია, რომ სასესხო ურთიერთობაში საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ორ თავში არის მოწესრიგებული. სამოქალაქო კოდექსის მეცხრე თავი ეძღვნება სესხს, ხოლო ოცდამეერთე თავში საუბარია საბანკო კრედიტზე და ანაბარზე. პირველ შემთხვევაში ყურადღება მახვილდება საყოფაცხოვრებო ხასიათის სასესხო ურთიერთობათა მარეგულირებელ ზოგად ნორმებზე, რომელიც ამავდროულად შესაძლებელია გამოყენებულ იქნას პრაქტიკულად ყველა სახის სასესხო ურთიერთობათა მიმართ, მიუხედავად მასში მონაწილე სუბიექტებისა.

სესხის ხელშეკრულების თავისებურებებზე საუბრისას, უპირველეს ყოვლისა აღსანიშნავია, რომ სესხის ხელშეკრულება შესაძლებელია მივიჩნიოთ ცალმხრივ, რეალური ხასიათის ხელშეკრულებად, ვინაიდან, მისი მონაწილეებიდან, მხოლოდ ერთი მხარე კისრულობს განსაზღვრული მოქმედებების შესრულებას (სესხად მიღებული ფულის ან გვაროვნული ნივთის უკან დაბრუნება). მეორე მხარეს კი შესაბამისი უფლება გააჩნია (გამსესხებელი უფლებამოსილია მსესხებლისაგან მოითხოვოს ნასესხების დაბრუნება). სესხის ხელშეკრულება განეკუთვნება რეალურ გარიგებათა რიცხვს, იმიტომ, რომ სესხის ხელშეკრულება დადებულია ჩაითვლება მხოლოდ მაშინ, როდესაც გამსესხებელი გადასცემს მსესხებელს (სესხის სახით) ფულს ან სხვა გვაროვნულ ნივთს (ხელშეკრულების საგანს). მხოლოდ შეთანხმება სესხის თაობაზე არ ითვლება ხელშეკრულების დადებად, შეთანხმებასთან ერთად აუცილებელია ხელშეკრულების საგნის გადაცემა, ვინაიდან სესხის ხელშეკრულება ვერ იქნება დადებული, თუ საამისოდ არ არის გამოვლენილი გამსესხებელის შესაბამისი ნება და მოქმედება.³³ სესხის ხელშეკრულების მიზანია საკუთრების უფლების

³³ ავტორთა კოლექტივი. (2002). *საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეოთხე* (ვლ. ჭანტურია, რედ.) თბილისი: გამომცემლობა „სამართალი“. გვ. 228.

მოპოვება ნასესხებ ფულზე ან ნივთზე. მსესხებელს უფლება აქვს ნასესხები ქონება განკარგოს თავისი შეხედულებისამებრ და მის გამცემს (გამსესხებელს) უფლება არა აქვს უკანვე გამოითხოვოს იგი. ამიტომ სესხის გაცემისას მსესხებელი ხდება ნასესხები ფულის ან ნივთის მესაკუთრე. აქედან გამომდინარე, სესხის დაბრუნებისას მსესხებელმა უნდა დააბრუნოს იგივე არა იგივე ნივთი, რომელიც გაიცა, არამედ მსგავსი-იგივე სახის, ხარისხისა და რაოდენობის. ეს მოთხოვნა ასევე სამართლიანია, ვინაიდან გაცემულ იქნა გვაროვნული ნივთი და ამავდროულად იგი გაიცა საკუთრების უფლებით, რაც ლოგიკურად მის მოხმარებას, განკარგვას გულისხმობს.

სესხის ხელშეკრულების ფორმასთან მიმართებაში კანონმდებელი განამტკიცებს ფორმის თავისუფლების პრინციპს, რაც იმას ნიშნავს, რომ სესხის ხელშეკრულება შესაძლებელია დადებულ იქნას, როგორც ზეპირი, ისე წერილობითი ფორმით. პრაქტიკაში საკმაოდ ბევრია შემთხვევები, როდესაც სესხის ხელშეკრულება დადებულია ზეპირი ფორმით. ამ შემთხვევებში სასამართლო საქმის წარმოებისას საკმაოდ რთულია ხელშეკრულების არსებობა-არარსებობის დადგენა. იმისათვის, რომ დაცული იყოს სამოქალაქო სამართლებრივი ურთიერთობანი, კანონმდებელი განსაზღვრავს და ადგენს, რომ იმ შემთხვევაში, როდესაც სესხის ხელშეკრულება დადებულია ზეპირი ფორმით, მისი ნამდვილობა არ შეიძლება დადგინდეს მხოლოდ მოწმეთა ჩვენებებით. იმ შემთხვევაში, თუ სამოქალაქო კოდექსში არ იქნებოდა ზემოაღნიშნული სამართლის ნორმა, შესაძლებელი იქნებოდა; მრავალი არაკეთილსინდისიერი პირის მიერ ზეპირი ხელშეკრულების არსებობის იმიტირება, როდესაც სასამართლოში საქმის განხილვის დროს მოყვანილ იქნებოდა რამოდენიმე პირი, რომელიც "დაადასტურებდა" სესხის ხელშეკრულების არსებობას, იმ დროს, როდესაც ასეთი ხელშეკრულება საერთოდ არ დადებულა. ზუსტად ასეთი სიტუაციების აღმოფხვრისათვის არის დათქმა, რომ ზეპირი ფორმით დადებული სესხის ხელშეკრულების ნამდვილობა არ შეიძლება დადგინდეს მხოლოდ მოწმეთა ჩვენებებით (სსკ 624-ე მუხლი). იმ შემთხვევაში, როდესაც სესხის ხელშეკრულება დადებულია ზეპირი ფორმით, იმისათვის რომ დადგინდეს მისი არსებობა აუცილებელია მაგალითად ე.წ. სავალო ხელწერილის არსებობა ან სხვა წერილობითი დოკუმენტის არსებობა, რომელი დოკუმენტის ძალითაც შესაძლებელია დადგინდეს მსესხებლის მიერ გამსესხებლის მიერ ვალდებულების არსებობა, აღიარება, ვალდებულების შესრულების გადავადება

და ა.შ.

სესხის ხელშეკრულება შესაძლებელია იყოს როგორც სასყიდლიანი, ასევე უსასყიდლო. იმ შემთხვევაში თუ მხარეები მიიჩნევენ, რომ მათ შორის დადებული (დასადები) სესხის ხელშეკრულება სასყიდლიანია, მათ შეთანხმებაზე დამოკიდებული სესხით სარგებლობისათვის გათვალისწინებულ იქნას სასესხო თანხის განსაზღვრული ოდენობა, ამასთან ერთად მხარეთა შეთანხმებაზე დამოკიდებული პროცენტის ოდენობის განსაზღვრა.

სესხის ხელშეკრულების შესრულება ნიშნავს მხარეთა მიერ უფლება-მოვალეობების ამოწურვას. ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულებების სრულად და ჯეროვნად შესრულება თავის მხრივ ასევე დაკავშირებულია შესრულების ვადასთან თუ სესხის ხელშეკრულებით ვალის დაბრუნების ვადა პირდაპირ განსაზღვრული არ არის, მაშინ ვალი დაბრუნებულ უნდა იქნეს კრედიტორის ან მოვალის მიერ ხელშეკრულების შეწყვეტისას. ამ დროს საქმე გვაქვს ხელშეკრულების ცალმხრივ შეწყვეტასთან. კანონმდებელი ასეთი შემთხვევებისთვის ადგენს ხელშეკრულების შეწყვეტის სამთვიან ვადას. იმ შემთხვევაში, თუ პროცენტები არ არის შეპირებული, მოვალეს (მსესხებელს) შეუძლია ვალი დააბრუნოს ვადამდე. იმ შემთხვევებში, როდესაც ხელშეკრულებით გათვალისწინებულია პროცენტის გადახდის ვალდებულება სესხის ვადამდე დაბრუნება დასაშვებია მხოლოდ მხარეთა წინასწარი შეთანხმებით, ან გამსესხებლის თანხმობით. სესხის ხელშეკრულების უმრავლესობაში (სადაც სესხით სარგებლობისათვის დადგენილია გარკვეული პროცენტი) პროცენტის გადახდა დაკავშირებულია დროის გარკვეული მონაკვეთის გასვლასთან. ხშირ შემთხვევაში ეს არის ყოველთვიური მონაკვეთი, რაც იმას ნიშნავს, რომ ყოველი თვის გასვლისთანავე (სესხით სარგებლობის თვე) მსესხებელი გამსესხებელს უბდის შესაბამის პროცენტს. იმ შემთხვევებში, სადაც ხელშეკრულება არ ადგენს პროცენტის ყოველთვიურ გადახდის წესს, ხოლო პროცენტი დაანგარიშებულია სესხით სარგებლობის ყოველი წლისათვის, მაშინ პროცენტ(ებ)ი გადახდილ უნდა იქნეს ყოველი წლის გასვლის შემდეგ. ხოლო იმ შემთხვევაში, როდესაც სესხი წინასწარ არის ვადით განსაზღვრული, მაშინ ვალიცა და პროცენტიც გადახდილ უნდა იქნეს ვადის დადგომისას.

მნიშვნელოვანია, რომ კანონმდებელი გამსესხებელს აძლევს უფლებას დაუყოვნებლივ მოითხოვოს ვალის დაბრუნება, თუ მსესხებლის ქონებრივი მდგომარეობა არსებითად უარესდება, რითაც საფრთხე შეექმნება სესხის დაბრუნების მოთხოვნას. ეს უფლება მაშინაც არსებობს, თუ მსესხებლის ქონებრივი მდგომარეობის გაუარესება წინ უსწრებდა ხელშეკრულების დადებას,

ხოლო გამსესხებლისათვის იგი ცნობილი გახდა მხოლოდ ხელშეკრულების დადების შემდეგ.

მნიშვნელოვანია ასევე ის, რომ სესხის შეპირებისას დამპირებელს შეუძლია უარი თქვას სესხის მიცემაზე, თუ მეორე მხარის ქონებრივი მდგომარეობა იმდენად გაუარესდა, რომ შეიძლება საფრთხე შეექმნას ვალის დაბრუნებას. სესხის შეპირება უნდა გაფორმდეს წერილობით.

მაგალითისთვის გთავაზობთ ორ (სესხის) ხელშეკრულებას. რაც შეეხება სესხს (როგორც საბანკო პროდუქტის ერთ-ერთ სახეობას, ამაზე საუბარი გვექნება მომდევნო ლექციების დროს, როდესაც განვიხილავთ საბანკო სამართლის მომწესრიგებელ სამართალმდგომარეობებს.

§11

ნარდობის ხელშეკრულება

ნარდობის ხელშეკრულება წარმოადგენს ორმხრივ, კონსენსუალურ და სასყიდლიან გარიგებას.

ნარდობის ხელშეკრულებით მენარდე კისრულობს შეასრულოს ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაო, ხოლო შემკვეთი ვალდებულია გადაუხადოს მენარდეს შეთანხმებული საზღაური. მნიშვნელოვანია, რომ ნარდობის ხელშეკრულება განვასხვავოთ შრომის ხელშეკრულებისგან და მომსახურების ხელშეკრულებისაგან.

ნარდობისა და შრომის ხელშეკრულებებს შორის შემდეგი განსხვავებებია:

ნარდობის ხელშეკრულების საგანს წარმოადგენს მენარდის შრომის შედეგი, ამასთან მენარდის შრომა მიმართული უნდა იქნეს კონკრეტული ნივთ(ებ)ის შექმნისაკენ (მაგალითად: შენობა-ნაგებობის აშენება) ან/და ნივთ(ებ)ის შევლა/აღდგენისაკენ (შეკეთება, გადაკეთება, აღდგენა), ხოლო შრომის ხელშეკრულებით დასაქმებული ვალდებულია შეასრულოს შრომის ხელშეკრულებით მისი თანამდებობიდან გამომდინარე მასზე დაკისრებული პროფესიული საქმიანობა. შრომის ხელშეკრულებით არ არის განსაზღვრული დასაქმებულის მიერ კონკრეტული შედეგის მიღწევის აუცილებლობა და ბუნებრივია ეს შედეგი არ წარმოადგენს შრომის ხელშეკრულების საგანს.

ნარდობის ხელშეკრულებაში მენარდე ქონებრივად და ორგანიზაციულად დაუკიდებელია შემკვეთისაგან და მას არ ექვემდებარება. მენარდე სამუშაოს ასრულებს, როგორც წესი პირადად და საკუთარი რისკით. შრომის

ხელშეკრულებით კი დასაქმებული ექვემდებარება უშუალოდ დამსაქმებელს. ის ასევე ექვემდებარება შრომის შინაგანაწესს და ამ შინაგანაწესის შესაბამისად ასრულებს მასზე შრომის ხელშეკრულებით დაკისრებულ მოვალეობებს.

ნარდობის ხელშეკრულების მხარეები არიან მენარდე და შემსრულებელი, სადაც თითოეული მხარე შესაძლებელია იყოს როგორც ფიზიკური პირი, ისე იურიდიული პირი, ხოლო შრომის ხელშეკრულების დროს დასაქმებული არის ფიზიკური პირი.

რაც შეეხება ნარდობის ხელშეკრულებასა და მომსახურების ხელშეკრულების მსგავსებას და მათ განსხვავებას უნდა აღინიშნოს, რომ ნარდობის ხელშეკრულების საგანს წარმოადგენს მენარდის მიერ შესრულებული სამუშაოს შედეგი, ხოლო მომსახურების ხელშეკრულების დროს ხელშეკრულების საგანს ძირითადად წარმოადგენს უშუალოდ გასაწევი მომსახურება.

ნარდობის ხელშეკრულება შესაძლებელია მიზნად ისახავდეს რთული სამუშაოების შესრულებას, ისეთის, როგორც არის მრავალბინიანი სახლის აშენება. ნარდობის ხელშეკრულების დროს თუ ნარდობა ითვალისწინებს რაიმე ნაკეთობის დამზადებას და მენარდე მას ამზადებს თავის მიერ შეძენილი მასალით, მაშინ იგი შემკვეთს გადასცემს საკუთრებას დამზადებულ ნაკეთობაზე. ხოლო იმ შემთხვევაში, როდესაც დამზადებულია გვაროვნული ნივთი გამოიყენება ნასყიდობის წესები. ნარდობასთან დაკავშირებული ხარჯთაღრიცხვის შედგენა არ ანაზღაურდება გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც მხარეთა შეთანხმება ითვალისწინებს ამას.

ნარდობის ხელშეკრულება ყოველთვის არის სასყიდლიანი ხელშეკრულება. ეს გამომდინარეობს თვით ნარდობის ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნებიდან. ნარდობის ხელშეკრულების დროს ანაზღაურება უსიტყვოდ ითვლება შეთანხმებულად, თუ გარემოებების მიხედვით ნარდობა მხოლოდ ანაზღაურებითაა მოსალოდნელი. იმ შემთხვევაში, როდესაც ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოს შესრულებისათვის ანაზღაურების ოდენობა შეთანხმებული არ არის, ტარიფის არსებობისას შეთანხმებულად მიიჩნევა სატარიფო განაკვეთი, ხოლო, თუ ტარიფები არ არსებობს, მაშინ - ჩვეულებრივი ანაზღაურება.

როგორც აღინიშნა, სამუშაოების შესრულების დროს ნარდობის ხელშეკრულების ფასის განსაზღვრისათვის საჭიროა სპეციალური დოკუმენტის ხარჯთაღრიცხვის შედგენა. ხარჯთაღრიცხვა მოიცავს სამუშაოების ცალკეული

ეტაპების, სახეებისა და დანახარჯების მიხედვით ანაზღაურების რაოდენობას ცალ-ცალკე და საბოლოო შეფასებას. ხარჯთაღრიცხვა შესაძლებელია იყოს მყარი (შემთხვევა, როდესაც ხარჯთაღრიცხვაში ზუსტად არის განსაზღვრული, როგორც განხორციელებული სამუშაოთა ჩამონათვალი, ისე თითოეული სამუშაოს ღირებულება და ასევე მთლიანობაში ყველა განხორციელებული სამუშაოს ჯამური ღირებულება (ფასი)), ხოლო მიახლოებითი ხარჯთაღრიცხვასთან გვაქვს საქმე მაშინ, როდესაც მოცემულია (დაანგარიშებულია) დაახლოებითი ღირებულება იმ სამუშაოების, რომლებიც უნდა განხორციელდეს. მაშინ, როდესაც საქმე გვაქვს მიახლოებით ხარჯთაღრიცხვასთან შესაძლებელია, სამი სავარაუდო შედეგის დადგომა, ერთია, როდესაც მიახლოებით ხარჯთაღრიცხვაში მოცემული დაანგარიშებანი პრაქტიკულად იმის იდენტურია რაც რეალურად არსებული დანახარჯი, მეორე შემთხვევაში იგი ნაკლებია რეალურ დანახარჯებზე, ხოლო მესამე შემთხვევაში აღემატება რეალურ დანახარჯებს. შესაძლოა დანახარჯები (ან ის თანხა, რომლის გადახდასაც მენარდე სთხოვს შემკვეთს) მნიშვნელოვნად აღემატება იმ თანხის ოდენობას, რომელიც მოცემული იყო მიახლოებულ ხარჯთაღრიცხვაში. ასეთ შემთხვევებში როდესაც მენარდე მიახლოებით ხარჯთაღრიცხვას მნიშვნელოვნად გადააჭარბებს, მას შეუძლია მოითხოვოს მხოლოდ შეთანხმებული საზღაური, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა გადახარჯების წინასწარ გათვალისწინება შეუძლებელი იყო.

მიახლოებითი ხარჯთაღრიცხვის ისეთი გაზრდის შესახებ, რომლის გათვალისწინებაც შეუძლებელი იყო ხელშეკრულების დადებისას, მენარდემ დაუყოვნებლივ უნდა შეატყობინოს შემკვეთს (იგულისხმება პირველივე შესაძლებლობა იმ კომუნიკაციის საშუალებებით რა კომუნიკაციის საშუალებებსაც იყენებდნენ მხარეები თავიანთ საქმიან ურთიერთობებში). იმ შემთხვევაში, თუ შემკვეთი წყვეტს ხელშეკრულებას ხარჯთაღრიცხვის გაზრდის გამო, მაშინ იგი ვალდებულია აანაზღაუროს შესრულებული სამუშაო მიახლოებითი ხარჯთაღრიცხვის მიხედვით.

მენარდემ პირადად უნდა შეასრულოს ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაო მხოლოდ იმ შემთხვევებში, როცა ეს გამომდინარეობს კონკრეტული გარემოებებიდან ან სამუშაოს ხასიათიდან (სსკ 632-ე მუხლი). პრაქტიკაში ხშირია შემთხვევები, როდესაც მენარდე უშუალოდ არ ასრულებს (და ვერც შეასრულებს) ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ სამუშაოებს სრული მოცულობით. ასეთი შემთხვევებთან ძირითადად მაშინ გვაქვს საქმე, როდესაც ნარდობის ხელშეკრულებით შესასრულებელია საკმაოდ რთული და მრავალსაზოვანი კატეგორიის სამუშაო

(მაგალითად მრავალბინიანი საცხოვრებელი სახლის აშენება). ასეთ შემთხვევაში მენარდე თავის მხრივ დებს ე.წ. ქვენარდობის ხელშეკრულებებს იმ ფიზიკურ, თუ იურიდიულ პირებთან, რომლებიც უზრუნველყოფენ მის მიერ ნაკისრი ვალდებულებების სრული მოცულობით, ჯეროვან და დროულ შესრულებას. იმ შემთხვევაში, როდესაც მენარდე დებს სხვადასხვა რაოდენობის ქვენარდობის ხელშეკრულებებს, რომელშიც თვითონ გამოდის, როგორც გენერალური მენარდე, შემკვეთის წინაშე ისევ თვითონ, უშუალოდ არის პასუხისმგებელი ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვალდებულებების შესრულებაზე. ნარდობის ხელშეკრულება ორმხრივი ხელშეკრულებაა, რომლის მხარეებიც არიან შემკვეთი და მენარდე. პრაქტიკაში ასევე არსებობს შემთხვევები, როდესაც ნარდობის ხელშეკრულებაში ერთ-ერთი მხარე წარმოდგენილია პირთა სიმრავლით. მაგალითად არის ერთი შემკვეთი და რამოდენიმე მენარდე. ასეთ შემთხვევაში ჩვენ საქმე გვაქვს ე.წ. თანამენარდეებთან. თანამენარდეთა უფლება-მოვალეობანი დამოკიდებულია ნარდობის ხელშეკრულების საგნის სპეციფიურობაზე. იმ შემთხვევაში, როდესაც ნარდობის ხელშეკრულების საგანი არაგაყოფადია, მაშინ შემკვეთის მიმართ მენარდეები გამოდიან სოლიდარულ მოვალეებს (ვალდებულების შესრულების თვალსაზრისით) და სოლიდარულ კრედიტორებს (ხელშეკრულებით გათვალისწინებული შესრულებისათვის ანაზღაურების მოთხოვნის ნაწილში)³⁴.

არის შემთხვევები, როდესაც ნარდობის ხელშეკრულებით შესასრულებელი სამუშაოები პრაქტიკულად პერსონიფიცირებული არიან, რაც იმას ნიშნავს, რომ ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულების შესრულება სხვა პირს არ შეუძლია, ან მის მიერ შესრულება არ იქნება შემკვეთის მიერ მიღებული, როგორც სათანადო ნაკისრი ვალდებულების სათანადო შესრულება (მაგალითად, ცნობილი დიზაინერის მიერ შესაბამისი ტანსაცმლის შეკერვა). ასეთ შემთხვევაში პრაქტიკულად შეუძლებელია ქვენარდობის ხელშეკრულების დადება მენარდეს მიერ.

იმ შემთხვევაში, თუ შემკვეთი არ მიიღებს შესრულებულ სამუშაოს მენარდეს შეუძლია მოითხოვოს მას ზიანის ანაზღაურება. შემკვეთი ვალდებულია აანაზღაუროს ზიანი მაშინაც, როცა იგი არ შეასრულებს სამუშაოს შესრულებისათვის აუცილებელ მოქმედებას. ზიანის ანაზღაურების ოდენობა

³⁴ ავტორთა კოლექტივი. (2002). *საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეოთხე*. (ვლ. ჭანტურია, რედ.) თბილისი: გამომცემლობა „სამართალი“. გვ. 249.

განისაზღვრება, ერთი მხრივ, ვადის გადაცილების ხანგრძლივობისა და საზღაურის ოდენობის შესაბამისად, ხოლო მეორე მხრივ, - იმის მიხედვით, რასაც მენარდე მიიღებდა თავისი სამუშაო ძალის სხვაგვარი გამოყენებით, შემკვეთს რომ ვადისთვის არ გადაეცილებინა.

მნიშვნელოვანია, რომ სამოქალაქო კანონმდებლობა მენარდეს აძლევს უფლებას თავისი მოთხოვნების უზრუნველსაყოფად გამოიყენოს გირავნობის უფლება მის მიერ დამზადებულ, ან შეკეთებულ მოძრავ ნივთზე, თუ ეს ნივთი დამზადების ან შეკეთების მიზნით მენარდის მფლობელობაში იმყოფება.

იმ შემთხვევებში, როდესაც ნარდობის ხელშეკრულების საგანია ნაგებობა, ან ამ ნაგებობის ცალკეული ნაწილები (უძრავი ქონება), მაშინ მენარდეს შეუძლია ხელშეკრულებიდან გამომდინარე თავისი მოთხოვნებისათვის მოითხოვოს იპოთეკა სამშენებლო მიწის ნაკვეთზე.

ნარდობის ხელშეკრულების შეწყვეტის ჩვეულებრივ საშუალებას წარმოადგენს მისი მონაწილე მხარეების მიერ ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ მოვალეობათა სრული და ჯეროვანი შესრულება. მიუხედავად ამისა, სამოქალაქო კანონმდებლობა ადგენს პრინციპს, რომლის მიხედვითაც შემკვეთს უფლება აქვს სამუშაოს დასრულებამდე ნებისმიერ დროს თქვას უარი ხელშეკრულებაზე, მაგრამ ასეთ შემთხვევაში მან უნდა აუნაზღაუროს მენარდეს შესრულებული სამუშაო და ხელშეკრულების მოშლით მიყენებული ზიანი.

თავის მხრივ, მენარდესაც შეუძლია სამუშაოს დასრულებამდე შეწყვიტოს ხელშეკრულება მხოლოდ ისე, რომ შემკვეთმა შეძლოს მომსახურების სხვაგვარად მიღება, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც შეწყვეტისათვის არსებობს რაიმე მნიშვნელოვანი საფუძველი. ამ შემთხვევაში ზიანის ანაზღაურების მოვალეობა გამოირიცხება. იმ შემთხვევაში, თუ მენარდე ვალდებულებას წყვეტს ზემომოცემული წესის მიხედვით, მაშინ მას შეუძლია მოითხოვოს გასამრჯელოს ნაწილი, რომელიც შეესაბამება მის ადრინდელ მომსახურებას, თუკი შემკვეთს ადრე გაწეული მომსახურების მიმართ აქვს რაიმე ინტერესი.

იმ შემთხვევებში, როდესაც ნარდობის ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულება წარმოადგენს რაიმე ნაკეთობის დამზადებას, მაშინ მენარდემ შემკვეთს უნდა წარუდგინოს ნივთობრივად და უფლებრივად უნაკლო ნაკეთობა. ნაკეთობა (ნივთი) უფლებრივად უნაკლოა, თუ მესამე პირებს არ შეუძლიათ გამოიყენონ რაიმე უფლებები შემკვეთის წინააღმდეგ. ნაკეთობა (ნივთი) ნივთობრივად

უნაკლოა, თუ იგი შესაბამება შეთანხმებულ პირობებს. ხოლო თუ ეს პირობები შეთანხმებული არ არის, მაშინ ნაკეთობა ნივთობრივად უნაკლოდ მიიჩნევა, თუკი იგი ვარგისია ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ან ჩვეულებრივი გამოყენებისათვის. მნიშვნელოვანია, რომ ნივთობრივ ნაკლს უთანაბრდება, შემთხვევა, როდესაც მენარდე დაამზადებს შეკვეთილისაგან განსხვავებულ, ან უფრო ნაკლები რაოდენობის ნაკეთობას.

მაშინ, როდესაც ნაკეთობა ნაკლის მქონეა, შემკვეთს შეუძლია მოითხოვოს დამატებითი შესრულება. მენარდეს შეუძლია თავისი არჩევანით ან აღმოფხვრას ნაკლი, ან დაამზადოს ახალი ნაკეთობა. დამატებითი შესრულების მიზნით მენარდე ვალდებულია გასწიოს აუცილებელი ხარჯები, მათ შორის, ტრანსპორტის, სამუშაოსა და მასალების ხარჯები. მენარდეს შეუძლია უარი თქვას დამატებით შესრულებაზე, თუ იგი მოითხოვს არათანაზომიერ ხარჯებს. თუ მენარდე დაამზადებს ახალ ნაკეთობას, მას შეუძლია შემკვეთს ასევე მოსთხოვოს ნაკლის მქონე ნაკეთობის უკან დაბრუნება.

იმ შემთხვევაში, როდესაც მენარდე არათანაზომიერი ხარჯების გამო უარს კი არ იტყვის დამატებით შესრულებაზე, მაგრამ ნაკეთობის ნაკლის გამო დამატებითი შესრულებისათვის განსაზღვრული ვადა უშედეგოდ გავიდა, შემკვეთს შეუძლია თვითონ აღმოფხვრას ნაკლი და მოითხოვოს გაწეული ხარჯების ანაზღაურება. დამატებითი ვადის განსაზღვრა საჭირო არ არის იმ შემთხვევებში, როდესაც:

- აშკარაა, რომ მას არავითარი შედეგი არ ექნება;
- ვალდებულება არ შესრულდა ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ ვადაში, ხოლო შემკვეთმა ვალდებულების შესრულება დაუკავშირა კონკრეტულ (ხელშეკრულებით განსაზღვრულ) ვადას;
- განსაკუთრებული საფუძვლებიდან გამომდინარე, ორმხრივი ინტერესების გათვალისწინებით, გამართლებულია ხელშეკრულების დაუყოვნებლივი მოშლა.

ზემონახსენები საფუძვლებით უარის თქმის შემთხვევაში მენარდე ვალდებულია აუნაზღაუროს შემკვეთს ხელშეკრულებასთან დაკავშირებული ხარჯები.

შემკვეთს შეუძლია მენარდეს მოსთხოვოს ავანსი (წინასწარ თანხის გადახდა) ნაკლის აღმოსაფხვრელად საჭირო ხარჯებისათვის. შემკვეთს, რომელიც არც ხელშეკრულების დამატებით შესრულებას მიიღებს საამისოდ განსაზღვრული ვადის გასვლის შემდეგ და არც უარს განაცხადებს ხელშეკრულებაზე, შეუძლია იმ თანხით შეამციროს საზღაური, რა თანხითაც ნაკლი ამცირებს ნაკეთობის ღირებულებას.

მენარდეს შეუძლია ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაო შესრულოს, როგორც შემკვეთის ისე საკუთარი მასალით (თუ ვისი მასალით შესრულება სამუშაო მხარეებმა უნდა განსაზღვრონ ხელშეკრულებაში). მაშინ, როდესაც მენარდე სამუშაოს ასრულებს თავისი მასალით, იგი პასუხს აგებს უხარისხო მასალისათვის. მენარდე ასევე პასუხს აგებს შემკვეთის მასალის არასწორი გამოყენებისათვის, ასევე, იგი მოვალეა წარუდგინოს შემკვეთს მასალის ხარჯვის ანგარიში და დაუბრუნოს მას დარჩენილი მასალა (იმ შემთხვევებში, როდესაც მენარდე სამუშაოს ასრულებს შემკვეთის მასალით).

მენარდე მოვალეა დროულად გააფრთხილოს შემკვეთი, რომ:

- შემკვეთისგან მიღებული მასალა უხარისხო და გამოუსადეგარია;
- თუ შემკვეთის მითითება შესრულება, ნამუშევარი არამტკიცე, ან გამოუსადეგარი იქნება;
- არსებობს მენარდისაგან დამოუკიდებელი სხვა რამ გარემოება, რომელიც საფრთხეს უქმნის ნამუშევრის სიმტკიცესა და ვარგისიანობას.

თუ შემკვეთი, მენარდის დროული გაფრთხილების მიუხედავად, შესაბამის ვადაში არ გამოცვლის გამოუსადეგარ, ან უხარისხო მასალას, არ შეცვლის მიცემულ მითითებას სამუშაოს შესრულების წესის შესახებ, ანდა არ აღმოფხვრის სხვა გარემოებას, რომელსაც შეუძლია ზიანი მიაყენოს ნამუშევრის ვარგისიანობას ან სიმტკიცეს, მენარდეს უფლება აქვს უარი განაცხადოს ხელშეკრულებაზე და მოითხოვოს ამით მიყენებული ზიანის ანაზღაურება.

მხარეების შეთანხმებაზეა ასევე დამოკიდებული თუ როდის არის ვალდებული შემკვეთი, რომ გადაუხადოს მენარდეს საზღაური სამუშაოს შესრულებისათვის. იმ შემთხვევაში, თუ ხელშეკრულებით ეს ვადა პირდაპირ არ არის გათვალისწინებული, შემკვეთი ვალდებულია მენარდეს გადაუხადოს შესრულებული სამუშაოს საზღაური სამუშაოს შესრულების შემდეგ. თუ ხელშეკრულების თანახმად, ან შესრულებული სამუშაოს ხასიათიდან გამომდინარე, საჭიროა მისი გადაცემა, მაშინ შემკვეთი მოვალეა მიიღოს შესრულებული სამუშაო. მიღებისთანავე შემკვეთი ვალდებულია გადაიხადოს საზღაური. სამუშაო მიღებულად ჩაითვლება, თუ შემკვეთი არ მიიღებს შესრულებულ სამუშაოს მენარდის მიერ დადგენილ ვადაში. ისევე, როგორც სხვა ხელშეკრულებების დროს, ნარდობის ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულებების შესრულებისათვის აუცილებელია ამ შესრულების მიღების დადასტურება მხარეების მიერ. ამ შემთხვევისთვის მეტად მნიშვნელოვანია

მიღება-ჩაბარების აქტი, რომელ აქტზე ხელმოწერითაც მხარეები დაადასტურებენ მათ მიერ ვალდებულების სრული და ჯეროვანი შესრულების მიღებას.

მნიშვნელოვანია, რომ მენარდე პასუხს აგებს შემკვეთის ქონების დაღუპვის, ან დაზიანებისათვის გაუფრთხილებლობის დროსაც. მენარდეს, ასევე, ეკისრება შესრულებული სამუშაოს შემთხვევით დაღუპვის, ან დაზიანების რისკი შემკვეთისათვის შესრულების გადაცემამდე. გადაცემასთან ერთად შემკვეთზე გადადის შემთხვევით დაღუპვის, ან დაზიანების რისკი. უნდა აღინიშნოს, რომ გადაცემას განსახილველ კონტექსტში უთანაბრდება ის შემთხვევა, როდესაც შემკვეთი აყოვნებს შესრულების მიღებას. რაც შეეხება მასალას, მისი შემთხვევით დაღუპვის ან დაზიანების რისკი ეკისრება მასალის მიმცემ მხარეს. იმ შემთხვევაში, როდესაც შემკვეთისათვის ნაკეთობის ნაკლი ცნობილია და იგი მაინც მიიღებს მას პრეტენზიის განუცხადებლად, მაშინ მას (შემკვეთს) არ წარმოეშობა მოთხოვნის უფლებები ამ ნაკლის გამო.

თუ მენარდემ ნაკეთობისათვის იკისრა საგარანტიო ვადა, მაშინ ამ ვადის განმავლობაში გამოვლენილი ნაკლი წარმოშობს შესაბამის უფლებებს. თუ მენარდე ნაკლს განზრახ დაფარავს, მას არ შეუძლია მიუთითოს შეთანხმებაზე, რომელიც გამორიცხავს, ან ზღუდავს შემკვეთის უფლებებს ნაკეთობის ნაკლის გამო.

მნიშვნელოვანია, რომ მოთხოვნა შესრულების ნაკლის გამო შემკვეთმა შეიძლება წარადგინოს ერთი წლის მანძილზე, ხოლო ისეთი მოთხოვნა, რომელიც ნაგებობას შეეხება ხუთი წლის განმავლობაში შესრულებული სამუშაოს მიღების დღიდან. იმ შემთხვევებში, როდესაც ხელშეკრულების მიხედვით სამუშაო მიღებულია ნაწილ-ნაწილ, ნაკლის გამო მოთხოვნის ხანდაზმულობის ვადა იწყება სამუშაოს მთლიანად მიღების დღიდან.

§12

ტურისტული მომსახურება

ტურისტული მომსახურების ხელშეკრულება არის ორმხრივი, კონსენსუალური, სასყიდლიანი ხელშეკრულება, რომლის მხარეებს ეწოდებათ მოგზაურობის მომწყობი და ტურისტი (მოგზაური). ტურისტული მომსახურების ხელშეკრულებას სხვაგვარად ეწოდება ტურიზმის ხელშეკრულება. ტურიზმის

ხელშეკრულებით მოგზაურობის მომწყობი (ტურისტული საწარმო)³⁵ მოვალეა გაუწიოს ტურისტს (მოგზაურს)³⁶ შეთანხმებული მომსახურება³⁷. ტურისტი მოვალეა მოგზაურობის მომწყობს გადაუხადოს შეპირებული ანაზღაურება გაწეული მომსახურებისათვის. ტურისტული მომსახურების პაკეტი შედგება ტურისტული მომსახურების ორი, ან ორზე მეტი კომპონენტისაგან (კვება, ღამის თევა, სატრანსპორტო მომსახურება და სხვა), რომელთა ღირებულება შედის პაკეტის ფასში.

მოგზაურობასთან (პაკეტთან) დაკავშირებული ნებისმიერი აღწერილობითი ფორმა, ღირებულება და ხელშეკრულების სხვა პირობები, რომლებითაც ტურისტი უზრუნველყოფილია მოგზაურობის მომწყობის მიერ, არ უნდა შეიცავდეს ყალბ, არასათანადო და შეცდომაში შემყვან ინფორმაციას. ტურისტს, მოგზაურობასთან (პაკეტთან) დაკავშირებით, ხელშეკრულების დადებამდე, წერილობით ან ტურისტისათვის მისაღები სხვა ფორმით, უნდა მიეწოდოს დაწვრილებითი ინფორმაცია:

- ღირებულების, მისი გადახდის მეთოდებისა და განრიგის შესახებ;
- დანიშნულების ადგილისა და მიზნების, გამოსაყენებელი სატრანსპორტო საშუალებებისა და მათი დახასიათების შესახებ;
- განთავსების ტიპის, მდებარეობის, კატეგორიის, მომსახურების ხარისხის, მისი კლასიფიკაციისა და სხვა ძირითადი მახასიათებლების შესახებ;
- კვების შესახებ;
- მარშრუტის შესახებ;
- პასპორტთან და ვიზასთან, აგრეთვე მოგზაურობისათვის აუცილებელი ჯანმრთელობის მდგომარეობასთან დაკავშირებული მოთხოვნების შესახებ;
- ვიზიტების, ექსკურსიების ან/და სხვა მომსახურების შესახებ, რომლებიც შედის პაკეტის ღირებულებაში;

იმ შემთხვევაში, თუ მოგზაურობის მოსაწყობად აუცილებელია

³⁵ ტურისტული მოგზაურობის მომწყობი წარმოადგენს მეწარმე სუბიექტს, რომელიც რეგისტრირებული უნდა იყოს საქართველოს კანონის მეწარმეთა შესახებ მიხედვით.

³⁶ მოგზაური - ტურისტული მოგზაურობის ხელშეკრულების ფარგლებში შესაძლებელია იყოს ფიზიკური პირი (უშუალოდ ხელშეკრულების მხარე) ან მესამე პირი.

³⁷ შეთანხმებულ მოგზაურობათ ითვლება ისეთი ტურისტული მოგზაურობა, რომლის ძირითად პირობებზეც მხარეები არიან შეთანხმებული. ასეთ პირობებზე შესაძლებელია გვევლინებოდეს მაგალითად ტურისტული მარშრუტი, ან მაგალითად ტურისტული მოგზაურობის დროს გამოყენებული ტრანსპორტი (თუ სატრანსპორტო საშუალებების სახეობები შეთანხმების საგანს წარმოადგენს).

ტურისტთა გარკვეული რაოდენობა და ის არ შეგროვდა, ხელშეკრულების შეწყვეტის თაობაზე ტურისტის ინფორმირების უკანასკნელი ვადის შესახებ.

მოგზაურობის მომწყობმა, მოგზაურობის დაწყებამდე გონივრულ ვადაში, ტურისტს უნდა მიაწოდოს შემდეგი ინფორმაცია:

- შუალედური გაჩერებების დროისა და ადგილების შესახებ;
- მოგზაურობის მომწყობის, ან მისი ადგილობრივი წარმომადგენლის ან, ასეთის არარსებობის შემთხვევაში, ადგილობრივი სააგენტოების ან/და სათანადო სამსახურების დასახელება, მისამართი და ტელეფონის ნომერი, ვისაც დახმარებისათვის შეუძლია მიმართოს ტურისტმა; არასრულწლოვანის მოგზაურობის შემთხვევაში, არასრულწლოვანთან ან მასზე პასუხისმგებელ პირთან პირდაპირი კავშირის დამყარების საშუალებათა შესახებ;
- ტურისტის იმ ვალდებულების შესახებ, რომელიც დაკავშირებულია ტურისტის მიერ ხელშეკრულების შეწყვეტით გამოწვეული, აგრეთვე რეპატრიაციის, უზედური შემთხვევის ან/და ავადმყოფობის დროს ტურისტის დასახმარებლად გაწეული ხარჯების ანაზღაურებასთან.

მნიშვნელოვანია, რომ ტურისტისათვის წერილობით, ან სხვა სათანადო ფორმით მიწოდებული ინფორმაცია მოგზაურობის მომწყობისათვის ატარებს სავალდებულო ხასიათს.

უნდა აღინიშნოს, რომ მოგზაურობის (პაკეტის) ღირებულება არ ექვემდებარება გადასინჯვას, გარდა სამოქალაქო კოდექსი 660-ე მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული შემთხვევისა³⁸, აგრეთვე იმ შემთხვევისა, როცა ხელშეკრულება თავად ითვალისწინებს გადასინჯვის შესაძლებლობებს და თავდაპირველი ფასის შეცვლისა და კალკულაციის წესებს, შემდეგი პირობების გათვალისწინებით:

- ტრანსპორტის ღირებულება, საწვავის ღირებულების ჩათვლით;
- კონკრეტული სატრანსპორტო და გადაზიდვის მომსახურების გადასახადები, როგორიცაა პორტებსა და აეროპორტებში ტვირთის გადატანა-გადაზიდვა, ტაქსის დაქირავება და სხვა;
- პაკეტში გათვალისწინებული სავალუტო კურსის ოდენობა.

³⁸ თუ მოგზაურობა ხარვეზიანია, მაშინ მისი ღირებულება მცირდება იმ დროის გათვალისწინებით, რომლის განმავლობაშიც არსებობდა ხარვეზები.

მნიშვნელოვანია კანონმდებლის დათქმა, რომლის მიხედვითაც გამგზავრების დღემდე, ოცი დღის განმავლობაში, მოგზაურობის (პაკეტის) ღირებულება გაზრდას არ ექვემდებარება, ხოლო იმ შემთხვევაში, როცა მოგზაურობის მომწყობი, მისგან დამოუკიდებელი მიზეზებით, იძულებულია გამგზავრებამდე მნიშვნელოვნად შეცვალოს ხელშეკრულების არსებითი პირობები, ამის თაობაზე დაუყოვნებლივ (პირველივე შესაძლებლობისთანავე) უნდა შეატყობინოს ტურისტს, რათა მან მიიღოს სათანადო გადაწყვეტილება ხელშეკრულების შეწყვეტის ან შეცვლილი პირობებით მისი მიღების თაობაზე, რის შესახებაც დროულად (იგულისხმება გონივრული ვადა) უნდა აცნობოს მოგზაურობის მომწყობს.

მნიშვნელოვანია, რომ მოგზაურობის დაწყებამდე ტურისტს შეუძლია მოითხოვოს მის ნაცვლად მოგზაურობაში მესამე პირის მონაწილეობა. მოგზაურობის მომწყობს თავის მხრივ, შეუძლია უარი განაცხადოს მესამე პირის მონაწილეობაზე, თუ იგი არ აკმაყოფილებს მოგზაურობისათვის აუცილებელ პირობებს³⁹. მოგზაურობის მომწყობს შეუძლია მოსთხოვოს ტურისტს იმ დამატებითი ხარჯების ანაზღაურება, რაც მოგზაურობაში მესამე პირის მონაწილეობამ გამოიწვია.

მოგზაურობის მომწყობი მოვალეა ისე მოაწყოს მოგზაურობა, რომ მას არ ჰქონდეს ისეთი ხარვეზები, რომლებსაც შეუძლიათ გააუფასურონ, ან შეამცირონ მოგზაურობის მნიშვნელობა ჩვეულებრივი ან ხელშეკრულებით გათვალისწინებული მიზნებისათვის. თუ მოგზაურობას ასეთი ხარვეზები აქვს, მაშინ ტურისტს შეუძლია მოითხოვოს მათი აღმოფხვრა. მოგზაურობის მომწყობს უფლება აქვს თავის მხრივ უარი თქვას ზემოხსენებული ხარვეზების გამოსწორებაზე, თუ ეს მოითხოვს შეუსაბამოდ დიდ ხარჯებს. თუ მოგზაურობის მომწყობი არ აღმოფხვრის ხარვეზებს ტურისტის მიერ განსაზღვრულ გონივრულ ვადაში, მაშინ ტურისტს შეუძლია თვითონ აღმოფხვრას ხარვეზები და მოითხოვოს მათზე გაწეული აუცილებელი ხარჯების ანაზღაურება. ვადის განსაზღვრა არ არის აუცილებელი, თუ მოგზაურობის მომწყობი უარს იტყვის ხარვეზების აღმოფხვრაზე, ან თუ ტურისტი დაინტერესებულია ხარვეზის დაუყოვნებელი აღმოფხვრით.

³⁹ აუცილებელია, რომ ასეთი პირობები დადგენილ იყოს მოგზაურობის დაწყებამდე, და საერთო იყოს ყველა იმ პირისათვის, რომელიც შეუძლია აღნიშნულ ტურისტულ მოგზაურობაში მონაწილეობის მიღება.

იმ შემთხვევაში, როდესაც მოგზაურობა ხარვეზიანია, მაშინ მისი ღირებულება მცირდება იმ დროის გათვალისწინებით, რომლის განმავლობაშიც არსებობდა ხარვეზები. მნიშვნელოვანია, რომ ღირებულება არ შემცირდება, იმ შემთხვევებში, როდესაც ტურისტი თავისი ბრალით არ შეატყობინებს მოგზაურობის მომწყობს ხარვეზის შესახებ.

თუ ტურისტს მნიშვნელოვანი ზიანი მიადგა იმ ხარვეზების გამო, რომლებსაც შეუძლიათ გააუფასურონ ან შეამცირონ მოგზაურობის მნიშვნელობა ჩვეულებრივი, ან ხელშეკრულებით გათვალისწინებული მიზნებისათვის, მას შეუძლია შეწყვიტოს ხელშეკრულება. ასეთივე წესი გამოიყენება მაშინაც, თუ მას არ შეუძლია მონაწილეობა მიიღოს მოგზაურობაში საპატიო მიზეზით, რომლის შესახებაც იცის მოგზაურობის მომწყობმაც.

მნიშვნელოვანია, რომ ტურისტული მომსახურების ხელშეკრულების შეწყვეტა დასაშვებია იმ შემთხვევაში, როცა მოგზაურობის მომწყობი პირი არ აღმოფხვრის ხარვეზებს ტურისტის მიერ დადგენილ ვადაში. ვადის განსაზღვრა არ არის აუცილებელი, თუ ხარვეზების გამოსწორება შეუძლებელია, ან მოგზაურობის მომწყობი უარს იტყვის მათ აღმოფხვრაზე, ან ხელშეკრულების შეწყვეტა გამართლებულია ტურისტის განსაკუთრებული ინტერესებით. ყურადსაღებია, რომ ხელშეკრულების შეწყვეტისას მოგზაურობის მომწყობი კარგავს შეთანხმებული ანაზღაურების მიღების უფლებას, მაგრამ მას შეუძლია მოითხოვოს ანაზღაურება უკვე გაწეული უხარვეზო მომსახურებისათვის. იმ შემთხვევებში, როდესაც ხელშეკრულებით გათვალისწინებული იყო ტურისტის უკან მიყვანა (უკან, იმ ადგილზე საიდანაც ტურისტული მოგზაურობის დასაწყისი), ხელშეკრულების შეწყვეტის შემდეგ მოგზაურობის მომწყობი მოვალეა უკანვე მიიყვანოს იგი. ამ შემთხვევაში დამატებითი ხარჯები მოგზაურობის მომწყობს ეკისრება. მაშინ, როდესაც ტურისტი მოგზაურობის დაწყებამდე, ამ კოდექსის 657³ მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად⁴⁶ წვეტს

⁴⁶ გამგზავრების დღემდე, ოცი დღის განმავლობაში, მოგზაურობის (პაკეტის) ღირებულება გაზრდას არ ექვემდებარება, ხოლო იმ შემთხვევაში, როცა მოგზაურობის მომწყობი, მისგან დამოუკიდებელი მიზეზებით, იძულებულია გამგზავრებამდე მნიშვნელოვნად შეევალოს ხელშეკრულების არსებითი პირობები, ამის თაობაზე დაუყოვნებლივ უნდა შეატყობინოს ტურისტს, რათა მან მიიღოს სათანადო გადაწყვეტილება ხელშეკრულების შეწყვეტის ან შეცვლილი პირობებით მისი მიღების თაობაზე, რის შესახებაც დროულად უნდა აცნობოს მოგზაურობის მომწყობს.

ხელშეკრულებას, პაკეტი უქმდება და ასეთ შემთხვევაში მოგზაურობის მომწყობი ვალდებულია ტურისტს:

- შესთავაზოს თავდაპირველი პაკეტის ეკვივალენტური, ან უკეთესი ხარისხის ახალი პაკეტი, როცა ეს შესაძლებელია;
ან აუნაზღაუროს ფასში განსხვავება, თუ შეთავაზებული ახალი პაკეტი დაბალი ხარისხისაა;
ან დაუყოვნებლივ დაუბრუნოს ხელშეკრულების თანახმად გადახდილი თანხა.

იმ შემთხვევაში, როდესაც მოგზაურობის ხარვეზები წარმოიშვა იმ გარემოებათა შედეგად, რომლებზედაც პასუხს აგებს მოგზაურობის მომწყობი, ტურისტს შეუძლია ხარვეზების გამო ანაზღაურების შემცირების ან ხელშეკრულების შეწყვეტის უფლების შეუზღუდავად მოითხოვოს შეუსრულებლობით გამოწვეული ზიანის ანაზღაურება. თუ მოგზაურობა ჩაიშალა, ან იგი არაჯეროვნად იყო ორგანიზებული, მაშინ ტურისტს შეუძლია მოითხოვოს ასევე შვებულების უსარგებლოდ დაკარგვით გამოწვეული შესაბამისი ფულადი ანაზღაურება. მაშინ, როდესაც ხელშეკრულება, ტურისტის ბრალის გარეშე, მოგზაურობის დაწყებამდე შეწყდება, ტურისტს უფლება აქვს მოითხოვოს შეუსრულებლობით გამოწვეული ზიანის ანაზღაურება, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც:

- ხელშეკრულების შეწყვეტის საფუძველია მოგზაურობის მოსაწყობად აუცილებელ პირთა რაოდენობის სიმცირე, რის შესახებაც ტურისტს წერილობითი ფორმით ეცნობა იმ ვადის განმავლობაში, რომელიც მითითებულია მოგზაურობის (პაკეტის) აღწერილობაში;
ხელშეკრულების შეწყვეტის მიზეზია დაუძლეველი ძალა⁴.

კანონმდებლობა ავალდებულებს მოგზაურობის მომწყობს, ან მის წარმომადგენელს, რომ სწრაფი რეაგირება მოახდინოს ტურისტის საჩივარზე და მიიღოს სათანადო გადაწყვეტილება. სწრაფ რეაგირებაში უნდა იგულისხმებოდეს ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში დროის ის მონაკვეთი,

⁴ შემთხვევები, როდესაც მოგზაურობა არსებითად გაძნელებულა, ან წარმოიშობა სხვა საფრთხე, ან ტურისტს მიადგება ზიანი ხელშეკრულების დადებისას გაუთვალისწინებელი დაუძლეველი ძალის დადგომის შედეგად, მაშინ როგორც ტურისტს, ისე მოგზაურობის მომწყობს შეუძლიათ შეწყვიტონ ხელშეკრულება. ასეთ შემთხვევებში თითოეულ მხარეს ეკისრება უკან მიყვანის დამატებითი ხარჯების ნახევარი. სხვა შემთხვევაში დამატებითი ხარჯები ეკისრება ტურისტს.

რომელიც შესაძლებელია ჩაითვალოს სწრაფ რეაგირებად (კონკრეტული გარემოებების გათვალისწინებით). რეაგირება ამა თუ იმ შემთხვევაში სწრაფი და ეფექტურია თუ არა, ამას იმ შემთხვევაში, როდესაც ზემოაღნიშნული ურთიერთობა სადავო გახდება გადაწყვეტს სასამართლო.

მოგზაურობის მომწყობმა უნდა წარმოადგინოს უსაფრთხოების მტკიცე გარანტიები გაკოტრების შემთხვევაში მომხმარებელთა რეპატრიაციის და მათთვის გადახდილი თანხების უკან დაბრუნების მიზნით ხარჯების გაწევასთან დაკავშირებით. საინტერესოა რა ჩაითვლება ე.წ. მტკიცე გარანტიებად? შესაძლებელია, ამ შემთხვევაში მტკიცე გარანტიად მიჩნეული იყოს მაგალითად ე.წ. საბანკო გარანტია დაზღვევა თვით ამ ტურისტული მომსახურების.

მოგზაურობის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე, მოთხოვნების ხანდაზმულობის ვადასთან მიმართებაში უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 659-662-ე მუხლებში გათვალისწინებული მოთხოვნები⁴² ტურისტს შეუძლია წარუდგინოს მოგზაურობის მომწყობს ხელშეკრულებაში მითითებული მოგზაურობის ვადის გასვლის შემდეგ ერთი თვის მანძილზე. ვადის გასვლის შემდეგ ტურისტს შეუძლია წარადგინოს თავისი მოთხოვნები მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მას ბრალი არ მიუძღვის მოთხოვნის წარდგენის ვადის გადაცილებაში. მნიშვნელოვანია, რომ (ზოგადი წესის თანახმად) ტურისტის მოთხოვნის ხანდაზმულობის ვადა შეადგენს ექვს თვეს. ეს ვადა იწყება იმ დღიდან, როდესაც ხელშეკრულებით მოგზაურობა უნდა დამთავრებულიყო. თუ ტურისტი მოთხოვნებს წარადგენს ხანდაზმულობის ვადის დაწყებამდე, მაშინ ხანდაზმულობის ვადა შეჩერდება იმ დღემდე, რომელ დღესაც მოგზაურობის მომწყობი უარყოფს მოთხოვნას.

მოგზაურობის მომწყობს ტურისტთან შეთანხმებით შეუძლია შეზღუდოს თავისი პასუხისმგებლობა მომსახურების ღირებულების სამმაგი ოდენობით, თუ:

- ტურისტისათვის მიყენებული ზიანი არ იყო გამოწვეული განზრახ, ან უხეში გაუფრთხილებლობით, მოგზაურობის მომწყობი ერთპიროვნულად მთლიანად არ აგებს პასუხს

⁴² შემთხვევები, რომლებიც დაკავშირებულია მოგზაურობის ხარვეზებთან, ღირებულების შემცირებასთან მოგზაურობის ხარვეზის გამო და ხარვეზის გამო ხელშეკრულების შეწყვეტა ტურისტის ინიციატივით

ტურისტის წინაშე იმ ზიანისათვის, რომელიც წარმოიშვა მოგზაურობის მომწყობის ვალდებულების შემსრულებელთაგან ერთ-ერთის ბრალის შედეგად.

ტურისტს მოგზაურობის დაწყებამდე ნებისმიერ დროს შეუძლია უარი თქვას ხელშეკრულებაზე. ხელშეკრულებაზე უარის თქმისას მოგზაურობის მომწყობი კარგავს შეთანხმებული საზღაურის მიღების უფლებას. ამავე დროს, მას შეუძლია მოითხოვოს შესაბამისი ანაზღაურება, რომლის ოდენობაც განისაზღვრება შეთანხმებული ანაზღაურების საფუძველზე იმ თანხის გამოკლებით, რომელიც მას შეეძლო მიეღო თავისი მომსახურების სხვაგვარად გამოყენების შედეგად.

მნიშვნელოვანია კანონმდებლის დათქმა მასზედ, რომ სამოქალაქო კოდექსით დადგენილი (განსაზღვრული) მინიმალური სტანდარტები ტურისტთან (მოგზაურთან) მიმართებაში არ შეიძლება შეიცვალოს მოგზაურის საზიანოდ.

§13

გადაზიდვის ხელშეკრულება

გადაზიდვის ხელშეკრულება წარმოადგენს ორმხრივ, კონსესუალურ, სასყიდლოან ხელშეკრულებას, გადაზიდვის ხელშეკრულებით გადაზიდველი ვალდებულია შეთანხმებული საზღაურის გადახდით გადაიტანოს ტვირთი, ან გადაიყვანოს მგზავრი (მგზავრის გადაყვანის ხელშეკრულება) დანიშნულების ადგილზე. გადაზიდვის ხელშეკრულებას საკმაოდ დიდი მნიშვნელობა აქვს პრაქტიკულ ცხოვრებაში, ვინაიდან როგორც ქვეყნის შიგნით, ისე ქვეყნის ფარგლებს გარეთ (საერთაშორისო) გადაზიდვების დროს მეტად მნიშვნელოვანია რომ მხარეებმა დეტალურად განსაზღვრონ ყველა ის სამართალმდგომარეობა და პირობა, რომლებსაც დაექვემდებარებიან (შეიძენენ შესაბამის უფლებებს და იკისრებენ გარკვეულ ვალდებულებებს). გადაზიდვის ხელშეკრულების საგანი შესაძებელია იყოს კონკრეტული ნივთების ტრანსპორტირება, ხოლო გადაყვანის ხელშეკრულების საგანი ფიზიკური პირების ერთი ადგილიდან მეორეზე გადაყვანა.

გადაზიდვის ხელშეკრულების ძალით, გადაზიდველი პასუხს აგებს მგზავრისათვის მიყენებული ზიანისათვის, ასევე მისი ბარგის დაზიანების ან დაკარგვისათვის. მნიშვნელოვანია, რომ პასუხისმგებლობა არ დადგება, თუკი ზიანი გამოწვეულია დაუძლეველი ძალის ან თვით მგზავრის მიერ, ანდა მისი ბარგით. მნიშვნელოვანია კანონმდებლის დათქმა, რომ გადაზიდველის

პასუხისმგებლობა არ შეიძლება გამოირიცხოს, ან შეიზღუდოს ხელშეკრულებით ეს იმას ნიშნავს, რომ ბათილი იქნება ნებისმიერი ისეთი სამართალმდგომარეობა ხელშეკრულებაში, რომელმაც შესაძლებელია გადამზიდველს მოუხსნას გადაზიდვის ხელშეკრულებით განსაზღვრული ვალდებულების შესრულების მოვალეობა და შესაბამისად ზიანის ანაზღაურების პასუხისმგებლობა.

მნიშვნელოვანია, რომ პირი, რომელიც საჯაროდ სთავაზობს ტვირთის გადაზიდვასა და მგზავრთა გადაყვანას, ვალდებულია დადოს გადაყვანა-გადაზიდვის ხელშეკრულება, თუ არ არსებობს უარის თქმის საფუძველი.

ხშირ შემთხვევაში, მით უფრო საერთაშორისო გადაზიდვა-გადაყვანის ხელშეკრულებების დროს ჩვენ საქმე გვაქვს ისეთ გადაყვანა-გადაზიდვასთან, როდესაც გადამზიდველს შესაძლებელია მოუხდეს ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულებების შესრულებისათვის რამოდენიმე სატრანსპორტო საშუალების გამოყენება. ასე მაგალითად, თუ დატვირთული ავტომობილი გზის ერთ მონაკვეთზე გადაზიდული იქნება ზღვით, რკინიგზით ან საჰაერო ტრანსპორტით და - ტვირთი არ იქნება გადმოტვირთული, ასეთი შემთხვევის დროს გამოიყენება იგივე წესები რაც მთლიანი გადაზიდვისათვის.

გადაზიდვის ხელშეკრულების ფორმასთან მიმართებაში მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ გადაზიდვის ხელშეკრულება ფორმდება ზედნადების (ან სხვა დოკუმენტის) სახით. ზედნადების არარსებობის, მისი ხარვეზის ან დაკარგვის მიუხედავად, გადაზიდვის ხელშეკრულების შინაარსი და ნამდვილობა განისაზღვრება საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით დადგენილი დადგენილი წესების მიხედვით.

ზედნადები დგება სამ ეგზემპლარად, რომელთაც ხელს აწერენ გამგზავნი და გადამზიდველი, ისე, რომ ზედნადების პირველი პირი რჩება გამგზავნს, მეორე თან ერთვის ტვირთს, ხოლო მესამეს კი იტოვებს გადამზიდველი. თუ გადასაზიდი ტვირთი ნაწილდება რამდენიმე ტრანსპორტზე, ან საქმე ეხება სხვადასხვა სახის ანდა ცალკეულ პარტიებად დაყოფილ ტვირთს, როგორც გამგზავნს, ასევე გადამზიდველს შეუძლიათ მოითხოვონ იმდენი ზედნადების შედგენა, რამდენი ტრანსპორტიც ან ტვირთის სახეობაა.

სამოქალაქო კოდექსი ადგენს ზედნადების შედგენის დროს გასათვალისწინებელ აუცილებელ მინიმალურ სტანდარტს და განსაზღვრავს, რომ ზედნადები უნდა შეიცავდეს შემდეგ მონაცემებს:

- გაცემის დღესა და ადგილს;
- გამგზავნის სახელსა და მისამართს;
- გადამზიდველის სახელსა და მისამართს;
- ტვირთის გადაცემის დღესა და ადგილს, ასევე ტვირთის მიტანის ადგილს;
- მიმღების სახელსა და მისამართს;
- ტვირთის სახეობის ჩვეულებრივ სახელწოდებასა და შეფუთვის სახეს, საფრთხეშემცველი ტვირთების დროს, მათ საყოველთაოდ აღიარებულ აღნიშვნას;
- გადასაზიდი ტვირთების რაოდენობას, ნიშნებსა და ნომრებს;
- ტვირთის წონას, ან სხვაგვარად აღნიშნულ რაოდენობას;
- გადაზიდვასთან დაკავშირებულ ხარჯებს (გადაზიდვის ფასი, დამატებითი ხარჯები, საბაჟო გადასახადები და სხვა ხარჯები, რომლებიც წარმოიშობა ხელშეკრულების დადებიდან ტვირთის მიტანამდე);
- საბაჟო და სხვა მსგავსი სამსახურების აღნიშვნებს;
- აღნიშვნას, რომ გადაზიდვა, მიუხედავად ორმხრივი შეთანხმებისა, მაინც ექვემდებარება ამ თავის ნორმებს.

კანონი ასევე განსაზღვრავს, რომ საჭიროებისას ზედნადები უნდა შეიცავდეს დამატებით მონაცემებს:

- სხვა ტრანსპორტზე გადატვირთვის აკრძალვას;
 - ხარჯებს, რომლებსაც გამგზავნი თავის თავზე იღებს;
 - ტვირთის გაგზავნის დროს გადასახდელი ფასდანამატის ოდენობას;
 - ტვირთის ღირებულებას და მიწოდებისადმი განსაკუთრებული ინტერესის აღნიშვნას;
- გამგზავნის მითითებებს გადამზიდველის მიმართ ტვირთის დაზღვევის შესახებ;
- შეთანხმებულ ვადას, რომელშიც უნდა დასრულდეს გადაზიდვა;
 - გადამზიდველისათვის გადაცემული საბუთების ჩამონათვალს.

ამ მონაცემების არსებობა ზედნადებზე დამოკიდებულია ასევე მხარეთა შეთანხმებაზე და მიზნად ისახავს მხარეთა ინტერესების უკეთ რეალიზაციის შესაძლებლობას, ისე, რომ ამით არ იყოს (მომავალში) დარღვეული მათი უფლებები. მნიშვნელოვანია, რომ ზუსტად ამ პრინციპზე დაყრდნობით, კანონმდებლობა განამტკიცებს მხარეთა უფლებას, რომ ჩაწერონ ზედნადებში სხვა მონაცემებიც რომლებსაც ისინი მიზანშეწონილად მიიჩნევენ.

მნიშვნელოვანია, რომ გამგზავნი პასუხს აგებს ყველა იმ ხარჯისა და

ზიანისათვის, რომლებიც დადგა იმის გამო, რომ არასწორად ან არასრულყოფილად იქნა წარმოდგენილი ზედნადებში აღნიშნული მონაცემები: მნიშვნელოვანია, რომ იმ შემთხვევაში, როდესაც გადამზიდველი გამგზავნის მოთხოვნის საფუძველზე ზედნადებში ჩაწერს, ზემოხსენებულ მონაცემებს მაშინ საპირისპიროს დამტკიცებამდე ივარაუდება, რომ გადამზიდველი გამგზავნის სახელით მოქმედებდა.

კანონი გადამზიდველს ტვირთის მიღებისას ავალდებულებს, რომ მან შეამოწმოს:

- ტვირთის ცალკობრივი რაოდენობა, მათი ნიშნებისა და ნომრების შესახებ ზედნადებში აღნიშნულ მონაცემთა სისწორე (მონაცემებში ცომილების (არაზუსტი მონაცემების) აღმოჩენისას მან დაუყოვნებლივ უნდა განუცხადოს ამის შესახებ გამგზავნს;
ტვირთისა და მისი შეფუთვის გარეგნული მდგომარეობა.

მნიშვნელოვანია, რომ იმ შემთხვევაში თუ გადამზიდველს არა აქვს სათანადო საშუალება იმისათვის, რომ შეამოწმოს ზემოხსენებული ინფორმაცია (მონაცემები, მდგომარეობა) მაშინ მან ზედნადებში უნდა შეიტანოს პირობები, რომლებიც უნდა შესრულდეს. ზუსტად ასეთივე წესით მან უნდა შეიტანოს ისეთი პირობები, რომლებიც შეეხება ტვირთის გარეგნულ მდგომარეობასა და მის შეფუთვას. ეს პირობები გამგზავნისთვის არ არის სავალდებულო, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა მან ისინი ზედნადებში აშკარად აღიარა. გამგზავნს, თავის მხრივ, შეუძლია გადამზიდველს მოსთხოვოს, რომ გადამზიდველმა გადაამოწმოს ტვირთის წონა, ან მისი სხვაგვარად მოცემული რაოდენობა. მას შეუძლია ასევე მოითხოვოს, რომ გადამზიდველმა შეამოწმოს გადასაზიდი ტვირთის შემცველობა. ასევე მნიშვნელოვანია, რომ გადამზიდველს უფლება აქვს მოითხოვოს ამ შემოწმებასთან დაკავშირებული ხარჯების ანაზღაურება. ზემოხსენებული გადამოწმების შედეგები აუცილებლად უნდა აღინიშნოს თვით ზედნადებში.

სამოქალაქო სამართალი იცნობს გადაზიდვის ხელშეკრულების დადების პრეზუმფციას. ეს პრეზუმცია გულისხმობს, რომ საპირისპიროს დამტკიცებამდე ზედნადები (კონოსამენტი ან გადაზიდვებში მიღებული სხვა ფორმები) არის მტკიცებულება იმისა, რომ დადებულია გადაზიდვის ხელშეკრულება, განსაზღვრულია მისი შინაარსი და ტვირთი გადამზიდველს მიღებული აქვს. იმ შემთხვევაში, თუ ზედნადებში არ არის აღნიშნული გადაზიდვის პირობები, საპირისპიროს დამტკიცებამდე ივარაუდება, რომ გადამზიდველის მიერ ტვირთის მიღებისას ტვირთი და მისი შეფუთვა გარეგნულად კარგ

გდგომარეობაში იყო და რომ ტვირთის ცალობრივი რაოდენობა, მისი აღნიშვნები და ნომრები ემთხვევა ზედნადებში ჩაწერილ მონაცემებს.

გამგზავნი პირი პასუხს აგებს გადამზიდეელის წინაშე ტვირთის უხარისხო შეფუთვით გამოწვეული ზიანისათვის, რომელიც მიაღდა პირებს, მასალებსა და სხვა ქონებას, ასევე უხარისხო შეფუთვით გამოწვეული ხარკებისათვის, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც ნაკლი აშკარა იყო, ან ტვირთის მიღებისას გადამზიდეელმა ამის შესახებ იცოდა და ამასთან დაკავშირებით რაიმე პირობა არ დაუთქვამს.

გამგზავნი ასევე ვალდებულია ზედნადებს დაურთოს ყველა ის საბუთი, რომლებიც აუცილებელია ტვირთის მიტანამდე საბაჟო და სხვა მსგავს მოქმედებათა შესასრულებლად, ან გადასცეს ეს საბუთები გადამზიდეელს და მიაწოდოს ყველა საჭირო ინფორმაცია. მნიშვნელოვანია, რომ გადამზიდეელი არ არის ვალდებული შეამოწმოს, არის თუ არა ეს საბუთები და ინფორმაცია სწორი და საკმარისი. გამგზავნი პასუხს აგებს გადამზიდეელის წინაშე საბუთებისა და მონაცემების არასრულყოფილებითა და უზუსტობით გამოწვეული ზიანისათვის, გარდა იმ შემთხვევისა, თუ ეს გადამზიდეელის ბრალით მოხდა. გადამზიდეელი პასუხს აგებს ზედნადებში აღნიშნული და მასზე დართული ან გადამზიდეელისათვის გადაცემული საბუთების დაკარგვის ან მათი არასწორი გამოყენებისათვის. მას არ შეიძლება იმაზე მეტი პასუხისმგებლობა დაეკისროს, ვიდრე ტვირთის დაკარგვის დროს დადგებოდა.

ბუნებრივია, გადამზიდეის ხელშეკრულებაში დეტალურად უნდა იყოს განსაზღვრული (მოცემული) ხელშეკრულების მხარეთა უფლებები და ის ვალდებულებები, რომელსაც ისინი ამ ხელშეკრულებით კისრულობენ. მიუხედავად იმისა პირდაპირ გათვალისწინებულია ხელშეკრულებაში თუ არა, გამგზავნს გააჩნია უფლებამოსილება განკარგოს ტვირთი, მოითხოვოს გადამზიდეის შეწყვეტა. მას ასევე შეუძლია მოითხოვოს, რომ გადამზიდეელმა არ შეცვალოს მიწოდების ადგილი ან ტვირთი, არ მისცეს იგი სხვა პირს, გარდა იმისა, რომელიც ზედნადებშია აღნიშნული. მნიშვნელოვანია, რომ ეს უფლება ქარწყლდება მაშინვე, როცა ზედნადების მეორე პირი გადაეცემა ტვირთის მიმღებს, მიმღები განკარგვის უფლებას იძენს ზედნადების გაფორმებისთანავე, თუ გამგზავნმა ზედნადებში გააკეთა შესაბამისი აღნიშვნა.

თუ მიმღებმა განკარგვის უფლების განხორციელებისას გასცა მითითება ტვირთის მიწოდების შესახებ მესამე პირისათვის, ეს უკანასკნელი, თავის მხრივ, არ არის უფლებამოსილი დაასახელოს სხვა მიმღები.

მნიშვნელოვანია, რომ განკარგვის უფლების განხორციელება უნდა მოხდეს

შემდეგი წესების დაცვით:

- გამგზავნმა უნდა წარმოადგინოს ზედნადების პირველი პირი, რომელშიც შეტანილი უნდა იყოს გადამზიდველისათვის მიცემული ახალი მითითებები, და მას აუნაზღაუროს ყველა ის ხარჯი და ზიანი, რომლებიც ამ მითითებათა შესრულების შედეგად წარმოიშვა;
მითითებათა შესრულება შესაძლებელი უნდა იყოს იმ მომენტში, როცა ისინი მიუვა იმ პირს, რომელმაც ეს მითითება უნდა შესასრულოს, და არ შეიძლება, რომ იგი ხელს უშლიდეს გადამზიდველის ჩვეულებრივ საწარმოო საქმიანობას, და არც გამგზავნის, ან მიმღების სხვა ტვირთს უნდა აყენებდეს ზიანს;
- მითითებებმა არ უნდა გამოიწვიონ ტვირთის დანაწილება.

ტვირთის გადაცემისათვის გათვალისწინებულ ადგილზე ტვირთის მიტანისთანავე მიმღები უფლებამოსილია გადამზიდველს მოსთხოვოს ტვირთის მიღების დადასტურებით ზედნადების მეორე პირის გადაცემა და ამით ტვირთი ჩაითვლება გადაცემულად. თუ აღმოჩნდება ტვირთის დანაკლისი, ან ტვირთი არ არის გათვალისწინებულ ვადაში მიტანილი, მიმღებს შეუძლია გადაზიდვის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე უფლებები საკუთარი სახელით გამოიყენოს გადამზიდველის წინააღმდეგ.

პრაქტიკაში შესაძლებელია წარმოიქმნას ისეთი სიტუაცია, როდესაც ტვირთის გადაცემისათვის გათვალისწინებულ ადგილზე, ანუ ტვირთის მიღების წინ შეუძლებელია ხელშეკრულების შესრულება ზედნადებში აღნიშნული პირობებით. ასეთ შემთხვევაში, გადამზიდველმა უნდა მოითხოვოს სსკ 680-ე მუხლის მიხედვით უფლებამოსილი პირის განკარგულება ტვირთის შესახებ. თუ გარემოებები იძლევიან ზედნადებში მითითებული პირობებისაგან განსხვავებულად გადაზიდვის შესაძლებლობას და გადამზიდველს არ შეეძლო უფლებამოსილი პირის ტვირთის შესახებ 680-ე მუხლით გათვალისწინებულ მითითებათა მიღება სათანადო ვადის განმავლობაში, მან უნდა მიიღოს ისეთი ზომები, რომლებიც, უფლებამოსილი პირის ინტერესებიდან გამომდინარე, ყველაზე საუკეთესოდ იქნება მიჩნეული.

მნიშვნელოვანია, რომ დანიშნულების ადგილზე ტვირთის მისვლის შემდეგ წარმოიშობა ტვირთის გადაცემის ხელშემშლელი გარემოებები, გადამზიდველმა უნდა მოითხოვოს გამგზავნის მითითებები. თუ მიმღები უარს ამბობს ტვირთის მიღებაზე, გამგზავნი უფლებამოსილია თვითონ განკარგოს ტვირთი ზედნადების პირველი პირის წარმოდგენის გარეშე. მიმღებს შეუძლია ტვირთის გადაცემა მოითხოვოს მაშინაც კი, როცა მან ტვირთის მიღებაზე უარი თქვა,

ვიდრე გადამზიდველს გამგზავნისაგან არ მიუღია საწინააღმდეგო მითითებები.

საყურადღებოა, რომ გადამზიდველს აქვს იმ ხარჯების ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება, რომლებიც მას წარმოეშობა მითითებების მიღების ან მათი შესრულების გამო, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა ეს ხარჯები მისი ბრალით წარმოიშვა. უფლებამოსილი პირის მითითების დალოდების გარეშე გადამზიდველს შეუძლია გაყიდოს ტვირთი, თუ საქონელი მალფუჭებადია, ან თუ ტვირთის მდგომარეობა ამართლებს ამგვარ მოქმედებას, ანდა როცა შენახვის ხარჯები აღემატება ტვირთის ღირებულებას. მას შეუძლია სხვა შემთხვევებშიც გაყიდოს ტვირთი, თუ განსაზღვრული დროის განმავლობაში იგი არ მიიღებს მითითებებს არც ერთი მხარისაგან. იმ შემთხვევაში, თუ ტვირთი გაიყიდა მაშინ, თანხა ტვირთთან დაკავშირებული ხარჯების გამოკლებით უნდა გადაეცეს უფლებამოსილ პირს. ხოლო, თუ ეს ხარჯები შემოსავალზე მეტია, გადამზიდველს შეუძლია მოითხოვოს სხვაობის ანაზღაურება. მნიშვნელოვანია კანონმდებლის დათქმა, რომ გაყიდვის წესი განისაზღვრება იმ ადგილის კანონებითა და ჩვეულებებით, სადაც იმყოფება ტვირთი. საგულისხმოა ასევე ის გარემოება, რომ გადამზიდველს გადაზიდვის ხელშეკრულებიდან წარმოსობილი ხარჯების გამო აქვს ტვირთზე გირავნობის უფლება, ვიდრე იგი უფლებამოსილია განკარგოს ეს ნივთი.

გადაზიდვის ურთიერთობის სამართლებრივი რეგლამენტაციისათვის განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს გადამზიდველის პასუხისმგებლობის მარეგულირებელ სამართლის ნორმებს.

გადამზიდველის პასუხისმგებლობის შინაარსზე საუბრისას მნიშვნელოვანია, რომ გადამზიდველი პასუხს აგებს ტვირთის მთლიანად, ან ნაწილობრივ დაკარგვისა და დაზიანებისათვის, თუ ტვირთი დაზიანდა ან დაიკარგა მისი მიღებიდან ჩაბარებამდე დროის შუალედში, ასევე - მიტანის ვადის გადაცილებისათვის. თავის მხრივ გადამზიდველი თავისუფლდება პასუხისმგებლობისაგან, თუ ტვირთის დაკარგვა, დაზიანება ან მიტანის ვადის გადაცილება უფლებამოსილი პირის ბრალით ანდა ამავე პირის ისეთი მითითებით მოხდა, რომელზედაც გადამზიდველი პასუხს არ აგებს; აგრეთვე, თუ ტვირთის ნაკლი ისეთი გარემოებებითაა გამოწვეული, რომელთა თავიდან აცილებაც გადამზიდველს არ შეეძლო და არც მათი შედეგები შეიძლება თავიდან აეცილებინა. პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლების მიზნით გადამზიდველს არ შეუძლია მიუთითოს არც გადაზიდვისათვის გამოყენებული სატრანსპორტო საშუალების ნაკლზე და არც ამ საშუალების გამჭირავებლის, ან დამჭირავებლის მომსახურე პერსონალის ბრალზე. გადამზიდველი 687-ე მუხლის მე-2-5 ნაწილებით

გათვალისწინებული პირობების⁴³ არსებობისას თავისუფლდება პასუხისმგებლობისაგან, თუ ტვირთის დაკარგვა ან დაზიანება ქვემოთ დასახელებულ გარემოებებთან დაკავშირებული განსაკუთრებული საფრთხისგან წარმოიშვა, კერძოდ, როცა:

- გამოიყენება ღია, გადაუხურავი სატრანსპორტო საშუალება, თუ მისი გამოყენება პირდაპირ იყო შეთანხმებული და ზედნადებში აღნიშნული; ტვირთი არ არის შეფუთული ან უხარისხოდაა შეფუთული, რაც, ტვირთის ხასიათიდან გამომდინარე, დაკარგვის ან დაზიანების საფრთხეს ქმნის;
- ტვირთის დათვალიერება, დატვირთვა, დაწყობა ან გადმოტვირთვა ხდება გამზავნის, მიმღების ან მათთვის მოქმედი მესამე პირის მიერ; ცალკეული ტვირთების თავისებურებათა გამო მოსალოდნელია მათი მთლიანად, ან ნაწილობრივ დაკარგვის ან დაზიანების, კერძოდ, დამტვრევის, დაჟანგვის, კოროზიის, გახმობის, დაღვრის, ნორმალური დანაკარგის ან მწერებისა და მღრღნელების ზემოქმედების საფრთხე;
- გადასაზიდი ტვირთი არასაკმარისადაა აღნიშნული ან დანომრილი;
- გადასაყვანია ცხოველები.

იმის მტკიცება, რომ ტვირთის დაკარგვა, დაზიანება ან მიტანის ვადის დარღვევა გამოიწვია ზემოაღნიშნულ გარემოებებმა, ეკისრება გადამზიდველს. მნიშვნელოვანია, რომ თუ გადამზიდველი დაამტკიცებს, რომ, კონკრეტული საქმის გარემოებებიდან გამომდინარე, დანაკარგი ან დაზიანება შეიძლებოდა წარმოქმნილიყო ზემოდასახელებული ერთი ან რამდენიმე საფრთხისაგან, ივარაუდება, რომ ზიანი აქედან წარმოიშვა. უფლებამოსილ პირს შეუძლია დაამტკიცოს, რომ ზიანი არ არის ამ საფრთხისგან ან მხოლოდ ამ საფრთხისგან

⁴³ თუ გადამზიდველი დაამტკიცებს, რომ, კონკრეტული საქმის გარემოებებიდან გამომდინარე, დანაკარგი ან დაზიანება შეიძლებოდა წარმოქმნილიყო დასახელებული ერთი ან რამდენიმე საფრთხისაგან, ივარაუდება, რომ ზიანი აქედან წარმოიშვა. უფლებამოსილ პირს შეუძლია დაამტკიცოს, რომ ზიანი არ არის ამ საფრთხისგან ან მხოლოდ ამ საფრთხისგან წარმოშობილი. გადამზიდველს შეუძლია 686-ე მუხლის მე-4 ნაწილის 'დ' ქვეპუნქტი) (ცალკეული ტვირთების თავისებურებათა გამო მოსალოდნელია მათი მთლიანად ან ნაწილობრივ დაკარგვის ან დაზიანების, კერძოდ, დამტვრევის, დაჟანგვის, კოროზიის, გახმობის, დაღვრის, ნორმალური დანაკარგის ან მწერებისა და მღრღნელების ზემოქმედების საფრთხე) გამოიყენოს მხოლოდ მაშინ, თუ დაამტკიცებს, რომ მან შეასრულა მასზე დაკისრებული ყველა ღონისძიება და დაიცვა მისთვის მიცემული ყველა მითითება.

წარმომოხილი.

ვადის გადაცილებაზე საუბრისას მნიშვნელოვანია განიმარტოს, რომ ტვირთის მიტანის ვადის გადაცილებად ითვლება, როცა ტვირთი არ არის მიტანილი შეთანხმებულ ვადაში, ან, თუ ვადა არ იყო დათქმული, - გადასაზიდად საჭირო ჩვეულებრივ დროში იმ გარემოებათა გათვალისწინებით, რომლებიც დაკავშირებულია ნაწილ-ნაწილ დატვირთვისას ამ ნაწილების შესაკრებად აუცილებელი დროის განსაზღვრასთან, თუ დარღვეულია ვადა, რომელიც წინდახედულ გადამზიდველს უნდა დაეცვა ჩვეულებრივ შემთხვევებში.

სამოქალაქო კანონდებლობა იცნობს ე.წ. ტვირთის დაკარგვის პრეზუმფციას, რომელიც გულისხმობს შემდეგს:

- უფლებამოსილ პირს შეუძლია დამატებით მტკიცებულებათა წარმოდგენის გარეშე ტვირთი ჩათვალოს დაკარგულად, თუ ტვირთი გადაზიდვის შეთანხმებული ვადის გასვლიდან ოცდაათი დღის ვადაში არ იქნება მიტანილი დანიშნულების ადგილზე ან, თუ ასეთი ვადა არ ყოფილა დათქმული, გადამზიდველის მიერ ტვირთის მიღებიდან სამოცი დღის შემდეგ.
- უფლებამოსილ პირს შეუძლია დაკარგული ტვირთის გამო ზიანის ანაზღაურებისას წერილობით მოითხოვოს, რომ მას დაუყოვნებლივ შეატყობინონ, თუ ზიანის ანაზღაურებიდან ერთი წლის განმავლობაში გამოჩნდება დაკარგული ტვირთი. ამ მოთხოვნაზე პასუხი ასევე წერილობით უნდა გაიცეს.
- უფლებამოსილ პირს შეუძლია ამგვარი შეტყობინების მიღებიდან ოცდაათი დღის ვადაში მოითხოვოს, რომ ტვირთი ჩაბარდეს მას ზედნადებიდან გამომდინარე უფლებების დაკმაყოფილების შემდეგ და მიღებული ანაზღაურების უკან დაბრუნების პირობით, საჭიროებისას - ზიანის ანაზღაურებისას წარმომოხილი ხარჯების გამოკლებით;

მნიშვნელოვანია, რომ იმ შემთხვევაში როდესაც მიმღებს ტვირთი ჩაბარდა იმ დანამატის გადაუხდელოად, რომელიც გადამზიდველს უნდა მიეღო დანიშნულების ადგილზე ტვირთის მიტანის შემდეგ, მაშინ გადამზიდველს შეუძლია, რეგრესულ უფლებაზე მითითებით, გამგზავნს მოსთხოვოს ზიანის ანაზღაურება. მაშინ, როდესაც გამგზავნი გზავნის საფრთხეშემცველ ტვირთს, იგი ვალდებულია გადამზიდველს მიაწოდოს ზუსტი ინფორმაცია და გააფრთხილოს ამ ტვირთის შესახებ, საჭიროების შემთხვევაში კი - დააზღვიოს ეს ტვირთი. თუ ეს ვალდებულება არ არის შეტანილი ზედნადებში, მაშინ გამგზავნსა და მიმღებს ვვალემათ სხვა საშუალებებით დაამტკიცონ, რომ

გადამზიდველმა ზუსტად იცოდა ტვირთის სახეობა და მოსალოდნელი საფრთხე. საფრთხეშემცველი ტვირთი, რომლის საფრთხის შესახებაც გადამზიდველმა არაფერი იცოდა, გადამზიდველს შეუძლია ნებისმიერ დროსა და ნებისმიერ ადგილას გადმოცვალოს, მოსპოს ან გააუვნებელყოს იგი ზიანის ანაზღაურების ვალდებულების გარეშე. გამგზავნი ასევე აგებს პასუხს ამ ტვირთის გადასაზიდად გადაცემით ან გადაზიდვებით გამოწვეული ზიანისა და ხარჯებისათვის.

იმ შემთხვევებში, როდესაც გადამზიდველი ვალდებულია ტვირთის მთლიანად ან ნაწილობრივ დაკარგვისათვის ანაზღაუროს ზიანი, მაშინ ზიანის ანაზღაურება გამოითვლება ტვირთის გადაცემის ადგილსა და დროს მოქმედი ტვირთის ფასის მიხედვით. ტვირთის ღირებულება განისაზღვრება საბირჟო ფასით, ხოლო ასეთი ფასის არარსებობისას - საბაზრო ფასით; თუკი არც ასეთი ფასი არსებობს, მაშინ - მსგავსი სახეობისა და ღირებულების ტვირთების ანალოგიურად. გადაზიდვის თანხა, საბაჟო და სხვა მსგავსი ხარჯები უკან უნდა დაბრუნდეს, ოღონდ ტვირთის მთლიანად დაკარგვისას - მთლიანად, ხოლო ნაწილობრივ დაკარგვისას ნაწილობრივ. იმ შემთხვევაში, როდესაც გადაცილებულია ტვირთის მიტანის ვადა და უფლებამოსილი პირი დაამტკიცებს, რომ ამის გამო წარმოიშვა ზიანი, გადამზიდველმა უნდა ანაზღაუროს იგი მხოლოდ ამ ტვირთის ღირებულების ოდენობამდე.

ზიანის ანაზღაურება არ უნდა აღემატებოდეს იმ თანხას, რომელიც:

- უნდა გადახდილიყო ტვირთის მთლიანად დაკარგვისას, თუკი მთელი ტვირთი დაზიანების შედეგად მთლიანად გაუფასურდა;
- უნდა გადახდილიყო ტვირთის გაუფასურებული ნაწილის დაკარგვისას, თუკი დაზიანების შედეგად გაუფასურდა ტვირთის მხოლოდ ერთი ნაწილი.

გამგზავნს შეუძლია დათქმული დანამატის გადახდის საფუძველზე ზედნადებში აღნიშნოს თავისი განსაკუთრებული დაინტერესება ამ გადაზიდვით იმ შემთხვევებისათვის, როცა დაიკარგება ან დაზიანდება ტვირთი, ანდა გადაცილებული იქნება მისი ჩაბარების ვადა. ტვირთზე უფლებამოსილ პირს შეუძლია მისთვის უზრუნველყოფილ ზიანის ანაზღაურებაზე მოითხოვოს წლიური ხუთი პროცენტი. პროცენტების ათვლა იწყება გადამზიდველის მიმართ რეკლამაციის წარდგენის დღიდან, ან, თუ რეკლამაცია არ იყო წარდგენილი, სარჩელის შეტანის დღიდან. თუ ზიანის ანაზღაურება დადგენილია იმ ფულად ერთეულში, რომელიც არ მოქმედებს ქვეყანაში, და მოთხოვილია გადახდა, კურსი განისაზღვრება ზიანის ანაზღაურების გადახდის

ადგილზე იმ დღეს მოქმედი კურსის შესაბამისად.

როდესაც დანაკარგმა, დაზიანებამ ან ვადის გადაცილებამ, რომლებიც გადაზიდვების დროს წარმოიშვა, შეიძლება მოქმედი წესების (ზოგადი წესები) მიხედვით არასახელშეკრულებო მოთხოვნები გამოიწვიოს, ამის საპასუხოდ გადაზიდველს შეუძლია მიუთითოს სსკ-ს შესაბამისი თავის იმ წესებზე, რომლებიც მის პასუხისმგებლობას გამორიცხავენ, ან ზიანის ანაზღაურების მოცულობას განსაზღვრავენ, ანდა ზღუდავენ. მნიშვნელოვანია, რომ იმ შემთხვევაში თუ გამოყენებული იქნება არასახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის მოთხოვნები დანაკარგის, დაზიანებისა ან/და ვადის გადაცილებისთვის ერთ-ერთი პირის მიმართ, მაშინ მას შეუძლია დაეყრდნოს ამ თავის იმ წესებს, რომლებიც გამორიცხავენ მის პასუხისმგებლობას, ან განსაზღვრავენ ზიანის ანაზღაურების ოდენობას ანდა, ზღუდავენ მას.

გადაზიდველს არ შეუძლია დაეყრდნოს სსკ-ს მეთორმეტე თავის იმ წესებს, რომლებიც მის პასუხისმგებლობას გამორიცხავენ ან ზღუდავენ, ან/და მტკიცების ტვირთისაგან ათავისუფლებენ მას, თუკი ზიანი გამოწვეულია მისი ბრალით.

ტვირთის გადატანასთან დაკავშირებული დავების განხილვა ხასიათდება გარკვეული თავისებურებით, კერძოდ კი განსაკუთრებული საპრეტენზიო წესით. პრეტენზია, ანუ ე.წ. რეკლამაცია არის მიმართვა გადაზიდველისადმი გადაზიდვის ვალდებულების არაჯეროვანი შესრულების გამო ჯარიმის გადახდის ან/და ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნით. რეკლამაციის დეფინიციური შევსება მდგომარეობს შემდეგ სამართალმდგომარეობებში.

- თუ მიმღები მიიღებს ტვირთს ისე, რომ მის მდგომარეობას არ ამოწმებს გადაზიდველთან ერთად და არ უყენებს გადაზიდველს ზოგადი ხასიათის პრეტენზიას დანაკარგებისა და დაზიანების შესახებ, მაშინ საპირისპიროს დამტკიცებამდე ივარაუდება, რომ მიმღებმა ტვირთი ჩაიბარა ზედნადებში მითითებულ მდგომარეობაში; აღნიშნული პრეტენზია უნდა წარედგინოს ტვირთის ჩაბარების დღესვე, თუ საქმე ეხება გარეგნულად შესამჩნევ დანაკარგებსა და დაზიანებებს, ხოლო გარეგნულად შეუმჩნეველი დანაკარგებისა და დაზიანებების შემთხვევაში - ჩაბარებიდან არა უგვიანეს შვიდი დღისა. თუ საქმე ეხება გარეგნულად შეუმჩნეველ დანაკარგებსა და დაზიანებებს, პრეტენზია (მოთხოვნა) უნდა წარედგინოს წერილობით.

თუ მიმღებმა და გადაზიდველმა ერთად შეამოწმეს ტვირთის მდგომარეობა, შემოწმების შედეგების საპირისპირო მტკიცებულება დაიშვება მხოლოდ მაშინ, თუ საქმე ეხება გარეგნულად შეუმჩნეველ

დანაკარგებსა და დაზიანებებს და მიმღები ჩაბარებიდან შეიძლია დღის განმავლობაში არ წარადგენს წერილობით მოთხოვნებს.

ვადის გადაცილების გამო ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა შეიძლება მხოლოდ მაშინ, თუ მიმღები ტვირთის ჩაბარებიდან ოცდაერთი დღის განმავლობაში გადაზიდველს წარუდგენს წერილობით მოთხოვნებს.

ვადების გამოთვლისას ამ ვადებში არ ჩაითვლება: ტვირთის გამოგზავნის, შემოწმების ან მიმღებისათვის მისი ჩაბარების დღეები.

- გადაზიდველმა და მიმღებმა ხელი უნდა შეუწყონ ერთმანეთს აუცილებელი შემოწმებების ჩატარებასა და საჭირო ფაქტების დადგენაში.

ზემოგანხილული გადაზიდვებიდან გამომდინარე, უფლებების ხანდაზმულობის ვადა არის ერთი წელი. განზრახვის ან უხეში გაუფრთხილებლობისას ეს ვადა შეადგენს სამ წელს. მნიშვნელოვანია, რომ ხანდაზმულობის ვადის დენა იწყება:

- ტვირთის ნაწილობრივ დაკარგვის, დაზიანების ან ჩაბარების ვადის გადაცილებისას - მისი გამოგზავნის დღიდან;
ტვირთის მთლიანად დაკარგვისას - გადაზიდვის შეთანხმებული ვადის გასვლის ოცდამეათე დღიდან ან, თუ ასეთი ვადა არ ყოფილა დათქმული, - გადაზიდველის მიერ ტვირთის მიღებიდან მესამოცე დღეს;
ყველა სხვა დანარჩენ შემთხვევაში გადაზიდვის ხელშეკრულების დადების დღიდან სამი თვის გასვლის შემდეგ.

საყურადღებოა, რომ ხანდაზმულობის ვადა ჩერდება წერილობითი რეკლამაციის საფუძველზე იმ დღისათვის, როცა გადაზიდველი უარყოფს რეკლამაციას და თანდართულ საბუთებს უკანვე აბრუნებს. თუ რეკლამაცია ნაწილობრივ იქნება აღიარებული, ხანდაზმულობის ვადა რეკლამაციის სადავო ნაწილისათვის კვლავ გრძელდება. რეკლამაციის მიღების ან მასზე პასუხის, ასევე საბუთების უკან დაბრუნების მტკიცების ტვირთი ეკისრება იმ პირს, რომელიც მათ ეყრდნობა. სხვა რეკლამაციები, რომლებიც იმავე საგანს ეხებიან, ვერ შეაჩერებენ ხანდაზმულობის ვადის დენას.

მეტად საინტერესოა ერთმანეთის მიმდევარი გადაზიდვების დროს გადაზიდველის პასუხისმგებლობის საკითხი. თუ გადაზიდვა ერთი ხელშეკრულებით ხორციელდება ერთმანეთის მიმდევარი სხვადასხვა გადაზიდველების მიერ, თითოეული მათგანი (გადაზიდველი) პასუხს აგებს მთლიანი გადაზიდვის განხორციელებისათვის; მეორე და ყოველი მომდევნო გადაზიდველი ტვირთისა და ზედნადების მიღების გზით ხდება

ხელშეკრულების მხარე.

გადამზიდველი, რომელიც წინა გადამზიდველისაგან იღებს ტვირთს, ვალდებულია გადასცეს ტვირთის მიღების დამადასტურებელი ვადამითითებული და მის მიერ ხელმოწერილი საბუთი. ზედნადების მეორე პირზე მან უნდა მიუთითოს თავისი სახელი და მისამართი.

ტვირთის დაკარგვის, დაზიანების ან გადაზიდვის ვადის გადაცილების გამო ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნები, შეგებებული სარჩელის ან შეცილების წარდგენის გარდა, შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს მხოლოდ პირველი, ბოლო ან იმ გადამზიდველის მიმართ, რომლის მიერ გადაზიდვისას დაიკარგა, დაზიანდა ტვირთი, ან გადაცილებულ იქნა ტვირთის ჩაბარების ვადა; ერთი და იგივე სარჩელი შეიძლება წარედგინოს რამდენიმე გადამზიდველს. თუ გადამზიდველმა უკვე აანაზღაურა ზიანი, მას აქვს უკუმოთხოვნის უფლება შემდეგ შემთხვევებში:

- თუ ტვირთის დაკარგვის ან დაზიანების გამომწვევმა გადამზიდველმა მარტომ უნდა აანაზღაუროს მის მიერ ან რამდენიმე გადამზიდველის მიერ ასანაზღაურებელი ზიანი;
- თუ ტვირთის დაკარგვა ან მისი დაზიანება გამომწვეულია ორი ან რამდენიმე გადამზიდველის მიერ, თითოეულმა უნდა აანაზღაუროს პასუხისმგებლობის წილის შესაბამისი თანხა. თუკი ამის დადგენა შეუძლებელია, მაშინ თითოეული პასუხს აგებს მიღებულ გადაზიდვის საზღაურში მათი წილის პროპორციულად;
როცა შეუძლებელია იმის დადგენა, თუ რომელ გადამზიდველს უნდა დაეკისროს ზიანის ანაზღაურება, ზემოხსენებულ პროპორციის მიხედვით უნდა გადაიხადოს ყველა გადამზიდველმა.

იმ შემთხვევაში, თუ ერთ-ერთი გადამზიდველი გადახდისუნარია, მის მიერ გადასახდელი, მაგრამ ჯერ კიდევ გადაუხდელი თანხა ნაწილდება (უნდა განაწილდეს) დანარჩენ გადამზიდველებს შორის მიღებულ გადაზიდვის საზღაურში მათი წილის პროპორციულად.

მნიშვნელოვანია ასევე სამოქალაქო სამართლებრივი სამართალმდგომარეობა, რომლის მიხედვითაც ბათილია ყოველი შეთანხმება, რომლითაც გადამზიდველი ტვირთის დაზღვევიდან წარმოშობილ მოთხოვნებს თმობს, და ყოველი სხვა მსგავსი შეთანხმება, რომლითაც მტკიცების ტვირთი სხვა პირზე იქნება გადატანილი.

სატრანსპორტო ექსპედიცია

სატრანსპორტო ექსპედიციის ხელშეკრულება, თავის მხრივ, წარმოადგენს სატრანსპორტო ხელშეკრულების გაწვევასთან დაკავშირებულ დამხმარე ხელშეკრულებას. სატრანსპორტო ექსპედიციის ხელშეკრულებით ექსპედიტორი კისრულობს თავისი სახელით და შემკვეთის ხარჯზე განახორციელოს ტვირთის გადაზიდვასთან დაკავშირებული მოქმედებანი, ხოლო შემკვეთი მოვალეა გადაიხადოს შეთანხმებული პროვიზია. როგორც ვხედავთ, სატრანსპორტო ექსპედიციის ხელშეკრულება ორმხრივი გარიგებაა. მის მხარეებს წარმოადგენენ ერთი მხრივ ექსპედიტორი, ხოლო მეორეს მხრივ შემკვეთი. სატრანსპორტო ექსპედიცია არის სასყიდლიანი გარიგება, რომლის ძალითაც ექსპედიტორის მიერ შესრულებული სამუშაო (მომსახურება) უნდა ანაზღაურდეს პროვიზიით (შეთანხმებული საზღაური შესრულებული სამუშაოსთვის). რომელიც გადახდილ უნდა იქნეს მას შემდეგ, რაც ექსპედიტორი გადასცემს ტვირთს სატრანსპორტო ორგანიზაციას.

სატრანსპორტო ექსპედიციის ხელშეკრულების საგანს წარმოადგენს ტვირთის გადაზიდვასთან დაკავშირებული მომსახურება, რომელიც პირობითად შესაძლებელია დაყოფილი იყოს ძირითადად (გადაზიდვის ორგანიზაცია, მათ შორის, გადაზიდვის ხელშეკრულების დადება) და დამატებით მომსახურებად, რომელიც გულისხმობს ტვირთის ტრანსპორტირებასთან დაკავშირებულ ნებისმიერ საკითხს. დამატებითი მომსახურების სახით შესაძლებელია ექსპედიტორმა განახორციელოს ტვირთის დანიშნულების ადგილზე მიტანისათვის ისეთი აუცილებელი ოპერაციები, როგორიც არის, მაგალითად ექსპორტისა და იმპორტისათვის საჭირო დოკუმენტების მიღება, საბაჟო და სხვა ფორმალური მხარეების შესრულება, ტვირთის რაოდენობისა და მდგომარეობის შემოწმება და მრავალი სხვა მოქმედებანი.

კანონმდებლობა ავალდებულებს ექსპედიტორს, რომ მან კეთილსინდისიერი ექსპედიტორის გულისხმიერებით უნდა გაგზავნოს ტვირთი, შეარჩიოს გადაზიდვაში მონაწილე პირები. ამასთან, მან უნდა დაიცვას გამგზავნის ინტერესები და შეასრულოს მისი მითითებები.

შემკვეთმა ექსპედიტორის მოთხოვნით დროულად უნდა მიაწოდოს მას შესაბამისი ცნობები ტვირთის შესახებ, აგრეთვე მისცეს მითითებები, რომლებიც აუცილებელია გადაზიდვის დოკუმენტების გასაფორმებლად. მიაწოდოს აუცილებელი ცნობები საბაჟო და სხვა მოქმედებათა შესასრულებლად და, აუცილებლობის შემთხვევაში, ტვირთის საბაჟო გადასახადის გადასახდელად.

გარდა ამისა, შემკვეთმა უნდა გადასცეს აუცილებელი დოკუმენტები აღნიშნული ცნობების უტყუარობის დასადასტურებლად.

მნიშვნელოვანია, რომ საფრთხემემცველი ტვირთის არსებობისას შემკვეთმა უნდა გააფრთხილოს ექსპედიტორი საფრთხის ზუსტი სახეობის შესახებ და, აუცილებლობის შემთხვევაში, მიუთითოს მას უსაფრთხოების ზომებზე. ტვირთი, რომლის საფრთხემემცველობის შესახებ არ იცოდა ექსპედიტორმა, შეიძლება ნებისმიერ დროს და ნებისმიერ ადგილას გადმოიტვირთოს, განადგურდეს ან გაუვნებლდეს ზიანის ანაზღაურების მოვალეობის დაუკისრებლად. შემკვეთი, ამავდროულად, ვალდებულია (თუ ამას მოითხოვს ტვირთის სახეობა) შეაფუთვინოს იგი გადაზიდვის მოთხოვნების შესაბამისად. იმ შემთხვევაში, როდესაც ტვირთის იდენტიფიკაციისათვის აუცილებელია განმასხვავებელი ნიშნები, მაშინ ისინი იმგვარად უნდა იქნეს დასმული, რომ ტვირთის მიტანამდე გარკვევით ჩანდეს. შემკვეთს შეუძლია განსაკუთრებული გასამრჯელოს გადახდით მოსთხოვოს ექსპედიტორს ტვირთის ცალკობრივი შემოწმება მისი მიღებისას.

რაც შეეხება ტვირთის დაზღვევის საკითხს, ექსპედიტორს ეკისრება ტვირთის დაზღვევა მხოლოდ მაშინ, როცა ამის თაობაზე მიიღებს შემკვეთისაგან მითითებას. განსაკუთრებული მითითების არარსებობისას ექსპედიტორი მოვალეა დააზღვიოს ტვირთი მხოლოდ ჩვეულებრივი პირობებით.

თუ შემკვეთი აშკარად არ გამოთქვამს უარს წერილობით, ექსპედიტორი მოვალეა შემკვეთის ხარჯზე დააზღვიოს ის ზიანი, რომელიც შეკვეთის შესრულებისას ექსპედიტორის მოქმედებით შემკვეთს შეიძლება მიადგეს. ექსპედიტორმა უნდა აცნობოს შემკვეთს, თუ ვისთან დადო ექსპედიციის დაზღვევის ხელშეკრულება. ამ ხელშეკრულების საფუძველზე შემკვეთმა უნდა იზრუნოს ზიანის დროულად შეტყობინებისათვის. თუ ზიანის შესახებ შეტყობინება ეგზავნება ექსპედიტორს, მაშინ იგი ვალდებულია დაუყოვნებლივ გადაუზავნოს შეტყობინება მზღვეველს ან მზღვეველებს.

პრაქტიკაში შესაძლებელია წარმოიშვას ისეთი შემთხვევა, როდესაც დანიშნულების ადგილზე ტვირთის გადატანის შემდეგ მიმღები არ ჩაიბარებს ტვირთს, ან სხვა საფუძველით შეუძლებელია ტვირთის მიღება, ასეთ შემთხვევაში ექსპედიტორის უფლებები და მოვალეობები უნდა განისაზღვროს გადაზიდვის ხელშეკრულების წესებით.

თუ შეუძლებელია ტვირთის მდგომარეობის შემოწმება მხარეების თანდასწრებით, მაშინ, საწინააღმდეგოს დამტკიცებამდე, ტვირთის მიღება

ჩაითვლება იმის დასტურად, რომ ტვირთი მიღებულ იქნა დანაკლისისა და დაზიანების გარეშე, გარდა იმ შემთხვევისა, თუ მიმღები ტვირთის ჩამბარებელ პირს მიუთითებს ზიანის ზოგად ხასიათზე. თუ საქმე ეხება აშკარა დანაკლისს ან დაზიანებას, ამის შესახებ უნდა მიეთითოს ტვირთის მიღებისთანავე, ხოლო თუკი საქმე არ ეხება ასეთ დანაკლისს ან დაზიანებას, - ტვირთის მიღების დღიდან არა უგვიანეს სამი დღისა. თუ სხვა შეთანხმება არ არსებობს, ექსპედიტორს უფლება აქვს საკუთარი ძალებით გადაზიდოს ტვირთი. მნიშვნელოვანია, რომ ამ უფლების განხორციელება არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს შემკვეთის უფლებებსა და ინტერესებს. იმ შემთხვევაში, როდესაც ექსპედიტორი იყენებს ამ უფლებას, მას იმავდროულად აქვს ტვირთის გადამზიდველის უფლება-მოვალეობებიც.

ექსპედიტორი ექსპედიციის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე მოვალეობებისათვის, ჩეულებრივ, მაშინ აგებს პასუხს, თუ მას ან მის დამხმარეს მიუძღვის რაიმე ბრალი. თუ ზიანი გამოწვეულია ხელშეკრულებაში მონაწილე მესამე პირის მიერ, მაშინ შემკვეთის მოთხოვნით ექსპედიტორი მოვალეა გადასცეს შემკვეთს თავისი მოთხოვნა მესამე პირის წინააღმდეგ, გარდა იმ შემთხვევისა, როცა ექსპედიტორი სპეციალური შეთანხმების საფუძველზე თვითონ კისრულობს მოთხოვნის გამოყენებას შემკვეთის ხარჯითა და რისკით. ექსპედიტორი არ შეიძლება დაეყრდნოს იმ წესებს, რომლებიც გამორიცხავენ ან ზღუდავენ მის პასუხისმგებლობას, ან გადააქვთ მტკიცების ტვირთი, თუ მან ზიანი განზრახ ან უხეში გაუფრთხილებლობით მიაყენა. იგივე წესი მოქმედებს დამხმარის არასახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის მიმართაც, თუ ამ მუხლის პირველი ნაწილის შესაბამისად მას შეერაცხა ბრალი.

§14

დაზღვევის ხელშეკრულება

დაზღვევა წარმოადგენს რისკ-მენეჯმენტის ფორმას, რომელიც შეიძლება განმარტებულ იქნას, როგორც მცირე გარანტირებული დანაკარგი, შესაძლო დიდი დანაკარგის საპრევენციოდ. შეიძლება ითქვას, რომ დაზღვევა გაჩნდა ადმიანთა საზოგადოების გაჩენასთან ერთად.

რისკების გადანაწილების პრაქტიკის უძველესი მეთოდები გამოყენებული იქნა

ჩინელი და ბაბილონელი მოვაჭრეების მიერ ძვ. წ. მე-3 - მე-2 საუკუნეებში. ძველი ბაბილონელების მიერ შემოღებულ იქნა სისტემა, რომელიც ძვ. წ. 1750 წელს იქცა მეფე ჰამურაბის კანონების შემადგენელი ნაწილად, და რომელსაც იყენებდნენ ხმელთაშუა ზღვის იალქნიანი გემებით მოვაჭრეები.

აქემენიდების დინასტიის მონარქი (სპარსეთი, ძვ.წ. 700 -330 წ.) იყო პირველი, რომელმაც ოფიციალურად დააზღვია თავისი ხალხი სახელმწიფო სანორატო ოფისის მეშვეობით. ძველმა ბერძნებმა და რომაელებმა დასაბამი მისცეს ჯანმრთელობისა და სიცოცხლის დაზღვევას ჩვ.წ. 600 წელს, როცა მათ შექმნეს გილდიები (კავშირები) სახელად "კეთილმოსურნეთა საზოგადოებები", რომლებიც ზრუნავდნენ ოჯახებზე, და მათ წევრებს უზდიდნენ დაკრძალვის ხარჯებს სიკვდილის შემთხვევაში. დაზღვევის ისეთი ფორმა, როგორიც დღესაა ცნობილი, უკავშირდება ლონდონის დიდ ხანძარს, რომელმაც 1666 წელს ლონდონში იმსხვერპლა 13,200 სახლი. ამ უბედური შემთხვევის შემდეგ ნიკოლას ბარბონმა გახსნა შენობების დაზღვევის ოფისი, ხოლო 1680 წელს მან დააარსა ინგლისის პირველი "ხანძარსაწინააღმდეგო დაზღვევის კომპანია". მე-17 საუკუნის დასასრულს, მნიშვნელოვნად გაიზარდა ლონდონის როგორც სავაჭრო ცენტრის როლი, რამაც გაზარდა მოთხოვნა საზღვაო ხომალდების დაზღვევისა. 1680 წლის ბოლოს ედუარდ ლლოიდმა (Edward Lloyd) ლონდონში გახსნა ყავის სახლი, რომელიც გახდა გემების მეპატრონეების, მოვაჭრეებისა და გემების კაპიტნების პოპულარული თავშეყრის ადგილი, სადაც შესაძლებელი იყო მიგელო ახალი საიმედო ინფორმაცია ვაჭრობის შესახებ. ის გახდა შეხვედრის ადგილი იმ ადამიანებისა, რომელთაც სურდათ დაეზღვიათ თავიანთი ტვირთები და სავაჭრო ხომალდები, და შესაბამისად, მზად იყვნენ ხელი მოეწერათ შესაბამისი ხელშეკრულებებისათვის. დღეისათვის ლლოიდი წარმოადგენს სავაჭრო ფლოტისა და სხვა სპეციალური ტიპის დაზღვევის წამყვანი მარკეტს, და ამავე დროს მისი ფუნქციონირების პრინციპი განსხვავდება უმრავლესი, კარგად ცნობილი სადაზღვევო კომპანიებისაგან. დღევანდელ საქართველოში სადაზღვევო ბიზნესი წარმოადგენს მზარდ ბიზნესს. ამ სექტორში (სადაზღვევო მომსახურება) მოღვაწეობს მრავალი მსხვილი სადაზღვევო კომპანია, რომელიც კლიენტებს სთავაზობს ამა თუ იმ სადაზღვევო მომსახურეობას (პროდუქტს).

სადაზღვევო მომსახურეობის სამართლებრივი რეგულირება მოცემულია, როგორც საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში, ისე სხვა სპეციალურ ნორმატიულ აქტებში.

იმისათვის, რომ შევძლოთ სადაზღვევო მომსახურებაზე საუბარი აუცილებელია განიმარტოს ის ტერმინები, რომლებითაც ოპერირებს სადაზღვევო სამართალი.

დაზღვევა - ურთიერთობა, რომელიც მყარდება ფიზიკური და იურიდიული პირების პირადი და ქონებრივი ინტერესების დასაცავად სადაზღვევო შენატანებით (სადაზღვევო პრემიით) ფორმირებული ფულადი ფონდებისა და კანონმდებლობით ნებადართული სხვა წყაროების ხარჯზე, გარკვეული გარემოებების (სადაზღვევო შემთხვევების) დადგომისას.

სადაზღვევო საქმიანობა – მზღვეველის საქმიანობა, რომელიც დაკავშირებულია დაზღვევისა და გადაზღვევის ხელშეკრულებების დადებასა და განხორციელებასთან;

მზღვეველი –

შეზღუდული პასუხისმგებლობის ან სააქციო საზოგადოების ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის იურიდიული პირი, რომელიც შექმნილია სადაზღვევო საქმიანობის განხორციელებისათვის და რომელსაც ამ კანონით დადგენილი წესით მიღებული აქვს დაზღვევის შესაბამისი სახეობის განხორციელების ლიცენზია;

ეკონომიკური განვითარებისა და ურთიერთთანამშრომლობის ორგანიზაციის (OECD) წევრ ქვეყნებში რეგისტრირებული და შესაბამისი ორგანოების მიერ ლიცენზირებული სადაზღვევო და გადაზღვევის ორგანიზაციების მიერ საქართველოში დაფუძნებული ფილიალი (წარმომადგენლობა), რომელიც რეგისტრირებულია ფილიალის (წარმომადგენლობის) რეგისტრაციისათვის საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით.

დამზღვევი - ფიზიკური ან იურიდიული პირი, რომელმაც დადო დაზღვევის ხელშეკრულება მზღვეველთან.

დაზღვეული ფიზიკური ან იურიდიული პირი, რომლის მიმართაც ხორციელდება დაზღვევა. დამზღვევი შეიძლება იმავდროულად იყოს დაზღვეული, თუ დამზღვევის ხელშეკრულებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული.

მოსარგებლე ფიზიკური ან იურიდიული პირი, რომელიც დამზღვევის ხელშეკრულების ან სავალდებულო დაზღვევის შესახებ კანონმდებლობის თანახმად იღებს სადაზღვევო ანაზღაურებას.

დაზღვევის აგენტი - ფიზიკური ან იურიდიული პირი, რომელიც მოქმედებს მზღვეველის დავალებით და სახელით მისთვის მზღვეველის მიერ მინიჭებული უფლებამოსილების ფარგლებში.

სადაზღვევო ბროკერი - ფიზიკური ან იურიდიული პირი, რომელიც შექმნილია საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად, რეგისტრირებულია საქართველოს ეროვნულ ბანკში (შემდგომში - ეროვნული ბანკი) და დამოუკიდებლად ახორციელებს დაზღვევის სფეროში საშუაშაველო საქმიანობას, როგორც თავისი სამეწარმეო საქმიანობის სახეობას;

სადაზღვევო რისკი - მოვლენა, რომელიც შეიცავს მისი დადგომის შესაძლებლობის და შემთხვევითობის ნიშნებს და რომლის გამოც ხდება დაზღვევა.

სადაზღვევო შემთხვევა - მოვლენა, რომლის დადგომისას სადაზღვევო ხელშეკრულება ითვალისწინებს სადაზღვევო ანაზღაურების გადახდას.

სადაზღვევო პოლისი - მზღვეველის მიერ გაცემული დაზღვევის ან გადაზღვევის ხელშეკრულება, რომელიც წარმოადგენს განხორციელებული დაზღვევის დამადასტურებელ საბუთს და დამზღვევს უფლებას აძლევს სადაზღვევო შემთხვევის დადგომისას მოითხოვოს სადაზღვევო ანაზღაურება ან სადაზღვევო თანხა.

გადაზღვევა - ოპერაცია ორ სადაზღვევო კომპანიას შორის, რომლის დროსაც დაზღვევის (გადაზღვევის) ხელშეკრულებით ერთ-ერთი მხარე თავის თავზე იღებს რისკის ნაწილს სადაზღვევო პრემიის გადახდის სანაცვლოდ.

სადაზღვევო პოლისი - მზღვეველის მიერ გაცემული ხელმოწერილი საბუთი - მოწმობა დაზღვევის ხელშეკრულების შესახებ;

გადაზღვევა - ოპერაცია, რომლის დროსაც მზღვეველი გადაზღვევის ხელშეკრულების საფუძველზე და თითოეული ასეთი ხელშეკრულების თავისებურების გათვალისწინებით ახორციელებს სადაზღვევო რისკის და მასთან დაკავშირებული ზარალის მთლიან, ან ნაწილობრივ გადაცემას გადამზღვეველი კომპანიისათვის;

მნიშვნელოვანი წილი – მზღვევლის განცხადებული ან შევსებული კაპიტალის 10 პროცენტი ან 10 პროცენტზე მეტი წილი, რომელსაც პირი ფლობს პირდაპირი ან არაპირდაპირი მონაწილეობით;

ადმინისტრატორი – მზღვევლის მმართველი ორგანოს წევრი;

არაპირდაპირი მონაწილეობა – იურიდიული პირის საწესდებო კაპიტალში წილის ფლობა შესაბამისი მესამე პირის მეშვეობით;

ბენეფიციარი მესაკუთრე – „კომერციული ბანკების საქმიანობის შესახებ“ საქართველოს კანონით განსაზღვრული პირი.

დაზღვევის ცნებაში იგულისხმება რომ დაზღვევის ხელშეკრულებით მზღვევლი მოვალეა აუნაზღაუროს დამზღვევს სადაზღვევო შემთხვევის დადგომით მიყენებული ზიანი ხელშეკრულების პირობების შესაბამისად. მყარად დადგენილი სადაზღვევო თანხით დაზღვევისას მზღვევლი მოვალეა გადაიხადოს სადაზღვევო თანხა, ან შესარულოს სხვა შეპირებული მოქმედება, ხოლო დამზღვევი ვალდებულია გადაიხადოს სადაზღვევო შესატანი (პრემია). დაზღვევა არის ურთიერთობა ფიზიკური და იურიდიული პირების პირადი და ქონებრივი ინტერესების დასაცავად გარკვეული გარემოების (სადაზღვევო შემთხვევის) დადგომისას ამ პირთა მიერ გადახდილი სადაზღვევო შენატანებით (სადაზღვევო პრემიებით) ფორმირებული ფულადი ფონდებისა და კანონმდებლობით ნებადართული სხვა წყაროების ხარჯზე. თავის მხრივ, სადაზღვევო საქმიანობა არის მზღვევლის საქმიანობა, დაკავშირებული დაზღვევისა და გადაზღვევის ხელშეკრულებების დადებასა და განხორციელებასთან.

დაზღვევის ობიექტი შეიძლება იყოს ნებისმიერი ქონებრივი ან პირადი არაქონებრივი ინტერესი, რომელიც არ ეწინააღმდეგება საქართველოს კანონმდებლობას, მათ შორის:

- დაზღვევა, დაკავშირებული დაზღვეულის სიცოცხლესთან, ჯანმრთელობასთან, შრომისუნარიანობასთან, საპენსიო უზრუნველყოფასთან და სხვა პირად ინტერესებთან (პირადი დაზღვევა); დაზღვევა, დაკავშირებული ქონების ფლობასთან, განკარგვასთან და ქონებით სარგებლობასთან (ქონების დაზღვევა);

- დაზღვევა, დაკავშირებული დაზღვეულის მიერ მესამე (ფიზიკური ან იურიდიული) პირისათვის ან მისი ქონებისათვის მიყენებულ ზიანთან (პასუხისმგებლობის დაზღვევა).

დაზღვევა ხორციელდება ნებაყოფლობითი და სავალდებულო ფორმებით. ნებაყოფლობითი დაზღვევა ხორციელდება მზღვეველსა და დამზღვევს შორის დადებული ხელშეკრულების საფუძველზე. ნებაყოფლობითი დაზღვევის სახეობები, პირობები და განხორციელების წესი დგინდება მზღვეველსა და დამზღვევს შორის დადებული ხელშეკრულებით. ასეთ დაზღვევას ახორციელებს საქართველოს ნებისმიერი, ლიცენზირებული სადაზღვევო ორგანიზაცია. სავალდებულო დაზღვევა არის დაზღვევის ისეთი ფორმა, რომლის დროსაც დაზღვევის ობიექტი, სახეობები და განხორციელების წესი განისაზღვრება შესაბამისი კანონით სავალდებულო დაზღვევის შესახებ. მნიშვნელოვანია, რომ სავალდებულო დაზღვევისას მზღვეველი ვალდებულია დადოს ხელშეკრულება დამზღვევთან კანონით განსაზღვრული პირობებით. მზღვეველს უფლება აქვს შესთავაზოს დამზღვევს ამ უკანასკნელისათვის კანონით დადგენილზე უფრო ხელსაყრელი პირობები. სავალდებულო დაზღვევას ახორციელებს ასევე საქართველოს ნებისმიერი, ლიცენზირებული სადაზღვევო ორგანიზაცია.

მნიშვნელოვანია, რომ პირი, რომელიც საჯაროდ სთავაზობს დაზღვევის ხელშეკრულების დადებას, ვალდებულია დადოს ეს ხელშეკრულება, თუკი უარის თქმისათვის არ არსებობს მნიშვნელოვანი საფუძველი. საყურადღებოა, რომ, თუ პირი, რომლის მიმართაც კანონის ძალით უნდა განხორციელდეს სავალდებულო დაზღვევა, არ არის დაზღვეული, მას უფლება აქვს სასამართლო წესით მოსთხოვოს დაზღვევის განხორციელება დამზღვევს, რომელსაც დაკისრებული აქვს მისი დაზღვევის ვალდებულება.

თუ დამზღვევმა არ დადო დაზღვევის ხელშეკრულება ან დადო ისეთი პირობით, რომელიც აუარესებს დაზღვეულის მდგომარეობას კანონმდებლობით გათვალისწინებულ პირობებთან შედარებით, დამზღვევი სადაზღვევო შემთხვევის დადგომისას ვალდებულია დაზღვეულს აუნაზღაუროს ზიანი იმ ოდენობით, რომელსაც დაზღვეული მიიღებდა მოცემული დაზღვევის არსებობის შემთხვევაში.

ზემოთ გარკვეულწილად განმარტებული იყო სადაზღვევო სამართალში არსებული ის ტერმინები, რომლებიც გამოიყენება კონკრეტულ ნორმატიულ აქტებში. ურიგო არ იქნება, რომ ზოგიერთი ტერმინი განვმარტოთ კიდევ უფრო დეტალურად. ასე მაგალითად:

დამზღვევი არის პირი, რომელმაც მზღვევლთან დადო დაზღვევის ხელშეკრულება. იგი შეიძლება იყოს როგორც იურიდიული, ისე ფიზიკური პირი. საქართველოში რეგისტრირებულ იურიდიულ პირს საქართველოს ტერიტორიაზე განხორციელებულ საქმიანობასთან და საქართველოს ტერიტორიაზე განთავსებულ ქონებასთან დაკავშირებული დაზღვევის ხელშეკრულება, გარდა გადაზღვევის ხელშეკრულებისა, შეუძლია დადოს მხოლოდ ეროვნული ბანკის მიერ ლიცენზირებულ სადაზღვევო ორგანიზაციასთან. საქართველოს მოქალაქეს საქართველოს ტერიტორიაზე დაზღვევის ხელშეკრულება შეუძლია დადოს მხოლოდ ეროვნული ბანკის მიერ ლიცენზირებულ სადაზღვევო ორგანიზაციასთან.

მზღვეველი არის იურიდიული პირი, რომელიც შექმნილია სადაზღვევო საქმიანობის განხორციელებისათვის და რომელსაც ამ კანონით დადგენილი წესით მიღებული აქვს დაზღვევის შესაბამისი სახეობის განხორციელების ლიცენზია. მზღვეველის, როგორც ორგანიზაციის რეგისტრაცია ხორციელდება საქართველოში იურიდიული პირის რეგისტრაციისათვის დადგენილი წესით. მნიშვნელოვანია, რომ სადაზღვევო ორგანიზაციის ორგანიზაციულ-სამართლებრივ ფორმად დასაშვებია მხოლოდ შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება და სააქციო საზოგადოება. საბიუჯეტო ორგანიზაციას ეკრძალება სადაზღვევო ორგანიზაციის დაფუძნება და სადაზღვევო ორგანიზაციის დამფუძნებლად ყოფნა. ლიცენზირებული სადაზღვევო ორგანიზაციის საფირმო სახელწოდება უნდა შეიცავდეს სიტყვას „დაზღვევა“ ან ამ სიტყვის გამოყენებით სხვა სიტყვათწყობას. არავის არა აქვს უფლება, სახელწოდებაში გამოიყენოს სიტყვა „დაზღვევა“ ან ამ სიტყვის გამოყენებით სხვა სიტყვათწყობა, ეროვნული ბანკის მიერ გაცემული სადაზღვევო საქმიანობის ლიცენზიის გარეშე (გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც ასეთი გამოყენება დაწესებულია ან აღიარებულია საქართველოს კანონით ან საერთაშორისო შეთანხმებით, ან როდესაც კონტექსტიდან, რომელშიც გამოყენებულია სიტყვა „დაზღვევა“ ან ამ სიტყვის გამოყენებით სხვა სიტყვათწყობა, ჩანს, რომ იგი არ ახორციელებს სადაზღვევო საქმიანობას. სადაზღვევო ორგანიზაციები თავიანთი საქმიანობის განხორციელებისას თანაბარი უფლებებით სარგებლობენ. აკრძალულია მონოპოლიური და ყველა სხვაგვარი საქმიანობა განსაზღვრულ სადაზღვევო ბაზარზე კონკურენციის შეზღუდვის მიზნით. უპირატესობების მიცემა ან მიღება მზღვეველის (მზღვეველების) მიერ სხვა მზღვეველის (მზღვეველების) მიმართ. მზღვეველის მართვა და მისი საქმიანობა ხორციელდება ეროვნული ბანკის ნორმატივების, წესებისა და ინსტრუქციების შესაბამისად. თუ არ არსებობს ამა თუ იმ მიმართულების სადაზღვევო საქმიანობის ეროვნული ბანკის მიერ

დადგენილი წესი, მზღვეველი უფლებამოსილია იმოქმედოს საერთაშორისო სადაზღვევო ნორმებისა და პრაქტიკის შესაბამისად.

დაზღვეული არის პირი, რომლის მიმართაც ხორციელდება დაზღვევა. დამზღვევი შეიძლება იმავდროულად იყო დაზღვეული, თუ დაზღვევის ხელშეკრულებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული. კანონმდებლობა სავალდებულო დაზღვევის შესახებ შეიძლება დამზღვევს ავალდებულებდეს მესამე პირის დაზღვევის განხორციელებას. ნებაყოფლობითი დაზღვევისას დამზღვევს შეუძლია დაზღვევის ხელშეკრულებაში განსაზღვროს მესამე პირი, როგორც დაზღვეული; ამ შემთხვევაში დაზღვევის ობიექტი არის დაზღვეულის პიროვნება და მასთან დაკავშირებული ინტერესები (პირადი დაზღვევა) ან დაზღვეულის ქონება და მასთან დაკავშირებული ინტერესები (ქონების დაზღვევა).

3. ქონების დაზღვევისას დაზღვეულს, რომელიც არ არის დამზღვევი, უნდა ჰქონდეს ამ ქონების შენარჩუნების ინტერესი. სავალდებულო დაზღვევისას მესამე პირის თანხმობა იმ ხელშეკრულების დადებისთვის, რომელშიც იგი იქნება განსაზღვრული, როგორც დაზღვეული, არ არის საჭირო. ნებაყოფლობითი დაზღვევისას ამ პირის უარი აღნიშნული ხელშეკრულების დადებაზე გამოიწვევს მისი დადების შეუძლებლობას, ხოლო თუ ხელშეკრულება უკვე იყო დადებული - მის შეცვლას ან შეწყვეტას.

5. ქონების დაზღვევისას დამზღვევი ვალდებულია შეატყობინოს მესამე პირს თავისი განზრახვა, დააზღვიოს მისი ქონება ან მასთან დაკავშირებული ინტერესები დაზღვევის ობიექტების ზუსტი განსაზღვრით. თუ დამზღვევი ვალდებულია დააზღვიოს მესამე პირი, ამ უკანასკნელს შეუძლია მოსთხოვოს დამზღვევს მისი მოვალეობის შესრულების ანგარიში, ხოლო კანონმდებლობით გათვალისწინებულ შემთხვევაში - დაზღვევის დამადასტურებელი დოკუმენტი. დაზღვეული არასრულწლოვანი მოქალაქის უფლებების რეალიზაცია ხდება კანონმდებლობით დადგენილი წესით. დაზღვეულის სასარგებლოდ ხელშეკრულების დადება არ ათავისუფლებს დამზღვევს ამ ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვალდებულებების შესრულებისაგან. მესამე პირის დაზღვევა ხორციელდება დამზღვევის ხარჯით. იმ დაზღვეულის, რომელიც არ არის დამზღვევი, აგრეთვე დამზღვევის ის ვალდებულებები, რომლებიც წარმოიშობა სადაზღვევო შემთხვევის დადგომისას - განისაზღვრება დაზღვევის ხელშეკრულებით. დამზღვევი ვალდებულია შეატყობინოს დაზღვეულს დაზღვევის ხელშეკრულებით განსაზღვრული ვალდებულებების შესახებ. თუ დაზღვეული უარს იტყვის სადაზღვევო ანაზღაურების მიღებაზე, რომელიც მას ეკუთვნის დაზღვევის ხელშეკრულებით, სადაზღვევო ანაზღაურების მიღების უფლება გადადის დამზღვევზე. მნიშვნელოვანია, რომ დაზღვეულის

გარდაცვალებისას, თუ იგი არ არის დამზღვევი, დაზღვევის ხელშეკრულება შეწყდება, თუ კანონმდებლობით ან ხელშეკრულებით არ არის გათვალისწინებული დაზღვეულის შეცვლა.

თუ დაზღვეულის გარდაცვალება იქნება ის სადაზღვევო შემთხვევა, რომელიც გათვალისწინებულია დაზღვევის ხელშეკრულებით, ხელშეკრულება წყდება მისი შესრულების შემდეგ. დაზღვეულის გარდაცვალებისას, რომელიც არ არის დამზღვევი და რომლის სასარგებლოდაც დადებულია ქონების დაზღვევის ხელშეკრულება, დაზღვეულის უფლებები და მოვალეობები იმ ქონებრივ უფლებაზე, რომელიც არის დაზღვევის ხელშეკრულების ობიექტი, დამზღვევის თანხმობით გადადის გარდაცვლილი დაზღვეულის მემკვიდრეზე, თუ კანონმდებლობით ან ხელშეკრულებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული. იმ შემთხვევაში, თუ დამზღვევი არ არის თანახმა გარდაცვლილი დაზღვეულის შეცვლაზე, ან თუ მემკვიდრეები არ არიან თანახმა მიიღონ გარდაცვლილის დაზღვეულის უფლებები და მოვალეობები, ხელშეკრულება შეწყდება.

მოსარგებლე არის ფიზიკური ან იურიდიული პირი, რომელიც დაზღვევის ხელშეკრულების ან დაზღვევის შესახებ კანონმდებლობის თანახმად იღებს სადაზღვევო ანაზღაურებას. იგი შეიძლება დადგინდეს როგორც პირადი, ისე ქონების დაზღვევისას. სავალდებულო დაზღვევისას მოსარგებლის განსაზღვრა ხდება დაზღვევის მოცემული სახეობის მარეგულირებელი კანონმდებლობით, ხოლო ნებაყოფლობითი დაზღვევისას მოსარგებლეს ადგენს დამზღვევი. დაზღვეული არის მოსარგებლე თუ სავალდებულო დაზღვევის შესახებ კანონმდებლობით ან დაზღვევის ხელშეკრულებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული. საკუთრების დაზღვევის ხელშეკრულება მოსარგებლის სასარგებლოდ შეიძლება დაიდოს მოსარგებლის სახელის ან სახელწოდების მიუთითებლად. ასეთი ხელშეკრულების დადებისას დამზღვევს ეძლევა დაზღვევის მოწმობა (პოლისი, სერტიფიკატი და ა.შ.) წარმდგენზე; ამ შემთხვევაში სარგებლობის მიმღებია ის, ვინც წარუდგენს მზღვეველს ზემოთ აღნიშნულ დოკუმენტს. როცა დამზღვევი არ არის დაზღვეული, გარდაცვალებისას ან თავის უფლებებზე უარის თქმის შემთხვევაში ამ უკანასკნელის უფლებები გადადის დამზღვევზე, მოსარგებლის სასარგებლოდ ხელშეკრულების დადება არ ათავისუფლებს დამზღვევს ამ ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვალდებულებების შესრულებისაგან.

დაზღვევის აგენტი და სადაზღვევო ბროკერი

მზღვეველს შეუძლია განახორციელოს სადაზღვევო საქმიანობა დაზღვევის აგენტისა და სადაზღვევო ბროკერის მეშვეობით. დაზღვევის აგენტი არის ფიზიკური ან იურიდიული პირი, რომელიც მოქმედებს მზღვეველის დავალებით და სახელით, მისთვის მზღვეველის მიერ მინიჭებული უფლებამოსილების ფარგლებში. დაზღვევის აგენტის მიერ მიღებული სადაზღვევო შენატანი ითვლება მზღვეველის მიერ მიღებულ სადაზღვევო შენატანად. სადაზღვევო ბროკერი არის ფიზიკური ან იურიდიული პირი, რომელიც შექმნილია საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად, რეგისტრირებულია ეროვნულ ბანკში და დამოუკიდებლად ახორციელებს დაზღვევის სფეროში საშუაშვლო საქმიანობას, როგორც თავისი სამეწარმეო საქმიანობის სახეობას. სადაზღვევო ბროკერი ვალდებულია საქმიანობის დაწყებამდე განცხადებით მიმართოს ეროვნულ ბანკს და გაიაროს რეგისტრაცია. სადაზღვევო ბროკერის ურთიერთობა მზღვეველთან და დამზღვევთან განისაზღვრება მათ შორის დადებული ხელშეკრულებით.

აკრძალულია მზღვეველის, დაზღვევის აგენტის ან სადაზღვევო ბროკერის მიერ უცხოეთის სადაზღვევო ორგანიზაციის სახელით დაზღვევის ხელშეკრულების დადება, გარდა ავტომფლობელის სამოქალაქო პასუხისმგებლობის დაზღვევის ხელშეკრულებისა, რომელიც გამოიყენება მხოლოდ საქართველოს ფარგლებს გარეთ. სადაზღვევო ბროკერი და დაზღვევის აგენტი ვალდებული არიან დაზღვევის ხელშეკრულების დადებისას შეატყობინონ მზღვეველს მათთვის ცნობილი ყველა გარემოების შესახებ, რომელთაც მნიშვნელობა აქვს დაზღვევის ხელშეკრულებით განსაზღვრული პირობებისათვის.

მზღვეველი მოვალეა ჩააბაროს დამზღვევს ხელმოწერილი საბუთი დაზღვევის ხელშეკრულების შესახებ (სადაზღვევო მოწმობა - პოლისი), რომელიც უნდა შეიცავდეს:

- ხელშეკრულების მხარეების ვინაობასა და მათ ადგილსამყოფელს (საცხოვრებელ ადგილს ან იურიდიულ მისამართს);
დაზღვევის საგნისა და დაზღვეული პირის დასახელებას;
სადაზღვევო რისკის განსაზღვრას;
დაზღვევის დასაწყისსა და ხანგრძლივობას;
სადაზღვევო თანხის ოდენობას;
სადაზღვევო შესატანის მოცულობას, მისი გადახდის ადგილსა და ვადას.

თუ დაზღვევის საგანს წარმოადგენს პირის სიცოცხლე, მაშინ დამატებით აუცილებელია მონაცემები მზღვეველის მოგების დაანგარიშებისა და ამ მოგების განაწილების პირობების შესახებ. თუ სადაზღვევო მოწმობა გაცემულია

წარმომდგენზე, სახელობითი ან საორდერო მოწმობის სახით, მზღვეველს შეუძლია ამ მოწმობის მფლობელს წაუყენოს ყველა ის მოთხოვნა, რომლებიც მას თავდაპირველი დამზღვევის მიმართ აქვს. ეს წესი არ გამოიყენება, თუ სადაზღვევო მოწმობის მფლობელი აცნობებს მზღვეველს დაზღვევასთან დაკავშირებული უფლებების მისთვის გადაცემის თაობაზე და ეს უკანასკნელი დაუყოვნებლივ არ განაცხადებს თავისი მოთხოვნების შესახებ. თუ ხელშეკრულებით განსაზღვრულია, რომ მზღვეველმა მხოლოდ სადაზღვევო მოწმობის წარდგენის შემდეგ უნდა შეასრულოს თავისი მოვალეობა, მაგრამ მოწმობა დაიკარგა ან განადგურდა, მაშინ დამზღვევს შეუძლია მოითხოვოს შესრულება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ სადაზღვევო მოწმობა განსაკუთრებული წარმოების წესით ძალადაკარგულად გამოცხადდა. სადაზღვევო მოწმობის დაკარგვის, ან განადგურების შემთხვევაში დამზღვევს შეუძლია მზღვეველს მოსთხოვოს ასლი. ასლის გაცემის ხარჯებს გაიღებს დამზღვევი.

თუ დაზღვევის აგენტი (წარმომადგენელი) უფლებამოსილია დადოს დაზღვევის ხელშეკრულება, მას ასევე შეუძლია შეცვალოს ხელშეკრულების პირობები, გააგრძელოს მისი მოქმედების ვადა ან მოშალოს იგი. დაზღვევის აგენტს, რომელიც ასრულებს შუამავლის ფუნქციას დაზღვევის ხელშეკრულების დადებისას, უფლება აქვს დადოს ასეთი ხელშეკრულება.

დაზღვევა იწყება ხელშეკრულების დადების დღის ოცდაოთხ საათზე და მთავრდება ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვადის ბოლო დღის ოცდაოთხ საათზე. თუ დაზღვევის ხელშეკრულება დადებულია ხუთ წელზე მეტი ვადით, მაშინ თითოეულ მხარეს შეუძლია მოშალოს ხელშეკრულება ამის თაობაზე გაფრთხილებიდან სამი თვის გასვლის შემდეგ.

არის შემთხვევები, როდესაც მზღვეველი ადიდებს სადაზღვევო შესატანს. ასეთ შემთხვევაში, დამზღვევს შეუძლია ხელშეკრულების მოშლის ერთთვიანი ვადის დაცვით შეწყვიტოს ხელშეკრულება. სადაზღვევო შესატანის უმნიშვნელო გაზრდა ასეთ უფლებას არ წარმოშობს. დამზღვევმა ხელშეკრულების დადებისას მზღვეველს უნდა შეატყობინოს ყველა მისთვის ცნობილი გარემოება, რომლებსაც არსებითი მნიშვნელობა აქვს საფრთხის ან დაზღვევით გათვალისწინებული შემთხვევის დადგომისათვის. არსებითია ის გარემოებები, რომლებსაც შეუძლიათ გავლენა მოახდინონ მზღვეველის გადაწყვეტილებაზე, უარი თქვას ხელშეკრულებაზე, ან დადოს იგი შეცვლილი შინაარსით. არსებითად ჩაითვლება ასევე გარემოება, რომლის შესახებაც მზღვეველი წერილობით შეეკითხება დამზღვევს გარკვევით და

არაორაზროვნად. თუ მზღვეველს არ ეცნობა არსებითი გარემოების შესახებ, მაშინ მას შეუძლია უარი თქვას ხელშეკრულებაზე. იგივე მნიშვნელობა აქვს, თუ არსებით გარემოებათა შეტყობინებას დამზღვევმა განზრახ აარიდა თავი. დაუშვებელია ხელშეკრულების შეწყვეტა, თუ მზღვეველმა იცოდა დაფარულ გარემოებათა შესახებ, ან დამზღვევს არ მიუძღვის ბრალი მათ შეუტყობინებლობაში. მზღვეველს ასევე შეუძლია უარი თქვას ხელშეკრულებაზე მაშინაც, თუ არსებითი გარემოებების შესახებ შეტყობინება არასწორ მონაცემებს შეიცავს. ხელშეკრულებაზე უარის თქმა დაუშვებელია იმ შემთხვევაში, როდესაც მონაცემების უზუსტობა მზღვეველისათვის ცნობილი იყო, ან თუ დამზღვევს ბრალი არ მიუძღვის არასწორ მონაცემთა მიწოდებაში. ამ მონაცემების შეტყობინებიდან ერთი თვის განმავლობაში მზღვეველს შეუძლია მომალოს ხელშეკრულება.

იმ შემთხვევაში, როდესაც დამზღვევს საფრთხის გარემოების შესახებ წერილობით კითხვებზე უნდა გაეცა პასუხი, მაშინ მზღვეველს უფლება აქვს მომალოს ხელშეკრულება იმ გარემოებათა შეუტყობინებლობის გამო, რომელთა თაობაზედაც თუმცა კითხვა არ დასმულა, მაგრამ დამზღვევი განზრახ ღუშდა. ასეთი ცნობების შეუტყობინებლობიდან ერთი თვის განმავლობაში მზღვეველს შეუძლია მომალოს ხელშეკრულება. ეს ვადა იწყება იმ მომენტიდან, როდესაც მზღვეველმა გაიცო შეტყობინების მოვალეობის დარღვევის თაობაზე. დამზღვევს აუცილებლად უნდა ეცნობოს ხელშეკრულების მოშლის შესახებ. თუ მზღვეველი ხელშეკრულებას მოშლის სადაზღვევო შემთხვევის დადგომის შემდეგ, მაშინ იგი არ თავისუფლდება თავისი მოვალეობის შესრულებისაგან, თუკი იმ გარემოებას, რომლის შესახებაც დარღვეული იქნა შეტყობინების მოვალეობა, გავლენა არ მოუხდენია სადაზღვევო შემთხვევის დადგომაზე და მზღვეველის მოვალეობის შესრულებაზე. დამზღვევი თავის მხრივ მოვალეა დაუყოვნებლივ შეატყობინოს მზღვეველს საფრთხის გაზრდის შესახებ, რომელიც ხელშეკრულების დადების შემდეგ აღმოცენდა, თუ ეს არსებით გავლენას მოახდენდა ხელშეკრულების დადებაზე. ამ შემთხვევაში მზღვეველს უფლება აქვს მომალოს ხელშეკრულება მოშლის ერთთვიანი ვადის დაცვით ან მოითხოვოს სადაზღვევო შესატანის შესაბამისი გაზრდა. თუ დამზღვევმა განზრახ გამოიწვია საფრთხის გაზრდა, მზღვეველს შეუძლია მომალოს ხელშეკრულება ვადის დაცვის გარეშე.

სადაზღვევო შემთხვევის დადგომის გაგებისთანავე დამზღვევი მოვალეა აცნობოს ამის შესახებ მზღვეველს. მზღვეველს შეუძლია სადაზღვევო შემთხვევის დადგომის შემდეგ მოსთხოვოს დამზღვევს ყოველგვარი ცნობა, რომელიც კი აუცილებელია სადაზღვევო შემთხვევის ან მოვალეობის მოცულობის დასადგენად. მზღვეველს არ შეუძლია დაეყრდნოს შეთანხმებას,

რომლითაც იგი თავისუფლდება თავისი მოვალეობისაგან, თუ დამზღვევი არ შეასრულებს შეტყობინების მოვალეობას, მაგრამ ამით მზღვეველის ინტერესები არსებითად არ დაირღვევა. მან თავისი მოვალეობა უნდა შეასრულოს სადაზღვევო შემთხვევის დადგენისა და საზღაურის ოდენობის განსაზღვრის შემდეგ.

დამზღვევი მოვალეა გადაიხადოს სადაზღვევო შესატანი მხოლოდ დაზღვევის დამადასტურებელი საბუთის მიღების შემდეგ. თუ დაზღვევის ინტერესი დაიკარგა, მაშინ მზღვეველს შეუძლია მოითხოვოს სადაზღვევო შესატანის ის ნაწილი, რომელიც შეესაბამება ნაკისრი რისკის ხანგრძლივობას. მზღვეველს შეუძლია მოითხოვოს მომსახურების შესაბამისი ანაზღაურების გადახდა. პირველი ან ერთგერადი სადაზღვევო შესატანის დროულად გადახდამდე მზღვეველი თავისუფალია თავისი მოვალეობისაგან. თუ სადაზღვევო შესატანი დროულად არ არის გადახდილი, მაშინ მზღვეველს შეუძლია წერილობით განსაზღვროს გადახდის ორკვირიანი ვადა, ამასთან, უნდა მიუთითოს იმ შედეგებზე, რომლებიც ვადის გასვლას მოჰყვება. თუ ვადის გასვლის შემდეგ დადგება სადაზღვევო შემთხვევა და ამ დროისათვის დამზღვევის მიერ გადაცილებულია შესატანის ან პროცენტების გადახდის ვადა, მაშინ მზღვეველი თავისუფლდება თავისი მოვალეობებისაგან. მნიშვნელოვანია, რომ იმ შემთხვევაში როდესაც დამზღვევმა თავის დროზე არ შეიტანა სადაზღვევო შესატანი, მზღვეველს შეუძლია ერთი თვით ადრე გააფრთხილოს დამზღვევი ხელშეკრულების მოშლის თაობაზე და ამ ვადის უშედეგოდ გასვლის შემდეგ მოშალოს იგი.

დამზღვევს შეუძლია შეწყვიტოს სადაზღვევო შესატანის გადახდა, თუ ხელშეკრულების დადების შემდეგ გაირკვა, რომ მზღვეველის ეკონომიური მდგომარეობა იმდენად გაუარესდა, რომ არსებობს სადაზღვევო შემთხვევის დადგომისას მის მიერ ხელშეკრულებით ნაკისრ მოვალეობათა შეუსრულებლობის რეალური საფრთხე.

სადაზღვევო საქმიანობა მოიცავს მრავალი მზღვეველის მიერ დაზღვეულისათვის მრავალი სადაზღვევო მომსახურების (პროდუქტის) შეთავაზებას. განვიხილოთ რამოდენიმე ძირითადი ასეთი პროდუქტის ნორმატიული რეგულირების საკითხები.

ზიანის დაზღვევა

ზიანის დაზღვევისას მზღვეველმა ზიანი უნდა აანაზღაუროს ფულით. ამასთანავე, მნიშვნელოვანია, რომ მზღვეველი ზიანს ანაზღაურებს მხოლოდ სადაზღვევო თანხის ფარგლებში. იმ შემთხვევაში, თუ აღმოჩნდა, რომ სადაზღვევო თანხა მნიშვნელოვნად აღემატება დაზღვეული ინტერესის ღირებულებას (სადაზღვევო ღირებულებას), მაშინ როგორც დამზღვევს, ისე მზღვეველს გადაჭარბებული დაზღვევის თავიდან აცილების მიზნით შეუძლიათ მოითხოვონ სადაზღვევო თანხის შემცირება სადაზღვევო შესატანის დაუყოვნებლივ შესაბამისი შემცირებით. თუ დამზღვევი მართლსაწინააღმდეგო შემოსავლის მიღების განზრახვით დებს ხელშეკრულებას დაზღვევის გაზრდის გზით, მაშინ ხელშეკრულება ბათილად ჩაითვლება. ხელშეკრულების ბათილობამდე მზღვეველისათვის გადახდილი შენატანები მას რჩება, თუ მისთვის ხელშეკრულების დადების მომენტისათვის ცნობილი არ იყო ბათილობის შესახებ.

სადაზღვევო თანხად ჩაითვლება ქონების ღირებულება, თუ დაზღვეულია ქონება და საქმის გარემოებებით სხვა რამ არ არის დადგენილი. დაზღვევა ვრცელდება სადაზღვევო შემთხვევის დადგომით გამოწვეულ მიუღებელ სარგებელზედაც, თუ ეს გათვალისწინებულია შეთანხმებით. თუ დაზღვეულია ნივთების ერთობლიობა, მაშინ დაზღვევა ვრცელდება მასში შემაჯალ ყველა ნივთზე.

საყურადღებოა, რომ მზღვეველი არ არის ვალდებული გადაუხადოს დამზღვევს წარმოშობილი ზიანის ოდენობაზე მეტი თანხა იმ შემთხვევაშიც კი, თუ სადაზღვევო თანხა სადაზღვევო შემთხვევის დადგომის მომენტისათვის აღემატება სადაზღვევო ღირებულებას. თუ სადაზღვევო თანხა ნაკლებია სადაზღვევო ღირებულებაზე სადაზღვევო შემთხვევის დადგომის მომენტისათვის (შემცირებული ან არასრული დაზღვევა), მაშინ მზღვეველი ანაზღაურებს ზიანს სადაზღვევო თანხისა და სადაზღვევო ღირებულების შეფარდების შესაბამისად. პირი, რომელმაც ერთი და იგივე ინტერესი ერთდროულად რამდენიმე მზღვეველთან დააზღვია, მოვალეა ამის თაობაზე დაუყოვნებლივ აცნობოს თითოეულ მზღვეველს. შეტყობინებაში უნდა აღინიშნოს ყველა მზღვეველის ვინაობა და სადაზღვევო თანხის ოდენობა. თუ მოცემული ინტერესი ერთი და იმავე რისკისაგან რამდენიმე მზღვეველთან არის დაზღვეული და სადაზღვევო თანხები ჯამში სადაზღვევო ღირებულებას აჭარბებენ, ან, თუ სხვა მიზეზების გამო საზღაურთა ჯამი, რომელიც თითოეული მზღვეველის მიერ სხვა ხელშეკრულების არარსებობის შემთხვევაში გადახდილი

იქნებოდა, აჭარბებს მთელ ზიანს (ორმაგი დაზღვევა), მაშინ მზღვეველები მოვალენი არიან დამზღვევის წინაშე - როგორც სოლიდარული მოვალეები - იმ თანხის ფარგლებში, რაც მათ დამზღვევთან დადებული ხელშეკრულებით აქვთ გაფორმებული, მაგრამ დამზღვევს არა აქვს უფლება მიიღოს ჯამში რეალურ ზიანზე მეტი თანხა.

თუ დამზღვევმა გააფორმა ორმაგი დაზღვევა მართლსაწინააღმდეგო შემოსავლის მიღების მიზნით, მაშინ თითოეული ხელშეკრულება, რომელიც ამ მიზნით არის დადებული, ჩაითვლება ბათილად. ეს ის შემთხვევაა, როდესაც პირი რამოდენიმე სადაზღვევო კომპანიასთან აზღვევს ერთი და იგივე შემთხვევას.

დამზღვევის ბრალით სადაზღვევო შემთხვევის დადგომისას მზღვეველი თავისუფლდება თავისი მოვალეობის შესრულებისაგან, თუ დამზღვევმა დაზღვევით გათვალისწინებული შემთხვევა გამოიწვია განზრახ ან უხეში გაუფრთხილებლობით. დამზღვევი, თავის მხრივ, მოვალეა დაზღვევით გათვალისწინებული შემთხვევის დადგომისას შეძლებისდაგვარად თავიდან აიცილოს, ან შეამციროს ზიანი და ამასთან დაკავშირებით შეასრულოს მზღვევლის მითითებები, ხოლო მზღვეველი მოვალეა აანაზღაუროს ის ხარჯები, რომლებიც მისი მითითებით იქნა გაღებული.

მნიშვნელოვანია, რომ მზღვეველი ომით ან სხვა დაუძლეველი ძალით გამოწვეული ზიანისათვის მხოლოდ მაშინ აგებს პასუხს, თუ ეს გათვალისწინებულია სპეციალური შეთანხმებით. თუ დამზღვევს შეუძლია ზიანის ანაზღაურების თაობაზე მოთხოვნა წაუყენოს მესამე პირს, მაშინ ეს მოთხოვნა გადადის მზღვეველზე, თუკი ის უნაზღაურებს დამზღვევს ზიანს. თუ დამზღვევი უარს იტყვის მესამე პირის მიმართ თავის მოთხოვნაზე ან მისი მოთხოვნის უზრუნველყოფის უფლებაზე, მაშინ მზღვეველი თავისუფლდება ზიანის იმ ოდენობით ანაზღაურების მოვალეობისაგან, რამდენიც მას შეეძლო მიეღო თავისი ხარჯების ასანაზღაურებლად უფლების განხორციელებასთან, ან მოთხოვნის წაყენებასთან დაკავშირებით. იმ შემთხვევებში, როდესაც დამზღვევის უფლება ზიანის ანაზღაურების თაობაზე ეხება მასთან ერთად მცხოვრებ ოჯახის წევრებს, მაშინ უფლების გადასვლა გამორიცხულია, როცა ოჯახის წევრმა ზიანი განზრახ გამოიწვია. თუ დაზღვეული ქონება გასხვისდა, მაშინ დამზღვევის უფლებები და მოვალეობები გადადის შემძენზე. მზღვეველს დაუყოვნებლივ უნდა ეცნობოს დაზღვეული ქონების გასხვისების შესახებ. თუ შემძენმა ან გამსხვისებელმა აღნიშნულის თაობაზე დაუყოვნებლივ არ შეატყობინა

მზღვეველს, მაშინ იგი თავისუფლდება ანაზღაურების მოვალეობისაგან, თუკი სადაზღვევო შემთხვევა დადგა ორი კვირის შემდეგ იმ მომენტიდან, როცა მზღვეველს შეტყობინება მიღებული უნდა ჰქონოდა.

მზღვეველს უფლება აქვს ხელშეკრულების მოშლის ერთთვიანი ვადის დაცვით შეწყვიტოს სადაზღვევო ურთიერთობა შემძენთან. ხელშეკრულების მოშლის უფლება ძალას კარგავს, თუ მზღვეველმა არ ისარგებლა ამით ერთი თვის მანძილზე იმ მომენტიდან, როცა მან შეიტყო ქონების გასხვისების შესახებ. შემძენს უფლება აქვს მოშალოს დაზღვევის ხელშეკრულება; მოშლა შეუძლია მას მხოლოდ დაუყოვნებლივ, ან დაზღვევის მიმდინარე პერიოდის დამთავრებისათვის. მოშლის უფლება ქარწყლდება, თუ შემძენი შემძენიდან ერთი თვის ვადაში არ ისარგებლებს ამ უფლებით; ხოლო, თუ შემძენისათვის ცნობილი არ იყო დაზღვევის შესახებ, მაშინ მოშლის უფლება ძალაშია ერთი თვის გასვლამდე იმ მომენტიდან, როცა შემძენმა შეიტყო სადაზღვევო ურთიერთობის შესახებ. თუ დაზღვევის ხელშეკრულება მოიშალა ამ წესების საფუძველზე, მაშინ გამსხვისებელი მოვალეა მზღვეველს გადაუხადოს სადაზღვევო შესატანი, მაგრამ არა იმაზე მეტი, რაც დაზღვევის პერიოდში უნდა გადაეხადა, ხელშეკრულების მოშლის მომენტის ჩათვლით; ამ შემთხვევაში შემძენი პასუხს არ აგებს სადაზღვევო შესატანის გადახდაზე.

დაზღვევა სხვა პირის სასარგებლოდ

დამზღვევეს შეუძლია მზღვეველთან დადოს დაზღვევის ხელშეკრულება თავისი სახელით სხვა პირის სასარგებლოდ. ამ პირის დასახელება სავალდებულო არ არის. სხვა პირის სასარგებლოდ დაზღვევისას ის უფლებები, რომლებიც წარმოიშობა ამ ხელშეკრულებიდან, ეკუთვნის ამ პირს. სადაზღვევო მოწმობის მოთხოვნის უფლება აქვს მხოლოდ დამზღვევეს. მნიშვნელოვანია, რომ დაზღვეულ პირს შეუძლია ისარგებლოს თავისი უფლებებით დამზღვევეთან შეთანხმების გარეშე და თავისი უფლებების განხორციელება მოითხოვოს სასამართლოს მეშვეობით მხოლოდ მაშინ, თუ სადაზღვევო მოწმობა მის ხელთაა. დამზღვევეს საკუთარი სახელით შეუძლია ისარგებლოს იმ უფლებებით, რომლებიც დაზღვევის ხელშეკრულების თანახმად ეკუთვნის დაზღვეულ პირს. იმ შემთხვევაში, როდესაც გაცემულია სადაზღვევო მოწმობა, მაშინ დამზღვევეს შეუძლია მიიღოს საზღაური დაზღვეული პირის თანხმობის გარეშე, ან გადასცეს უფლება დაზღვეულ პირს მხოლოდ მაშინ, თუ დამზღვევი ფლობს სადაზღვევო მოწმობას. მზღვეველი მხოლოდ მაშინ არის ვალდებული გადაუხადოს დამზღვევეს დაზღვეულის სასარგებლოდ, თუ დამზღვევი დაამტკიცებს, რომ დაზღვეული პირი ეთანხმებოდა დაზღვევის ხელშეკრულებას.

სამოქალაქო პასუხისმგებლობის დაზღვევა

სამოქალაქო პასუხისმგებლობის დაზღვევის ხელშეკრულებით მზღვეველი მოვალეა გაათავისუფლოს დამზღვევი იმ ვალდებულებისაგან, რომელიც მას ეკისრება მესამე პირის წინაშე დაზღვევის პერიოდში წარმოშობილი პასუხისმგებლობის გამო. მზღვეველი თავისი ვალდებულების ფარგლებში მოვალეა უშუალოდ აანაზღაუროს ზიანი, თუ პირი, რომელსაც ზიანი მიადგა, მას წარუდგენს მოთხოვნას. დაზღვევა მოიცავს სასამართლო და არასასამართლო ხარჯებსაც, რომლებიც მესამე პირის მოთხოვნისაგან დასაცავად იქნა გაწეული, თუ, საქმის გარემოებიდან გამომდინარე, აუცილებელია ასეთი ხარჯების გაწევა. მზღვეველი თავისუფლდება პასუხისმგებლობისაგან, თუ დამზღვევმა შეგნებულად გამოიწვია იმ გარემოების წარმოშობა, რისთვისაც მას ეკისრება პასუხისმგებლობა მესამე პირის წინაშე. თუ მზღვეველი მთლიანად, ან ნაწილობრივ თავისუფალია დამზღვევის წინაშე მოვალეობისაგან, მისი პასუხისმგებლობა მესამე პირის წინაშე ძალაშია სავალდებულო დაზღვევის შესახებ კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში. მაშინ, როდესაც მზღვეველი აკმაყოფილებს მესამე პირის მოთხოვნას, მესამე პირის მოთხოვნა დამზღვევის მიმართ გადადის მზღვეველზე.

სიცოცხლის დაზღვევა

სიცოცხლის დაზღვევა შეიძლება ეხებოდეს დამზღვევს ან სხვა პირს. თუ სიცოცხლის დაზღვევის ხელშეკრულება დადებულია სხვა პირის სასარგებლოდ, მაშინ საჭიროა ამ პირის ან მისი კანონიერი წარმომადგენლის წერილობითი თანხმობა. თუ დამზღვევი ხელშეკრულების დადებისას დაარღვევს თავის მოვალეობას ცნობების შეტყობინების თაობაზე, მზღვეველს არ შეუძლია ხელშეკრულებაზე უარი განაცხადოს, თუკი ხელშეკრულების დადების შემდეგ ხუთი წელი გავიდა. ხელშეკრულებაზე უარი დასაშვებია, თუ შეტყობინების მოვალეობა განზრახ არ შესრულდა.

მნიშვნელოვანია, რომ იმ შემთხვევაში, თუ სადაზღვევო შესატანები პერიოდულად არის გადახდილი, მზღვეველს შეუძლია სადაზღვევო ურთიერთობა მოშალოს ნებისმიერ დროს, ოღონდ მიმდინარე სადაზღვევო პერიოდის დასრულებისათვის. დამზღვევს შეუძლია დაგროვებითი დაზღვევისას სარგებლის მიღების უფლება გადასცეს მესამე პირს, ასევე შეუძლია მესამე პირი შეცვალოს სხვა პირით, თუ ხელშეკრულებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული. მესამე პირს, რომელსაც აქვს სარგებლის მიღების უფლება,

მისი განხორციელება შეუძლია მხოლოდ სადაზღვევო შემთხვევის დადგომისას, თუ დაზღვევს სხვა მითითება არ გაუცია. თუ დაგროვებითი დაზღვევის შემთხვევაში მესამე პირის უფლებას არ შესაბამება მზღვევის მოვალეობა, მაშინ ეს უფლება რჩება დამზღვევს. იმ შემთხვევაში, როდესაც მესამე პირი არ იყენებს თავის უფლებას სარგებლის მიღებაზე, მაშინ ეს უფლება რჩება დამზღვევს.

როდესაც დაზღვევის ხელშეკრულება დადებულია სხვა პირის სიკვდილის შემთხვევისათვის, მზღვეელი თავისუფლდება თავისი მოვალეობისაგან იმ შემთხვევაში, როცა დამზღვევმა უკანონო მოქმედებით განზრახ გამოიწვია ასეთი პირის სიკვდილი. თუ სიცოცხლის დაზღვევისას მესამე პირს აქვს სარგებლის მიღების უფლება, ეს უფლება არ იქნება აღიარებული, თუ მან უკანონო მოქმედებით განზრახ გამოიწვია იმ პირის სიკვდილი, რომლის სიცოცხლეც დაზღვეული იყო.

სიცოცხლის დაზღვევისას მზღვეელი თავისუფლდება თავისი მოვალეობისაგან, თუ პირი, რომლის სიცოცხლეც დაზღვეული იყო, თავს მოიკლავს. დამზღვევის მემკვიდრეს უფლება აქვს მოითხოვოს გადახდილი სადაზღვევო შესატანების დაბრუნება.

დამზღვევს შეუძლია მიმდინარე დაზღვევის პერიოდის დასრულებამდე ნებისმიერ დროს მოითხოვოს დაზღვევის ხელშეკრულების შეცვლა სადაზღვევო შესატანებისაგან თავისუფალი ხელშეკრულებით. თუ დამზღვევი ითხოვს ასეთ შეცვლას, მაშინ ამ მომენტიდან ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სადაზღვევო თანხის, ან სარგებლის თანხის ადგილს იკავებს ისეთი თანხა, რომელიც შესაბამება მზღვეელის მოვალეობას დაზღვეული პირის ასაკის გათვალისწინებით, თუ დაგროვებული პრემიების რეზერვი განიხილება, როგორც ერთჯერადი შესატანი.

თუ სიცოცხლის დაზღვევის ხელშეკრულება შეწყდება უარის თქმის, მოშლის ან გასაჩივრების გამო, მაშინ მზღვეელი მოვალეა დააბრუნოს შესატანის ის ოდენობა, რომელიც მან მიიღო ამ ხელშეკრულებით. მზღვეელს შეუძლია გააკეთოს შესაბამისი დაქვითვებიც.

მნიშვნელოვანია, რომ სასამართლოს გადაწყვეტილების იძულებითი აღსრულება ხდება სადაზღვევო მოთხოვნის თაობაზე, ან სამართალწარმოება ხორციელდება დამზღვევის გაკოტრებასთან დაკავშირებით, მაშინ პირი, რომელიც კონკრეტულად დასახელებულია, როგორც სარგებლის მიმღები,

უფლებამოსილია დაიკავოს დამზღვევის ადგილი დაზღვევის ხელშეკრულებაში. თუკი სარგებლის მიღების უფლების მქონე პირი მონაწილეობს ხელშეკრულებაში, მან უნდა დააკმაყოფილოს კრედიტორის ყველა მოთხოვნა ან უზრუნველყოს გაკოტრების მასა იმ თანხის ფარგლებში, რომელიც შეიძლება მიეღო დამზღვევს მზღვევლისაგან დაზღვევის ხელშეკრულების მოშლისას. მაშინ, როდესაც სარგებლის მიღების უფლების მქონე პირი არ არის დაინტერესებული სარგებლის მიღებით, ან არ არის სახელობით მითითებული, ასეთ უფლებას იძენენ დამზღვევის მეუღლე და შვილები.

უბედური შემთხვევის დაზღვევა

უბედური შემთხვევის დაზღვევის ხელშეკრულება შეიძლება დაიდოს როგორც დამზღვევის, ისე სხვა პირის უბედური შემთხვევისათვის. თუ დაზღვევის ხელშეკრულება დადებულია არა დაზღვეული პირის მიერ, მაგრამ მის სასარგებლოდ, მაშინ მასზე ვრცელდება წესები სიცოცხლის დაზღვევის შესახებ.

თუ მზღვევლის მოვალეობა დამოკიდებულია ჯანმრთელობისათვის ზიანის (ვნების) განზრახ მიყენებაზე, მაშინ განზრახვის არარსებობა ივარაუდება მანამდე, სანამ არ დამტკიცდება საწინააღმდეგო.

მზღვევლი თავისი მოვალეობის შესრულებისაგან თავისუფლდება იმ შემთხვევაში, თუ სხვა პირის დაზღვევისას სარგებლის მიმღები უკანონო მოქმედებით განზრახ გამოიწვევს უბედურ შემთხვევას. თუ სხვა პირს აქვს სარგებლის მიღების უფლება, მას ეს უფლება ჩამოერთმევა მაშინ, თუ იგი უბედურ შემთხვევას გამოიწვევს განზრახ უკანონო მოქმედებით. თუ მოვალეობები უნდა შესრულდეს სარგებლის მიმღები პირის სასარგებლოდ, მაშინ ეს პირი მოვალეა განაცხადოს უბედური შემთხვევის თაობაზე. ეს წესი ვრცელდება ცნობების შეტყობინებისა და საბუთების გადაცემის მოვალეობებზედაც. მნიშვნელოვანია კანონმდებლის დათქმა, რომ დამზღვევს არა აქვს რეგრესის უფლება იმ პირის მიმართ, რომელიც პასუხს აგებს ზიანისათვის.

§15

საბანკო მომსახურება

დღევანდელ მსოფლიოში საბანკო მომსახურების სფერო საკმაოდ ფართოა და დღითიდღე უფრო იზრდება იმ სერვისების (პროდუქტების) რაოდენობა, რომლებსაც ბანკები სთავაზობენ მათ მომხმარებელს (კლიენტებს). საბანკო მომსახურების სფეროში არსებული ურთიერთობები რეგულირდება, საქართველოს კონსტიტუციით⁴⁴, სამოქალაქო კოდექსით, ორგანული კანონებით „საქართველოს ეროვნული ბანკის შესახებ“, „კომერციული ბანკების საქმიანობის შესახებ“ და მრავალი სხვა (სპეციალური) ნორმატიული აქტებით.

სამოქალაქო კოდექსის ოცდამეერთე თავით მოწესრიგებულია ანგარიშსწორების ხელშეკრულების, საბანკო კრედიტის, ანაბარის, დოკუმენტალური (სასაქონლო აკრედიტივისა და საბანკო გარანტიის ნორმატიული რეგულირება.

⁴⁴ მუხლი 95

1. საქართველოს ფულად-საკრედიტო სისტემის ფუნქციონირებას უზრუნველყოფს საქართველოს ეროვნული ბანკი.
2. საქართველოს ეროვნული ბანკი შეიმუშავებს და ახორციელებს ფულად-საკრედიტო და სავალუტო პოლიტიკას პარლამენტის მიერ განსაზღვრული ძირითადი მიმართულებების შესაბამისად.
3. ეროვნული ბანკი არის ბანკთა ბანკი, საქართველოს მთავრობის ბანკირი და ფისკალური აგენტი.
4. ეროვნული ბანკი დამოუკიდებელია თავის საქმიანობაში. ეროვნული ბანკის უფლება-მოვალეობა, საქმიანობის წესი და დამოუკიდებლობის გარანტია განისაზღვრება ორგანული კანონით.
5. ფულის სახელწოდება და ერთეული განისაზღვრება კანონით. ფულის ემისიის უფლება აქვს მხოლოდ ეროვნულ ბანკს.

მუხლი 96

1. საქართველოს ეროვნული ბანკის უმაღლესი ორგანოა ეროვნული ბანკის საბჭო, რომლის წევრებს საქართველოს პრეზიდენტის წარდგინებით, 7 წლის ვადით სიითი შემადგენლობის უმრავლესობით ირჩევს პარლამენტი. ეროვნული ბანკის საბჭოს წევრების გადაყენება შეიძლება მხოლოდ პარლამენტის გადაწყვეტილებით 64-ე მუხლის შესაბამისად.
2. ეროვნული ბანკის პრეზიდენტს ეროვნული ბანკის საბჭოს წარდგინებით ბანკის საბჭოს წევრთაგან ნიშნავს და თანამდებობიდან ათავისუფლებს საქართველოს პრეზიდენტი.
3. ეროვნული ბანკი პასუხისმგებელია პარლამენტის წინაშე და ყოველწლიურად წარუდგენს მას თავისი საქმიანობის ანგარიშს.

სანამ განვიხილავთ თითოეულ ზემოხსენებული მომსახურეობის სახეს დეტალურად, უპრიანია განისაზღვროს ის ტერმინები, რომლებიც გამოყენებულია „საქართველოს ეროვნული ბანკის შესახებ“, და „კომერციული ბანკების საქმიანობის შესახებ“ ორგანულ კანონებში.

ტერმინები, რომლებიც გამოყენებულია
საქართველოს ორგანულ კანონში „საქართველოს ეროვნული ბანკის შესახებ“

საფინანსო სექტორის წარმომადგენელი – კომერციული ბანკი, არასაბანკო სადეპოზიტო დაწესებულება, სადაზღვევო ორგანიზაცია, გადამზღვეველი კომპანია, საბროკერო კომპანია, ფასიანი ქაღალდების დამოუკიდებელი რეგისტრატორი, აქტივების მმართველი კომპანია, ცენტრალური დეპოზიტარი, სპეციალიზებული დეპოზიტარი, საფონდო ბირჟა, მიკროსაფინანსო ორგანიზაცია, არასახელმწიფო საპენსიო სქემის დამფუძნებელი, სადაზღვევო საბროკერო კომპანია, ანგარიშვალდებული საწარმო, ასევე ფულადი გზავნილების განმახორციელებელი პირი და ვალუტის გადამცვლელი პუნქტი;

საფინანსო სექტორი – საფინანსო სექტორის წარმომადგენლების ერთობლიობა;
კომერციული ბანკი – ეროვნული ბანკის მიერ ლიცენზირებული იურიდიული პირი, რომელიც იღებს დეპოზიტებს და მათი გამოყენებით თავისი სახელით აწარმოებს საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრულ საბანკო საქმიანობას;
ინფლაციის მიზნობრივი მაჩვენებელი – ეროვნული ბანკის მიერ მისაღწევი ინფლაციის მაჩვენებელი;

ოფიციალური გაცვლითი კურსი – ეროვნული ბანკის მიერ სხვადასხვა ვალუტების მიმართ დადგენილი გაცვლითი კურსი, რომელიც გამოიყენება საბუღალტრო და სხვა ოფიციალური მიზნებისათვის;

სახელმწიფო სესხი – „სახელმწიფო ვალის შესახებ“ საქართველოს კანონით განსაზღვრული საქართველოს სახელმწიფო ვალი და კრედიტებისათვის გაცემული საქართველოს სახელმწიფო გარანტიები;

დეპოზიტი – კომერციულ ბანკში, ან არასაბანკო სადეპოზიტო დაწესებულებაში პირის მიერ შეტანილი ფულადი სახსრები ან გადახდის სხვა საშუალებები, რომლებზედაც საკუთრების უფლებას იძენს კომერციული ბანკი ან არასაბანკო სადეპოზიტო დაწესებულება;

ფულის ნიშნები – ეროვნული ბანკისა და სხვა ქვეყნის ემიტენტი დაწესებულებების მიერ გადახდის კანონიერი საშუალებების სახით გამოშვებული ბანკნოტები და მონეტები;

ყალბი ფულის ნიშნები – თაღლითური, არაკანონიერი გზით დამზადებული ბანკნოტები და მონეტები, აგრეთვე ფალსიფიცირებული ფულის ნიშნები, რომლებზედაც შეინიშნება ნომინალური გადაკეთების კვალი;

ემისია – ლარის ბანკნოტებისა და მონეტების, ან ფასიანი ქაღალდების მიმოქცევაში გაშვება;

რეპროდუცირება – ეროვნული ბანკის მიერ ემიტირებული ბანკნოტებისა და მონეტების მთლიანად ან მათი ნაწილის, მათ შორის, მათი ინდივიდუალური დიზაინის ელემენტების, ფერის, ზომების, სიმბოლოების ან მათი სახეცვლილებით მატერიალური, ან არამატერიალური ფორმით რაიმე გამოსახულების, დამზადება, რომელიც შესაძლოა წაგავდეს ნამდვილ ფულის ნიშნებს, ან ქმნიდეს ნამდვილი ფულის ნიშნების შთაბეჭდილებას;

ნომიზმატიკური ფასეულობა – საკოლექციოდ განკუთვნილი მიმოქცევიდან ამოღებული ფულის ნიშნები, ისტორიული ბანკნოტები და მონეტები, მათი ასლები;

კრედიტი – დაბრუნებადობის, ფასიანობის, უზრუნველყოფადობისა და ვადიანობის საწყისებზე ფულადი სახსრების გაცემასთან დაკავშირებული ნებისმიერი ვალდებულება;

კლირინგი (საკლირინგო ხელშეკრულება) – უნაღდო ანგარიშსწორების სისტემა, რომელიც ემყარება მოთხოვნებისა და ვალდებულებების ურთიერთჩათვლას და გამოიყენება როგორც ქვეყნის შიგნით, ისე საერთაშორისო ანგარიშსწორებაში;

სპოტური ოპერაცია – გარიგება, რომლის ანგარიშსწორება ხორციელდება გარიგების დადების დღიდან 2 საბანკო დღის განმავლობაში;

ფორვარდული ოპერაცია – გარიგება, რომლის ანგარიშსწორება ხორციელდება გარიგების დადების დღიდან 2 საბანკო დღეზე მეტი პერიოდის განმავლობაში;

სვოპი – გარიგება უცხოური ვალუტის ყიდვის ან გაყიდვის შესახებ, მისი შემდგომი გაყიდვის ან გამოსყიდვის წინასწარ დათქმული პირობებით;

ფისკალური აგენტი – საგადახდო სისტემისა და ფასიანი ქაღალდების მიმოქცევის ორგანიზებით სახელმწიფოს ფისკალური პოლიტიკის განხორციელების მხარდამჭერი პირი, რომელიც წარმოადგენს სახელმწიფოს სხვა ქვეყნის ცენტრალურ ბანკებთან და საერთაშორისო საფინანსო ორგანიზაციებთან ურთიერთობაში;

ადმინისტრაციული და კაპიტალური ხარჯები – ყველა ხარჯი, გარდა იმ ხარჯებისა, რომლებიც პირდაპირ არის დაკავშირებული ფულად-საკრედიტო და სავალუტო პოლიტიკის განხორციელებასთან და ნაღდი ფულით ეკონომიკის უზრუნველყოფასთან;

საქართველოს საფინანსო სექტორის სტატისტიკა – ეროვნული ეკონომიკის ფინანსური აქტივებისა და ვალდებულებების, აგრეთვე ფინანსური

კორპორაციების ფინანსური და არაფინანსური აქტივებისა და ვალდებულებების მარაგებისა და ნაკადების ამსახველი სტატისტიკა;

პირი - ფიზიკური ან იურიდიული პირი, აგრეთვე საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებული ორგანიზაციული წარმონაქმნი, რომელიც არ არის იურიდიული პირი;

არასაბანკო სადეპოზიტო დაწესებულება - იურიდიული პირი, რომელიც არ არის კომერციული ბანკი და უფლებამოსილია მიიღოს დეპოზიტები და მათი გამოყენებით თავისი სახელით აწარმოოს საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრული საბანკო საქმიანობის ნაწილი;

დროებითი ბანკი - განსაკუთრებულ შემთხვევაში საბანკო სისტემის სტაბილურობისა და დეპოზიტების უსაფრთხოების მიზნით ეროვნული ბანკის მიერ საგანგებოდ და დროებით შექმნილი ბანკი;

კონტროლი - პირდაპირ თუ არაპირდაპირ, უშუალოდ თუ სხვებთან ერთად, ხმის უფლების მქონე აქციების (წილის, პაის) გამოყენებით თუ სხვა გზით ძლიერი ზეგავლენის მოხდენა;

მაკონტროლებელი პირი - კონტროლის განმახორციელებელი პირი;

ოჯახის წევრი - პირის მეუღლე, არასრულწლოვანი შვილი და გერი, აგრეთვე მასთან მუდმივად მცხოვრები პირი;

ახლო ნათესავი - ნათესაური კავშირის მქონე ის პირი, რომელიც, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის თანახმად, ირიცხება კანონით მემკვიდრეთა წრიდან I ან II რიგში;

საჯარო რეგისტრი - ეროვნული ბანკის უწყებრივი საჯარო რეესტრი, რომელშიც ხორციელდება ეროვნული ბანკის სამართლებრივი აქტების აღრიცხვა და სისტემატიზაცია;

საგარეო სექტორის სტატისტიკა - საგადასახდლო ბალანსის, საერთაშორისო ინვესტიციური მდგომარეობის, საგარეო ვალისა და ოფიციალური საერთაშორისო რეზერვების სტატისტიკა;

ინფლაცია - ფასების სტატისტიკის მწარმოებელი ოფიციალური ორგანოს მიერ გამოქვეყნებული სამომხმარებლო კალათის ფასების ინდექსის ცვლილება;

სარეზერვო ფული - ეროვნული ბანკის მიერ ემიტირებული ნაღდი ფული (ეროვნული ბანკის სალაროში არსებული სახსრების ნაშთის გარეშე), ეროვნულ ბანკში კომერციული ბანკის (მათ შორის, ლიცენზიაგაუქმებული ბანკის) ანგარიშებზე არსებული სახსრები ეროვნულ ვალუტაში;

თავისუფალი ინდუსტრიული ზონა - „თავისუფალი ინდუსტრიული ზონების შესახებ“ საქართველოს კანონის შესაბამისად შექმნილი ზონა;

უბაჟო ვაჭრობის პუნქტი - მგზავრების მომსახურებისათვის განკუთვნილი უბაჟო ვაჭრობის პუნქტი, რომლის საქმიანობა (უბაჟო საცალო ვაჭრობა ფიზიკური პირებისათვის, რომლებიც ტოვებენ საქართველოს საბაჟო

ტერიტორიას) საბაჟო კონტროლის ზონაში ნებადართულია საქონლის მიმართ სავაჭრო პოლიტიკის სატარიფო ღონისძიებების გატარების გარეშე.

ტერმინები, რომლებიც გამოყენებულია
საქართველოს კანონში კომერციული ბანკების საქმიანობის შესახებ

ადმინისტრატორი – კომერციული ბანკის სამეთვალყურეო საბჭოს, დირექტორატის (გამგეობის) წევრი, აგრეთვე პირი, რომელიც უფლებამოსილია დამოუკიდებლად ან ერთ ანდა ერთზე მეტ პირთან ერთად ბანკის სახელით აიღოს ვალდებულებები;

ბანკის ფილიალი – ბანკის ქვედანაყოფი, სადაც უშუალოდ ხორციელდება საბანკო საქმიანობა ან მისი ნაწილი;

ბანკთან დაკავშირებული პირები – ბანკის ადმინისტრატორები, აქციონერები, მათთან ნათესაური კავშირის მქონე ის პირები, რომლებიც, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის თანახმად, კანონისმიერ მემკვიდრეთა წრიდან I და II რიგში ირიცხებიან, ან მათთან საქმიანი ინტერესებით დაკავშირებული პირები;

ბენეფიციარი მესაკუთრე – პირი, რომელიც კანონის ან გარიგების საფუძველზე იღებს ფულად ან სხვა სახის სარგებელს და ამ სარგებლის სხვა პირისთვის გადაცემის ვალდებულება არ გააჩნია, ხოლო თუ ბენეფიციარი მესაკუთრე არის იდეალური მიზნებისათვის შექმნილი პირი, ან თუ მესაკუთრე იურიდიულ პირს არ გააჩნია მნიშვნელოვანი წილის მესაკუთრე პირი, მაშინ – მისი მმართველი ორგანოს წევრი;

განვითარებული ქვეყნები – საქართველოს ეროვნული ბანკის მიერ განსაზღვრულ განვითარებული ქვეყნების ნუსხაში შეტანილი ქვეყნები;

ერთობლივად მოქმედ პარტნიორთა (აქციონერთა) ჯგუფი – ახლონათესაურ კავშირში მყოფ პარტნიორთა (აქციონერთა) ჯგუფი, ან პარტნიორები (აქციონერები), რომლებიც ერთმანეთთან დაკავშირებული არიან, გარდა ბანკისა, სხვა კომერციული ინტერესებით;

კომერციული ბანკი – საქართველოს ეროვნული ბანკის (შემდგომში – ეროვნული ბანკი) მიერ ლიცენზირებული იურიდიული პირი, რომელიც იღებს დეპოზიტებს და მათი გამოყენებით თავისი სახელით ახორციელებს საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრულ საბანკო საქმიანობას;

კრედიტი – დაბრუნების, ფასიანობის, უზრუნველყოფისა და ვადიანობის საწყისებზე ფულადი თანხების გაცემასთან დაკავშირებული ნებისმიერი ვალდებულება;

ოპციონი – ვალდებულების შესრულების საშუალების, ფორმის, მოცულობის ამორჩევის უფლება, რომელიც ხელშეკრულების (კონტრაქტის) პირობებით ენიჭება ერთ-ერთ მონაწილე მხარეს, ან ხელშეკრულებით (კონტრაქტით)

განპირობებულ გარემოებათა გამო ვალდებულებების შესრულებაზე უარის თქმის უფლება;

საბანკო საქმიანობის ლიცენზია – ეროვნული ბანკის მიერ გაცემული საბანკო საქმიანობის განხორციელების ნებართვა

საბლანკო კრედიტი – კრედიტი, რომელიც გაიცემა უზრუნველყოფის გარეშე;

სავალო ინსტრუმენტი – ნებისმიერი მიმოქცევადი სავალო საბუთის და ამ საბუთის ეკვივალენტური სხვა ნებისმიერი ინსტრუმენტი, აგრეთვე ნებისმიერი მიმოქცევადი საბუთი, რომელიც იძლევა სხვა სავალო ინსტრუმენტის შეძენის უფლებას ხელმოწერის ან გაცვლის გზით; მიმოქცევად სავალო ინსტრუმენტს შეიძლება ჰქონდეს სერტიფიკატების ან საბუღალტრო ჩანაწერების ფორმა;

ტრასტი – ნდობითი ფუნქცია;

უცხოური სანდო ბანკი – განვითარებული ქვეყნის ბანკი, რომელსაც აქვს კომპეტენტური საერთაშორისო სარეიტინგო ორგანიზაციის მიერ მინიჭებული, გარკვეული დონის ან მასზე მაღალი რეიტინგი; ეროვნული ბანკი ადგენს კომპეტენტურ საერთაშორისო სარეიტინგო ორგანიზაციათა ნუსხას და თითოეული კომპეტენტური საერთაშორისო სარეიტინგო ორგანიზაციის მიხედვით განსაზღვრავს რეიტინგის დონეს;

ფაქტორინგი – სავაჭრო-საკომისიო ოპერაციის სახეობა, რომელიც შეხამებულია კლიენტის საბრუნავი კაპიტალის დაკრედიტებასთან, მოიცავს კლიენტის დებიტორული დავალიანების ინკასირებას, დაკრედიტებას და საკრედიტო და სავალუტო რისკის გარანტიებს;

ფიდუციარული ოპერაცია – ნდობითი ოპერაცია, რომელსაც ბანკი ან სატრასტო კომპანია აწარმოებს თავისი სახელით, მაგრამ კლიენტის დავალებით და მისი ხარჯით (როგორც წესი, ინვესტიციების სამართავად); მთელი რისკისათვის კლიენტი თავადაა პასუხისმგებელი, ხოლო ბანკი მიიღებს საკომისიოს;

ფინანსური ინსტიტუტები – „ფასიანი ქალაქდების ბაზრის შესახებ“ საქართველოს კანონით განსაზღვრული პირები;

ფორფეიტინგი – საგარეო ვაჭრობის გარიგებების დროს ექსპორტის დაკრედიტება მიმწოდებლის მიერ ბრუნვის გარეშე კომერციული თამასუქების, სხვა სავალო ვალდებულებების შეძენის გზით; ამ ოპერაციის შესრულებისას გარანტია იმპორტიორი ქვეყნის ბანკი;

ფიუჩერული ოპერაციები – ნედლეულის, ოქროს, საფინანსო და საკრედიტო ინსტრუმენტების ყიდვა-გაყიდვის სწრაფი გარიგებები ბირჟებზე გარიგების დადების მომენტისათვის ფიქსირებული ფასით, ოპერაციის გარკვეული დროის შემდეგ შესრულების პირობით. გარიგების შესრულებამდე გარანტიის სახით შეიტანება გარკვეული თანხა;

შვილობილი საწარმო (შვილობილი ორგანიზაცია) – იურიდიული პირი, ან იურიდიული სტატუსის არმქონე ორგანიზაციული წარმონაქმნი, რომელსაც

აკონტროლებს სათავო საწარმო (სათავო ორგანიზაცია), ან იურიდიული პირი, რომელშიც სათავო საწარმო ფლობს წილის (ხმის უფლების მქონე აქციების, პაის) 50 ან 50-ზე მეტ პროცენტს;

სათავო საწარმო (სათავო ორგანიზაცია) – იურიდიული პირი, რომელსაც აქვს ერთი ან ერთზე მეტი შვილობილი საწარმო (შვილობილი)

საზედამხედველო კაპიტალი – კაპიტალის სახეობა, რომელიც იქმნება საბანკო საქმიანობის განხორციელებისათვის, მოსალოდნელი თუ მოულოდნელი ფინანსური დანაკარგების/ზარალის განეიტრალებისათვის და სხვადასხვა სახის რისკისაგან დასაცავად;

სააქციო კაპიტალი – კომერციული ბანკის აქციონერთა კაპიტალი, რომელიც განისაზღვრება, როგორც სხვაობა ბანკის მთლიან აქტივებსა და მთლიან ვალდებულებებს შორის;

განცხადებული საწესდებო კაპიტალი – საზოგადოების აქციონერთა მიერ დათქმული და წესდებით გათვალისწინებული საწესდებო კაპიტალი;

განაღდებული საწესდებო კაპიტალი – განცხადებული საწესდებო კაპიტალის ფაქტობრივად შევსებული ნაწილი;

გადახდისუუნარო ბანკი – ბანკი, რომლის აქტივები ვეღარ ფარავს მისსავე ვალდებულებებს;

კონტროლი – საწარმოს (ორგანიზაციის) ფინანსური და სამეურნეო პოლიტიკის მართვის უფლებამოსილება, ამ საქმიანობიდან ეკონომიკური სარგებლის მიღების მიზნით;

მაკონტროლებელი პირი – კონტროლის განმახორციელებელი პირი;

მონათესავე საწარმო – იურიდიული პირის შვილობილი ან/და კონტროლისადმი დაქვემდებარებული საწარმო, აგრეთვე მისი მაკონტროლებელი პირები და მათი შვილობილი და კონტროლისადმი დაქვემდებარებული საწარმოები;

პირი – ფიზიკური ან იურიდიული პირი, აგრეთვე საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებული ორგანიზაციული წარმონაქმნი, რომელიც არ არის იურიდიული პირი;

მნიშვნელოვანი წილი – კომერციული ბანკის განცხადებული თუ განაღდებული საწესდებო კაპიტალის წილის 10 პროცენტზე მეტი, რომელსაც პირი ფლობს საწესდებო კაპიტალში პირდაპირი, ან არაპირდაპირი მონაწილეობით;

არაპირდაპირი მონაწილეობა (ფლობა) – იურიდიული პირის კაპიტალში წილის ფლობა შესაბამისი მესამე პირის მეშვეობით.

ანგარიშსწორება

ანგარიშსწორების ხელშეკრულებით საკრედიტო დაწესებულება ვალდებულია თავისი კლიენტის საანგარიშსწორებო ანგარიშიდან აწარმოოს გადახდები ანგარიშზე არსებული თანხების ფარგლებში და შემოსული თანხები ჩარიცხოს ანგარიშში. შესაძლებელია ანგარიშის მფლობელის მითითების საფუძველზე იგივე ოპერაციები განხორციელდეს ნაღდი ფულით. მხარეთა შეთანხმებით ანგარიშის მფლობელს შეიძლება დაეკისროს მომსახურების ხარჯების გადახდა.

საკრედიტო დაწესებულება ვალდებულია როგორც ნაღდი, ასევე უნაღდო ანგარიშსწორებათა⁴⁵ შესახებ აწარმოოს საბუღალტრო წიგნი. საკრედიტო დაწესებულება ვალდებულია ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ ვადებში მიაწოდოს ანგარიშის მფლობელს ინფორმაცია ანგარიშის მდგომარეობის შესახებ (ანგარიშის ამონაწერები); ხოლო ანგარიშის მფლობელი უფლებამოსილია ნებისმიერ დროს მოითხოვოს ინფორმაცია ანგარიშის მდგომარეობისა და კრედიტ-დებეტის საბუღალტრო ჩანაწერების შესახებ.

საკრედიტო დაწესებულება ვალდებულია ანგარიშიდან ფულადი სახსრების ჩამოწრა აწარმოოს მისი მფლობელის ნებართვის, ან მითითების საფუძველზე. წინააღმდეგ შემთხვევაში იგი ვალდებულია მიყენებული ზიანი და არასწორად გადარიცხული თანხა კვლავ შეიტანოს ანგარიშის მფლობელის აქტივში.

ანგარიშის მფლობელს უფლება აქვს გააუქმოს საკრედიტო დაწესებულებისათვის მიცემული დავალება, ვიდრე გადარიცხვა რეალურად არ მომხდარა. სხვა შემთხვევაში საკრედიტო დაწესებულება მოვალეა შესრულებაზე უარის შესახებ დაუყოვნებლივ შეატყობინოს სათანადო პირებს. დავალების დროულად გაუქმების შემთხვევაში საკრედიტო დაწესებულება მოვალეა კვლავ აღადგინოს თანხა მფლობელის ანგარიშზე. მნიშვნელოვანია, რომ საკრედიტო დაწესებულება ვალდებულია დაიცვას ანგარიშთან დაკავშირებული და სხვა ისეთი ფაქტების საიდუმლოება, რომლებიც ცნობილი გახდა მისთვის ანგარიშის მფლობელთან საქმიანი ურთიერთობისას, გარდა იმ შემთხვევებისა, რაც კანონითაა გათვალისწინებული, ან, თუ საქმე ეხება ჩვეულებრივ საბანკო ინფორმაციას, რომლითაც არ ილახება ანგარიშის მფლობელის ინტერესები.

⁴⁵ უნაღდო ანგარიშსწორება – ანგარიშსწორება საგადახდო საბუთებით ნაღდი ფულის გამოყენების გარეშე.

საკრედიტო დაწესებულების ეს მოვალეობა ძალაშია ხელშეკრულების შეწყვეტის შემდეგაც.

საბანკო ანგარიშსწორების ხელშეკრულება შეიძლება შეწყდეს ორივე მხარის მიერ ნებისმიერ დროს. საკრედიტო დაწესებულებას შეუძლია მხოლოდ ისე შეწყვეტოს ხელშეკრულება, რომ ანგარიშის მფლობელმა სხვაგვარად შეძლოს საანგარიშსწორებო მომსახურების მიღება. გარდა იმ შემთხვევისა, როცა შეწყვეტისათვის არსებობს მნიშვნელოვანი საფუძველი.

სათანადო შეთანხმებისას საკრედიტო დაწესებულება მოვალეა აქტივის ფარგლებში აანაზღაუროს ანგარიშის მფლობელის მიერ ხელმოწერილი ჩეკი⁴⁶, ჩეკის შესახებ კანონის შესაბამისად. ამ დროს გამოიყენება უნაღდო ანგარიშსწორების ხელშეკრულების წესები.

ჩეკთან მიმართებაში აუცილებლად უნდა აღინიშნოს, რომ ჩეკი შეიძლება გამოწერილ იქნეს მხოლოდ იმ საბანკო დაწესებულებაზე, რომელშიც ინახება ჩეკის გამოწერის სახსრები, რაც მას უფლებას აძლევს საერთო წესით განკარგოს ეს სახსრები ჩეკის საშუალებით. დოკუმენტი, გამოწერილი არასაბანკო დაწესებულებაზე, თუნდაც მას ჰქონდეს ჩეკის სახელწოდება, ჩეკად არ ჩაითვლება. ჩეკი არ საჭიროებს თანხმობას განაღდების შესახებ (აქცეპტს). ჩანაწერს ჩეკზე აქცეპტის შესახებ არავითარი ძალა არ აქვს.

ჩეკი შეიძლება გამოიწეროს გასანაღდებად:

- კონკრეტული პირის სახელზე "განკარგულებით" ან მითითების გარეშე (საორდერო ჩეკი);
კონკრეტული პირის სახელზე "არა განკარგულებით" ან სხვა თანაბარი მითითებით (საძელობითი ჩეკი);
- წარმდგენზე;

ჩეკს, რომელიც გამოწერილია კონკრეტული პირის სახელზე ან წარწერით "ან წარმდგენზე" ან სხვა თანაბარმნიშვნელოვანი წარწერით, აქვს წარმდგენზე

⁴⁶ დადგენილი ფორმის ფასიანი ქაღალდი, რომელიც შეიცავს ჩეკის გამცემის წერილობით დაფალებას საბანკო დაწესებულებებისადმი გაანაღდოს ჩეკში აღნიშნული თანხა. ჩეკი შეიცავს: 1) სიტყვას "ჩეკი" დოკუმენტის სათაურში და ტექსტში იმ ენაზე, რომელზეც შედგენილია ტექსტი. 2) უპირობო დათქმას მითითებული თანხის გადახდის შესახებ; 3) გადამხდელის დასახელებას; 4) განაღდების ადგილს; 5) ჩეკის გამოწერის ადგილსა და თარიღს; 6) ჩეკის გამოწერის ხელმოწერას.

გამოწერილი ჩეკის ძალა. ჩეკი, რომელშიც არ არის მითითებული თანხის მიმღები პირი, ითვლება ჩეკად წარმომდგენზე.

ჩეკი შეიძლება გამოიწეროს ჩეკის გამცემის განკარგულებით, ის შეიძლება გამოიწეროს მესამე პირზე.

ჩეკი არ შეიძლება გამოიწეროს თვით ჩეკის გამცემის სახელზე, გარდა შემთხვევისა, როდესაც ჩეკის გამოწერა ხდება თვით ჩეკის გამცემის ერთი ორგანიზაციიდან მეორე ორგანიზაციაზე. ასეთი ჩეკი არ შეიძლება გამოიწეროს წარმდგენის სახელზე. ჩეკზე ნებისმიერი წარწერა პროცენტის გადახდის შესახებ ბათილად ითვლება.

თუ ჩეკში თანხა აღნიშნულია სიტყვიერად და რიცხვით, მათ შორის განსხვავებისას ძალაშია სიტყვიერად აღნიშნული თანხა. თუ ჩეკში თანხა აღნიშნულია რამდენჯერმე, მათ შორის განსხვავებისას ძალაშია სიტყვიერად აღნიშნული უმცირესი თანხა.

თუ ჩეკს აქვს პირის ხელმოწერა, რომელსაც არ შეუძლია იკისროს ჩეკიდან გამომდინარე ვალდებულებები, ან ყალბი ხელმოწერა, ეს გავლენას არ იქონიებს სხვა დანარჩენი ხელმოწერების ნამდვილობაზე. პირი, რომელიც სათანადო უფლებამოსილების გარეშე აწერს ხელს ჩეკს, როგორც სხვისი წარმომადგენელი, თვითონ აგებს პასუხს ჩეკისთვის და ჩეკის განაღდების შემთხვევაში აქვს ისეთივე უფლებები, როგორიც თავისი უფლებამოსილების გადაჭარბებისას.

მნიშვნელოვანია, რომ ჩეკის გამცემი პასუხისმგებელია ჩეკის განაღდებისათვის. ყოველგვარი პირობა, რომლითაც ჩეკის გამცემი იხსნის პასუხისმგებლობას, ბათილია.

ჩეკის გადაცემას ეწოდება ინდოსირება. კონკრეტულ პირზე გამოწერილი ჩეკი მითითებით "განკარგულებით" ან უამისოდ, შეიძლება გადაიცეს ინდოსამენტის მეშვეობით. კონკრეტულ პირზე გასანაღდებლად გამოწერილი ჩეკი მითითებით - "განკარგულების გარეშე", ან სხვა თანაბარმნიშვნელოვანი დამოწმებით, შეიძლება გადაიცეს მხოლოდ ჩვეულებრივი ცესიის ფორმით.

ინდოსამენტი შეიძლება შესრულდეს ჩეკის გაცემის ან ჩეკით ვალდებული სხვა პირის სასარგებლოდაც. ამ პირებს თავის მხრივ შეუძლიათ ჩეკის შემდგომი ინდოსირება.

ინდოსირება უპირობო უნდა იყოს. მისი შემზღუდავი ნებისმიერი პირობა ბათილია. ნაწილობრივი ინდოსირება ბათილია. ასევე, ბათილია გადამხდელის

ინდოსამენტი. ჩეკის მფლობელისათვის შესრულებული ინდოსამენტი საბლანკო ინდოსამენტის ტოლფასია. ინდოსამენტი შესრუდება ჩეკზე, ან დანართზე (ჩეკზე დართული ფურცელი). იგი ხელმოწერილი უნდა იყოს. ინდოსამენტში შეიძლება თანხის მიმღები არ აღინიშნოს, ან შეიძლება იყოს მხოლოდ ინდოსამენტის ხელმოწერა (საბლანკო ინდოსამენტი). ამ უკანასკნელის შემთხვევაში ინდოსამენტის ნამდვილობისათვის იგი უნდა წაეწეროს ჩეკის მეორე გვერდს ან პირველ ფურცელს.

ინდოსამენტის ჩეკიდან გამომდინარე ყველა უფლება გადაიცემა. თუ ინდოსამენტი საბლანკოა, ჩეკის მფლობელს შეუძლია:

- შეავსოს იგი თავისი ან სხვა პირის სახელით;
 - მოახდინოს ჩეკის შემდგომი ინდოსირება საბლანკო ინდოსამენტით ან რომელიმე კონკრეტულ პირზე;
- გადასცეს ჩეკი მესამე პირს ბლანკის შეუვსებლად და ჩეკის ინდოსირების გარეშე.

ინდოსანტი პასუხს აგებს ჩეკის განაღდებათვის იმ შემთხვევაში, თუ არ არის ამის საწინააღმდეგო წარწერა. ინდოსანტს შეუძლია აკრძალოს ჩეკის შემდგომი ინდოსირება. ასეთ შემთხვევაში, ის არის პასუხისმგებელი იმათ წინაშე, ვის სასარგებლოდაც მოხდება ჩეკის შემდგომი ინდოსირება.

პირი, რომელსაც ხელთ აქვს ინდოსირებული ჩეკი, ითვლება ჩეკის კანონიერ მფლობელად, თუ იგი დაამტკიცებს თავის უფლებას ინდოსამენტთა უწყვეტი რიგით. ამ შემთხვევაში გადახაზულ ინდოსამენტებს ძალა არა აქვს.

თუ პირმა მიზეზის გამო დაკარგა ჩეკი, ახალი მფლობელი, იმისაგან დამოუკიდებლად, ჩეკი წარმდგენზეა თუ ინდოსირებულია ამტკიცებს ჩეკზე თავის უფლებას და მხოლოდ მაშინ არის ვალდებული დააბრუნოს ჩეკი, თუ იგი შეიძინა უპატიოსნო გზით, ან არ იცოდა. მაგრამ შეეძლო სცოდნოდა, რომ წინა მფლობელს არ ჰქონდა უფლება ეს ჩეკი სხვისთვის დაეთმო.

პირებს, რომელთაც წარედგინათ ჩეკიდან გამომდინარე სარჩელი, არ შეუძლიათ წარუდგინონ მფლობელს პრეტენზია, დაფუძნებული პირად ურთიერთობაზე ჩეკის მფლობელთან ან წინა მფლობელთან, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც მფლობელი ჩეკის შეძენისას განზრახ მოქმედებდა დებიტორთა საზიანოდ. თუ ჩეკზე არის წარწერა: "თანხა გადასახდელად", "ინკასო", "მინდობილობით" ან სხვა სიტყვები, რომლებიც გამოხატავენ უბრალო დავალებებს, რაც ჩეკის გადაცემად არ ჩაითვლება, ჩეკის წარმდგენს შეუძლია განახორციელოს ჩეკიდან

გამომდინარე ყველა უფლება, მაგრამ მისი ინდოსირება შეუძლია მხოლოდ როგორც რწმუნებულ პირს. ასეთ შემთხვევაში, ჩვეით ვალდებულ პირებს შეუძლიათ წარუდგინონ ჩვეის წარმდგენს მხოლოდ ის პრეტენზია, რომელიც ინდოსანტის მიმართ შეიძლება დაჰქონოდათ.

ინდოსამენტი, პროტესტის ან სხვა თანაბარმნიშვნელოვანი დამოწმების განხორციელების შემდეგ, ან წარდგენის ვადის დადგომისას, ითვლება უბრალო გადაცემად (ცესიად). ინდოსამენტის დაუთარილებლობის შემთხვევაში ითვლება, რომ იგი შესრულებულია პროტესტამდე ან სხვა თანაბარმნიშვნელოვანი დამოწმების განხორციელებამდე, დადგომამდე, სანამ სხვა რამე არ არის დამტკიცებული. უფლებამოსილი პირის ინდოსამენტი არ კარგავს ძალას არც თავდების სიკვდილის და არც მისი ქმედუუნარობის შემთხვევაში.

საყურადღებოა, რომ ჩვეის განაღდება შეიძლება გარანტირებული იქნეს თავდებობის (ავალის) საშუალებით, ჩვეის მთელ თანხაზე ან თანხის ნაწილზე. თავდებობას აფორმებს მესამე პირი ან თვით ჩვეზე ხელმომწერი პირი, გარდა გადამხდელისა. ასეთი თავდებობა აღინიშნება ჩვეზე, ან მის დანართზე. ის გამოიხატება სიტყვებით "მიცემულია თავდებობა", ან სხვა თანაბარმნიშვნელოვანი დამოწმებით. მას ხელს აწერს თავდები. პირი, რომელიც ხელს აწერს ჩვეის წინაპირზე. ითვლება თავდებად, თუ ის ჩვეის გამცემი არ არის. თავდებობაში ნაჩვენები უნდა იყოს, ვის უდგებიან თავდებად. ასეთი აღნიშვნის უქონლობისას ითვლება, რომ თავდებობა მიცემული აქვს ჩვეის გამცემს.

ჩვეისთვის თავდები ისევე აგებს პასუხს, როგორც ის, ვისაც იგი თავდებად დაუდგა. თავდებობა მოქმედია მაშინაც, როცა ის ძალის არმქონე ჩანს რაიმე სხვა მიზეზით, გარდა გაფორმებისას დაშვებული დეფექტისა. თავდები ჩვეის განაღდების შემთხვევაში იძენს უფლებას იმის მიმართ, ვისაც იგი თავდებად დაუდგა და ყველა იმათ მიმართ, რომლებიც ვალდებულნი არიან ამ უკანასკნელის წინაშე წინამდებარე "ჩვეის შესახებ" საქართველოს კანონის შესაბამისად.

ჩვეის განაღდება ხდება წარდგენისთანავე. ნებისმიერი დათქმა (წარწერა), რომელიც ამას ეწინააღმდეგება, ბათილია. ჩვეი, წარდგენილია გასანაღდებლად იმ დღემდე, რომელიც ჩვეში ნაჩვენებია როგორც გაცემის დღე. განაღდება წარდგენის დღეს. გაცემული ჩვეი ძალაში რჩება, როგორც ჩვეის გამცემის სიკვდილის, ასევე მისი არაქმედუუნარიანად აღიარების შემთხვევაში. ჩვეის

განაღებისას გადამხდელს ჩეკის დაბრუნების შემთხვევაში შეუძლია მოითხოვოს მფლობელის ხელწერილი თანხის მიღების შესახებ. გადამხდელი, რომელიც ახდენს გადაცემული ჩეკის განაღდებას, ვალდებულია შეამოწმოს ინდოსამენტთა რიგის თანმიმდევრობის სისწორე, მაგრამ არა ინდოსატთა ხელმოწერის ნამდვილობა.

ჩეკის შესაძლო გამოყენების შეზღუდვის მიზნით ჩეკის გამცემს ან მფლობელს უფლება აქვს ჩეკი მონიშნოს (ნიშანი დაადოს) ორი პარალელური დიაგონალური ხაზით ჩეკის წინა პირზე. იმ შემთხვევაში, როცა ორ პარალელურ ხაზს შორის არ არის რაიმე ჩანაწერი ან სიტყვა "ბანკი" კონკრეტული დასახელებით, ან სხვა თანაბარმნიშვნელოვანი სიტყვები, ჩეკი ითვლება უბრალო განსხვავებულ ჩეკად. თუ პარალელურ ხაზებს შორის ჩაწერილია საბანკო დაწესებულებების ზუსტი დასახელება, ჩეკი ითვლება სპეციალურ განსხვავებულ ჩეკად. უბრალო განსხვავებული ჩეკი შეიძლება გადაიქცეს სპეციალურ განსხვავებულ ჩეკად. სპეციალური განსხვავებული ჩეკი არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება გადაიქცეს უბრალო განსხვავებულ ჩეკად. პარალელური ხაზების ან საბანკო დაწესებულებების დასახელების გადახაზვა ბათილად ითვლება.

უბრალო, განსხვავებულ ჩეკს გადამხდელი უნაღდება მხოლოდ საბანკო დაწესებულებას ან გადამხდელის კლიენტს. სპეციალურ განსხვავებულ ჩეკს გადამხდელი უნაღდება მხოლოდ ჩეკში მითითებულ საბანკო დაწესებულებას, თუ ეს უკანასკნელი თვითონ არის გადამხდელი, მაშინ მხოლოდ თავის კლიენტს. განსხვავებული ჩეკი ბანკმა შეიძლება შეიძინოს მხოლოდ თავისი კლიენტისაგან ან სხვა ბანკისაგან, ამასთან ბანკს შეუძლია ჩეკის ინკასოთი გადაცემა მხოლოდ ზემოაღნიშნული პირებისათვის. სპეციალურ განსხვავებულ ჩეკში მითითებული თანხა, რომელშიც ჩაწერილია არამუშეტეს ორი ბანკის დაწესებულების დასახელება, გადამხდელს შეუძლია გაანაღდოს მხოლოდ მაშინ, თუ ერთი მათგანი იძლევა მითითებას საანგარიშსწორებო დაწესებულებაზე ჩეკის ინკასოთი გადაცემის შესახებ. გადამხდელი ან ბანკის დაწესებულება ზემოაღნიშნული წესების დარღვევისას პასუხს აგებს მიყენებული ზარალისათვის ჩეკში აღნიშნული თანხის ფარგლებში.

ჩეკის გამცემს, აგრეთვე მის მფლობელს შეუძლიათ აკრძალონ ჩეკის ნაღდი ფულით განაღდება, ჩეკის წინა პირზე დიაგონალური წარწერით "ანგარიშსწორებისათვის", ან სხვა თანაბარმნიშვნელოვანი დამოწმებით. ასეთი ჩეკის თანხა ჩამოიწერება გადამხდელის ანგარიშიდან და შეიტანება ჩეკის წარმდგენის ანგარიშზე. გადახაზულ სიტყვას "ანგარიშსწორებისათვის"

არავითარი გავლენა ჩვეის მოქმედებაზე არა აქვს. გადამხდელი ზემოლნიშნული წესის დარღვევისათვის პასუხს აგებს მიყენებული ზარალის გამო ჩვეში აღნიშნული თანხის ფარგლებში.

ჩვეის მფლობელს შეუძლია პრეტენზია წარუდგინოს ინდოსანტს, ჩვეის გამცემს, ან ჩვეით ვალდებულ სხვა პირებს, თუ დროულად წარდგენილი ჩვეი არ განაღდებულა და განაღდებაზე უარი დადასტურებულია:

- ოფიციალური აქტი (პროტესტით);
- გადამხდელის დათარიღებული წარწერით იმ ჩვეზე, რომელშიც მითითებულია ჩვეის წარდგენის თარიღი;
საანგარიშსწორებო დაწესებულების დათარიღებული განცხადებით იმის შესახებ, რომ ჩვეი დროულად იყო წარდგენილი, მაგრამ არ განაღდებულა.

პროტესტი, ან სხვა დამოწმება უნდა გაფორმდეს ჩვეის წარდგენის ვადის გასვლამდე. თუ ჩვეი წარდგენილია წარდგენის ვადის ბოლო დღეს, პროტესტი ან სხვა დამოწმება შეიძლება გაფორმდეს ვადის დადგომის მომდევნო სამუშაო დღეს.

ჩვეის მფლობელი ვალდებულია ჩვეის გაუნაღდებლობის შესახებ შეატყობინოს თავის ინდოსანტსა და ჩვეის გამცემს პროტესტის ან სხვა თანაბარმნიშვნელოვანი დამოწმების განხორციელების დღიდან ოთხი სამუშაო დღის განმავლობაში, ან შენიშვნის "დაბრუნდეს ხარჯების გარეშე" არსებობის შემთხვევაში-ჩვეის წარდგენის მომდევნო დღიდან ოთხი სამუშაო დღის განმავლობაში, ყოველი ინდოსანტი შეტყობინების მიღებისას მოვალეა ორი სამუშაო დღის განმავლობაში აცნობოს ეს თავის ინდოსანტს, მათი დასახელების (გვარი) და მისამართის ჩვენებით, ვისაც ასეთი შეტყობინება უკვე გაეგზავნა. ეს გრძელდება ჩვეის გამცემის შეტყობინებამდე. ზემოლნიშნული ვადა გამოიანგარიშება შეტყობინების მიღების პირველი დღიდან. ზემოაღნიშნული თანმიმდევრობით ჩვეის გამოცემისათვის შეტყობინებისას ამავე ვადაში უნდა ეცნობოს ეს მის თავდებსაც. თუ ინდოსანტს არა აქვს მითითებული თავისი მისამართი ან ჩანაწერი გაურკვეველია, საკმარისია ეცნობოს მის წინა ხელმოწერ ინდოსანტს. შეტყობინება შეიძლება იყოს ნებისმიერი ფორმის, მათ შორის ჩვეის უბრალო დაბრუნების გზითაც. შეტყობინების გამგზავნი ვალდებულია ამტკიცოს, რომ მან შეტყობინება გაგზავნა დადგენილ ვადაში, ითვლება, რომ ვადა არ არის დარღვეული, თუ შეტყობინება ჩაბარდა დადგენილ ვადაში საფოსტო განყოფილებას. პირი, რომელმაც შეტყობინება დადგენილ ვადაში ვერ გაგზავნა, არ კარგავს თავის უფლებებს. იგი პასუხისმგებელია

თავისი დაუდევრობით მიყენებული ზარალისათვის, მაგრამ მხოლოდ ჩვეზე აღნიშნული თანხის ფარგლებში.

ჩვეის გამცემს, ინდოსანტს ან თავდებ პირს, წააწერენ რა ჩვეზე სიტყვას "დაბრუნდეს ხარჯების გარეშე", ან "პროტესტის გარეშე", ან სხვა თანაბარმნიშვნელოვან დამოწმებას და მოაწერენ მას ხელს, შეუძლიათ გაათავისუფლონ ჩვეის მფლობელი პროტესტის გაფორმებისაგან, ან სხვა თანაბარმნიშვნელოვანი მტკიცებისაგან, წამოყენებულ მოთხოვნებზე მისი უფლებების დაცვით. ეს ჩანაწერი არ ათავისუფლებს ჩვეის მფლობელს ჩვეის დაწესებულ ვადაში წარდგენისა და აუცილებელი შეტყობინების გაგზავნის მოვალეობისაგან. ვადების დაუცველობის მტკიცების მოვალეობა ეკისრება იმას, ვინც დაინტერესებულია ისარგებლოს ამ გარემოებით ჩვეის მფლობელის მიმართ. თუ შენიშვნა ჩვეის გამომწერის ჩაწერილია, იგი მოქმედია ყველა ხელმოწერისათვის, ხოლო თუ იგი შესრულებულია ინდოსანტის ან თავდების მიერ, შენიშვნა სავალდებულოა მხოლოდ ამ უკანასკნელისათვის. თუ ჩვეის გამცემის შენიშვნის მიუხედავად, მფლობელი აფორმებს პროტესტს, ან სხვა თანაბარმნიშვნელოვან დამოწმებას, მასვე ეკისრება გაფორმებასთან დაკავშირებული ყველა ხარჯი. თუ შენიშვნა ჩაწერილია ინდოსანტის, ან თავდების მიერ, პროტესტის გაფორმების ან სხვა თანაბარმნიშვნელოვანი დამოწმების გაფორმების ყველა ხარჯი ეკისრება ჩვეის ყველა ხელმოწერს.

ჩვეით ვალდებული ყველა პირი სოლიდარულად აგებს პასუხს ჩვეის მფლობელის წინაშე. მფლობელი უფლებამოსილია წარუდგინოს სარჩელი როგორც ყველა ამ პირს, ასევე ერთ მათგანს, ან რამდენიმეს ერთდროულად. მიუხედავად იმ თანმიმდევრობისა, რომლითაც მათ ვალდებულება იკისრეს. იგივე უფლებით სარგებლობა შეუძლია ჩვეის ხელმოწერ ყველა პირს, რომელმაც ჩვეი გააწაღდა. ჩვეით ვალდებული ერთ-ერთი პირის მიმართ სარჩელი არ წარმოადგენს დაბრკოლებას სხვა პირებისაგან სახდელის გადახდევინებისათვის, მაშინაც კი, თუ თვითონ იკისრეს ვალდებულია იმ პირის შემდეგ, რომელსაც სარჩელი უკვე წარედგინა.

ჩვეის მფლობელს სარჩელის წარდგენით შეუძლია მოითხოვოს განაღდება:

- ჩვეის გადაუხდელი თანხისა;
- სარგებლისა ეროვნული ბანკის მიერ დადგენილი ოდენობით ჩვეის გასანაღდებლად წარდგენის დღიდან;
ხარჯებისა, რომლებიც დაკავშირებულია პროტესტთან ან სხვა თანაბარმნიშვნელოვან დამოწმებასთან, ასევე შეტყობინების გაგზავნასთან.

ჩვეის გადამხდელ პირს უფლება აქვს წინამორბედ ინდოსანტს მოსთხოვოს:

- მის მიერ განაღდებული ყველა თანხა;
 - სარგებელი ექვსი პროცენტის ოდენობით ჩვეის გასანაღდებლად წარდგენის დღიდან;
- მის მიერ გაწეული ხარჯები.

ჩვეით ვალდებულ ნებისმიერ პირს, რომლის მიმართაც შეიძლება წარდგენილ იქნეს სარჩელი, ჩვეის განაღდების შემდეგ უფლება აქვს მოითხოვოს ჩვეის დაბრუნება პროტესტით, ან სხვა თანაბარმნიშვნელოვან დამოწმებასთან ერთად და ხელწერილი ჩვეის შესახებ (ბათილობა). ნებისმიერ ინდოსანტს, ჩვეის განაღდების შემდეგ, უფლება აქვს ამოშალოს როგორც თავისი, ასევე მისი მომდევნო ინდოსანტების ინდოსამენტი.

თუ დაუძლეველი დაბრკოლების გამო (რომელიმე სახელმწიფოს კანონი, ან სტიქიური უბედურება) შეუძლებელი იყო დადგენილ ვადაში წარდგენილიყო ჩვეი, ან გაფორმებულიყო პროტესტი ან სხვა თანაბარმნიშვნელოვანი დამოწმება, მაშინ დადგენილი ვადა შეიძლება გაგრძელდეს. ჩვეის მფლობელი ვალდებულია შეატყობინოს თავის ინდოსანტს ამ მუხლის პირველ ნაწილში მითითებული დაბრკოლების შესახებ და აღნიშნოს იგი ჩვეში ან მის დანართში, მიუთითოს თარიღი და ხელი მოაწეროს. დაუძლეველი ძალის მოქმედების შეწყვეტის შემდეგ, ჩვეის მფლობელმა დაუყოვნებლივ უნდა წარადგინოს ჩვეი გასანაღდებლად და თუ საჭირო იქნება გააფორმოს პროტესტი ან განახორციელოს სხვა თანაბარმნიშვნელოვანი დამოწმება. თუ დაუძლეველი ძალის მოქმედება გრძელდება თოთხმეტ დღეზე მეტხანს იმ დღიდან, როცა თვითონ ჩვეის მფლობელმა წარდგენის ვადის გასვლამდე აცნობა თავის ინდოსანტს ამ დაბრკოლების შესახებ, სარჩელი შეიძლება წარდგენილ იქნეს მაშინაც, თუ პროტესტი ან თანაბარმნიშვნელოვანი დამოწმება არ იყო გაფორმებული. 5. დაუძლეველ ძალად არ ითვლება გარემოებები, რომლებიც ეხება პირადად ჩვეის მფლობელს ან იმ პირებს, რომლებსაც მან მიანდო ჩვეის წარდგენა, ან პროტესტის განცხადება, ან სხვა თანაბარმნიშვნელოვანი დამოწმების განხორციელება.

მნიშვნელოვანია, რომ ნებისმიერი ჩვეი, გარდა ჩვეისა "წარდგენაზე", რომლის გამოწერისა და განაღდების ადგილები სხვადასხვა ქვეყანაში ან სხვადასხვა კონტინენტზე, ანდა ერთსა და იმავე ქვეყანაში, მაგრამ სხვადასხვა კონტინენტზე მდებარეობენ, შეიძლება გამოიწეროს რამდენიმე ერთნაირ ეგზემპლარად. ამ ეგზემპლარზე უნდა დაისვას თანმიმდევრობით ნომერი თითოეული ჩვეის

ტექსტში, წინააღმდეგ შემთხვევაში ყოველი ეგზემპლარი დამოუკიდებელ ჩეკად მიიჩნევა. ერთი ეგზემპლარის განაღდება ძალას უკარგავს დანარჩენ ეგზემპლარებს მაშინაც, როცა ასეთი დათქმა არ ყოფილა. თუ ინდოსანტმა ეგზემპლარები გადასცა სხვადასხვა პირებს, ისიც და მომდევნო ინდოსანტებიც პასუხს აგებენ მათ მიერ ხელმოწერილი ყველა ეგზემპლარისათვის, რომლებიც არ იყო დაბრუნებული.

ჩეკის ტექსტში ცვლილების შეტანის შემთხვევაში ამ ცვლილებების შეტანის შემდეგ ხელმოწერი პირები პასუხს აგებენ შეცვლილი ტექსტის შინაარსის შესაბამისად, ხოლო ის პირები, რომელთაც ხელი მოაწერეს ცვლილებების შეტანამდე, პასუხს აგებენ პირველადი ტექსტის შინაარსისათვის.

მფლობელის მიერ სარჩელის შეტანის ვადა ინდოსამენტის, ჩეკის გამომწერის და ჩეკით ვალდებულ სხვა პირთა მიმართ გასულად ითვლება წარდგენის დღიდან ექვსი თვის შემდეგ. სარჩელი ჩეკით ურთიერთვალდებულ პირთა შორის დაფარულად ითვლება ექვსი თვის შემდეგ იმ დღიდან, როცა ვალდებულმა პირმა გაანაღდა ჩეკი, ან მის მიმართ სარჩელის წარდგენის დღიდან.

საკრედიტო დაწესებულება დამატებითი შეთანხმების გარეშეც საანგარიშსწორებო ხელშეკრულებით მოვალეა ანგარიშის მფლობელის წინაშე მოახდინოს ამ უკანასკნელის მიერ წარმოდგენილი ჩეკების ინკასირება საკრედიტო დაწესებულებაში მათი დროულად წარდგენით, ხოლო გადაუხდელობის შემთხვევაში - მიიღოს უზრუნველყოფის საჭირო ზომები.

საბანკო კრედიტი

საბანკო კრედიტის ხელშეკრულებით კრედიტის გამცემი აძლევს, ან მოვალეა მისცეს მსესხებელს სასყიდლიანი კრედიტი სესხის ფორმით. მხარეთა შეთანხმებით კრედიტორისათვის შეიძლება განისაზღვროს მყარი, ან ცვალებადი საპროცენტო განაკვეთი. თუ შეთანხმებით გათვალისწინებული ცვალებადი საპროცენტო განაკვეთისა და მისი სიდიდის განსაზღვრა შეეძლო კრედიტის გამცემს, იგი ვალდებულია ეს განსაზღვროს სამართლიანობის საფუძველზე; იგი ასევე მოვალეა საბაზრო საპროცენტო განაკვეთის გაზრდას, ან შემცირებას შეუსაბამოს თავისი საპროცენტო განაკვეთი. პროცენტის ცვალებადობა უნდა შეესაბამებოდეს საქართველოს ეროვნული ბანკის სადისკონტო განაკვეთს, ან ბანკთაშორის საკრედიტო აუქციონზე დაფიქსირებულ საპროცენტო განაკვეთს.

საკრედიტო ხელშეკრულების დადებისას უნდა განისაზღვროს საპროცენტო განაკვეთის ზრდისა და შემცირების ზღვარი და ცვლილებათა მინიმალური შუალედი. კრედიტის გამცემი მოვალეა მისაღები ფორმით შეატყობინოს მსესხებელს კრედიტისათვის საპროცენტო განაკვეთის შესახებ. თუ წლიური საპროცენტო განაკვეთი არ არის მითითებული, მაშინ გამოიყენება მხოლოდ კანონით გათვალისწინებული წლიური პროცენტი. თუკი ხარჯების დაკისრება არ იყო გათვალისწინებული წლიური პროცენტის გამოთვლისას, მაშინ ეს ხარჯები არ ანაზღაურდება.

თუ კრედიტის გაცემისას შეთანხმებულია სანიეტო ან პიროვნული უზრუნველყოფა, მაშინ კრედიტის გამცემს სესხის არასრულად დაფარვისას შეუძლია მოითხოვოს დამატებითი უზრუნველყოფის გამოყენება. კრედიტის გამცემი მოვალეა კრედიტის ამღების მოთხოვნით დააბრუნოს უზრუნველყოფა, რომელიც აღემატება დაფარვის შეთანხმებულ ფარგლებს.

თუ კრედიტისათვის შეთანხმებულია მყარი საპროცენტო განაკვეთი განსაზღვრული პერიოდისათვის, მაშინ კრედიტის ამღებს შეუძლია შეწყვიტოს საკრედიტო ხელშეკრულება, თუკი საპროცენტო ვალდებულება მთავრდება დაბრუნებისათვის განსაზღვრულ ვადამდე და საპროცენტო განაკვეთის შესახებ რაიმე ახალი შეთანხმება არ არის დადებული. შეწყვეტის ვადა შეადგენს ერთ თვეს. თუ კრედიტის ამღები მომხმარებელია და კრედიტი არ არის უზრუნველყოფილი იპოთეკით, მაშინ შეწყვეტის უფლება წარმოიშობა კრედიტის აღებიდან ექვსი თვის შემდეგ. შეწყვეტის ვადა კი შეადგენს სამ თვეს. ათი წლის გასვლის შემდეგ შეწყვეტის უფლება არსებობს ნებისმიერ შემთხვევაში. შეწყვეტის ვადა შეადგენს ექვს თვეს. მოვალეს შეუძლია ნებისმიერ დროს შეწყვიტოს ცვალებადი საპროცენტო განაკვეთით აღებული სესხი შეწყვეტის სამთვიანი ვადის დაცვით.

თუ კრედიტის ამღები უკან აბრუნებს კრედიტს საკრედიტო ურთიერთობის დამთავრებამდე, მაშინ კრედიტის გამცემს შეუძლია მოითხოვოს ზიანის შესაბამისი ანაზღაურება. ამასთან, ზიანის საზღაურში უნდა ჩაითვალოს დაზოგილი გასაღების ღირებულება, აგრეთვე ის სარგებელი, რომელსაც კრედიტის გამცემი მიიღებდა სასესხო ვალუტის სხვაგვარი გამოყენებიდან, ან თუ კრედიტის მიმღებმა განზრახ არ დაუშვა მისი მიღება. კრედიტის გამცემს შეუძლია შეწყვიტოს საკრედიტო ურთიერთობა, თუ გათვალისწინებულია კრედიტის დაბრუნება ნაწილ-ნაწილ და კრედიტის ამღებმა გადააცილა ზედიზედ, სულ ცოტა, ორ ვადას. შეწყვეტა ძალაში შედის მაშინ, თუ ორკვირიანი დამატებითი ვადის მიცემის შემდეგაც არ მოხდება გადახდა.

ანაბარი

ფულადი თანხის შეტანით (ანაბარი) საკრედიტო დაწესებულება მოიპოვებს მასზე საკუთრების უფლებას და ვალდებულია ვადის დადგომისას იმავე ვალუტაში დააბრუნოს მიღებული თანხა. თუ ვადა არ არის განსაზღვრული, მაშინ ფულადი თანხა შეიძლება ნებისმიერ დროს იქნეს უკან გამოთხოვილი. ანაბრებს შესაბამისად უნდა დაერიცხოს პროცენტები. ანაბრის მიმღები და საკრედიტო დაწესებულების დირექტორები (მენეჯერები) ვალდებულნი არიან მეანაბრეს მიაწოდონ ინფორმაცია ბანკის ლიკვიდურობისა და ბონიტეტის შესახებ. ის პირი, რომელიც ბრალეულად გასცემს არასწორ ინფორმაციას, ან უარს ამბობს საკუთარ მონაცემების მიწოდებაზე, ვალდებულია მეანაბრეს აუნაზღაუროს არასწორი ინფორმაციის მიწოდებით, ან ინფორმაციის გაუცემლობით წარმოშობილი ზიანი. ასევე აგებენ პასუხს სოლიდარულად ბანკის დირექტორები (მენეჯერები), რომლებიც სარეკლამო ბროშურების მეშვეობით ან სხვაგვარად საჯაროდ ავრცელებენ არასწორ მონაცემებს ბანკის ლიკვიდურობისა და ბონიტეტის შესახებ. საკრედიტო დაწესებულება შემნახველი წიგნაკის გაცემისას უფლებამოსილია შეავსოს იგი მხოლოდ სახელობით (კონკრეტულ პირზე).

დოკუმენტალური (სასაქონლო) აკრედიტივი⁴⁷ დოკუმენტალური ინკასო

დოკუმენტური აკრედიტივი

აკრედიტივის გახსნით საკრედიტო დაწესებულება (გამხსნელი ბანკი) ვალდებულია, კლიენტის (აკრედიტივის დავალების მიმცემის) თხოვნითა და განკარგულებით, მითითებული დოკუმენტის სანაცვლოდ გადაუხადოს მესამე პირს (რემიტენტს) ამ პირის ბრძანებით ფულადი თანხა, ან გაანაღდოს რემიტენტისაგან გადმოპირებული თამასუქი, მოახდინოს აქცეპტი, ანდა დაავალოს სხვა ბანკს ამ ოპერაციის განხორციელება, თუ შესრულდა საკრედიტო პირობები. კლიენტი ვალდებულია გადაიხადოს შეთანხმებული საზღაური.

დოკუმენტური აკრედიტივები წარმოადგენენ საერთაშორისო ანგარიშსწორების ყველაზე უსაფრთხო და გარანტირებულ ფორმას. დოკუმენტური აკრედიტივი,

⁴⁷ -[გერმ. Akkreditiv < ლათ. accredo ვენდობი] – 1. საკრედიტო დაწესებულების (ბანკის,მეწახველი საღაროს)მიერ გაცემული დოკუმენტი, რომლითაც ის ავალბს სხვა ასეთსავე დაწესებულებას მისცეს წარმომდგენს გარკვეული თანხა.

რომელიც გამოიყენება ვაჭრობის გარიგებების ანგარიშსწორებისას, წარმოადგენს ბანკის ვალდებულებას, რომელიც კონტრაქტის საფუძველზე მის მიერ კლიენტის (იმპორტიორის) დავალებით კონტრაგენტის სასარგებლოდ (ექსპორტიორის) გაიცემა. ამრიგად, ბანკი გამყიდველებსა და მყიდველებს შორის შუამავლად გამოდის, რადგან მისი მეშვეობით შესაბამისი დოკუმენტების წარდგენის შემდეგ ხორციელდება გადასახადები.

რა უპირატესობა აქვს აკრედიტივს? დოკუმენტური აკრედიტივი არის ანგარიშსწორების ერთადერთი ფორმა, რომლის დროსაც უპირატესობა კონტრაქტში მონაწილე ორივე მხარეს ენიჭება, რადგან ვალდებულებები ორივე მხარეზე თანაბრად ნაწილდება.

აკრედიტივის ფაზები:

- პირველ ეტაპზე ხდება სავაჭრო კონტრაგენტების ერთმანეთთან დაკავშირება, როგორც წესი პოტენციური მყიდველი წარადგენს პოტენციურ გამყიდველთან გარკვეული სახის საქონლის თუ მომსახურების შეძენაზე ხელშეკრულებას, სადაც გადახდის პირობად მიეთითება ანგარიშსწორება დოკუმენტური აკრედიტივით; კონკრეტული პირობების განხილვის შემდეგ იდება ყიდვა-გაყიდვის ხელშეკრულება/კონტრაქტი; მყიდველი (აპლიკანტი) აწვდის ბანკს (ბანკი ემიტენტი) ხელშეკრულებას, რომლის საფუძველზეც მუშავდება ბანკსა და გამყიდველს (ბენეფიციარს) შორის აკრედიტივის კონკრეტული პირობები;
- პირობების შეჯერების შემდეგ, მყიდველი (აპლიკანტი) ბანკში არსებული (განაცხადი/ხელშეკრულება) ფორმით ავალებს ბანკ ემიტენტს აკრედიტივის გახსნას გამყიდველის (ბენეფიციარის) სასარგებლოდ; ბანკი ემიტენტი უზავნის აკრედიტივს გამყიდველის (ბენეფიციარის) ბანკს; გამყიდველის (ბენეფიციარის) ბანკი ამ უკანასკნელს გადასცემს (ავიზირებას უკეთებს) აკრედიტივს; გამყიდველი (ბენეფიციარი) აგზავნის საქონელს მყიდველთან (აპლიკანტთან);
- გამყიდველი (ბენეფიციარი) აკრედიტივით წინასწარ განსაზღვრულ დოკუმენტაციას წარადგენს გამყიდველის (ბენეფიციარის) ბანკში; შემსრულებელი ბანკი (შესაძლოა იყოს აპლიკანტის, ბენეფიციარის ან სხვა ბანკი) ამოწმებს წარდგენილ დოკუმენტაციას და აკრედიტივის პირობებთან შესაბამისობის შემთხვევაში, აწარმოებს გამყიდველისათვის (ბენეფიციარისათვის) თანხის გადახდას;

- შემსრულებელი ბანკი ინაზღაურებს გადახდილ თანხას აპლიკანტისგან (გამყიდველისგან) წინასწარდადგენილი პირობების საფუძველზე დოკუმენტაციის სანაცვლოდ;
აპლიკანტი (გამყიდველი) მიღებული დოკუმენტაციით იღებს საქონელს აკრედიტივით განსაზღვრული პირისგან.

საინკასო დავალება

საინკასო დავალებით საინკასო ოპერაციაზე უფლებამოსილი საკრედიტო დაწესებულება (ბანკი) კისრულობს ვალდებულებას, კლიენტის (მარწმუნებლის) დავალებით გასცეს სავაჭრო ფასიანი ქაღალდები აქცეპტირების და/ან, აუცილებლობის შემთხვევაში, - გადამხდელის მიერ გადახდის სანაცვლოდ.

დოკუმენტური ინკასო წარმოადგენს ექსპორტიორის მიერ ბანკისათვის მიცემულ განკარგულებას მოახდინოს იმპორტიორისაგან გარკვეული თანხის ინკასირება კომერციული დოკუმენტების(რომელთაც შეიძლება თან ახლდეს ფინანსური დოკუმენტებიც) სანაცვლოდ.

დოკუმენტური ინკასო ძირითადად მიზანშეწონილია, როდესაც:

- იმპორტიორსა და ექსპორტიორს აქვთ ერთად მუშაობის გამოცდილება და ენდობიან ერთმანეთს;
მყიდველის გადახდისუნარიანობა და გადახდის სურვილი არ არის საეჭვო;
იმპორტიორი მხარის ქვეყანაში არის სტაბილური პოლიტიკური, ლეგალური და ეკონომიკური გარემო;
არ არსებობს იმპორტის აკრძალვები იმპორტიორი მხარის ქვეყანაში და ყველა საჭირო ლიცენზია უკვე არსებობს.

უპირატესობები:

- ექსპორტიორს აქვს საშუალება შეინარჩუნოს კონტროლი გადამხდელის მიერ გადახდის, ან თამასუქის მიღებამდე;
ოპერაციის შესრულება მარტივი და იაფია;
გადახდა ხშირად უფრო სწრაფად სრულდება ვიდრე ღია ანგარიშის შემთხვევაში.

დოკუმენტური ინკასოს შედარება აკრედიტივთან- დოკუმენტური ინკასოს შემთხვევაში, თანხა ერიცხება პრინციპალს (ექსპორტიორს) მხოლოდ და

მხოლოდ ტრასატისგან (იმპორტიორისგან) ანაზღაურების მიღების შემდეგ. როდესაც ბანკი ანხორციელებს დოკუმენტური ინკასოს ოპერაციას, იგი თანახმაა შეასრულოს გამყიდველის საინკასო დავალების ინსტრუქციები, მაგრამ არ იღებს თავის თავზე გადახდის ვალდებულებას. აკრედიტივის შემთხვევაში, კი დამოწმებული ბანკი, ან აკრედიტივის გამცემი ბანკი ვალდებულია გადახდაზე იმ პირობით თუ ბენეფიციარი სრულად უზრუნველყოფს წინასწარ განსაზღვრული აკრედიტივის პირობების შესრულებას.

მნიშვნელოვანია კანონმდელის დათქმა, რომ თუ სხვა რამ არ არის შეთანხმებული, მხარეთა უფლებები და მოვალეობები განისაზღვრება საერთაშორისო მიმოქცევაში დოკუმენტალური აკრედიტივის, ან დოკუმენტალური ინკასოს დამკვიდრებული ჩვეულებების მიხედვით.

საბანკო გარანტია

საბანკო გარანტიის ძალით ბანკი, სხვა საკრედიტო დაწესებულება ან სადაზღვევო ორგანიზაცია (გარანტი) სხვა პირის (პრინციპალის) თხოვნით კისრულობს წერილობით ვალდებულებას, რომ ნაკისრი ვალდებულების შესაბამისად გადაუხდის პრინციპალის⁴⁸ კრედიტორს (ბენეფიციარს) ფულად თანხას გადახდის შესახებ ბენეფიციარის წერილობითი მოთხოვნის საფუძველზე.

როგორც ვხედავთ, საბანკო გარანტიის ძალით ბანკი, კლიენტის მიერ სესხის დროულად არგადახდის შემთხვევაში იღებს ვალდებულებას თვითონ იკისროს მისი გადახდა. გარანტია წარმოადგენს ვალდებულებას, რომელიც ფულადი ფორმითაა გამოხატული, თუ კანონით ან ხელშეკრულებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული კრედიტორის წინაშე მოვალე და გარანტი (რწმუნებული) პასუხს აგებენ სოლიდარულად. გარანტია ატარებს სასწრაფო და უპირობო ხასიათს, კრედიტორს უფლება არა აქვს უარი თქვას მასზე დაკისრებულ ვალდებულებაზე. კლასიკური რომის სამართალი იცნობდა საბანკო გარანტიის უზრუნველყოფას, რომელსაც *receptum argentarii* ერქვა. ეს იყო არაფორმალური შეთანხმება, რომლის მიხედვითაც ბანკირი იღებდა ვალდებულებას თავისი

⁴⁸ პირი, რომელიც ბენეფიციარიუს მოვალეა (ძირითადი ვალდებულების მიხედვით) და სთხოვს ბანკს ან სხვა საკრედიტო დაწესებულებას, დაუდგეს ვალდებულების შესრულების გარანტად.

კლიენტის წინაშე გადაეხადა მისი ვალი მესამე პირისათვის. ამ შეთანხმების მიხედვით ბანკირი (argentari) არ ხდებოდა მესამე პირის მოვალე: მესამე პირი რჩებოდა მხოლოდ ბანკირის კლიენტის კრედიტორად. თუ მოვალეს არ გააჩნდა სახსრები გადახდისათვის, მაშინ იგი სთავაზობდა თავისი ბანკირის მომსახურებას, რომელთანაც მოვალეს ჰქონდა შეთანხმება დადებული. თუ ბანკირი უარს ამბობდა გადახდაზე, კლიენტი ლეზულობდა სასარჩელო დაცვას (actio recepta). აქტის ეს ფორმა შესაძლებელია ჩაითვალოს საბანკო გარანტიის ისტორიულ წინამორბედად.

საბანკო გარანტია (მისი უშუალო მიზნიდან გამომდინარე) შესაძლებელია პირობითად რამოდენიმე სხვადასხვა სახედ დაიყოს:

წინადადების უზრუნველყოფის (სატენდერო) გარანტია - იმისათვის, რომ ორგანიზაციამ მონაწილეობა მიიღოს ტენდერში, მან უნდა წარადგინოს წინადადების უსაფრთხოების საბანკო გარანტია, რომელიც გულისხმობს შემდეგს: აღნიშნული საბანკო გარანტიით ტენდერში მონაწილის მომსახურე ბანკი იღებს ვალდებულებას, ბენეფიციარს გადაუხადოს გარანტიით გათვალისწინებული თანხა, თუ მონაწილემ დაარღვია კონკურსის პირობები, კერძოდ:

- უკან გაიწვია თავისი წინადადება მისი მოქმედების ვადის პერიოდის განმავლობაში, რომელიც მონაწილის მიერ აღნიშნულია განაცხადის ფორმაში;
- წინადადების მოქმედების ვადის პერიოდში, დამკვეთის მიერ წინადადების მიღების შესახებ შეტყობინების მიღებისას, უარი თქვა ხელშეკრულების ხელმოწერაზე, ან ვერ/არ წარმოადგინა ხელშეკრულების შესრულების გარანტია და საავანსო საბანკო გარანტია.

საავანსო საბანკო გარანტია აღნიშნული საბანკო გარანტიით ბანკი იღებს ვალდებულებას, ბენეფიციარს გადაუხადოს გარანტიით გათვალისწინებული თანხა, თუ პრინციპალმა არამიზნობრივად გახარჯა კონტრაქტორის მიერ ჩარიცხული საავანსო თანხა.

ხელშეკრულების შესრულების საბანკო გარანტია აღნიშნული საბანკო გარანტიით ბანკი იღებს ვალდებულებას, ბენეფიციარს გადაუხადოს გარანტიით გათვალისწინებული თანხა, თუ პრინციპალი დაარღვევს კონტრაქტის პირობებს.

წინასწარი გადახდის გარანტია (გარანტია გადახდაზე) გაიცემა თანხის ანაზღაურების უზრუნველსაყოფად იმ შემთხვევისთვის, თუ არ მოხდა კონტრაქტით შეთანხმებული მიწოდება.

ხარისხის გარანტია (გარანტია ხარისხზე) - ასეთი ტიპის გარანტია გაიცემა კომპანიისთვის მიწოდებული პროდუქციისა და მომსახურების უზარისხოობის შემთხვევაში, ზიანის ანაზღაურების ვალდებულების უზრუნველსაყოფად.

კონტრ-გარანტია გაიცემა ერთი ბანკის მიერ მეორე ბანკის საგარანტიო წერილის საფუძველზე.

საკონკურსო (სააუქციონო) წინადადების უზრუნველყოფის საბანკო გარანტია - საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის თანახმად, აუქციონში მონაწილეობის ყველა მსურველმა უნდა წარადგინოს საბანკო გარანტია, რომელიც უზრუნველყოფს მონაწილის მიერ თანხის სრულად დაფარვას აუქციონში გამარჯვების შემთხვევაში. საბანკო გარანტიის ოდენობა შეადგენს უძრავი ნივთის საწყისი ფასის ერთ მეათედს.

საბაჟო გარანტიები

საბაჟო დამუშავების საბანკო გარანტია - გაიცემა იმპორტიორზე და წარედგინება საბაჟო ორგანოს, იმ პირობის უზრუნველსაყოფად, რომ საქართველოს ტერიტორიაზე შემოტანილი საქონელი, დამუშავების შემდგომ, აუცილებლად იქნება ქვეყნის ფარგლებს გარეთ გატანილი.

საბაჟო რეექსპორტის საბანკო გარანტია - გაიცემა იმპორტიორზე და წარედგინება საბაჟო ორგანოს, იმ პირობის უზრუნველსაყოფად, რომ საქართველოს ტერიტორიაზე შემოტანილი საქონელი, ყოველგვარი გადამუშავების გარეშე, იქნება ქვეყნის ფარგლებს გარეთ გატანილი.

საბაჟო ტრანზიტის საბანკო გარანტია - გაიცემა იმპორტიორზე და წარედგინება საბაჟო ორგანოს, იმ პირობის უზრუნველსაყოფად, რომ საქართველოს ტერიტორიაზე შემოტანილი საქონელი, საქართველოს ტერიტორიაზე გავლით, იქნება ქვეყნის ფარგლებს გარეთ გატანილი.

საბაჟო საწყობის საბანკო გარანტია - ასეთი ტიპის გარანტია წარედგინება ფინანსთა სამინისტროს, საბაჟო საწყობის საქმიანობაზე ლიცენზიის მისაღებად.

საბაჟო ვალდებულების შესრულების საბანკო გარანტია - 2009 წლის 01 აპრილიდან, საბაჟო პროცედურების განხორციელებისას, წარმომადგენელი შეიძლება იყოს პირი, რომლის პასუხისმგებლობაც საბაჟო ორგანოს წინაშე უზრუნველყოფილია საბანკო დაწესებულების მიერ გაცემული 50000 ლარიანი საბანკო გარანტიით.

როგორც აღინიშნა, საბანკო გარანტია უზრუნველყოფს პრინციპალის მიერ ბენეფიციარის მიმართ თავისი მოვალეობის სათანადო შესრულებას. საბანკო გარანტიის მიცემისათვის პრინციპალი უხდის გარანტს შეთანხმებულ საზღაურს.

საბანკო გარანტიით გათვალისწინებული გარანტის ვალდებულება ბენეფიციარის წინაშე მათ შორის ურთიერთობისას არ არის დამოკიდებული იმ ძირითად ვალდებულებაზე, რომლის შესრულების უზრუნველსაყოფადაც არის ის გაცემული, მაშინაც კი, როცა გარანტია შეიცავს მითითებას ამ ვალდებულებაზე. საბანკო გარანტია არ შეიძლება უკან იქნეს გამოთხოვილი გარანტის მიერ, თუ გარანტიაში სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული. საბანკო გარანტიიდან გამომდინარე ბენეფიციარის კუთვნილი მოთხოვნის უფლება გარანტის მიმართ არ შეიძლება გადაეცეს სხვა პირს, თუ გარანტიით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული.

საბანკო გარანტია ძალაში შედის მისი გაცემის დღიდან, თუ გარანტიით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული.

საბანკო გარანტიით ბენეფიციარის მოთხოვნა ფულადი თანხის გადახდის შესახებ უნდა წარედგინოს გარანტს წერილობითი ფორმით, გარანტიაში მითითებული დოკუმენტების დართვით. მოთხოვნაში ან მის დანართში ბენეფიციარმა უნდა მიუთითოს, თუ რაში გამოიხატება პრინციპალის მიერ ძირითადი ვალდებულების დარღვევა, რომლის უზრუნველსაყოფადაც გაიცა გარანტია. ბენეფიციარის მოთხოვნა უნდა წარედგინოს გარანტს გარანტიით განსაზღვრული იმ ვადის დამთავრებამდე, რა ვადითაც იგი გაიცა.

ბენეფიციარის მოთხოვნის მიღების შემდეგ გარანტმა დაუყოვნებლივ უნდა აცნობოს ამის შესახებ პრინციპალს და გადასცეს მოთხოვნის ასლი მასთან დაკავშირებული ყველა დოკუმენტითურთ. გარანტმა ბენეფიციარის მოთხოვნა თანდართული დოკუმენტებით უნდა განიხილოს გონივრულ ვადაში და

გამოიჩინოს გონივრული მზრუნველობა იმის დასადგენად, შეესაბამება თუ არა მოთხოვნა და თანდართული დოკუმენტები გარანტიის პირობებს.

გარანტმა უარი უნდა უთხრას ბენეფიციარს მისი მოთხოვნის დაკმაყოფილებაზე, თუ ეს მოთხოვნა ან თანდართული დოკუმენტები არ შეესაბამება გარანტიის პირობებს, ანდა ისინი წარედგინა გარანტს გარანტიით განსაზღვრული ვადის დამთავრების შემდეგ. გარანტმა დაუყოვნებლივ უნდა აცნობოს ბენეფიციარს მისი მოთხოვნის დაკმაყოფილებაზე უარის შესახებ. თუ ბენეფიციარის მოთხოვნის დაკმაყოფილებამდე გარანტისათვის ცნობილი გახდა, რომ საბანკო გარანტიით უზრუნველყოფილი ძირითადი ვალდებულება შესაბამის ნაწილში მთლიანად უკვე შესრულებულია, შეწყდა სხვა საფუძვლებით ან ბათილია, მან დაუყოვნებლივ უნდა აცნობოს ამის შესახებ ბენეფიციარსა და პრინციპალს. გარანტის მიერ ასეთი შეტყობინების შემდეგ მიღებული ბენეფიციარის ხელმოწერე მოთხოვნა ექვემდებარება გარანტის მიერ დაკმაყოფილებას.

საბანკო გარანტიით გათვალისწინებული გარანტის ვალდებულება ბენეფიციარის მიმართ შემოიფარგლება იმ თანხის გადახდით, რომელზედაც გაიცა გარანტია.

გარანტის ვალდებულება ბენეფიციარის მიმართ წყდება:

- ბენეფიციარისათვის იმ თანხის გადახდით, რომელზედაც გაიცა გარანტია;
- გარანტიაში განსაზღვრული იმ ვადის გასვლით, რომლითაც იგი გაიცა;
- ბენეფიციარის მიერ. გარანტიიდან გამომდინარე. თავის უფლებებზე უარის თქმისა და მათი გარანტისათვის დაბრუნებისას.

გარანტმა, რომლისთვისაც ცნობილი გახდა გარანტიის შეწყვეტის შესახებ, დაუყოვნებლივ უნდა აცნობოს ამის თაობაზე პრინციპალს. გარანტის უფლება, მოითხოვოს პრინციპალისაგან რეგრესის წესით იმ თანხის გადახდა, რომელიც აუნაზღაურდა ბენეფიციარს საბანკო გარანტიით, განისაზღვრება პრინციპალთან გარანტის იმ შეთანხმებით, რომლის შესასრულებლადაც გაიცა გარანტია. მნიშვნელოვანია, რომ სამოქალაქო კანონმდებლობით გარანტს არა აქვს უფლება მოსთხოვოს პრინციპალს იმ თანხის გადახდა, რომელიც აუნაზღაურდა ბენეფიციარს გარანტიის პირობების საწინააღმდეგოდ, ან ბენეფიციარის მიმართ გარანტის ვალდებულების დარღვევის გამო, თუ პრინციპალთან გარანტის შეთანხმებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული.

§16

თავდებობა

თავდებობის ხელშეკრულებით თავდები კისრულობს ვალდებულებას, თავდებად დაუდგეს კრედიტორის წინაშე მესამე პირს ამ უკანასკნელის ვალდებულების შესასრულებლად. თავდებობა შეიძლება გამოყენებულ იქნეს აგრეთვე სამომავლო და პირობითი ვალდებულებებისათვის.

თავდებობის ნამდვილობისათვის საჭიროა თავდების წერილობითი განცხადება და თვით თავდებობის დოკუმენტში (ხელშეკრულებაში) თავდების პასუხისმგებლობის რაოდენობრივად განსაზღვრული მაქსიმალური თანხის მითითება. თუ ვინმე თავისი პროფესიული საქმიანობის შესრულების ფარგლებში განაცხადებს თავდებობის შესახებ, მაშინ ფორმის დაცვა არ არის აუცილებელი. თავდების ვალდებულებისათვის განმსაზღვრელია შესაბამისი ძირითადი ვალდებულების არსებობა. გარიგებით, რომელსაც ძირითადი მოვალე დადებს თავდებობის აღების შემდეგ, თავდების ვალდებულება არ გაიზრდება და ამ გარიგებით წარმოშობილ ურთიერთობებზე არ გავრცელდება.

თავდებს შეუძლია უარი თქვას კრედიტორის დაკმაყოფილებაზე, ვიდრე კრედიტორი არ შეეცდება ძირითადი მოვალის მიმართ იძულებით აღსრულებას. თუ თავდები კისრულობს პასუხისმგებლობას სოლიდარულად, ან სხვა თანაბარმნიშვნელოვანი სახით, მას შეიძლება წაეყენოს მოთხოვნა იძულებითი აღსრულების მცდელობის გარეშე, თუ ძირითადმა მოვალემ გადააცილა გადახდის ვადას და უშედეგოდ იქნა გაფრთხილებული, ანდა მისი გადახდის უუნარობა აშკარაა.

თუ ერთი და იმავე ვალდებულების თავდები რამდენიმე პირია, ისინი პასუხს აგებენ, როგორც სოლიდარული მოვალეები, მაშინაც კი, თუ მათ თავდებობა ერთობლივად არ უკისრიათ. თავდები, რომელმაც კრედიტორის წინაშე ივალდებულა წინამორბედ თავდებთა მიერ ნაკისრი ვალდებულების შესრულება, ისევე აგებს პასუხს მათთან ერთად, როგორც, ჩვეულებრივ, თავდები ძირითად მოვალესთან ერთად.

თავდები ყველა შემთხვევაში პასუხს აგებს მხოლოდ თავდებობის დოკუმენტში მითითებული ზღვრული თანხის ოდენობამდე. თუ სხვაგვარი შეთანხმება არ არსებობს, თავდები პასუხს აგებს აღნიშნული ზღვრული თანხის ოდენობამდე:

- ძირითადი ვალის შესაბამისი თანხისათვის, კერძოდ მაშინაც, როცა ძირითადი ვალი შეიცვალა ძირითადი მოვალის ბრალის, ან გადახდის ვადის გადაცილების გამო. სახელშეკრულებო პირგასამტეხლოს ან ზიანის

საერთო თანხისათვის, რომელიც გათვალისწინებულია ხელშეკრულების დამთავრების დროისათვის, თავდები პასუხს აგებს მხოლოდ მაშინ, როცა ეს საგანგებოდ იქნება შეთანხმებული;

ხელშეკრულების შეწყვეტისა და სასამართლო ხარჯებისათვის, რომლებიც უნდა ანაზღაურდეს ძირითადი მოვალის მიერ, თუკი თავდებს ჰქონდა შესაძლებლობა კრედიტორის დაკმაყოფილებით თავიდან აეცილებინა იგი;

ძირითადი მოვალის მიერ ხელშეკრულების მიხედვით გადასახდელი პროცენტებისათვის, თუ ეს პირდაპირ იყო შეთანხმებული.

თავდებს შეუძლია წამოაყენოს ძირითადი მოვალის კუთვნილი შესაგებლები. თუ ძირითადი მოვალე გარდაიცვლება, თავდებს არ შეუძლია მიუთითოს მემკვიდრის შეზღუდულ პასუხისმგებლობაზე. თავდები არ კარგავს შესაგებლის უფლებას იმის გამო, რომ ძირითადმა მოვალემ უარი თქვა მასზე.

თავდებს შეუძლია უარი თქვას კრედიტორის დაკმაყოფილებაზე, ვიდრე ძირითად მოვალეს უფლება აქვს სადავო გახადოს ის გარიგება, რომელიც საფუძვლად უდევს მის ვალდებულებას.

თუ კრედიტორი თავდების საზიანოდ ამცირებს საგირავნო უფლებებს, ან უზრუნველყოფის სხვა საშუალებებსა და შეღავათებს, მაშინ თავდების პასუხისმგებლობა მცირდება ზემოაღნიშნული შემცირების შესაბამისი თანხით. თუ ძირითადმა მოვალემ გადააცილა გადახდის ვადას, კრედიტორმა უნდა აცნობოს ამის შესახებ თავდებს. თავდების მოთხოვნით კრედიტორმა ნებისმიერ დროს უნდა მიაწოდოს მას ცნობები ძირითადი ვალის მდგომარეობის შესახებ. თუ კრედიტორი არ შეასრულებს ერთ-ერთ ამ მოქმედებას, მაშინ იგი კარგავს თავის მოთხოვნებს თავდების წინააღმდეგ იმ ოდენობით, რა ოდენობითაც გამოიწვევდა შეუსრულებლობა ზიანს.

მნიშვნელოვანია, რომ თუ თავდებობა უვადა, თავდები ვალდებულია დაიცვას ხელშეკრულების შეწყვეტის სამთვიანი ვადა. ვადიანი თავდებობისას ხუთი წლის გასვლის შემდეგ ხელშეკრულება შეიძლება შეწყდეს სამთვიანი ვადის დაცვით. ცალმხრივი შეწყვეტის შემთხვევაში თავდები მოვალეა შეასრულოს შეწყვეტამდე ნაკისრი ვალდებულებანი.

იმ შემთხვევაში, თუ თავდები იკისრებს თავდებობას ძირითადი მოვალის დავალებით, ან თუ დავალების გარეშე სხვისი საქმეების წარმართვის წესების

შესაბამისად თავდებობის გამო მიენიჭება რწმუნებულის უფლებები ძირითადი მოვალის მიმართ, მაშინ მას შეუძლია მოითხოვოს თავდებობისაგან გათავისუფლება, თუ:

- ძირითადი მოვალის ქონებრივი მდგომარეობა არსებითად გაუარესდა;
- თავდებობის დადგენის შემდეგ ძირითადი მოვალისაგან გადახდევინება არსებითად გაძნელდა საცხოვრებელი ადგილის ან ადგილსამყოფელის შეცვლის გამო;
- კრედიტორს თავდების წინააღმდეგ აქვს შესრულებაზე სააღსრულებო წარწერის მქონე დოკუმენტი.

თუ ძირითადი ვალდებულებების შესრულების ვადა ჯერ არ დამდგარა, მოვალეს შეუძლია გათავისუფლების ნაცვლად მისცეს თავდებს უზრუნველყოფა. მაშინ, როდესაც თავდები დააკმაყოფილებს კრედიტორს, მასზე გადადის კრედიტორის მოთხოვნა ძირითადი მოვალის მიმართ. ძირითადი მოვალის შესაგებლები, რომლებიც გამომდინარეობს მასა და თავდებს შორის არსებული სამართლებრივი ურთიერთობიდან, ხელუხლებელი რჩება.